Borger-Vennen.

Et

Ugeskrift,

udgivet for

det forenede Understøttelses Selskab.

Siette Aargang.

No. 1—69. 6. Sept. 1793 til 1794 Aars Udgang.

Kiøbenhavn.
Trykt hos Christian Friderik Holm.
1794.

05.6 1793/94
Bo66 aug. 6

17490

Register

over ſiette Aargang.

1. Afhandlinger, Breve, Anekdoter ꝛc.

No.		Side
1.	Mounier, en Tildragelſe fra forrige Aarhundrede	1-5
	Smaae Fortællinger	5-8
2.	Forſlag at afhielpe den daglig tiltagende Papiirsmangel	9-12
3.	Om Forandring i Kirkeſikkene	18-24
4	Fortſættelſe	30-32
5.	Fortſættelſe	37-40
	Coffardie Capitain Klein, ſom havde forliiſt ſit Skib ved Indløbet til Boſton, fortæller den menneſkekierlige Hielp Kyſtens Indvaanere viiſte ham	35-36
6.	Fortſættelſe om Kirkeſikkene	41-48
7.	Fortſættelſe	49-56
8.	Fortſættelſe	57-63
	Exempler paa Overtroe mellem Almuen	63-64
9.	Anekdoter	70-72
10.	Regnſkabsſager	73-88
11.	Om Sindsbevægelſer	91-95
	Anekdoter	96
12.	Nogle Optegnelſer om Papiirsfabrikationen i Fædrenelandet	101-4
13.	Fortſættelſe	105-12
14.	Om Paſſagepengene ved Kbhvns Porte	113-17
	Lord Monboddes Efterretning om en vild Mand	118-120

Om

No.		Side
	Om Hollands Pibefabrikation	120
15.	Om Bivehvidt	123-26
	Taknemmelighed	127-28
16.	Fortsættelse	131-34
	Om Vergierrighed	135-36
17.	Brev fra Palæophilus om Borgervennens farlige og fværmerske Mode-Meninger, samt Svar	137-44
18.	Fra Bestyrelses Commissionen for Ugebladet, angaaende Biographien over Isenkræmmer Hansen	145-56
19.	Om Forbedringshuset	157-64
20.	Hvorledes man ikke bør studere	166-72
	Anekdote	172
21.	Fra Selskabet for unge Jøders Antagelse til Læredrenge ved Haandværkerne	173-78
	Oprindelse til Ordet Almanak	179
	Anekdote	180
22.	Om de ved Reformationens Grundelse i Danmark indførte Kirkeskikke	182-88
23.	Fra Hr. Karlebye over Afsættelsen af indenlandske Ædelstene	194-96
24.	Hertugen af Montagu og Randel	198-201
	Montesquieu og Lord Chesterfield	202 4
25.	Over den Regel af Sædelæren: Vort hele Liv skal være indrettet til Guds Ære.	209-12
26.	Fortsættelse	214 20
27.	Fortsættelse.	220-28
28.	Slutning	229 30
	Adskilligt om Christiansb. Slots Ildebr.	231-44
29.	Noget af Sturz	246-50
	En Jødes retsindige Velgiørenhed	251-52
30.	Fortsættelse af Sturz	253-56
	Et lidet Bidrag til Collegial-Historien	256-58
	Om Taarnpenge	258 60

No.		Side
31.	Bæreſtoles første Brug hos os	261-62
	Noget til Eftertanke for rige Veldædige	263-65
	To Bidrag til Hiſtorien af Tænkemaaden om Jøderne	265-67
	Overſvømmelſe i Ditmarſken	267-68
32.	Blandede Betragtninger	269-74
	Anekdoter	275-78
33.	Brev fra Anders Sutor om hans Datters Confirmations-Dragt; med Svar	278-84
34.	Tanker om Straffeloves Grund og deres Grændſer	285-92
35.	Om Betlerie, og det dadleværdige i at underſtøtte det ved Almiſſer	294-300
	Anekdote	300
36.	Om Venſkab	301-8
37.	Om Utaknemmelighed	312-16
38.	Fortſættelſe	317-19
	Om Velgiørenhed	320-24
39.	Over Menneſkene og menneſkelige Sæder, af den engelſke Digter Shenſtone	325-32
40.	Fortſættelſe	334-40
41.	Om den moraliſke Fuldkommenhed til- eller afrager?	341-48
42.	Fortſættelſe	3 0-56
43.	Fortſættelſe	359-61
	Brev fra en Herremand i Jylland til hans Søn der var udenlands	361-63
44.	Brev fra Jeſper Tveyen	365-66
	Brev fra Søren Raadvild om Misbrug med Læredrenge ved Profeſſionerne	367-72
45.	Svar til Hr. Raadvild	374-80
46.	Skrivefrihed	381-88
47.	Om Jeſus Strachs Viisdom, og Prøve paa en forbedret Overſættelſe af nogle Affatn. af denne Sædelære, med Anm.	391-96

No.		Side
48.	Brev fra G. S. og Anm. over No. 45.	397-402
	Anekdote	404
	Forts. af Jesus Sirachs Sædelære	402-3
49.	Fortsættelse	405-12
50.	Fortsættelse	416-20
51.	Om Ordsprog	421-28
52.	Fortsættelse	430-33
	De tre Vareler, et Eventyo	433-36
53.	Hvo intet vover intet vinder	438-44
54.	Fortsættelse	445-52
55.	Grev Wilhelm til Schaumburg Lippe	453-57
	Gaara Kirke i Norge	458
	Anekdote	459
56.	Om Ægtestanden	461-68
57.	Fortsættelse	469-76
58.	Et Brev med Sendelse af Stampes Erklæringer om Laugsvæsenet	477-84
59.	Fortsættelse; og derefter Skrivelse i den Anledning fra nogle af Laugenes Oldermænd	485-97
	Anekdoter	497-500
60.	Til M. B. fra S. V. om Laugene	502 8
61.	Fortsættelse	518-24
62.	Selskabets Forhandlinger	525 32
63.	Fra Linnedvæverlaugets Oldermand	534-38
64.	Om Kornforbrug til Brændevin	539-43
	Kalifen Ali's Dom om 3 Reis. Fortæring	543 45
	Syvaarskrigens Virkning paa de Brunsvig-Lyneborgske Lande	545-46
65.	Noget om Metodisterne	550-54
66.	Trøst ved Venners Grav af Seneca	555-60
	Vincent de Paul	560-62
67.	Til en nyefød Prinds	564-66
	Philadelphia	567-70
68.	Brev fra Elisa Justitia om Ubilligheden i Dommene som almindelig sældes	

haar-

No. Side
haardere imod Fruentimre end imod Mandfolk . 571 78
69. Fortſættelſe. Brev fra Jeronymus Flinkfor, om at Borgervennen er for alvorlig — og Svar . 582 86

2. Anmeldelſer fra Adminiſtrationen for det forenede Underſtøttelſes Selſkab.

Repræſentant-Valg No. 23. 26.
Adminiſtrateur-Valg No. 16. 67.
Om Ugebladet No. 20. 53.
Om det høitidelige Mode No. 4. 11. 15. 61. 65.
Liſte over nye indgangne Medlemmer No. 4. 13. 16. 23. 24. 25. 26. 33. 43. 52. 60. 62. 65.
Udſlettede Medlemmer No. 4.
Om Indretning af trykte Blanketter til Qvitteringer No. 5.

3. Selſkabets, Kaſſe Regnſkaber og Regnſkabsvæſen vedkommende.

General Regnſkab No. 10.
Qvartal Regnſkaber No. 12. 22. 37. 46. 50. 62.
Penges Udſættelſe No. 3. 22. 24. 26. 29. 35. 40. 42. 45. 49. 51. 53.
Reviſion No. 10. 25. 47.

4. Uddeelte Penſioner og Underſtøttelſer.

No. 9. 62. 65.

5. Biographier.

No. 2. Geh. C. Raad Adam Gottl. Moltkes S. 12. 16
Isenkræmmer Hansens Biographie som fulgte
med No. 16. er, som bekiendt,
udgivet uden Bladets Bestyrelses
Commissions Vidende og Samtykke.

6. Angivelser af Trykfeil.

S. 96. 172. 188. 204. 228. 300. 364. 468. 546.

Borger-Vennen.

No. I.

Siette Aargang.

Fredagen den 6. September 1793.

Mounier.

En Tildragelse fra det forrige Aarhundrede.

I Begyndelsen af det syttende Aarhundrede levede i Paris et Menneske, ved Navn Franz Mounier, der havde levet 22 Aar i denne Stad, og havt en dobbelt Boepæl; den ene paa Pladsen Maubert, den anden i Kloſtret St. Antoine, hvor han var Munk.

Han levede i denne Munkeſtand, da han blev forelſket i Margaretha Simon, og faldt paa den Tanke, at tilbringe i det mindſte en Deel af Aaret i Roe med hende.

I denne Henſigt udbad han ſig af ſine Foreſatte Tilladelſe til at giøre en Reiſe i en fraliggende Provinds. Men iſtedet for at begive ſig didhen, gik han ud af Paris giennem den ene Port, kom forklædt ind igien af den anden, og flyttede ind i

en

en Vaaning paa Pladsen Maubert tillige med denne Simon, som han udgav for sin Kone. Her gav han sig Navn af Jacob Croquet, og nogle Maaneder efter foregav han, at han havde faaet en Betiening i Blois, hvorved han var nødt til, at opholde sig vexelviis i denne Stad og i Paris; han giorde Anstalter til at reise sammesteds hen, og forlod sin Kone, med det Løfte, at komme til hende igien det følgende Aar.

Han holdt ogsaa Ord, thi efterat han var kommen tilbage i Klosteret, og var bleven der den største Deel af Aaret, fik han paa nye Tilladelse at reise bort, og benyttede sig deraf, ligesom første Gang, til at henbringe nogle Maaneder med sin saa kaldte Kone.

Denne Rolle spillede han i 20 Aar, og levede uden at blive røbet, under Navnet Croqvet paa Pladsen Maubert, og som Mounier i Klostret. I værende Tid havde han adskillige Børn med Simon, som alle blev døbte under Navnet Croqvet.

Saaledes stod Sagerne, da Over-Prioren i Klostret, for Alderdoms og Svagelighedes Skyld, vilde overgive sin Post til Mounier, saasom han var een af de ældste af Broderskabet, og fortrinlig høiagtet.

Denne

Denne ønskede nok at opnaae saadan en betydelig Post, men han indsaae, at det da vilde falde ham saare vanskeligt, at vedligeholde sin dobbelte Huusholdning. Han talte derfor med sin Kone, og det blev besluttet, at man maatte ende denne Comedie, og det paa en gandske theatralsk Maade, ved et Rygte om Croquets Død.

Madame Croquet viiste følgelig alle sine Naboer et Brev, hvori man meldede hende, at hendes Mand laae farlig syg i Blois; hun giorde derpaa en Reise, efter Sigende til hendes Mand; kom nogen Tid efter tilbage, lagde Sorg an, og spillede en Enkes Rolle saa godt, at alle Indvaanerne af Pladsen Maubert, blandt hvilke hun var meget yndet, kappedes om at trøste hende.

Først efter denne sidste Scene blev denne besynderlige Intrigue opdaget. En Mand, der boede i Huus med Madame Croquet, og havde meget nøie kiendt hendes Mand, hørte ham en Dag læse Messe i hans Kloster. Han blev forundret over den synderlige Liighed, Præstens Ansigtstræk havde med hans afdøde Ven Croquets, hvis Død var gaaet ham saa nær. Ved Udgangen forespurgte han sig om den Geistliges Navn, og man sagde ham, det var Prioren Mounier.

Denne Tildragelse laae ham bestandig i Tankerne, og den følgende Dag kom han igien for at

hore

høre Messe i dette Kloſter, ſkiønt det laae langt fra Haanden. Da han nu ingen Tvivl havde tilbage, driſtede han ſig til at gaae ind i Sakriſtiet, hvor Mounier klædte ſig om, og tiltalede ham i adſkillige Perſoners Overværelſe ſaaledes:

„Er det mueligt, Herr Croqvet! man begræder i dette Øieblik deres Død paa Pladſen Maubert, og De ſtaaer her og læſer Messe?“

Denne Tiltale forvirrede vor Superior ikke lidet, da ſaa mange af hans Undergivne vare tilſtede. Men han fattede ſig ſnart, og ſvarede ſin Naboe, at han ikke kiendte ham, og ikke vidſte, hvad han vilde ſige med Navnet Croquet, at han heed Mounier, og havde boet i dette Huus i 20 Aar, hvilket han kunde faae Bekræftelſe paa hos alle Tilſtædeværende.

Man kan let foreſtille ſig, at de alle bevidnede dette, og viiſde den næsviſe Fremmede Døren. Denne gik hiem, og fortalte den hele Sag til den foregivne Enke, hvor han ikke blev bedre modtagen.

Men da dette Qvarteer af Staden ſtedſe har været berygtet for Sladder, og da der i den hellige Antonii Kloſter ligeledes fandtes Munke, ſom misunnte Mounier hans Lykke, ſaa rygtedes ſnart Tildragelſen, og opvakte Giæring. Man ſkrev til Ordenens Øverſte, diſſe ſatte Kommiſſarier, for

at

at undersøge Priorens Opførsel. Politie-Forstanderen lod ogsaa holde Forhør.

Saasnart dette kom det falske Ægtepar for Øre, fandt de det raadeligst at gjøre sig usynlige. Denne mistænkelige Flugt, tilligemed de nærmere Undersøgelser, tillod ingen Tvivl længer; de bleve derfor, skjønt fraværende, dømte, Manden til at hænges, og Konen til at indsperres paa Livstid; hans Formue derimod skulde tilfalde Børnene, som de der vare uskyldige i Forældrenes Forbrydelse.

Mounier understod sig imidlertid, et Aar efter denne Dom, at komme til Paris igien, hvor han blev sat fast, og hans Proces paa nye gjennemseet, hvorved dog Dommen faldt mildere ud. Han maatte gjøre offentlig Kirkebod, og blev for Livstid forjaget af Riget.

Smaae Fortællinger.

I.

Pave Urban 5te modtog engang i Rom et Gesandtskab fra Avignon; Taleren traadde frem og holdt en meget vidtløftig og kiedsommelig Tale, som varede over en Time, og som uudsigelig trættede

og

og kiedede hans Helligheb. Men siden ingen Ting, hverken det Gode eller det Onde, her paa Jorden varer evig, saa sik ogsaa denne lange Snak omsider Ende. Paven spurgte derpaa de øvrige Deputerte, efter den indførte Brug, om de ellers havde noget endnu at foredrage:

„Intet, helligste Fader! svarede disse, uden at melde Deres Helligheb, at hvis De ikke skulde behage, at tilstaae os vor Bøn, har Taleren Befaling, at gientage sin Tale to eller tre Gange endnu.“

Denne Trudsel giorde saa megen Virkning paa Paven, at han ufortøvet tilstod dem alting.

2.

En Bonde havde en Proces, og antog en Advokat til at føre den. Men en af hans Venner forsikkrede ham i Fortrolighed, at det ikke var tilstrækkeligt til at vinde hans Sag, men at han desuagtet ufeilbarlig vilde tabe den, naar han ikke tillige søgte at giøre sig Dommeren til Ven ved en Foræring.

Bonden modtog dette Raad med Taknemmelighed, læssede en Sæk Korn paa sit Esel, og overgav det til Dommeren, der ogsaa uden Vægring modtog det. Hans Sag blev derpaa foretaget og afgiort til hans Fordeel.

Neppe

Neppe var Dommen fældet, saa ilede Advokaten, der havde sladdret vidt og bredt om Sagen, uagtet den var høist ubetydelig, til sin Principal, og sagde med en triumpherende Mine til ham: „Seer I nu, hvad det betyder, at have en veltalende Mand til sit Forsvar, der til rette Tid veed at anbringe sin Lærdom, og at anføre Steder, der maae blive indlysende for Dommeren.„

Ja, det kan altsammen være ret godt, svarede Bonden, men al Jeres Snakkerads havde dog ikke hiulpet noget, naar ikke mit Esel havde skrydet ved Dommerens Port.

3.

Dante fra Florenz var en fortreffelig Digter og en Mand af megen Forstand, men tillige intet mindre end riig.

Da han en Dag opholdt sig i Staden Verona, mødte han Hertugens Hofnar, der kom anstigende i en prægtig Equipage, og med fuldkommen Anseelse af en stor Herre; han befalede at holde, indlod sig i Samtale med Digteren og sagde blandt andet til ham: han forundrede sig, at en Mand af hans Fortieneſter ikke var i en bedre og anseligere Forfatning.

Det

Det kan jeg let sige Dem Aarsagen til, svarede Dante, det kommer blot deraf, at jeg endnu leder om en Herre, der passer sig for mig; De derimod har allerede fundet en, som er fuldkommen af Deres Character; De er derfor gandske ham, og han Dem værdig.

4.

En Skrædder fik Befaling af en Greve, at forfærdige en Klædning til ham; han bragte den just i det Øieblik, da Herren kom hiem fra et stort Giestebud, hvor han efter Sædvane havde spiist umaadelig meget. Han passede Kiolen, men fandt den for snever, og overfusede Skrædderen for denne Feil. „Det kan let ændres, naadige Herre! sagde denne; i Morgen vil jeg bringe Dem Deres Kiole igien, og det saa godt istandsat, at De skal selv undre Dem derover.“

Virkelig bragte Manden den og igien den følgende Morgen, og nu passede den fuldkommen, uagtet han ikke havde rørt det mindste ved den; og dette gik meget naturligt til, da Greven nu havde fordøiet det stærke Maaltid, og oven i Kiøbet havde været nødt til at tage Medicamenter ind, for at fordrive de onde Virkninger af hans Umaadelighed, og derved var bleven en god Deel magrere.

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 2.

Siette Aargang.

Fredagen den 13. September 1793.

Forslag at afhielpe den daglig tiltagende Papirsmangel. *)

At de tydske Papirsmøller trænge til Forbedring, og i mange Henseender kunne indrettes paa en fordeelagtigere Maade, have flere Sagkyndige indseet og bevist. Hensigten af nærværende Forslag gaaer ikke derhen, at rette disse Mangler; men ikkun at foreslaae en bequemmere Maade at indsamle de til Papirets Fabrikation fornødne Klude. Ingen vil kunne nægte, at den Maade, hvilken man ved Kludenes Samling hidtil har fulgt, aldeles forfeiler sin Hensigt. Man betragte Sagen fra den rette

*) Overſat af Gothaiſche Handlungs Zeitung, 5 Stück 1793. Nagtet Forſlaget er ſkrevet for Tydſkland, og altſaa endeel af det anforte ikkun paſſer paa dette Land; ſaa ſynes dog Hoved-Ideen at kunne udføres i Dannemark, og vilde i ſaa Fald, unægtelig blive til ſtor Nytte.

rette Side, og betænke tillige, hvilken betydelig Mængde Skrivpapir aarlig forbruges i Kollegierne, til enhver Handtering og fornemmelig det som behøves i Trykkerierne: saa vil man lettelig kunne begribe, at Papirsmøllerne i vort Land (Tydskland) umuelig ere i Stand til at kunne levere saa meget som udfordres, hvori dog Mangel paa nødvendige Klude maae ansees som den betydeligste Hindring.

Den nu brugelige Maade at samle Klude, er nemlig denne: at man i et vis Distrikt fra en Stad og Landsbye til den anden, tiltusker sig disse for Syenaale, Fingerhoeller, Snørebaand og andre Smaaeting, som neppe udgiøre den tiende Deel af Kludenes virkelige Værd: en naturlig Følge heraf maae blive denne, at man i store Stæder og Huse, hvor der ere store Huusholdninger, og altsaa den største Linnedforbrug finder Sted, er ubekymret for at samle.

Det var derfor høiligen at ønske, at der i enhver Bye, ved Øvrighedens Foranstaltning, blev anlagt et Kludemagazin, hvor disse modtoges og betaltes efter en vis bestemt Taxt, som af sagkyndige Papirsmøllere skulde bestemmes efter følgende Sorter:

1. For 1 Centner fiint Linned
2. . . . middel Sort
3. . . . grovt Linned
4. . . . slettere Klude til Pappapirer
5. . . . beskreven Papir

6. For 1 Centner Papirsspaaner af Bogbindere
7. . . . trykt Skrivpapir
8. . . . Trykpapir.

Efter Papirets nærværende Priser var saadant ikke vanskeligt at bestemme: denne Taxt maatte Magazinet stedse holde sig efterrettelig, og efter samme betale Kludene eller Papiret som bragtes til Forhandling, dog maatte de til Magazinets Vedligeholdelse fornødne Omkostninger tillige tages i Betragtning. — For at formaae Indvaanerne til, flittig at levere Materialier til Oplaget, tilstæde Herskaberne deres Tienestefolk at samle Affald af gammelt Papiir og ubrugelige Klude, hvilke de enten ugentlig eller hver Maaned skulde levere til Magazinet. — Man være forvisset om, at naar disse vide, at man for saadant kan bekomme rede Penge, de da ville lægge sig efter en Kasse eller gammel Kurv, hvori de omhyggelig ville giemme hvad som falder af i Huset og nu spildes til ingen Nytte. — Naar slig en Indretning var kommen i Stand, maatte offentlig bekiendtgiøres, hvor meget den som leverede følgende Papirs Materialier fik betalt i Magazinet, nemlig for

1 Pund fine Klude
. . Middelsort
. . grove
. . slette
. . uldene
. . beskreven Papiir
. . Bogbinder-Spaane
. . trykt Papiir, eller og

1 Riis trykt Skrivpapiir i stor Format
. . . mindre Format
. . Trykpapiir, stor Format
. . . mindre Format.

Ved et saadant Magazins Anlæg vilde foruden haves den Fordeel, at Kludenes Udførsel til andre Lande aldeles vilde forebygges.

Biographie.

Iblant de Medlemmer af det forenede Understøttelses Selskab, som i det afvigte Aar ved Døden ere afgangne, anmærkes her hans Exc. Geh. Conf. R. Adam Gotlob Moltke, Greve til Bregentved, Ridder af Elephanten, som var fød den 10 Novbr. 1710, og døde den 25 September 1792.

Hoffmanns Efterretninger om danske Adelsmænd underretter os om det mærkværdigste af hans Levnet og Ophøielsestrin, hvorfor saadant her forbigaaes med Stiltienhed. At anføre her det mangfoldige ved ham og af ham for Staten fuldførte, er ligesaa ugiørligt som upassende, da dette Blads Natur og dets indskrænkede Størrelse udkræver Korthed. Hvilken Indflydelse han haver havt paa Konster og Videnskaber hos os, og hvor meget han haver bidraget til at forskaffe samme den Grad af Fuldkommenhed, som de nu besidde, kan best sees af de forskiellige Stiftelser, hvilke alle skylde deres Tilværelse til den Konge, hvis Naade og tillidsfulde Fortroelighed han besad i en saa høi Grad og

i en

i en saa lang Række af Aar, og hvoraf den Afdøde gjorde den herligste Anvendelse til Konsternes Opkomst, til Handelens Udbredelse, til Agerdyrkningens Forbedring, til Ungdommens Underviisning, til Hospitalers Anlæggelse, med faa Ord, til Nytte for Landet, til Ære for sin Konge, og til Erhvervelsen af den Tilfredshed, og den fuldkomne Sindsroelighed, men hvilken han imodtog og forholdt sig i de ham efter den høisalige Konges Død mødende forskiellige Tildragelser.

At Avind og Misundelse, geleidet af Usandhed, ikke desto mindre ligesaa lidet, ganske har forskaanet den Afdøde, som nogen anden, til hvilken Lykken engang har smilet, og som den nu synes at forlade, er noget saa Almindeligt, at ingen, der nogenlunde er bekiendt med Verden og dens almindelige Gang, derover kan undre sig. Den for personlig Lidenskab og Partiskhed mere fri Efterverden tilkommer det allene at bedømme, hvorvidt saadan Behandling var fortient eller ikke, og saadant vil blive desto lettere, dersom den afdøde Herres Memoirer engang skulde komme for Lyset, hvortil de lærde Efterretninger No. 52 for Aaret 1792, synes at give os noget Haab. Imidlertid maae det tillades mig, af de forskiellige derhen hørende Facta, her at anføre nedenstaaende tvende Bidrag til Kundskab om den Afdødes Handle- og Tænkemaade.

Det første er en Oversættelse og et Udtog af et Brev, skrevet paa Fransk til den afdøde Greve, af en Mand, hvis Retskaffenhed, redelige Sindelav,

ud-

udbredte Kundskaber og rigtige Dommekraft, forskaffede ham ligesaa megen Hæder og Agtelse udenlands, som Kierlighed og Fortrolighed indenlands.

Overveier man, at Brevet er skrevet efter den høisalige Konges Død, da Greven havde faaet sin Afskeed, og altsaa var sat i en Forfatning, hvor Smiger falder bort; overveier man desuden, at det er skrevet af en Mand, hvis Minde er ligesaa hæderfuldt for hans Redelighed og hver anden Dyd, som for hans Talenter og deres aldrig misbrugte Anvendelse, den Mand, som i Følge den Plads han havde beklædt, og nu forladt, ei allene kunde, men endog nødvendigen maatte kiende Grevens Handle- og Tænkemaade, og var i Stand til at bedømme samme, med et Ord, at det er af Grev J. H. E. Bernstorff, da berettiges man til at antage dets Indhold for et tilforladeligt, og fuldeligen sandfærdigt Skilderie af den Mand, det handler om. Det herhen hørende af Brevet lyder oversadt saaledes:

Hamborg den 14 December 1770.

„ Den Styrke og ædle Hengivenhed, med hvil-
„ ken Deres Excellence imodtager det Stød, som tref-
„ fer Dem, er mig en Lære, stiltiende at skiule min
„ Smerte. Ikke desto mindre maae det tillades mig,
„ inderligen at føle det, som treffer min Ven, og en
„ Minister, hvis Tieneste for Staten, hvis Dyder
„ og Fortienester ingen er i Stand til at kiende bedre
„ end jeg, som i Nærheden haver seet Deres Excel-
„ lences Hensigter, Handlinger, Raad og Opførsel.
„ Høit, og til mit sidste Suk, skal jeg sige, hvorle-
„ des der aldrig gaves nogen Minister, der, besidden-
„ de sin Herres Fortroelighed og Hierte som De,

„ giorde

„ gjorde deraf et mere dydigt Brug, og arbeidede in-
„ derligere for sin Herres Ære og Tieneste.

„ Jeg skal aldrig forglemme, aldrig fortie, at
„ i en Rad af 26 Aar, i hvilke jeg heraf haver væ-
„ ret et vel underrettet Vidne, har Deres Excellence
„ aldrig kiendt hverken Hevn eller Hovmod, eller no-
„ gensinde misbrugt Deres Magt. At Kierlighed til
„ Kongen og Staten har befiælet alle Deres Handlin-
„ ger; at De har giort Vel imod alle, og Ondt imod
„ ingen; at Handelen, Seiladsen og Konsterne have
„ blomstret ved Dem; at de Fattige og Syge have
„ fundet Hielp efter Deres Raad; at ved Deres For-
„ bon Fortieneften ligesaa lidet blev ubelønnet som Dy-
„ den nogensinde uopmuntret, med et Ord, at De
„ har giort det Tidsrum, i hvilket De blev hørt, til
„ Ærens og Velgierningens Epoke. Dette skal jeg
„ stedse bevidne, jeg som veed det, og som (Himlen
„ skee Tak) er bekiendt, saavel inden som udenrigs,
„ for ei at være en Smigrer, end ikke af mine Ven-
„ ner. Alt dette er Sandheder, som stedse vil ud-
„ gjøre Deres Excellences Lykkalighed, en Lykkalighed,
„ som ingen Dødelig er i Stand at berøve Dem,
„ hverken i denne eller hiin Verden o. s. v.“

Det andet Beviis, som her skal anføres paa den Afdødes Handlemaade, er følgende: Høisalig Kong Friderich den femtes Particulair-Kasse, blev, som bekiendt, umiddelbar bestyret af den afdøde Greve. Han imodtog Kassen efter Kong Christian den siettes Død, med en Gield af 484,921 Rdlr. 3 mk., hvorpaa et af Kasserer Linde underskrevet Document, som findes blant den Afdødes Papirer, tiener til Beviis. Efter Friderich 5. Død indgav Greven en Beretning over Particulair-Kassens Tilstand, da i samme befandtes en Beholdning af over

een

een Million Rigsdaler. Efter ganske kort Tid blev ham saa godt som reent ud sagt, at den Million, der skulde findes i denne Kasse, formodentlig kuns fandtes paa Papiret, men ei i Kassen selv. Den Afdøde udbad sig paa Stedet Kongens Befaling til de tre nærværende Herrer af Conseillet, Grev Bernstorff, Grev Thott og Grev Reventlau, i hans Fraværelse at undersøge Kassens Tilstand, samt derom at indgive deres Rapport. Det skeede Udfaldet blev, at ovennævnte tre Herrer indberettede under deres Underskrift, hvorledes de havde befundet den Particulaire Kasse i den Tilstand, at samme ei allene i Følge den af Geheimeraad og Ober Hofmarskal Greve af Moltke allerede til Kongen indgivne Beregning indeholdt den Summa af 1,033,674 Rdlr. 22 ß., men at det endog efter da værende Priis af de Asiatiske og af Bankens Aktier var at formode, at Beholdningen i Kassen meget for betydeligen vilde overstige den angivne Summa, end ei naae samme.

Disse tvende, endskiønt isolerede Facta, hvortil de documenterende Beviser findes i den Afdødes Papirer, vil, som man formoder, ei være Læserne af Borgervennen uvelkommen, saa meget mere som Kierlighed til Sandhed og Attraa efter at opfylde de, Forfatteren af det forenede Understøttelses-Selskab paalagde Forretninger, herved have været hans eeneste Hensigt.

Borger-Vennen.

No. 3.

Siette Aargang.

Fredagen den 20. September 1793.

Anmeldelser.

Til behageligſt Efterretning for de reſpektive Herrer Repræſentantere bekiendtgiøres herved, at en Generalforſamling holdes næſtkommende Mandag den 23de September, paa ſædvanligt Sted om Aftenen Kl. 6. I denne Forſamling ønſkede Adminiſtrationen at indhente Reſolution paa nogle Poſter, Regnſkabsvæſenet og andet vedkommende, hvilket man ikke vilde opſætte til den i October holdende Forſamling, da i denne ſidſte de indkomne og nu circulerende Anſøgninger fornemmeligen ſkulle foretages.

I denne Tid er indkiøbt og behørigen paategnet tvende Kongelige Obligationer No. 603 og 817 a 70 Rdlr. til Beløb 140 Rdlr., ſom ſkal blive deponeret i Banken.

Om

Om Forandring udi Kirkeskikkene.

Man kan ikke anordne Formularer, Kirkeskikke og Liturgie for bestandig, eller for en lang Tid; men efter Tidernes Beskaffenhed bør man ændre, ophæve dem, eller indføre nye. Naar Tid og Omstændigheder forandres, maae man uden Betænkning strax afskaffe dem og indrette andre. Naar man seer, at de ikke tiene til Sandhedens Fremme, saa afsted med dem; ligesom nye Skoe, naar de blive gamle og trykke Foden, bortkastes, og i deres Sted kiøbes andre.

Dr. Morten Luther.

At der tænkes paa og arbeides til en Forandring udi Kirkeskikkene, og den udvortes Gudstjenestes forbedrede Indretning, er offentlig bekiendtgiort. Derom var det at Confessionarius Basthohm skrev et Forsøg for nu næsten 9 Aar siden, og derfra reiste sig en Feide mellem Lærde og Ulærde, mellem Geistlige og Verdslige, som vor Litteratur, i Hensende til Formen, gierne kunde undvære. Imidlertid havde det den Nytte, at mange bleve bragte til at tænke over Sagen, indsaae, at en Forandring var ønskelig, og haabede at Veien var begyndt at jevnes, hvorpaa den skulde engang vandre frem. Dette var og det, som Basthohm søgte, han vilde berede Folket til at ønske og mod-

tage

tage Forandring, stemmende med Oplysningens Tiltagelse og Fordommes Udspredelse, han vilde give Geistligheden Anledning, til at forberede Menighederne om Nytten af en anden offentlig Gudstieneste. Man miskiendte hans Hensigter, og man angreeb ham paa en Maade, som uden Tvivl enhver af dem, der af overdreven Nidkierhed for det gamle greb til Sverdet, ønskede aldrig at have brugt; og det, som man siger om endeel af hans Modstandere, kan man ei andet end sige om nogle af hans Forsvarere. Glad maae man være over, at dette Uveir nu er forbi, og det er bedre, at det den Gang brød los, end at det nu skulde foreslaae. Det vilde nu hindre i at arbeide paa denne Sag med den Rolighed og det kolde Overlæg, som enhver slig Forandring kræver. At det maae være Confessionarius Balthalm en saare behagelig Overbeviisning, at have først omhandlet denne Materie udi sin Udstrækning, og at hans gode Hensigter kun for en Tid blive miskiendte, er vel rimeligt, og at den Mand endog, som da traadte frem imod ham, nu byder Haanden villigen til dette Arbeide, er en Ære for dem begge.

Ingenlunde tvivler man paa, at det jo og vil blive Tilfældet med flere. Enhver Forandring, enhver Idee, som strider mod alle Begreber, hvortil man fra Barndommen ere vante, har i Førstningen noget frastødende hos sig. Naar man lidet efter lidet vænnes til dem, falder dette bort, og man kommer da ofte til at forsvare det, som man

i Først-

i Forſtningen forkaſtede. Det er ſaaledes Tilfældet udi alle Videnſkaber og Kundſkaber. Men det er tungt for Menneſket at tilſtaae ſin Vildfarelſe eller Feiltagelſe. Den ret oplyſte Mand, ſom føler ſit virkelige Værd, er ei bange for at tilſtaae det; thi hvad han maatte frygte for at tabe udi Omdømme. fordi han erklærede ſig at have feilet udi een eller anden Sætning, det veed han tilforn, at have vundet ved den Tillid, ſom haves til hans andre Fortieneſter og Kundſkaber. Det er meget faa Skribentere, ſom man ei kunde overbevise om, at de efter en Rad af Aar have forandret nogle af deres Principer, og det er kun den Mand, der ikke tænker, ſom kan med Sandhed paaſtaae at være bleven uforanderlig. Man formoder deskaarſag, at man vil finde mange, ſom tilforn talte imod Forandring i Liturgien, nu at bidrage til dette Øiemed.

Borgervennen troer det Pligt, ei med Tavshed at forbigaae, at der arbeides dertil. Den har Læſere af alle Claſſer, og derfor bør den nævne det, paa det at den Deel af Borgerne, ſom ei tilforn have tænkt over denne Sag, kunde forberede dem ſelv og andre til at modtage de foreſtaaende Forandringer, uden at denne Nyhed ſkulde opvække Forundring; og det, ſom den ønſker at kunde udbrede, er, at man ſkal ſkielne mellem det Nødvendige og Overflødige, mellem det ſom hører til Religions-Væſen og det Uvæſentlige ved ſamme.

Saa-

Saaledes bør det og være med Betragtningen om Gudsdyrkelsen. Man maae agte paa det Væsentlige, som indbefattes deri, at man skal tilbede Gud udi Aand og Sandhed, og det Uvæsentlige, som er den Maade, hvorpaa den udvortes Gudstieneste indrettes. Vor Religions Stifter og den fuldkomneste Lærer paa Jorden Jesus Christus, hvis Hensigt var at forkynde en Lærdom, som skulde blive almindelig for alle, bestemte derfor hverken ved sit Exempel eller ved hans Taler Religions-Skikkene. Han lærte de guddommelige Sandheder hvor Leiligheden tilbød sig, uden at agte paa Stedet, hvor man samledes, uden at gjøre Forskiel paa Tiden, naar man nærmede sig til ham. Nu var et Bierg, nu den fri Mark hans Tempel, et Skib, hans Talestoel, nu den alfare Vei Stedet, hvor han underholdt sine Tilhørere med vigtige Lærdomme. Han bandt hverken sig selv eller andre ved visse Klokkeslet, han lod hverken sig selv eller de Lærere, som han udsendte, blive adskilte fra andre ved synderlige Dragter. Han bestemte ikke, hvilke Skikke man skulde iagttage, thi han kiendte alt for vel, hvorledes den menneskelige Egennytte anvendte saadanne til Fordeel for sig selv og Byrde for andre. Han havde bestemt sin Lære til at blive almindelig for alle Folkeslægter, og denne sande Philosoph indsaae, at det, som passer sig paa et Sted til et Folkeslag, passer sig ei til et andet Sted til andet Folkeslag, og derfor overlod til Samtiden og de efterfølgende Dage at bestemme saa-

saadant. Han havde alt for høie og ædle Begreber om det guddommelige Væsen til at antage, at dette skulde bekymre sig om Formen, hvorpaa Gudstjenesten blev sat, naar den allene et tilsidesatte Mærkerne paa Menneskets Hengivenhed og Ærbødighed for det guddommelige Væsen. Han, denne Frihedens første Lærere, ville ei paalægge unødvendige Baand. Han viste ved ei at undslaae sig for den jødiske byrdefulde og virkelig imod hans Lære og Levemaade stridende Gudstjeneste, at det var uvæsentlig ved Religionen, paa hvad Maade man iagttog den udvortes Gudsdyrkelse, men ved hans Lærdomme og andre hans Handlinger tilkiendegav han tydelig nok, at hiin fordrede en betydelig og almindelig Forandring.

Man finder derfor ikke, at han gav sine Disciple og Tilhængere nogen Anviisning om, hvor og hvorledes Gudstjenesten skulde indrettes. Han fordrede selv ingen indviede Steder at samles paa, eller indviede Lærere til at forkynde de rigtige Begreber om Gud. Han forudsaae, at saadant ville paa mange Steder standse hans Lærdoms Fremgang, naar en hovedkuldsforandring skulle skee, ved at bortrive alt det ceremonielle hos Jøderne, og naar et, med mange Skikke ubekiendt Folk, skulle paabyrdes Ceremonier.

Efter hans Regel om Gudstjenesten kan den skee ligegodt ved Polerne som ved Linien, ligegodt

paa

paa Havet, som paa det faste Land. Jødernes Gudstieneste var derimod indrettet egentlig for et vist Himmelstrog, og uden for dette maae de forlade og forandre deres Love. Den Almindelighed, som hine Lærdom skulde søge, vandt og maatte vinde ved den Bequemhed, at den streed mod intet Folkeslags Levemaade, ei mod Sædvaner eller politiske Indretninger.

Skulde det da ei være en Slutning, stemmende med Sandheden, og stemmende med den dybe Ærefrygt, som man skylder vor herlige Lærer, naar man antager, at dersom Religions Skikkene og den udvortes Gudstieneste Maade vare væsentlige ved den af ham anbefalede Gudsdyrkelse, havde han og derfor bestemt Regler og Forskrivter? Mig i det ringeste forekommer det som et nyt Bevis paa hans Visdom, at han ei berører denne Sag. Han forudsaae, at Mennesket vilde anvende saadanne Befalinger og Forskrivter til Misbrug, han kiendte af de foregaaende Tiders Erfarenhed, hvorledes Religionsskrkkene tiente til at udsue Folket, for at berige dens egennyttige Tienere, og deraf drog den Slutning, naar Regler og Forskrivter af ham bleve givne, og de ved Misbrug bleve Christendommens Bekiendere til Last, da kunne de ei forandres eller afskaffes, fordi man vilde beraabe sig paa, at de vare Følger af Religions Stifterens Befaling.

Uden at nogen har været bemyndiget ved saadan Fuldmagt, ere efter Christi Død paafundne Skikke, byrdefulde nok, hvis Oprindelse, enten fra Levninger af den pragtfulde jødiske Gudstieneste eller at give sig Anseelse eller vinde Fordeel, eller og fra Vankundighed og ufornuftige Begreber om Midlerne til at blive det høieste Væsen behageligt, have givet Anledning til Følger, skadelige og vanærende for Menneskeslægten. Almuen, opdraget i Uvidenhed og underholdt i og ved Fordomme, troede at bringe det guddommelige Væsen et gieldende Offer, ved at plage Legemet, berøve sig selv sin Formue, og underkaste sin Samvittighed Geistlighedens Despotisme, som, lig de verdslige Despoters, lod sig allene tilfredsstille ved Penge. Ingen er vel saa ubekiendt med de catholske Religions-Skikke, at man jo veed om dens Synsbekiendelser, Skrivtemaal, Aflad, Faster o. s. v. Imod disse Misbrug streed en Luther, en Calvin.

(Fortsættelsen følger.)

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 4.

Siette Aargang.

Fredagen den 27. September 1793.

Anmeldelser.

I Generalforsamlingen den 23. September bleve følgende nye Medlemmer proponerede og antagne:

Som overordentlige Medlemmer:

Skipper A. Bruun fra Cappel.
Maler Harder.

Som ordentlige Medlemmer:

Major v. Hublbeck ved norske Liv-Regiment.
Stivelsefabrikør Kofod.
Guldsmed N. Lyderwall.
Skoemager Biener.
Frue Eeg i Friderichsborg.
Jomfrue M. Gierløf.
Kiøbmand J. Nyebroe.
Kgl. Mekanikus Smith.
Urtekræmmer Lysholdt.

Kiøb-

Kiøbmand Jacob Levin Meier fra Altona.
Sergeant ved Holmen G. H. Mandra.
Fr. Hollinghauſer, Betient ved Oeconomie og Commerce Collegiet.
Kapitain v. Clemens i Helſingøer.
Kgl. Bogholder ved Extraſkatten Olrog.
Skoemager Borup.
Skoleholder Braſen.
Bogbinder Braſen.
Bogbinder Scharling.
Kiøbmand Wulff Levin von Halle.
Juſtitsraad Ove Malling, Committered i General-Toldkammeret.
Juſtitsraad Freiſen, ligeledes.
Studioſus Lund.
Madame Roſendahl.
Maler Lundberg.

I Følge Repræſentationens Beſlutning i forrige Generalforſamling den 15de Julii blev denne Gang fremlagt en Liſte over de Medlemmer, ſom ſtode til Reſtance for Afdrag paa Laan, og befandtes da: at nogle iblant dem, ſom i Aaret 1791 fik Forſkudde, næſten intet havde afdraget derpaa, uagtet de ideligen vare blevne krævede; Repræſentationen ſaae ſig derfor nødt til — i hvor ugierne den ville ſtride dertil — at udelukke fire af diſſe Medlemmer, hvis Reſtancer vare ſtørſt; efter Lovens 2 Kap. §. 6., og det blev derpaa beſluttet, at diſſe fire

fire Perſoner i Bladet ſkulle navngives, ſom udſlettede af Selſkabet, formedelſt Reſtance paa Afdrag af bekomne Laan, da man haabede, at forekomme derved den Ubehagelighed i Fremtiden, at et lignende Tilfælde ſkulle møde.

Diſſe forommeldte fire Medlemmer, ſom i Følge denne Reſolution ere udſlettede af Selſkabet, ere:

Grovſmed Reiſtrup,
Kleinſmed Schneider,
Controlleur Aſpach,
Skræder Metſcher.

Repræſentationen forbeholdte ſig dette uagtet ſin Ret til lovlig at indkræve Selſkabets Fordring hos enhver af diſſe, om den maatte finde det fornødent.

I Henſeende til de Medlemmer, ſom havde erholdet Forſkud imod Caution, og havde paadraget ſig betydelige Reſtancer paa Afdrag, blev vedtaget, at Adminiſtrationen ſkulle tilſkrive Cautioniſterne, for at de kunne tilholde Vedkommende, at afgiøre hvad de ſkylde.

Repræſentationen var overbeviiſt om, at ingen trængende redelig Mand kunne ønſke ſig bedre Vilkaar, ved Afdrag paa bekomne Forſkud, end dem, ſom ere vedtagne i Selſkabet, og ventede derfor

for, at de, der hidtil have bekommet Forskudde, saavelsom de, der herefter maatte bekomme Forstrækning af Selskabets Kasse, ville vaage over, at de ingen Restancer paadrage sig i Afbetalingen. I øvrigt igientages herved, hvad tilforn er bleven bekiendtgiort, i Følge Repræsentationens Beslutning i Generalforsamlingen den 15. Juli, at nemlig de Medlemmer, hvis Restancer paa Afdrag af Laan fra Selskabet endnu ere betydelige, men som fra nu af ville stræbe at afbetale ordentligen, maatte i Tide henvende sig til Administrationen, for at anmelde dette, da Repræsentationen har tilladt, at Afbetalings-Terminen, i Forbindelse med den sidste Gang de have betalt, maae i saadanne Tilfælde igien begynde med sidst afvigte Julii Maaned, (see Borgervennen No. 48. 5te Aargang) hvorved Tiden, i hvilken Laanet skulle have været afgiort, bliver saameget længere udsat, til Lættelse for Vedkommende.

Den forrige Administrations Regnskab med Revisions Forretningen, Administrateurernes Oplysninger, og de Herrer Revisorers endelige Erklæring, blev fremlagt og oplæst, og skal Indholden deraf blive heri Bladet bekiendtgiort, saasnart som Regnskabet selv kan blive indrykket.

Et Forslag fra de Hrr. Revisorer, om at belønne Budet Schousgaard for sin Akkuratesse i Selskabets Tieneste, blev derpaa foretaget, og Repræsen-

sentationen tillagde ham, paa Grund af dette Forslag, en Douceur af 10 Rdlr., hvilket blev ham tilkiendegivet i Forsamlingen.

Repræsentationen bevidnede i øvrigt de Hrr. Revisorer Kommerceraad Rabe Holm og Pastor Thye sin Erkiendtlighed for den Umage, de saa velvilligen havde paataget sig, med at giennemgaae Regnskabet; og da den erfarede af de gode Herrers Betænkning derover, at alt var i den tilbørlige Orden, saa erkiendte den med Taknemmelighed den sidst afgaaede Administrations Bestræbelser for Selskabet, ved at besørge dets Sager i afvigte Aar.

Da Administrationen endnu ikke med Visshed kan bestemme, om Selskabets høitidelige Forsamling kan blive holdt næstkommende Onsdag den 2. October, saa skal dette i Addresse-Avisen nærmere blive bekiendtgiort. Imidlertid blev i sidste Generalforsamling afgiort, at Billetter skulle udstedes, ligesom i Fior, til Selskabets Medlemmer, som kunne efter Behag erholde Billetter ogsaa for Familie og Venner, imod Erlæggelse af 1 Mark pro Persona. Naar og hvor disse Billetter kunne afhentes, skal i Addresse-Avisen nærmere blive bekiendtgiort.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

Den 26. September 1793.

Om

Om Forandring udi Kirkeſkikkene.

(See forrige Nummer.)

Diſſe ſtore Mænd, af hvilke Luther med ſaa megen Ild arbeidede, overlod til en mere oplyſt Tidsalder, at udrydde endnu flere ſkadelige Skikke ved Gudstieneſten. Mueligen og at endnu vedhængte diſſe ſtore Mænd ſelv adſkillige Fordomme, ſom hindrede dem fra at virke alt, hvad de ellers havde kundet; og, om ei dette var, bød maaſkee Forſigtighed dem at lade deres Medmenneſker endnu nogen Tid beholde diſſe uvæſentlige Ting til at more ſig med. Siden den Tid har man paa adſkillige Steder og til adſkillige Tider giort Forandringer udi Religionsſkikkene og den offentlige Gudstieneſte. Som Folket blev mere oplyſt, afſkaffede man overflødige Helligdage, hvilke vare ſaa ſkadelige for Arbeidſomheden og Vindſkibeligheden i Landene. Syndsbekiendelſen for Skriftefaderen, ſom nogle Steder var endnu i Brug, faldt bort. Man lod Beſværingen ved Barnedaaben afgaae; og mange af Pavedommets ſtygge Levninger bleve forjagede.

Det er ſandt, meget langſomt gik det frem med diſſe Forandringer. Chriſtian 4. vilde her i Landet have Beſværelſen afſkaffet, man maatte lade det beroe, undtagen ved hans egne Børns Daab. Men — hvorfor bleve ſaa mange gode og vigtige

For-

Forandringer udsatte? Kunde vi, uden at sige Usandhed, anføre en vigtigere Grund dertil, end Ubillie hos de Personer, som have Fordeel af Folkets Overtroe. Alle Kirkeskikkene ere affattede saaledes, at de gave Geistligheden en synderlig udvortes Anseelse, ogsaa ere ofte forbundne Fordele dermed, og altid et vist Slags Bram De vise snarere Religions-Lærerne som Herrer og Dommere over deres Medmennesker, end at de ere det, hvortil de egentligen ere bestemte, nemlig at undervise, og hine Tiders Overtroe haver tillagt dem Fuldmagter at handle, paa Guds Vegne, med deres Medmennesker, om deres aandelige Forfatning, ved en Magt, som et udødeligt Væsen ei kan give nogen Dødelig. Ligesom nu Folkets Begreber udi den Henseende mere og mere opklares, saa maae og Ceremonierne derefter formindskes eller forandres, og da disse ere uvæsentlige ved Religionen, lider denne inter ved saadanne Forandringer, naar de ei skee ved dens Hovedsandheder.

Udi hine Dage forledte man Folket til at antage og vedligeholde denne Ærbødighed for den da uvidende Geistlighed, ved at paaberaabe sig et indvortes Kald, som enhver havde fra Gud, naar han ville erhverve Brødet, ved at gaae udi Kirkens Ærinde, men nu agter man ei derpaa, man bedømmer Manden efter hans Oplysning og gode Handlinger. De retskafne Geistlige foragte den Værdighed, som de ei selv forskaffe dem, og de

smile

ſmile ad dem, ſom bruge Hyklerminen og Hyklertonen, for at vinde den Agtelſe, hvilke de ellers ikke kunne fortiene, ſom under et papiſtiſk Udſeende ville indbilde Folk, at der er derunder ſkiult Kundſkab, Redelighed og Uegennytte. Mange af Folkets Lærere have derfor arbeidet kiendeligen til det Maal, at faae Meenigheden til at ſkielne mellem det Væſentlige og Uvæſentlige i Religionen, og altſaa om Misbrugen og Unytten af mange Kirkeſkikke.

Alle Mangler vil ei kunde afſkaffes endnu, ſaa længe at Geiſtlighedens Underholdning tildeels hænger deraf. Saaledes er den Skik paa Landet med Barſelqvinders Kirkegang, da det vel er uden for al Tvivl, at det Fruentimmer, ſom første Gang efter ſin overſtandne Barſelſeng kommer til Kirken, ei kan anvises noget ſlettere og Sundheden mere ſkadeligt Sted, end udi Vaabenhuſet ved Kirken. I de ſtore Stæder finder det nu ei længere Sted. Man ſeer altſaa, at Skikken er overflødig og uvæſentlig, og holdes allene vedlige for de Indkomſter, ſom derved falde til Geiſtlighedens Underholdning. Denne Hindring vil for den nærværende Tid møde ved nogle Ceremonier, men det er troeligt, at det nærmer ſig imod den Tid, da Geiſtligheden efter endeel af denne Stands retſindige Lærerers Ønſke, vil kunne have anſtændig Udkomne, uden at behøve at tage imod Gaver, og modtage Betalning for hver Forretning.

(Fortſættelſen følger.)

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 5.

Siette Aargang.

Fredagen den 4 October 1793.

Anmeldelser.

Indløbne Forhindringer forbyde Administrationen endnu at bestemme, naar det høitidelige Møde kunne holdes. Imidlertid skal, saa snart mueligt, en bestemt Efterretning derom blive meddeelt.

Da de tilforn fra Selskabets Pensionister indleverede Qvartals-Qvitteringer for Imodtagelsen af den dem bevilgede Pension, meget ofte have været uordentlige og ubestemte, saa har Administrationen føiet Anstalt til, at for Fremtiden trykte Blanketter til Qvitteringer for Pensioner kunne erholdes hos Hr. Kasserer Aagaard i Magstrædet No. 37. Vedkommende ville altsaa behageligst henvende dem til Hr. Aagaard, som meddeler Blanketter, hvorpaa den udfordrende Præste-Attest er trykt, saa at ikkun Præstens og Vedkommende Pensionists Underskrift behøves. At denne Indretning tager sin Begyndelse med dette Qvartal fra 1 Oct. til ult. Decbr. h. a. samt at det herefter i Bladet for-

nd

ud skal blive averteret, naar Blanketterne kunne afhentes, bekiendtgiøres herved til behagelig Efterretning.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

den 2 October. 1793.

Udi Saint Croitzs Gazette for den 22 Juni 1793 findes følgende Anmeldelse af Coffardie-Capitain Klem:

„Undertegnede har havt det Uheld at have aldeles forliist sit Skib den 12. Februar d. A. udi Indløbet til Boston, kaldet Cohasset, og det paa en nogen Klippe, som heder Brush Eiland. Udi 36 Timer var han og hans Folk udsat for en særdeles stærk Frost med tyk Snee, som hindrede fra, at de kunde blive seete; men saasnart at det mørke Veirligt begyndte at skille sig ad, erfarede de strax med den største Glæde, at om Formiddagen var Folk beskieftiget paa Strandbreden at komme dem til Hielp med Baade, uagtet Søen gik saa høit, at deres Baade vare tre Gange fyldte med Vand, og een af Baadene blev sønderslagen, hvorved lettelig sex af Roersmændene vare tabte. Men desuagtet havde Folket paa Strandbreden, som tog Deel udi

vores

vores Skiæbne, ikke tabt Lysten, hvortil Stedets Præst, Hr. Shaw, som var nærværende, opmuntrede dem med følgende Ord: Mine Venner! jeg har ei nødig at erindre Eder om de Pligter, som det ene Menneske er det andet skyldigt, jeg kiender fuldkommen Eders gode Tænkemaade, men dette er en usædvanlig Hændelse, ved hvilken vi maae vise os; det angaaer at redde 20 Menneskers Liv, som vist ellers vil inden en Time fryse ihiel. Kommer, mine Venner! jeg gaaer med i Baaden for een Mand, endskiønt jeg er en slet Søemand. Alle fulgte med Glæde denne Ærværdige; de bragte os bort fra Klippen, tog os udi deres Huse, drog Omsorg for os udi vore Sygdomme, og omhyggeligen biergede alt det, som var mueligt af Skib og Ladning, lige til Ubetydeligheder af Linned, Spender, Knapper, Skeer, med andet af Guld og Sølv, som tilhørte Underskrevne, hvilke de leverede til ham, hver Nat naar de kom fra Arbeidet.

Det er mig umueligt at beskrive den Godhed, hvormed disse Fremmede reddede os i vor Elendighed, men med den varmeste og oprigtigste Taksigelse erkiender jeg, at det Land er lykkeligt som eier saadanne Indvaanere, og den Uhældige, som strander paa den Kyst, kan ikke falde udi mere oprigtige og retskafne Mænds Hænder. Dette anseer jeg mig pligtig at bekiendtgiøre.

d. 22. Junii 1793.

H. P. Klein.

Ud-

Udgiveren af Borgervennen, ved at kiende denne Tilbragelſe, troede at giøre enhver af dette Blads Læſere en ſand Glæde og Tieneſte, med at lade ſamme uden Ophold blive almindelig bekiendt. Hvilke Erfarenheder, hvilke Beviſer ere kierere end de, ſom lære, at det Bud du ſkal elſke din Næſte ligeſom dig ſelv, bliver villigen adlydet og med Kraft opfyldt. Nogle af vore Strandbredde have og afgivet lige ærende Bidrag til Menneſkets Hiſtorie. O! at ei mange maatte tiene til Vidnesbyrd om det modſatte! Den værdige Geiſtlige Hr. Shaw fortiener at erindres med Høiagtelſe, og vore Digtere ville ei glemme at forevige ham imellem os Danſke. Saadanne Handlinger virke mere end alt andet, til at forædle Menneſket, og opvække Lyſt til at blive det, ſom man beundrer hos andre. En anden Evalds Kald bliver det at fremſætte denne Handling paa en beſkuelig Maade, og hvad vilde den blive, naar vor Thaarup udførte dette Æmne, da han ved Hr. Capitain Kleins Hiemkomſt kunde faae den nøiagtigſte og ſandfærdigſte Underretning om enhver af derved mødte Begivenheder.

Fortſættelſe

Om Forandring udi Kirkeſikkene.

(See forrige Nummer.)

Hvilke Forandringer for nærværende Tid foreſtaae, derom er man ikke underrettet. Det beroer

paa

paa Lovgiverens Bestemmelse, thi den udvortes Gudstieneste hører til det høiere Politie, da dens Anordning og Haandthævelse har Indflydelse paa den almindelige Orden i Staten. Det er enhver tilladt at ønske og foreslaae de Forandringer, som man agter nyttige, og det skal ikke blive udlagt ilde for Borgervennen, at den yttrer nogle faa Ønsker i Henseende til Gudstieneſten.

Som unyttig, tidsspildende og undertiden næsten forargelig, skulde man ønske, at Messen maatte blive reent afskaffet. Intet er dog i sig selv urimeligere, end at læse Prosa op efter Melodie, naar den ei dertil er indrettet, at synge en Historie og en Bøn eller et Ønske. Og, naar nu Manden, der skal fremføre denne unaturlige Sang, mangler Gaver dertil, da er det høist uangenemt baade for ham og Tilhørerne. Denne Udsyngen af det, som efter sin Natur burde oplæses, forlænger Tiden til ingen Nytte, og især udi de store Kirker, hvor man, efter at Lyden har passeret Choret, slet intet kan forstaae af Ordene, er den dog heel overflødig. Unægtelig er denne Messen, og den hvide Messeskiorte tilligemed Messehagelen Levninger fra den Tid, at de Geistlige trængte til en borget Anseelse af udvortes Pump, da de ei ved Oplysning og gavnlig Foredrag kunde vinde dem Agtelse. De giorde dem Umage for at forlænge Gudstieneſten, for at tilvende deres Embeder nogen Vigtighed, og vidne om deres Besværligheder, og de

maatte

maatte antage saadanne Skikke, som kunde moroe den ellers gabende Forsamling. Naar man bestemmer til Gudstienesten en kortere Tid, behøves ei dette til at udfylde Timerne. Det er ofte blevet anført til Forsvar for Messen, at der er derved noget høitideligt og behageligt, naar det Slags Recitativ bliver godt udført. Naar man endog vil indrømme dette, saa maae man paa den anden Side igien paastaae, at denne Sang, slet udført, er høist ubehagelig og skurrende for Øret. Vi behøve ei at besøge mange Kirker, for at finde Beviis derpaa. I det høieste derfor kunde det være tilraadeligt, at overlade det til Præsternes fri Valg, om de ville synge eller tale. Skal Messen tiene til at stemme Sielen til Andagt, saa vilde det vel bedre opnaaes, naar et aandelig Cantat blev afsiunget af øvede Sangere Men det forstaaer sig, saalænge Sangen i Almindelighed ei er bedre end hidindtil, maae man vel ønske det ene ligesaavel som det andet borte. Overalt hvor overflødigt at messe Evangelium eller Texten, som det, der siden oplæses fra Prædikestolen! hvor lidet stemmende med Bønnens Natur at frembringe den efter Noder? — For lang Tid siden har vor philosophiske Holberg anmærket dette. Bliver Messen afskaffet, saa ville vel og Dragterne, som laane Navnet derfra, gives Afkeed. Ikke allene af den Aarsag ønsker det, at disse saa kaldte Ornater svare mange Steder uegentligen til Navnet, men især fordi de bære meget Præg af Catholicismen. Udi denne Stads Slots-

kirke

kirke bruges de ei mere, og Gudstieneſten fremmes ret vel. Ogſaa udi den Menighed er Meſſen for Prædiken reent afſkaffet, og det ſynes intet at have forringet Gudstieneſtens Høitidelighed. Endnu maae man lægge Mærke til, at ved den megen Sang og Meſſen udebliver Folk af Kirken, indtil hen imod den Tid, Prædikenen gaaer an, og Sangen, denne væſentlige Deel af Gudstieneſten, taber ſin Værd, eller ſættes ud fra ſin Brug.

Naar endog Meſſen afſkaffes, ſaa maae dog Sangen ei blive alt for langvarig. Borgervennen henholder ſig til hvad den tilforn har yttret om lange, monotoniſke Pſalmer. Derfor troer den, at en Pſalme paa 6 til 8 Vers, og i det høieſte en mindre paa 2 til 3 Vers for Prædiken ville være tilſtrækkelig til at opvække Andagten, og tillod den at vedligeholde ſig. Af denne Aarſag ſkulde intet være behageligere, end om den nye Pſalmebog, ſom kan ventes indført engang udi Landsbyemenighederne, maatte, ſom mere overeensſtemmende meo Gudstieneſten og Menneſkets Natur, blive og anordnet udi Kiøbſtederne, og kunde det maaſkee overlades til Menighederne at bruge hvilken de ville. Det kunde vel ſkee paa den Maade, at Lærerne forkyndte Tilladelſen til det fri Valg, og derſom ikke Pluraliteten af Menigheden nægtede at bruge den, ſom af deres Erklæring paa en beſtemt Dag i Kirken kunde erfares, da blev den almindeligen indført. Man haaber, at Priſen paa den nye Pſalmebog

mebog vil blive saa ringe, at den ingen betydelig Udgivt foraarsager. Efter Prædikenen, naar ingen Communion eller Dobeact blev holden, kunde en lige Psalme, som den første, tiene til Beslutning. Det er vel afgiort, at Opmærksomheden ei taaler lang Anspendelse, og det er bedre at føle lidet men varmt, end at lade Tankerne under en langvarig Forretning søge andre Gienstande. Lader os tilstaae, at de beste de helligste Forretninger maae læmpe sig efter Menneskers Evner, og at Gudstieneſten for Menneskene maae rette sig efter Menneskets Natur. Ja! det maae, det bør den, den bør endog læmpe sig efter den borgerlige og physiske Forfatning.

Under Afhandling om Prædikerne bliver et med de vigtigste Spørgsmaale, om det er at ønske, at bestemte Texter vedblive, eller at det overlades til Talerens eget Godtbefindende, at vælge den Text, som han finder beqvemmest. Det synes, at bestandige Texter binde Taleren meget, og deraf kommer det, at mange ere nødte til at udtrække Texten uden for dens Indhold, for at faae Anledning til at tale om en eller anden Materie. Denne Maade er dog uden Tvivl ikke tilraadelig, da foruden andre Aarsager det er unægteligt, at naar Texten og Afhandlingen ei ere gandske stemmende, saa indskiærpes vanskeligere Lærdommene udi Tilhørernes Hukommelse.

(Fortsættelsen følger.)

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 6.

Siette Aargang.

Fredagen den 11. October 1793.

Anmeldelse.

Da de Hrr. Repræsentanteres Betænkninger over de indkomne Ansøgninger endnu ikke ere retournerede fra nogle Klassifikationer, saa kan Administrationen ikke denne Gang bestemme den for October Maaned efter Lovene holdende General-Forsamling, forinden den har imodtaget alle Klassifikationers Betænkninger tilligemed Ansøgningerne tilbage, hvilket dog forventes med snareste at kunne skee.

Fortsættelse

Om Forandring udi Kirkeskikkene.

(See forrige Nummer.)

Efter det Begreb, som i det ringeste Forfatteren kan gjøre sig om Udarbeidelsen af en Tale, da maae man have en egen Disposition, som ei staaer i vor Magt, og det er ikke mueligt, at man paa samme

ſamme Tid haver lige Beqvemhed til enhver Materie. Vi ſætte, at Læreren har egentlig læſt eller tænkt udi en eller anden Deel af hans Videnſkab, og at han altſaa med mere Lethed, med mere Lyſ og mere Varme kunde arbeide i den Materie, da maae det falde vanſkeligt for ham at gaae, formedelſt Textens Skyld, over til en anden eller modſat Afhandling.

I Almindelighed kan det ei paatvivles, at Lærerne ville udvælge nødvendige og nyttige Materier, uagtet Texterne bleve overladte til dem ſelv, og det var vel godt og nyttigt, om og fra de hellige Taleſtæder blev nu og da meddeelt Underretning om og Kundſkab udi Guds viſe og beundringsværdige Huusholdning udi Naturen. Ville ikke ſaadanne Lærdomme tiene til at adſprede Overtroe og indgyde en levende Følelſe af det guddommelige Væſens ſtore Handlinger? I Sandhed! rigtig og klart Lyſ udi Naturens Rige, ville langt fra ei forringe Nytten og Nødvendigheden af den aabenbarede Religion. Fra jo flere Synspunkter man betragter Viisdommens og Godhedens Handlinger, jo ſtørre bliver vor Ærbødighed og Taknemmelighed. Hidindtil har herſket og endnu herſker megen Vankundighed imellem os udi Naturens Rige, og det endog iblant Ungdommens og nogle af Almuens Lærere. Langt fra at anføre det ſom Bebreidelſer. Leiligheden har manglet for diſſe til at lære de dertil hørende Videnſkaber. Vel at den nu tilbydes.

Det

Det forstaaer sig, at det blev Pligt for Lærerne at foredrage især Jesu Læres Hovedsandheder, og ligesaa at afhandle idelig Pligternes Lære, og naaskee ville det ei være ubehageligt for Lærerne, at antegne udi en dertil indrettet Kirkebog Texten, hvorover var talt, og et kort Indhold af Talen, hvilken Forklaring da kunde vise, ved Besøgelsen af Provsten eller Bispen, at alle Hovedsandheder ere afhandlede. Det synes at være en stor Fordeel for Læreren, især naar han tillige forretter Catechisationen, at han kan indrette Talen, saa den svarer til det, som ved Undervisningen skal foretages; og sandelig! i Almindelighed er det ei allene Ungdommen, men og de ældre, som kunne være tiente med saadanne lærende Foredrag. At bestemme Tiden for en Tale er vanskeligt, men over en halv Time bør den neppe vedvare. Skal en Mand ordentlig og grundig udarbeide og nedskrive en Tale til hver Søndag, skal han vanskeligen kunde udbringe den til at vare længere; og for Tilhørerne er det vel vanskeligt længere at vedligeholde Andagten og Opmærksomheden. Istæden for den nu af Præsten forfattede Bøn for Prædiken, kunde bedre den af Jesu Christi lærte Bøn bruges. Texten læses, Talen holdes, og med faa Ord indsluttes de sædvanlige Forbønner, dersom de skulle vedblive, og endes da Talen med et Velsignelses Ønske.

Paa denne Maade ville vel Forretningen fra Prædikestolen medtage udi alt 30 til 35 Minuter.

Det

Det ville og hielpe til, naar Prædikerne ei vare lange, at de fleſte Talere da kunne memorere dem, og det er vel temmelig almindeligen antaget, at det har mere Virkning paa Tilhørerne, naar Taleren kan henvende ſig aldeles til dem, og ei tvinges ved at have Øinene henvendte ſtedſe til Papiret.

Een af de vigtigſte Forretninger under den offentlige Gudstieneſte er Daabe i eller Dobeacten Den er meget forbedret ved Beſværgelſens Afſkaffelſe og ved et forandret Formular, endſkiønt og dette vel endnu trænger til ſtørre Forbedring, baade ved at blive kortere og indeholde mere til denne Akts Øiemed og Henſigt ſvarende. Ingen vil fortryde paa denne oprigtige Tilſtaaelſe, og da denne Sag behandles med al Publicitet, vil ingen miskiende den, ſom nu og da yttrer en modſat Mening udi dette eller andre Tilfælde. At Forfatteren for dette Øieblik ikke udlader ſig videre om denne Materie, reiſer ſig af Aarſager, ſom til ſin Tid ſkal blive udi Bladet bekiendtgiorte, derſom han fortſetter at ſkrive udi det Fag.

Uden at frygte for Forfølgelſe og uden at ſkielve for Banſtraaler, ſom intet gielde, mod den, ſom ſøger Sandheden, og er ſig om denne Henſigt bevidſt, kan man vel antage og offentlig vedſtaae ſin Mening, den ſtride endog mod gamle og indgroede Meninger, men undertiden bør man i Henſigt til andre oppebie den Tid, naar den mindre Oplyſte

er

er dertil udi Forveien forberedt. Den udødelige Mand, hvis fri og frimodige Tanker pryder dette Blad, vor Luther har tilladt os at ønske og arbeide til Forandring, men, hvor man vil saae, maae udi Forveien pløies, hvor man vil opføre varige og gavnlige Bygninger, maae Pladsen ryddes og beredes, og dette er det, som man stræber til.

Ville dog de geistlige og verdslige Lærere enes om, at man bereder Almuen til at modtage Forandringen, som efter Tidernes Gang ei kan udeblive, og man vil derved bestyrke saadan Rolighed og Fremgang til almindelig Held. Men — naar man hører udi offentlige Fordrag for Menigheden at dadles det, som ingen tænkende Mand tvivler om at være rigtigt, naar man tillader sig, under Ungdommens Overhørelse, at angribe en nye Foranstaltning, som sigter til almindelig Oplysning, fordi den er nye; naar man hænger ved det gamle, blot fordi det er gammelt, og stræber saaledes at standse de nyttigste Bestræbelser; naar man hører, at under offentlig Overhørelse dadles den Unges Svar, skiønt det er rigtigt, dersom det stemmer med den nye Lærebog i Religionen, da bliver det Pligt, dobbelt Pligt, at anvise Forskiellen mellem Kiernen og Skallen, og underrette om de Hensigter, som der tidt haves ved, at undertrykke den fremvoxende Sandhed.

O!

O! at man dog vilde følge Luther, give Agt paa Kundskabens og Oplysningens almindelige Fremgang, og rette sig efter den. O! at man ville bestræbe sig for at faae Ungdommen til selv at tænke, at den ei siden skal forvildes ved fremmede Tanker Foreſtilling om vor Dobeacts og den dermed forbundne Confirmations-Handling leder til dette Ønske, og hvor meget maae man ønske, at begge maae blive ret igiennemtænkte og afhandlede af Lærerne for Folket. Lader os udelukke af vore Religions Handlinger alt det, som ikke er virkeligt, og vi gjøre vel i, udi Tide at afskaffe saadant. Det er mueligt paa den Maade at udrydde den mangehaande Overtroe, som forbindes med Daaben; og hvoraf der er mere tilbage, end man skulde troe, saasom om dens Indflydelse paa Barnets Sundhed, og Nytte til at forhindre onde Aanders Magt, med mere saadant. Ved at vise Sandheden udi dens samme egne Simpelhed, ved at nedtage alle de gothiske Prydelser, som den er behængt med, vinder den en Styrke, der modstaaer Spotterens Angreb. Vel derfor de Lærere og de Menigheder, hvor man vænner Ungdommen mere til at tænke end til at lære udenad, og aldrig glemme man, at Forstanden skal oplyses, naar Hiertets Forbedring skal blive sand og varig De mange mystiske Begreber, som ere indflettede udi Religionens Foredrag, maae udryddes, naar den skal blive saa almindelig og velgiørende, som Stifterens Hensigt har været. — Hvad er det uden disse som giør saa megen Forskiel

udi

udi een og den samme Lære, og er det ei derfra, at Religions-Stridighederne og Intolerancen reiser sig? Dog — vi komme ved disse Betragtninger og disse vore Ønsker ud fra det foresatte Maal. — Imidlertid vil den forstandige Læser selv indsee og undersøge, at og hvilken Forandring, i Henseende til Døbeacten, efter disse Grundsætninger kunde være at ønske. Det var maaskee saare nyttigt, at af Kirkehistorien oplystes de Forandringer, som med Daabens Meddeelelse ere foregaaede, og derved godtgiores den Ret, som der er, til at foretage derved endog Hovedforandringer. Vi ønske at pryde vort Blad med denne gavnlige Efterretning.

I Henseende til Skriftemaalet, som foregaaer Altergangen, har man udi Borgervennen forrige Aargang yttret, at det kunde overlades til enhver, efter Godtbefindende, at betiene sig af det private eller offentlige Skriftemaal, og dertil henholder man sig. Men det Ønske kan man ei tilbageholde, at, naar det private Skriftemaal bruges, da Knælen udi Skriftestolen maatte afskaffes, og at Confitenterne paa alle Steder, som allerede udi nogle Kirker er skeet, kunde under Talen sidde. Det er ei ubekiendt, hvad Herr Professor Tode har fra den physiske Side anført om Knæfalds Skadelighed, og man kan ei andet end aldeles bifalde ham, og takke ham for, at have prøvet denne Sag, og frimodigen talt derimod.

Om Afløsningens eller Præstens Tilsigelse, om Syndernes Forladelse, er der skrevet og talt meget. Efter alt dette er det endnu ubeviist, om Præsterne kunde tilsige samme efter nogen bestemt Befalning af vor Religions Hovedbog.

Men — det er afgiort, at denne Absolution hos den Eenfoldige har havt og kan have skadelige Følger. Den Uvidende har beroeliget sig med, at, naar Absolutionen er meddeelt, saa ere alle de forbigangne Synder forladte, og derfor har meent, naar man kun blev absolveret inden Dødstimen, havde man Tryghed for, at Synderne ei bleve tilregnede. Det oplyste Menneske indsaae heel vel det daarlige udi disse Begreber, og er overbeviist om, at Absolutionen intet gielder, men at kun Fortrydelse over de begangne Synder, og alvorlig Forsæt at befliite sig paa Dyden, kan give den salige Roelighed og Tilfredshed, som er Menneskets sande Lykkaligbed. Det forstaaer sig, at vore Geistlige ei forbigaae at underrette deres Tilhørere derom, om nemlig Afløsningens Ubetydelighed, naar den ei siges til den, som alvorligen er omvendt, men hvortil gavner Absolutionen? hvilke nyttige Følger haver den? hvorfor skal den blive, naar den kan misbruges af den Eenfoldige, uden at tiene den bedre underrettede?

(Fortsættelsen følger.)

K—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 7.

Siette Aargang.

Fredagen den 18. October 1793.

Anmeldelse.

Til samtlige respektive Herrer Repræsentanteres behagelige Efterretning bekiendtgiøres, at Generalforsamling holdes næstkommende Mandag den 21. Oct. om Aftenen Kl. 6½, i denne Forsamling blive Ansøgningerne at foretage, og ønsker Administrationen derfor, at saa mange af de Herrer Repræsentantere, som maatte have Leilighed dertil, ville bivaane Forsamlingen.

Fortsættelse

Om Forandring udi Kirkeskikkene.

(See forrige Nummer.)

Om Alterens Sacramentes Administration har Forfatteren i Henseende til Formularerne, som nu følges, Ordene, som blive talte under Uddeelingen af Sacramentet, intet at tilføie, hvad Confessio-

ſionarius Baſtholm, udi ſit liturgiſke Forſøg, har anført, om Nødvendigheden af hines Forandring og diſſes Udeladelſe. Derimod ſynes den af ham foreſlagne Maade, at tilſpørge Communicanterne, og modtage deres Svar derpaa, ei at være beqvem, da den forſkiellige Lyd af ſaa mange paa eengang vil uden Tvivl blive uordentlig og ſkurrende. Det ſynes, at denne Act med megen Høitidelighed kunde ſkee, naar efter at en Communion-Pſalme var ſiungen, og Communicanterne ſtrax efter den vare ſamlede ved Alteret, at da Præſten knælende fremſagde en kort Bøn, om at denne Handling maatte blive enhver, der tog Deel i ſamme, til Nytte, og oplæſte derpaa ſtaaende med Menigheden Indſtiftelſens Ord, hvorefter Communikanterne knælende for Alteret modtog Sacramentet, uden enten at derved blev ſiunget eller talt. Naar de reiſte dem, blev af Præſten formanet til Beſtandighed i at holde den Pagt, ſom de have indgaaet og fornyet.

Saadanne Formularer og Bønner maae man vente at blive herefter renſede fra det meget Urigtige og Kiedſommelige, ſom de hidindtil have indeholdt. De lange Kirkebønner ere aldeles ſtridende imod Bønnens Natur og imod Chriſti Regler om Bønnen, hvilke kunde ei andet end være overeensſtemmende med Menneſkets Natur.

De

De Bønner og Formularer, som vi nu have ved enhver Akt, og især ved Brudevielser, ere saa kiendeligen prægede med Vankundigheds og Overtroes Stempel, at de ville vist blive luttrede og tildeels afskaffede; og Forfatteren tvivler ei om, at jo de Geistlige, som ere indbudne af Biskop Balle til at yttre deres Tanker om Forandringer, saavelsom andre, ville og dertil indgive Forslag og Prøver eller Forsøg, og han er overbeviist ved denne vor nidkiære Biskops Forhold ved den nye Lærebog og med Psalmebogen, at han vil tage flere Mænd med sig, til at bedømme samme, og først efter saadan Prøve og skarpsindig Overveielse udvælge de bequemmeste, og foreslaae samme til Antagelse. I Sandhed! det har været en stor Aarsag til Manglerne ved de forrige, at Forfatterne troede sig saa kloge og oplyste, at ingen kunde dømme rigtigere og bedre end de, og for at beholde ene Æren saa udelukte de andre Kyndige fra at arbeide med dem. Formodentlig vil og disse Formularer, ligesom Psalmerne, blive først offentligen bekiendtgiorte, paa det at ingen skal nægtes Anledning til at andrage, hvad som agtes nyttigt eller nødvendigt. Det er ypperligt at saadant skeer, thi derved vænnes den mindre Oplyste til at tænke over deslige Forandringer, og forberedes til at tage derimod, da han hos Kyndigere kan søge Oplysning om det, som kunde synes ham besynderligt eller usædvanligt. Alle Forandringer, som have medbragt Misfornøielse og Urolighed, ere de, som ere frembrudte paa een-

gang,

gang, men ei de, som man udi Forveien haver lært at kiende og undersøge.

Naar man, fra at betragte Religionens og den offentlige Gudstienestes Indflydelse og Virkning paa Individet, som antager hiin og deeltager i denne, henvender sig til begges Forhold til Staten og til de øvrige Medlemmer i denne og Kirken, da findes vel ingen Handling, hvor m d Gudstienesten staaer udi nøiere Forbindelse end med Eeden. Enhver som har Begreb om Eed, veed at den forudsætter Overbeviisning om, at det høieste Væsen kiender hvad Sandheden er, og at den, som aflegger Eeden, erklærer sig overbeviist om, at vil blive straffet, dersom han forsætligen afviger fra Sandheden. Eeden kan altsaa ei aflægges af andre end dem, som antage et høieste Væsen, og bekiende dets Alvidendenhed og Retfærdighed. Disse maae altsaa føle, at falskt Udsigende, som enhver anden Handling, hvor Mennesket kan bruge koldt Overlæg, og ei blive overrasket af Lidenskaberne, maae unægtelig medføre Bebreidelser og blive Mennesket til en varig Plage. Men skal Eeden blive vigtig, da maae den sielden bruges, og da maae den ikkun bruges ved vigtige og betydelige Anledninger. Ogsaa det er bleven vore Dage forbeholden, at giøre Forskiel imellem Forsikkringer og Eeder udi borgerlige Forretninger, og den Konge som sagde: at disse udi visse Tilfælde skulde være afskaffede, og der istæden vedtages Forsikkringer,

som

ſom af redelig Mand paa Troe og Love, han bragte Religionen et ſtørre og behageligere Offer, han ſkiænkede Menneſkeligheden en langt ſtørre Gave, end man er iſtand til at beregne. Denne vigtige Grundſætning er og vil udi andre Grene end videre udbredes, og ſielden vil da den egentlige Eed blive aflagt.

Dette forudſat, og forudſat tillige, at denne høitidelige Forſikkring bliver kun brugt udi Tilfælde, hvor det angaaer Liv, Ære eller Menneſkets borgerlige perſonlige Frihed, vil Eeds Afleggelſe blive ſaare ſielden, og mon ikke Eedens Høitidelighed og Værdighed vilde derved vinde, naar den blev aflagt udi Templerne og for den forſamlede Meenighed. Det er vel ei at paatvivle, at Eeds Aflæggelſe der, og udi Mængdens Nærværelſe medbringer megen mere Høitidelighed ved denne vigtige Forretning, og man behøver kun at have været tilſtæde ved denne Akt, ſom den ſædvanligen foretages, for at overbeviſes om, at ſaadant ei er overflødig. Sandt er det, at i Henſigt til Forholdet mellem Gud og Menneſket er det ligegyldigt, hvor og hvorledes Eeden aflægges, men for Menneſket ſelv og dets Medmenneſker er Forſkiellen vigtig. — Skulde det ikke give Anledning for enhver nøiere at betænke Eedens Vigtighed? Skulde Synet af ſaa mange Medmenneſker og Medborgere, hvis Foragt den var vis paa, ſom aflagte en falſk Eed, ei bidrage meget til, at holde faſt ved Sandheden?

Var

Var noget naturligere, end at man udi det til Gudsdyrkelsen bestemte Tempel aflagte Sandhedens Gud sin Bekiendelse, og bekræftede den for sine Medmennesker? Den, som maatte have Fristelse til at fravige Sandheden, ville føle alt det gyselige ved den Tanke, at Opdagelsen, om den engang efter kort eller lang Tid indtraf, af at han i sin Bekiendelse havde afveget fra Sandheden, ville skille ham for bestandig fra at blive et Lem af dette Selskab, og til den Ende var det ønskeligt, at enhver som blev overbeviist om, at have med Forsæt aflagt falsk Eed, blev, foruden den Straf, som Lovene alt fastsatte, endnu paalagt den Vanære, at hans Navn og Forbrydelse udi Meenigheden blev nævnet. Man siger neppe for meget, naar man paastaaer, at for det borgerlige Selskab er ingen afskyeligere end den, som med Overlæg sværger falskeligen, naar Eeden fordres udi vigtige Tilfælde, saadanne nemlig, som kort foran ere anviiste. Det er Følelse af Eedens Vigtighed, af dens Indflydelse paa enkelte Mænds og hele Selskabets Tryghed og Beskiærmelse, som har opvakt dette Ønske om dens nærmere Forbindelse med Gudstienesten, og om dette, som er mueligt, er forbunden ved uovervindelige Vanskeligheder, at da Afskye mod Meened maae fra Ungdommen af synderligen indprentes, og maaskee er der ingen Last, som mere bør forfølges. Feiler Forfatteren ei meget, er udi de fleste Lærebøger i den christelige Religion dreven for lidet paa den Lærdom om Eeden, og han maae om sig selv

til-

tilstaae, at have begaaet denne Feil, eller efterladt denne Materies fuldstændige Udforelse, udi hans eget Forsog til en Lærebog i Religionen.

Denne Sag kan man ikke forlade, uden at opmuntre Forældre, og Ungdommens Lærere og Ledsagere til, at overbevise enhver, som dem er anbetroet, om Sandhedens og Eedens Vigtighed. Man betyde dem, at een med saa megen Overlæg saa uden Tvang foretaget Handling, kan ikke levne nogen Undskyldning for dens Misbrug.

Saa overbeviist som Forfatteren er om, at denne Sag staaer udi nøie Forbindelse med Gudstieneſten, saa aldeles modsat finder han det i Henseende til Begravelser. I det Øieblik Sielen forlader Legemet, ophører al Forbindelse mellem Menneſket og Kirken. Legemet, bestemt til at opløses, til at indblandes ved og forandres til andre Legemer, kan ingen Adgang have til de for det levende Menneske bestemte Rettigheder og Handlinger. Det har derfor været Egennytte eller Overtroe, som indbragte Begravelser mellem Religions-Handlinger. Imidlertid kunde disse vedblive, naar de ei skade enten Menneſket, det efterlevende Menneskes, physiske eller moralske Tilstand. Saadanne ligegyldige Handlinger er Jords Paakastelse; naar man ei henseer til den maaskee til Øiemed havde politiske Nytte, at faae et authentique eller offentlig Vidne om den Døde, som bliver angiven til at begraves.

Der-

Derimod finder Forfatteren mere Betænkelighed ved Liigprædikener. Ikke fordi at han nægter Nytten af, at Menneſkene tilbydes Anledning til, at tænke een Tid meer end en anden alvorligen paa ſin foreſtaaende Skilsmiſſe, men fordi de saa letteligen misbruges til at tale til Roes for den, ſom ei fortiente det. Det maae have ſkadelige Følger for Moraliteten, naar Præſten taler til Berømmelſe om en Mand, ſom hans Medborgere kiender fra en anden Side; og det er begribeligt, at Taleren, ſom ſiden ſkal leve mellem den Afdødes Efterlevende, ofte nødes til at ſkiule kiendelige Feil, ſom den Afdøde beſad. Iſær ere de saa kaldede Teſtamenter eller de af Degnene forfattede Levnetsbeſkrivelſer med Grund at forfølge, da man ofte hører Drankeren roeſt for Maadelighed, den Gierrige for Godgiørenhed, den Hevngierrige for Fredelighed m. m. Derſom derfor Liigprædikener vedblive, er det at ønſke, at Taleren forbigik aldeeles at nævne den Afdøde, og intet Teſtamente blev forelæſt.

(Fortſættelſen følger.)

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 8.

Siette Aargang.

Fredagen den 25. October 1793.

Anmeldelse.

I Følge Vedtægt i sidste Generalforsamling bliver igien holdt Møde næstkommende Mandag den 28. Oct. paa sædvanligt Sted, om Aftenen Kl. 5., hvilket Møde de samtlige Herrer Repræsentantere herved ærbødigst anmodes om at bivaane.

Slutning

Om Forandring udi Kirkeskikkene.

(See forrige Nummer.)

Betragtninger om Kirkeskikkene ved Begravelser kunne ei andet end lede til Afhandling om Begravelse-Stæderne i Kirkerne og i Nærheden deraf. Denne Sag har Forfatteren berørt udi No. 46. af Borgervennens fierde Aargang, og henholder sig dertil. O! hvor meget ønskede han sig Evne og Held til at tale fyndigen mod denne Misbrug,

til

til at opvække Afskye for den Handling, at fylde Guds Tempel, Stedet, hvor Christne forsamle sig, med forraadnende Legemer. Vi haste at befrie os og vore Huse fra vore Afdødes Legemer, finde deres Nærværelse at være os ubehagelig og skadelig, og vi tage ei i Betragtning, at deres Uddunstninger fylde vore Medborgeres Forsamlingssteder, og udbrede om ei Sygdomme saa dog Ekkelhed.

Er dette passeligt? er det ønskeligt? Sædvanen og Brugen skal ei kunde undskylde eller i det ringeste ei forsvare dette. O! at denne svage Stemme her kunde opfordre Folkets Lærere til at advare derimod, til at fraraade disse Begravelser udi de hellige Samlingssteder, til at undervise Menneskет om den daarlige Forfængelighed, at ville endnu efter sin Død vise, at man havde Evne til at adskille sig fra dem, som ved Døden bleve lige med hinanden. Det er ei Forfatteren ubekiendt, at en Hoved Aarsag til denne Skiks Vedvarelse er Fordelen, som deraf tilflyder Kirkerne. Men kunde disse ei nyde samme, naar paa Begravelsés Stæderne uden for Byerne bleve indrettede særdeles Pladse til dem, som enten selv have eller hvis Arvinger forlange dem hensatte paa et fra Mængden adskilte Sted, og lod Betalingen derfor tilflyde den Kirke, hvor de ellers kunde have faaet Hvilested. Sidst har afg. General-Lieutenant Harthausen giort dertil en god Opmuntring, ved at bestemme sin Begravelse uden denne Stads Porte, paa den almindelige Soldater

Kir-

Kirkegaard. Ved Anviisning og Opmuntring dertil af Folkets Lærere vil dette letteligen blive en almindelig Sædvane. Dersom og Borgervennens igientagne Opfordringer dertil kunde have nogen Virkning, da ville det være en Belønning for det Arbeide og den Tid, som anvendes paa samme.

Forfatteren kan ei forlade Tanken om Templerne, uden at anføre det Ønske, at udi disse Bygninger maatte sørges for, at indbringe sund Luft, og at Kirkerne, som ei omhyggelig nok blive vedligeholdte, maatte herefter blive tilstaaede den Omsorg, som de fortiene.

Det første Gode, nemlig forfrisket Luft, tilveiebringes lettelig, naar imellem Tieneſtetimerne, og siden efter om Søgnedagene, aabnes Dørre og Vinduer, og hvor meget man trænger dertil, vidner den Luft, der møder, saasnart man kommer ind udi disse Bygninger.

Til det andet behøves især, at Væggene og Loftet engang hvert andet eller tredie Aar blive hvittede, at Støvet jevnlig aftørres, og at Gulvene i det ringeste eengang om Ugen blive feiede. Reenlighed fordres paa alle Steder, hvor Forsamling holdes, og meget mere synes det billigt, hvor man møder udi saa høitidelige Ærender, og det udvortes bør dog svare til det indvortes, som er, med en glad og oprømt Aand at deeltage udi hellige Forret-

retninger. Allerede mange Steder sørges for dette, men endnu ere flere, som trænge til denne Omhyggelighed, og uden at overtræde Anstændighed bør den ei udsættes.

I Henseende til Tiden for Gudstieneſten, da maae denne rette sig efter andre Omstændigheder, især paa Landet. Man maae derfor indrette sine Ønsker, forskiellige efter ethvert Steds Beskaffenhed.

Her udi Hovedstaden var det vel ønskeligt, at baade Fropræditen og Eftermiddagspræditen bleve afskaffede. Den første indfalder saa tidlig om Morgenen, at faa, især om Vinteren, betiene og kunne betiene sig deraf. Gudstieneſten om Eftermiddagen maae vel være ubeqvem baade for Taleren og Tilhøreren, da det er noget, som Erfarenhed ei kan nægte, at efter Maaltidet er Legemet tilbøielig til Hvile, og vanskeligen underholdes da Opmærksomheden og Andagten.

Uden al Tvivl ville det med Hensyn til Indvaanernes forskiellige Levemaade og især Tiden, som Maaltid almindelig holdes, være beqvemmest, naar om Søn- og Helligdagene holdtes tvende Gange Gudstieneſte. Den ene kunne begynde Klokken 8 om Morgenen og vedvare til Klokken 10, da samme kunne bivaanes af dem, som holde tidligen Maaltid og af Tieneſtefolkene, da til deres huus-

lige

lige Arbeider endda blev Tid tilovers. Den anden Tid til Gudstieneſten menes bequemmeligen at kunne være fra Klokken 12 til 2. Derved kunde tillige vindes, at ved begge Gudstieneſter kunde Sacramenterne adminiſtreres, og megen Undſkyldning for Udeblivelſe af Kirken bortfalde. Endnu vil man ei tale om, at der blev af Søndagen mere Tid tilovers for Arbeideren, til at forfriſke ſig, og man bor og ſørge derfor, da Hvilen fra ſædvanlige Forretninger var en Hovedhenſigt af Feſtdagene.

Saadant vil blive overveiet noie af dem, ſom egentligen arbeide paa Kirkeſkikkenes Indretning, og diſſe ville ei lade uberørt, hvor ubehagelig og adſpredende for Andagten Tavlernes Ombæren er under Gudstieneſten. Intet kan være fortrædeligere for en agtſom Tilhører, end at blive anmodet om en Gave, naar han har anvendt Tankerne til vigtigere Gienſtande, og hvad Uorden det medfører udi Kirker, ſom ere opfyldte med mange Mennesker, ſeer man hver Dag udi Hovedſtaden.

Man ſiger, at Indtægterne taber, naar de ei under Prædikenen oppebæres, men Gaven først forlanges af Menigheden, naar de forlader Kirken. Maaſkee det altſaa var bequemmeſt, derſom Tavlerne bleve ved Indgangene, naar Tilhørerne ei udi ſaa ſtor Mængde paa eengang paſſerer Dørrene, rakte til enhver Indgaaende.

Dette,

Dette, og alt det øvrige, som her er afhandlet, er allene en Følge af den Overbeviisning, som Forfatteren føler, at disse Forandringer ville bidrage til Gudstienestens Høitidelighed, og til Gavn for Religionen og dens Tilbedere; men det er kun een Mands Meening udi denne vigtige Sag, og det er mueligt, at denne udi mange Ting kan være feilende. Der staaer endnu en Deel udi denne og dermed forbundne Materier tilbage, dog er det vigtigste uden Tvivl her berørt.

Det skal være ham meget kiert, om hans Meeninger og Sætninger blive prøvede og undersøgte, og han skal ikke undslaae sig for at tilstaae, naar han bliver overbeviist om at have feilet.

Det kan mueligen forekomme nogen, at Forfatteren vil indtrænge sig udi Sagers Behandling, som egentlig ei vedkommer ham, naar han, uden at være kaldet, skriver offentlig derom, men man maatte meget misforstaae Biskop Bailles Forhold i denne Sag, naar man ei saae, at det just er ham behageligt, at flere behandle disse Materier. Forfatteren af disse Blade føler saa levende, at han ingen Hensigt har havt, ved at skrive udi denne Sag, uden den, at gavne, at han uden Frygt seer enhver Dom, endog den ublideste, i Møde.

Sand-

Sandhedens Mark er vild til at bearbeide, og den, som bestiller sig paa at bortflytte om det kun endog var een Anstødssteen, som bortluger, om det var kun et eneste skadeligt Ukrudt, som hielper til at sønderslaae om ei mere end een mod Vexten skadelig Jordklump, han kan dog glæde sig ved at have giort nogen Nytte.

Exempler paa Overtroe imellem Almuen.

Iblant mange flere Beviser paa Vankundighed og Overtroe imellem Almuen, har en værdig geistlig Mand, som arbeider flittigen og stadigen paa at udbrede sand Oplysning, og som til den Ende gior sig nøie bekiendt med enhver overtroisk Handling og Mening, fortalt følgende:

Han var kaldet til at berette en af hans Sognemænd, som var overmaade syg; Efter at have talet med Manden og absolveret ham, forlangte Præsten, at nogle af Husets Folk skulde komme ind i Stuen, for at overvære Sacramentets Administration. Han bemærkede, at under Forretningen holdt de Tilstædeværende bestandig Øiet ud i Gaarden, og var heel opmærksomme ved at betragte hans Heste og Vogn.

Det kunde ei andet end drage hans Agtsomhed til sig, og han opdagede da, at Grunden dertil var denne, at efter en gammel Troe var det et Kiendetegn paa, at den Syge skulle komme sig, naar under Sacramentets Administration Præstens Øine vare muntre, men dersom de stode med hængende Hoveder, var det et ufeilbart Mærke paa, at den Syge maatte døe.

Ligesaa har han opdaget, at det imellem nogle er en Tanke, at man, for at afvænne Børn fra at savle, skal strax, efter at have modtaget Alterens Sacramente, give Barnet et vældig Slag paa Munden.

Man anfører disse Exempler for at opmuntre flere af Almuens Lærere til at samle saadanne, og kunde man engang faae alle eller de vigtigste bestrevne, da fortiente det vel at man ved Ungdommens Underviisning udi Kirkerne til deres og de ældres Oplysning viiste det Daarlige og Ugrundede udi deres Begreber, og det er af den Aarsag, at man saa meget ønsker, at Kundskab udi Naturens Huusholdning var en fornoden Egenskab hos Almuens Lærere, da de ville være istand til at gaae allehaande Fordomme saa meget kraftigere i Møde.

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 9.

Siette Aargang.

Fredagen den 1. November 1793.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 21. og 28. October sidstleden bleve Ansøgningerne om Laan og Understøttelse foretagne:

Efter Beregning over Selskabets Indtægter og Udgivter blev den Summa, som for dette Aar kunde anvendes til Uddeeling 1549 Rdlr., men da de indkomne Ansøgninger om Laan vare i alt 69 og Ansøgningerne om Understøttelse vare i alt 39, hvilke langt fra ikke kunde opfyldes ved den til Uddeling havende Sum, saa bragte Administrationen i Forslag:

Om det maatte finde Repræsentationens Bifald, at nogle iblandt de Ansøgende foresloges til at faae en Gratifikation i Stedet for Pension, da man ved at giennemgaae Ansøgningerne havde anmærket, at deres Antal var for stort til, at de alle kunde erholde for det første aarlig Pension, men at de flestes Trang til Understøttelse for nærværende

Tid

Tid var overmaade ſtor. Ved en Gratifikation vilde de nu for denne Gang blive hiulpne, og kunde da en anden Gang, om deres Kaar forinden ikke bleve bedre, komme i Betragtning efter Omſtændighederne til Penſion.

Ligeledes kunde man maaſkee ogſaa ved en Gratifikation hielpe en og anden iblandt dem der ſøgte om Laan, og hvis Forfatning ikke gav rimeligt Haab om, at de kunde ordentligen afbetale Laanet.

Repræſentationen behagede at bifalde dette Forſlag, vedtog derfor, at Gratifikationer maatte finde Sted, og vilde dertil nærmere beſtemme de Værdigſte, ſom ikke kunde komme i Betragtning ved nu forehavende Uddeeling til aarlig Penſion; dog ſkulle den Betingelſe bekiendtgiøres Vedkommende, ſom maatte erholde Gratifikation, at denne ikke i Almindelighed var at giøre Regning paa aarlig, men gielder ikkun for denne Gang, da det for næſte Aar igien vil komme an paa Omſtændighederne, om nogle — og hvilke da — iblant de Anſøgende kan erholde Gratifikation.

Efter foregaaende ved Cirkulairer indhentede Betænkninger fra hver Klaſſes Repræſentantere over de til den Klaſſe henhørende Anſøgninger, bleve nu alle Anſøgninger giennemgaaede og bevilgede, da Re-

præ-

præsentationen til 21 Ansøgende forskiellige Laanesummer til Beløb 1196 Rdlr.

Efter Vedtægt blive de Laanendes Navne ikke her i Bladet bekiendtgiorte, men Administrationen besørger en Liste over dem henlagt hos Bogholderen, til behagelig Eftersyn for enhver, som maatte ønske nærmere Oplysning.

Til 9 Medlemmer bevilgede Repræsentationen nye aarlige Pensioner til Beløb 125 Rdlr.: disse Medlemmer ere:

1)	Snedker Hoven aarlig . . .	10 Rd.
2)	Inspekteur Lassens Hustrue .	10 —
3)	Madame sal. Petersens Enke .	20 —
4)	Madame sal. Schrøders Enke .	15 —
5)	Madame sal. Eistrups Enke .	10 —
6)	Laugsskriver Brandts Enke .	10 —
7)	Jomfrue Gørtz . .	10 —
8)	Madame sal. Schmidts Enke .	15 —
9)	Frøken Hotlen . .	25 —
		125 Rd.

Videre bevilgede Repræsentationen til følgende 3 Medlemmer efter foranførte Forslag Gratifikation med udtrykkelig Erklæring, at de fortrinligen skulde have Adgang til aarlig Pension ved næste Aars bestemmende Pensioner:

1)	Madame sal. Kocks Enke	10 Rd.
2)	Madame sal. Mavors Enke	10 —
3)	Skipper Lyckes Enke .	10 —
		30 Rd.

I øvrigt bestemte Repræsentationen følgende Gratifikationer for dette Aar efter Forslaget og paa de i Resolutionen bestemte Vilkaar:

1)	Til et Medlem som ikke kunde erholde det ansøgte Laan . .	10 Rd.
2)	Til et andet Medlem i samme Tilfælde	20 —
3)	Ligeledes til et Medlem i samme Tilfælde . .	20 —
4)	Til Haarskiær Kolbes Enke	10 —
5)	Guldtrækker Ercks Enke .	10 —
6)	Maler Normans Enke .	10 —
7)	Instrumentmager Schultzes Enke	10 —
8)	Snedker Poulsen . .	10 —
9)	Parykmager Bernhardts Enke	15 —
10)	Haarskierer Hviid . .	10 —
11)	Rustmester Marrs Enke .	10 —
12)	Brændeviinsbrænder Becks Hustrue	10 —
13)	Spekhøker Rostock .	10 —
14)	Selskabets Pensionist Wulffsberg	5 —
		160 Rd.

Saaledes har Repræsentationen, saavidt mueligt, for dette Aar søgt at befordre Selskabets Die-

Hiemed, ved at understøtte saa mange af de Ansøgende, som den udeelende Kapital kunde tillade.

Da Tiden, som Deliberationerne over Ansøgningerne medtoge, var for megen til at noget videre kunde foretages i det sidste Møde, saa maatte de proponerede Medlemmers Antagelse og 2det Qvartals Regnskabs Forevisning udsættes til næste Møde.

De Ansøgninger, som ved denne Leilighed ikke kunde komme i Betragtning, skal med allersnareste blive henlagte hos Bogholderen, hvor Vedkommende behageligst vilde henvende sig, for at tage dem tilbage.

Administrationen kan ikke undlade at bringe Selskabets Medlemmer i Erindring, at Lovens 2 Kap. §. 3. tilholder: „at de, som vilde ønske Forskud eller Understøttelse, maatte inden ethvert Aars 1. September indsende til Administrationen deres Ansøgninger, belagte med Beviser om deres Værdighed og Trang." Den Uorden, som i modsat Fald finder Sted, gior det nødvendigt, at denne § nøie iagttages, hvorfor man har villet ved denne Leilighed igientage den for deres Skyld, som til næste Aar vilde indgive Ansøgninger.

Anek-

Anekdoter.

Nogle Maltheser-Riddere holdt en Samtale om den dem forestaaende Fare, da Storsultanen rustede en Armee af 200,000 Mand for at bekrige dem. Iblant Ridderne var en hvis Navn var Simsom; men til Uhæld var han uanseelig af Vext og hæslig. Da nu saadanne Mennesker sædvanlig pleier at være en Gienstand til Spot og Latter, sagde een af de Tilstædeværende med en spodsk Mine: „ Hvorfor, mine Herrer! have vi behov at frygte? „ Samson er jo med os, og han har Styrke nok „ for at overvinde den hele tyrkiske Hær med sin „ vældige Arm.“

Selskabet begyndte neppe at lee over dette vittige Indfald, før den lille Mand afbrød dem med et heftigt og bidende Svar. „ Min Herre! sagde „ han til Taleren; hvad De siger er ret got; men „ det bliver nødvendigt at De laane mig deres „ Kievebeen, og de skal erfare, at jeg skal giøre „ Under, for dermed at slaae Tusende.

Pipin var i Aaret 752 Konge i Frankerig og Karl den Stores Fader. Hans Person havde intet majeſtætiſk eller anſeeligt, tvertimod var han meget uanſeelig. Man ſiger, at hans Høide var kun 4½ Fod, hvorfor han og bekom det Tilnavn: Den Lille, og fordi han var noget feer, kaldte andre ham: den Tykke.

En Munk af St. Gall har blant andre mærkelige Fortællinger om ham, ogſaa bevaret følgende.

Pipin var ikke uvidende om, at flere af hans fornemſte Generaler gjorde ſig lyſtige over hans Person, hvorfor han fattede den Beſlutning, at indbyde dem til en Tyre- og Løvekamp til Fermiers, hvilket i de Tider ikke var noget uſædvanligt.

Kongen ſad paa ſin Trone, de fornemſte af Rigets Betientere omgav ham, og man lod nu de til Kampen beſtemte Dyr komme frem.

Løven ſprang ſtrax Tyren imøde, kaſtede ham til Jorden, og var juſt i Begreb med at give denne et dødeligt Bid i Struben, da Monarken ſaaledes tiltalede ſine Store:

Hvo iblant Eder har Mod for at angribe denne Løve, og formaae den til at lade ſit Bytte fare? — Alle taug. — Saa maae jeg vel til at paatage mig dette Arbeide, ſagde Pipin. Steeg

need

need fra ſit kongelige Sæde, og gik ned paa Kampe-Pladſen.

I det Øieblik at Løven giorde Mine at anfalde ham, hug Pipin til ham med Sværdet og ſkildte Hovedet fra Kroppen med ſamme Hug.

Da han vendte tilbage til ſin Trone, ſagde han gandſke koldſindig til de Omkringſtaaende: David var uanſeelig af Vext og dog overvandt han Goliath; Alexander var ikke heller ſtor, men hans Arm var ſtærkere, hans Hierte mere mandigt end mange af hans Officerer, ſom vare anſeelige og ſmukkere end han.

Borger-Vennen.

No. 10.

Siette Aargang.

Fredagen den 8 November 1793.

General-Regnſkab

for det forenede Underſtøttelſes-Selſkabs Midler fra 1ſte Martii 1792 til ult. Mart. 1793.

Forerindring.

a. At Kaſſe-Beholdningen i efterſtaaende Regnſkab ikke er den ſamme, ſom ved 4de Qvartals Extrakts Afſlutning, har den Grund, at Hr. Raffinadeur Køb-ke, ſom havde den Godhed at vedblive Kaſſerer-Forret-ningerne for Selſkabet igiennem April og Mai Maa-neder, indtil Indretningen med nu værende Kaſſerer var bragt i Stand, optog ved denne Leilighed i det afleggende Hoved-Regnſkab adſkillige ſaavel Indtægts-ſom Udgivts Poſter, der egentligen henhørte til Marti Maaned, men ikke bleve afgiorte førend i de 2 næſte Maaneder, hvilket giorde Forandring i Kaſſebehold-ningen.

b. De af de Herrer Reviſorer Kommerceraad Rabe Holm og Paſtor Thye giorte Antegnelſer ved Regnſkabet ere iagttagne paa behørige Steder, for ſaavidt de vedkomme Indtægt og Udgivt. De øvrige af bemeldte Herrer giorte Anmærkninger findes i Extrakten af Reviſions-Forretningen, ſom følger efter Regnſkabet.

Haſſing.

Indtægt.

			Rd. ß.
I.	Beholdning fra forrige Adminiſtration afleveret i Penge efter Regnſkabet (ſee Ugebladet 4de Aargang No. 31.)		102. 40.
II.	Ugentlige Kontingenter fra 1. Martii 1792 til ult. Martii 1793 efter Bilage Litr. L og M.		3356. 61.
III.	a) Qvartals-Kontingenter fra 1 Jan. til ult. Dec. 1792	R. 329. 61 ß.	
	* videre i Følge Reviſions-Forretningen	73 "	
	b) Reſtancer af Qvartals-Kontingenter fra forrige Adminiſtrations Tid	125. 38 "	
	*) videre i Følge Reviſions-Forretningen	1. 89 "	
			457. 69.
		Lateris	3916. 74.

Udgivt.

	Rdlr. ß.
A. Staaende aarlige Udgivter:	
1) For Ugebladets Trykning til Bogtr. Holm fra Marti 1792 til ult. Marti 1793. efter Udgivts Bilage fra No. 1—13. . .	Rd. 414. 48.
2) Lønninger til Selsk. Betjente nemlig:	
til Bogholderen fra 1 Marti 1792 til ult. Marti 1793 eller 13 Maaneder a 26 Rd. 64 ß. efter Bilage No. 82—91. . .	346. 64.
til Selskabets 4 Bude deres aarlige Løn fra Marti 1792 til 8de Martii 1793 efter Bilag N. 92.	296.
videre til dem for Incassation af Konting. og Afdrag paa Laan betalt 2 pC. som sædvanlig efter Bilag No. 102. . .	96. 19.
3) aarlige Pensioner:	
til 23 Pensionister efter Resolution d. 28 Nov. 1791. betalt indtil ult. Marti 1793. imod Qvitt. efter Bilage No. 14—36.	366. 24.
til 7 Pensionister efter Resol. d. 15 Oct. 1792. betalt 1ste Qvart.	
Lateris	1519. 59

Indtægt.

	Rdl.	ß.
Transport	3916.	74.

Oplysning herom giver Hr. Pastor Rørbyes Indtægts Bilage Litr. A, B, C, D, og Udgivts-Bilage No. 1, 2, 3, 4, samt Indtægts Bilage Litr. AA. og Udgivts-Bilag No. 6.

IV. Aarlige Indkomster:

a. De høikong. Herskabers aarlige allernaadigst skienkede Gaver Rd. 200.

Efter de hos Administrationen hvilende Subskriptions Lister.

b) Overordentlige Medlemmers Kontingenter for Aar 1792 efter Hr. Rørbyes Indt. Bil. Litr. BB, CC, sammenlignet med Udgivts-Bilage No. 1 og 2. 46. 24.

c) Overord. Medl. Kont. prænumerando for Aar 1793. efter Hr. Rørbyes Indt. B. Litr. E. og Udgivts Bilag No. 4. 509.

d) Ved Hr. Stadsm. Thomsen indsendt fra en ubenævnt Velg. 19.

774. 24.

V. Renter af Selskabets Fond:

1 Aars Renter til 1. Julii 1792 af Ka-

Lateris	4691.	2.

Udgivt.	Rdlr. ß.
Transport 1519. 59.	
indtil ult. Mart. 1793. imod Qv. 366 24	
efter Bilage No. 37—43. 33. 48.	
til et af de forrige Penſioniſter efter ſamme Reſol. Tillæg betalt for 1ſte Qvartal til ult. Martii 1793 imod Qvitt. efter Bil. 26. 1. 24.	
401	1554. 35.

B. Obligationer til Fondens Forsøgelſe:

1) de af forrige Adminiſtration i Banken deponerde 500 Rdlr. forøget med Overſkud fra Udgifter Rd. 200. herfor haves en kgl. Obligation N. 3200 paa Kap. 700 Rd.	
2) indbetalt i Zahlkammeret imod Beviis dateret 15. Nov. 1792.	600.
3) Anſkaffet et Annuitets Bevlis No. 161. paa Kapital	100.
4) ligeledes 9 ſtk. Oblig. med kgl. Garantie No. 4279—4287. a 75 Rdlr. . .	675.
5) ligeledes 1 ditto Obligat. No. 301. paa Kapital .	70.
6) videre 1 kgl. Oblg. No. 2105. paa Kapital . .	520.
	2165.
Lateris	3719. 35.

Indtægt.

	Rdlr. ß.
Transport	4692. 2.
pital 3920 Rd. a 4 pC. R.	156.76.
1 Aars ditto til 11 Juni og 11 Decb. 1792. af Kapit. 3525 R.	141.
½ Aars Renter til 11 Dec. 1792 af Kapital 700 Rd. .	14.
1 Aars ditto til 1 Jan. 1793 af Kapital 800 Rdl. .	32.
1 Aars ditto af Kapital 100 Rd.	4.
	347. 76.

VI. Extraordinaire Indkomster.

a) ved det høitidelige Møde i Frue Kirke den 23. Mai 1792 indkom efter Administrationens Møde-Protokol pag. 55. . , Rd. 399.34.

b) de nye Love udstædte af forrige Administration . 222.16.

* videre efter Rev. Forretn. 16.

c) Love udstædte til siden indkomne nye Medlemmer indtil ult. Marti 1793. . . 28.80.

Om disse 2 Poster oplyse Hr. Pastor Thyes Fortegneese over Lovene med Hr. Kobkes vedlagte Forklar. under Litr. DD. . samt Indtægts-Bil. Litr. L og M.

Lateris 650.50. | 5038.78.

Udgivt.	Rdlr.	ß.
Transport	3919	35.

Nota. Ovenmeldte Obligationer ere behørigen paategnede og deponerede i Banken imod Beviser, som ere afleverede til den nye Administration.

C. Extraordinaire Udgivter:

1) Gratiale til et Medlem efter Resolution den 22. Oct. 1792 imod Qvitt. efter Bilag No. 71. Rd. 20.

2) ved det høitidelige Møde betalt til Kapellets Enkekasse, til Choriſter m. m. efter Bilage No. 72—75. . . 126. 48.

andre Udgivter ved samme Leilighed, conf. Adm. Møde-Protok. pag. 55. . . . 25. 40.

3) for Indbinding af Selskabets Love betalt til Bogb. Hiort, Graae, Oldgreen og Bergmann imod Qvitt. efter Bil. N. 76. 80. 92. 34.

4) for Lak efter Regning under Bilag No. 81. . . 12. 64.

5) til Budet Mühlenbrock efter Resolutionen den 12 Martii 1792. imod Qvittering under Bilag No. 93. . . 17. 48.

Lateris Rd. 294. 42. | 3719 35.

Indtægt.

	Rdlr. ß.	
Transport	650.50.	5038.78.
d) for'solgte Ugeblade af forrige Aargange er indkommet	15.46.	
	666.	

VII. Afdrag paa Laan:

a) Af den Kapital som var udlaant efter Resolutionen den 28 Nov. 1791, og hvoraf var udestaaende 955 Rd. ved forrige Administrations Regnskabs Afslutning, er i alt indkommet indtil 31. Martii 1793. . Rd. 198.

* videre efter Revisions-Forretningen . . 3.

b) af den Kapital, som siden er udbetalt, deels efter samme Resolution, deels efter Resolution d. 22 Octob. 1792, er indkommet indtil ult. Mart. 1793. . 297.

Herom giver Afbetalings-Protokollen, samt Kassebogen og Udg. Bil. fra No. 8—13. Oplysning.

498.

Summa Indtægt Rd. 6202. 78.

	Udgivt.	Rdlr. ß.
Transport Rd.	294.42.	3719.35.
6) til samme for Brænde og Lys i Repr. Forſ. fra 12. Marti 1729. til 18. Marti 1793. imod Qvitt. under Bil. No. 94—100.	9. 56.	
7) til Hr. Renteſkriver Muus, det han kom tilgode, i Følge Rev. Forr. over forrige Adm. Regnſk. imod Qvitt. efter Bil. No. 101.	1. 8.	
8) Mühlenbrock godtgiort for 2 Love, ſom han havde betalt for meget ved Afregning . .	32.	
9) forſkudte Renter og Avance paa Obligat. ved Overladelſen	34. 2.	
		339. 44.

D. Laan og Forſkudde:

1) til tvende Medl., ſom efter Reſol. d. 28. Nov. 1791. var bevilget Forſkud, betalt imod Beviis, under Bil. No. 44. og 70.	200.	
2) til 24 Medl. efter Reſol. d. 22. Oct. 1792. udbetalt imod Beviſer No. 45—69. .	1521.	
	1721.	
		5779. 79.
Beholdning ſom afleveres til den nye Adminiſtration		422. 95.
Summa Ballance med Indtægten		6202. 75.

Haſſing. Rørbye. Kjøbke.

Af fornævnte Kassebeholdning imodtoge Undertegnede den 5te Juni h. a. ved Tiltrædelsen af Administrations-Forretningerne

af Hr. Raffinadeur Kobke Rd. 378. 79ß.
af Hr. Pastor Rørbye 38. 19.

417R. 2ß.

Videre efter Revisions-Forretningen imodtaget, som i nu forestaaende 3die Qvart. Regnskab til Indtægt skal blive beregnet, fra Hr. Rørbye 2. 71.
fra Hr. Kobke 3.
fra Hr. Hassing 27.

5R. 93ß.

i alt imodtaget 422R. 95ß.

Kiøbenhavn den 7. Nov. 1793.

J. H. Rørbye. J. H. Hassing. H. J. Cantor.

Nota:

1) Selskabets Formue var ved ult. Febr. 1792. i Følge forrige Administrations Regnskab:
a. i kgl. Obligationer deponerte i Banken . . 8245R.
b. i rede Penge deponerte i Banken 500R.

Lateris 8745R.

c.

Transport 8745R.

c. Beholdning i Penge . . 102R. 40ß.

d. udeſtaaende Laan 955 Rdlr.

8847R. 40ß.

2) Selſkabets Formue ved ult. Martii 1793. i Følge foreſtaaende Regnſkab og Hr. Køhkes Forklaring under Litr. C. afleveret til den nye Adminiſtration:

a. i kgl. Obligationer fra forrige Adminiſtrations Tid deponerte i Banken . 8245R.

b. i kgl. Obligationer deponerte i Banken fra 8. Marti 1792. til ult. Martii 1793. 2665R.

10910R.

c. Beholdning i Penge . . 422R. 95.

d. Et Beviis fra Budet Høier for ſkyldigværende til Selſkabets Kaſſe ved Afregning om Qvitteringer for Kontingenter: Rd. 82. 82ß.

og for Love, udſtædte af forrige Adminiſtration efter Hr. Paſtor Thyes Fortegnelſe

Lateris R. 82. 82ß. 11332. 95ß.

og

	Rdlr.	Sk.
Transport Rd. 82. 82ß.	11332.	95.
og Hr. Kobkes Forklaring 34. 16ß.		
	117	2.
paa denne Gield afbetaler Hoier qvartaliter efter sin Forpligtelse 10 Rd.		
	11450.	1.

e. udestaaende Laan fra forrige Administrations Tid Rd. 955.
hvorpaa er afdraget efter Indtægtspost No. VII. Litr. a. . . 201.

754R.

f. Laan udbetalt fra Marti 92 til ult. Marti 93. efter Udgivts Post Litr. D. No. 1. Rd. 1721.
hvorpaa er afdraget efter Indtægts Post No. VII. Litr. b. . 297.

1424R. 2178 / 17628

3. I Henseende til de, ved forrige Administrations Fratrædelse, udestaaende Restancer anmærkes her, at:

a. Reſtancerne fra ældre Tid, der er opført under forrige Regnſkabs 16de Udgivts Poſt Litr. a. til 305 Rd. 27 ß endnu ere udeſtaaende og aldeles at anſee ſom tabte.

b. Reſtancerne fra 1. November 1790 til ultimo Februar 1792, ſom efter ſamme Udgivts-Poſt Litr. b. ere opførte til Summa 479 Rd. 44 ß., ere i Følge nærværende Regnſkabs Indtægts Poſt III. Litr. b. formindſkede om 127 Rdlr. 31 ß., altſaa endnu udeſtaaende ved ultimo Marti 1793. 352 Rdlr. 13 ß.

c. Af Kontingenter, ſaavel overordentlige ſom qvartaliter fra 1. Januar 1792 til nærværende Regnſkabs Afſlutning ved ult. Martii 1793, er udeſtaaende, efter Hr. Rørbyes Udgivts Bilag No. 5., i alt den Summa 79 Rd. 29 ß.

Extrakt af Reviſions-Forretningen.

De af de Herrer Reviſorer Kommerceraad Rabe Holm og Paſtor Thye giorte Anmærkninger, ſom

ſom ikke vedkomme Indtægt og Udgivt i Regnſkabet, og altſaa ikke der findes indſatte, vare følgende:

Ved Reſtancerne paa Kontingenter fra forrige Adminiſtr. Tid 352 R. 13 ß.

„ Ved denne Leilighed kan vi ikke lade „ uanmærket, at vi med Forundring har „ erfaret den ſtore Mængde endog af over„ ordentlige Medlemmer, ſom for flere „ Aar reſtere med deres Contingenters Er„ læggelſe, og at vi derfor troe, at Re„ præſentationen maatte dets angaaende „ gjøres opmærkſom, for derover at tage „ en alvorlig Reſolution for Fremtiden, „ til Lættelſe ſaavel for Adminiſtrationen „ ſom Reviſores."

Denne Sag blev taget under Deliberation i Generalforſamlingen den 23. September ſidſtleden.

Ved 3die Qvartals Extakt:

„ her findes en Uovereensſtemmelſe i Hen„ ſeende til Maanedernes Antal og Bereg„ ning ved Anførelſen af Bogholderens „ Gage, da det heder: for 4 Maaneder, „ fra ult. September til ult. December, „ ſom ikkun ere 3 Maaneder. Dette an„ mærke vi kun, fordi vi troe, at det „ kunde være godt, om de Herrer Admi„ niſtrateurer, naar deres General Regn„ ſkab ſkal trykkes, vilde gjøre Selſkabets „ Medlemmer opmærkſomme paa denne „ Omſtændighed, at de herover kunde faae „ den fornødne Oplysning, ſaa meget

„ mere,

„ mere, som vi ved nøie Eftersyn have
„ erfaret, at Bogholderen ei har faaet
„ mere i Gage for et Aar, end han virk-
„ kelig skulde have."

Til Oplysning herom har Administrationen under 18. September h. a. givet følgende Svar:

Bogholderens Gage skal i bemeldte 3die Qvartals Extract rigtig være anført for 4 Maaneder, men Feilen ligger deri: at det skulde regnes fra 1. Sept. til ult. Decbr. 1792, thi paa denne Maade vil Sagen befindes rigtig, da det første Qvartal regnes fra 1. Martii 1792 indtil ult. Mai, det andet Qvartal fra 1. Juni til ult. Aug. e. a., og saaledes det anførte i bemeldte Extrakt regnes fra 1. Sept. til Udgang Aaret 1792.

betræffende Budet Schousgaard.

„ Endelig kunde vi ikke undlade at bemær-
„ ke, hvorledes vi med den største For-
„ nøielse have erfaret Budet Schousgaards
„ Flid og Akkuratesse i sin Tieneste, hvor-
„ for vi troe, at det var høist billigt, at
„ han til Opmuntring for sig selv, og Ex-
„ empel for andre, blev tillagt en liden
„ Douceur af omtrent 10 Rdlr., hvilket
„ ham til velfortient Roes i Repræsenta-
„ tions-Forsamlingen kunde tilkiendegives.

Dette Forslag blev fremsat i Generalforsamlingen den 23. Sept. sidstleden, og Schousgaard tilkiendt en Douceur af 10 Rdlr.

Til Slutning:

„ De

„ De os tilstillede samtlige Documenter og Bø-
„ ger give vi os den Ære herved at tilbage-
„ sende, og ere vi i Følge Selskabets Love
„ vore høistærede Herrers behagelige Svar
„ forventende, for at vi derefter kunde til-
„ endebringe den os af Selskabet overdragne
„ Commission, som i ingen anden Henseende
„ har været os behagelig, uden for saavidt
„ vi derved have havt Leilighed at iagttage
„ den Omhue, Nidkierhed og ufortrødne Ar-
„ beide, vore høistærede Herrer have vist i
„ Bestyrelsen til Selskabets Beste, og hvor-
„ for de med største Ret kan giøre Krav paa
„ hele Selskabets Taknemmelighed At kun-
„ ne offentlig aflegge dette sandfærdige Vid-
„ nesbyrd om vore gode Venner, er vor Be-
„ lønning for den Umage, dette tidsspildende
„ Arbeide har foraarsaget os."

Kiøbenhavn den 21 August 1793.

Rabe Holm. M. Thye.

Til S. T. de Herrer Hassing, Rorbye og Kobke, som Administratores for det forenede Understøttelses Selskab.

Administrationens Svar er dateret 18de September 1793, og de Hrr. Revisorers endelige Erklæring, i Følge hvilken intet videre var at erindre, dateret 23. Sept. 1793.

Disse Dokumenter bleve fremlagte og oplæste i Generalforsamlingen den 23. September.

Borger-Vennen.

No. 11.

Siette Aargang.

Fredagen den 15 November 1793.

Anmeldelse.

Administrationen kan i Dag have den Ære at bekiendtgiøre for samtlige Selskabets ærede Medlemmer, at adskillige Vanskeligheder — der hidtil have foraarsaget det høitidelige Møddes Opsættelse — nu ere hævede. Om mueligt, vil man derfor bestræbe sig for, at kunne holde dette Møde endnu i Aar, i Frue Kirke. Administrationen troede det sin Pligt at anmelde dette; og endskiønt den endnu ikke kan bestemme Dagen eller Tiden, førend den har erholdet Svar paa nogle i disse Dage udfærdigede Breve i denne Anledning, saa bliver dog herved bekiendtgiort, hvad Administrationen har Haab om, at kunne tilveiebringe, for at giøre dette Møde saa høitideligt, som det med Hensyn til Selskabet bør være. Hr. Pastor Thye har havt den Godhed, at paatage sig ved denne Leilighed at holde Talen, og har for dette, som for sine øvrige utrættelige Bestræbelser for Selskabet, den billigste Fordring paa dets Erkiendt-

lig-

lighed. For Talen venter man ved de Kgl. Sangeres og Sangerinders samt det Kgl. Capels gode Bistand at kunne give Professor Baggesens Lovsang og efter Talen den til denne Fest saa aldeles passende Hymne af Hr. Thaarup.

Indretningen med Indgangs-Billetter bliver efter Repræsentationens Beslutning ligesom i forrige Aar, de blive at betale med 1 Mark pro persona, og skal det, saasnart Administrationen seer sig i Stand til at tilkiendegive Dagen og Tiden, i Addresseavisen nærmere blive bekiendtgiort, hvor Billetterne blive at erholde. Uden Billet bliver ingen indladt. — Bestemte Pladser i Kirken kan Administrationen ikke indlade sig i at anvise nogen; men enhver vilde behageligst imodtage den Plads, som ved Ankomsten maatte være at erholde.

Til samtlige respektive Herrer Repræsentanteres behagelige Efterretning bekiendtgiøres herved, at en Generalforsamling bliver at holde næstkommende Mandag den 18 November om Aftenen Kl. 6. paa sædvanligt Sted. Fornemmeligen bliver da at foretage Valget af de til Medlemmer proponerede, som Forretningernes Mængde ikke tillod at foreslaae i de 2 sidste Generalforsamlinger, ligesom og Kassererens Extrakt af 2det Qvart. Indtægter og Udgifter bliver fremlagt, og nogle andre Punkter fremsatte til Decision.

Om

Om Sindsbevægelser.

(Overſat.)

Ingen Maſkine varer evig; der kommer en Tid, hvor dens Bevægelſe maae ophøre, og Aarſagen hertil ligger enten i Maſkinen ſelv, eller i Mangel af den Kraft, hvorved den ſkulde ſættes i Bevægelſe. Det ſamme finder Sted i Henſeende til Menneſkets Legeme: man vil finde Aarſagerne til dets Forfald og Opløsning, deels i dets Dannelſe, deels i den Kraft, hvorved det ſættes i Virkſomhed. Intet er mere overeensſtemmende med Sielens Natur, end at ſætte alt, hvorom den faaer Kundſkab, i Forbindelſe med ſig ſelv, og efter den at fælde Dom om dens Nytte eller Skadelighed. Heraf opſtaaer, efter Tingenes forſkiellige Beſkaffenhed, enten Attraa eller Afſkye: dette er hvad man kalder Affect eller Sindsbevægelſe. Ære, Rigdom og ſandſelig Glæde, ere ſaa at ſige den Prøvesteen, hvorefter Menneſket pleyer at dømme, og de fornemſte Kilder til hans Sindslidelſer.

Affect beſtaaer i en heftig Attraa eller Afſkye, ledſaget af levende Foreſtillinger. Man betragte den Vredagtige: hvor geſkieftig er ikke hans Indbildningskraft at afværge et virkeligt eller tilſynelaadende

bende Onde; hans hele Legeme synes at arbeide med Sielen til samme Maal. Hiertet banker med Heftighed, og Musklerne trække sig sammen med en ualmindelig Kraft. Hiertets forøgede Bevægelse, Pulsslagenes Mængde, Musklernes stærkere Spending, drive Blodet endog til de mindste Kar og befordre Galdens Omløb: kort, alt synes at stræbe til et Maal; at bortstøde et Onde eller giøre Modstand. Gandske anderledes forholder det sig med Skræk, Frygt og Bedrøvelse. Huden trækkes sammen, Blodet gaaer tilbage til de indvortes Dele, ligesom det vilde flye for en udvortes truende Fare. Ved Glæden blive alle Bevægelser mere levende, og den giennemtrænger, saa at sige, det gandske Legeme. Haabet frembringer en lignende Virkning. Begge disse Sindsbevægelser bidrage meget til Sundhedens Vedligeholdelse, og ere virksommere Midler end den kostbareste Lægedom. De befordre Uddunstningen, Pulsens hastigere Gang, Blodets friere Omløb, give Madlyst og lindre Sygdommens Smerter.

Imidlertid kunne disse saa velgiørende Sindsbevægelser, naar de stige over en vis Grad, forvolde ubehagelige Følger, ja endog en pludselig Død. De andre ubehagelige, nyelig nævnte Sindsbevægelser, ere derimod næsten altid til Skade for Helbreden; vilde man tilstaae dem nogen Nytte, da kan det ikke være anden end den, som visse Lægemidler stifte, hvilke, skiønt skadelige i sig selv, dog

tagne

tagne i en liden Portion, kunne under visse Omstændigheder medføre noget Gavn.

Saaledes er det f. Ex. med Vreden: for en Colericus er den en sand Gift; derimod ofte gavnlig for den phlegmatiske, forudsat, at den ikke er for heftig og ikke varer for længe. Græmmelse er en hemmelig tærende Gift, som langsom dræber.

Naturen vil vist altid hævde sine Rettigheder: Sindslidelser ville og maae altid finde Sted, og uden disse blev Mennesket en vandrende Billedstotte. Imidlertid er der viselig sørget for, at disse Sindsbevægelser røbes ved udvortes Kiendetegn, og uden saadan Indretning maatte de frembringe endnu farligere Virkninger end de nu forvolde. Den berømte Haller siger et Sted: Skaberen har forbundet enhver Sindsbevægelse med sit eget Kiendemærke, for at forebygge, at det ene Menneske ikke saa lettelig kan bedrages af det andet.

Visse Muskler, Stemmen, Øinenes talende Udtryk og Forandring i Ansigtstræk, skildre Sielens Bevægelser saa tydelig, at de endog kunne tegnes af en Maler. Af visse Musklers ofte igientagne Bevægelser dannes Physiognomien, da Ansigtets Træk altid beholde noget Indtryk af de herskende Musklers Virkning, saa at man er i Stand i den Vredagtiges Ansigt at læse den Lidenskab der beher-

sker

ffer ham, endog da, naar hans Sind er fuldkommen roeligt.

Det er ethvert fornuftigt Menneſkes Pligt at undersøge, til hvilke Sindsbevægelser han især er tilbøielig, og naar han har udspeidet disse, da at beſtræbe ſig paa at holde dem inden for deres tilborlige Grændser ved fornuftige Betragtninger, eller, naar disse ikke ere tilſtrækkelige, ved Adspredelser, gode Handlinger eller andre Midler, hvilke Erfaringen har lært ham at formaae meest over hans Siel. Det forſtaaer ſig, at denne Bemærkning ikkun gielder om de Sindsbevægelser ſom enten ſkade os ſelv eller vore Medmennesker: derimod maae man villig overlade ſig til Glæde, Haab og enhver behagelig Foreſtilling.

Intet er gavnligere for Menneſket end at eye en saadan Siels Stemning, at man fornøier ſig endog over Smaating, og altid betragter Verden fra den beſte Side, ſkiønt dette er et Fortrin, hvorfor de, ſom ere saa lykkelige at eye det, mere maae takke Naturen end deres egne Beſtræbelser. De, ſom Naturen har tildeelt denne herlige Gave, kunne ikke nokſom paaskiønne, hvor god den var imod dem. Er det sandt, at ikkun den er lykkelig, ſom ſelv troer ſig at være det, hvor meget maae den da ikke misundes, ſom overalt ikkun seer Fuldkommenheder, og ikke bedrøves over de Mangler der forurolige andre, og giøre deres Tilſtand ubehagelig.

gelig. Det sangviniske Temperament har den nærmeste Fordring paa denne Lykkalighed, man kunde kalde det det lykkeligste Temperament, naar det er understøttet af Fornuften, og naar den Sangviniske formaaer saa meget over sig selv, at han kan holde sig fra Udsvævelser, der bidrage til Helbredens Forlus.

Erfaringen lærer, at de Mennesker, som nyde en uafbrudt Sundhed og opnaae en høi Leve Alder, altid have et roeligt Sind, og ikke lade sig henrive af deres Sindslidelser. Man finder nogle faa lykkelige, som intet kiende til Sorger, stedse ere i god Lune, hvis Vrede mere viser sig i heftige Ord, end i nagende Had og bitter Hevngierrighed.

Den Regel man kan uddrage af disse Bemærkninger, og som bør ansees som Grunden til vor Tilfredshed og Lykke, er denne: Dersom du ønsker Helbred, da vær maadelig og stræb efter at kunne være Herre over dine Sindsbevægelser.

Anekdoter.

Digteren Churchills Prophecy of famine, et af hans skionneste Arbeider, fandt i Begyndelsen ikke

ikke megen Sogning. Efter nogen Tids-Forløb mødte Digteren sin Forlægger, og erkyndigede sig, hvorledes det gik med Afsætningen. Han erfoer, at det havde stærk Aftræk fra den Tid det var blevet saa bitter dadlet af Recensenterne af et maadeligt kritisk Ugeblad. „Vel, sagde Digteren, paa det at det skal vorde opfyldt, hvad som skrevet staaer: af de Umyndiges og Diendes Mund, har du beredet mig en Lov."

Intet er nyt under Solen: den i Frankerig i forrige Aar indførte Maskine at halshugge Mennesker, som af sin Opfinder Guillotin bær Navnet Guillotine, stadfæster denne Sandhed. Denne Maskine er intet mindre end en nye Opfindelse, da man i Volkmans Reisen durch Engeland. 4 Deel. S. 79. læser, at en saadan Maskine har i ældre Tider været i Brug i Halifax, for dermed at henrette Tyve: den blev afskaffet i Aaret 1620 af Kong Jacob 1.

Rettelser i forrige Nummer.

Pag. 79. Transport: 3919 Rdlr. 35 ß. læs: 3719 Rd. 35 ß.
— 82. Lin 12. fra Hr. Hassing 27 ß. læs: 22 ß.
— 84. under Litr. f. til den anførte Udgifts Post Litr. D. No. 1. tilføies: og No. 2.

Borger-Vennen.

No. 12.

Siette Aargang.

Fredagen den 22. November 1793.

Anmeldelse.

Administrationen kan i Dag have den Ære at bekiendtgiøre for samtlige Selskabets respektive Medlemmer, at det aarlige høitidelige Møde bliver holdet næstkommende Onsdag den 27. November i vor Frue Kirke om Aftenen præcise Kl. 5. I forrige Blad er Indretningen blevet bekiendtgiort, der bliver ligesom forrige Aar. Billetter kunne erholdes Mandagen den 25 hujus og paafølgende Dage hos Hr. Pastor Rørbye i Vingaardsstrædet No. 185., Hr. Hassing paa Nørregade No. 55. og Hr. Grosserer Cantor paa Hiørnet af Vimmelskaftet og Skoubogaden; Prisen er 1 Mark pro persona.

I Generalforsamlingen den 18. November bleve følgende Medlemmer optagne i Selskabet:

Winther, Borger og Huuseier.
Skrøddermester G. F. Lebel.

Ma-

Madame ſal. Kieldkups Enke.
Forvalter G. Lynge.
Skoemagermeſter Zarbell.
Engelſk Sprogmeſter Henriques.
Kobberſmedmeſter J. Adrian.
Organiſt Johanſen.
Bundtmager Freihube.
Forvalter og Birkeſkriver Birch ved Svenſtrup.
Auditeur O. Tonsberg.
Madame ſal. Byefoged Reimers Enke.
Krigsraad Laub.
Handels-Aſſiſtent Jacobſen.
Kræmmer Guldberg.
Kapitain v. Hanſen ved Pr. Frid. Regiment.
Forpagter Braſch.
Jomfrue Konigsfeld.
Skoemagermeſter Weſtergaard.
Frimeſter Skræder Kiolſtad.
Skræddermeſter Reierſen.
Snedkermeſter Aboe.
Madame Buſch.
Mad. ſal. Ballums Enke.
Kammerraad og Renteſkriver Fleiſcher.
Juſtitsraad Vorndran.
Juſtitsraad og Profeſſor Abildgaard.
Klobmand Schouſtrup.

Saa blev og i dette Møde fremlagt Copie af General-Regnskabet fra 1. Martii 1792 til ultimo Martii 1793, og forsynet med Repræsentationens qvitterende Paategning, hvorefter ufortøvet skal tilsendes Hr. Pastor Rorbye og Hr. Raffinadeur Køhke hver sit Copie Regnskab over, hvad de havde paataget sig at besørge i afvigte Administrations Aar.

Ligeledes fremlagde Kassereren andet Qvartals Extract af Indtægter og Udgivter ved Selskabet fra 1. Juli til ult. September h. a., forsynet med Administrationens attesterende Paategning. — Denne, saavelsom første Qvartals Extract, der blev fremlagt i Generalforsamlingen den 15. Juli sidstleden, følger nu med dette Blad; efterat General-Regnskabet for afvigte Aar er publiceret i No. 10.

Da adskillige Ansøgninger indløbe til Administrationen fra Medlemmer, som ved sidste Uddeeling formedelst det store Antal af Ansøgende ikke kunde komme i Betragtning, saa er Administrationen nødsaget til at bringe i Erindring: at disse, eller andre Ansøgninger af lige Art, ikke kunde komme i Betragtning førend Concurrencen for næste Aar aabnes i October 1794. Det var derfor at ønske, at de Medlemmer, som agte i næste Aar at ansøge om Laan eller Understøttelse, ville tilbageholde deres Ansøgninger indtil Juni Maaned 1794; da Admini-

miniſtrationen i de 3 Maaneder: Junii, Julii og Auguſt, beqvemmeſt kunde imodtage, extrahere og ordne de indkommende Anſøgninger; efter 1. September bliver herefter, i Følge Lovene, ingen Anſøgning antaget, ſiden denne Maaned er beſtemt til at indhente hver Klaſſifikations Repræſentanteres Betænkning over Anſøgningerne.

Til Oplysning for dem, ſom urigtigen maatte troe, at tidligere indſendt Anſøgning ſkulde have Fortrin for en ſeenere indſendt Begiering, bekiendtgiøres herved, at den Orden, i hvilken Adminiſtrationen foredrager Anſøgningerne i Generalforſamlingen, er med Repræſentationens Bifald indrettet efter hvert Medlems Alder i Selſkabet, ſom den eneſte Maade paa hvilken Adminiſtrationen ved Foredraget kan undgaae al muelig Skin af Partiſkhed for eller mod enkelt Mand. Efter Repræſentationens bedſte Skiønnende om enhvers Trang blive da først de Anſøgendes Navne bragte i 2 eller 3 Klaſſer, hvoraf den 1. Klaſſe først ſkal komme i Betragtning og dernæſt de øvrige efter deres Orden. Naar dette er ſkeet, da ſkrides til Beſtemmelſen af hvad der kan bevilges enhver, ſaavidt den til Uddeling beſtemte Sum tilſtrækker.

Heraf ſees da, at det kommer aldeles ikke an paa, hvor tidlig Anſøgningen er indleveret, naar den ikkun indkommer inden den i Lovene foreſkrevne Tid, det er inden den 1. September. Men Uor-

den

den foraarsager det altid i Forretningerne, naar Anſøgningerne komme næſten et Aar forud, da det i afvigte Aar hændte ſig, og vel kunde møde oftere, at 2 a 3 Anſøgninger indkomme fra et og ſamme Medlem, indtil Concurrencen aabnes; ere nu diſſe Anſøgninger af forſkiellig Indhold, ſaa kan man ikkun rette ſig efter den ſidſte, men den eller de foregaaende har man forgieves maattet extrahere i den dertil indrettede Protokol, hvorved det endog bliver vildſomt deri at finde den Anſøgning, ſom ſkal være den gieldende ved Konkurrencen.

Desaarſag anmodes herved de Medlemmer, ſom vilde indlevere Anſøgninger til næſte Aar, at de vilde tilbageholde dem indtil Juni Maaneds Begyndelſe 1794.

Adminiſtrationen for det forenede Understøttelſes Selſkab.

J. H. Rørbye. J. H. Haasing. H. J. Cantor.

Nogle Optegnelſer om Papirs Fabrikationen i Fædrenelandet.

1. For Papir maae vi ſkatte meget til Holland, Frankerig og Tydſkland. Pontoppidan i ſin oekon. Balance i Aaret 1759 ſetter (S. 145.) Vær-

Værdien af Papiir, som vi faae fra Fremmede, til 15000 Rdlr., hvilket Lürken i sine oekon. Tanker 7 D. S. 21. siger at være for ringe ansat. Papirforbruget er ved Læselystens Udbredelse, og ved Bogtrykkeriernes, vel tidobbelt imod den Tid forøgede Leverance, samt ved det stærkt tiltagne Skriveri af Embedsmænd og i alle Haandteringer, saare meget forøget. Dog er det vel for stor en Sum, naar Addresse Avisen for dette Aar No. 229. siger, at Danmark aarlig taber ved Savn af Papir-Fabriker; fra 80 til 100,000 Rigsdaler, som for fremmede Papirer gaae ud af Landets egen Circulation.

2. Papir-Indførselen til Kiøbenhavn var i Aaret 1790 efter Toldbøgerne saaledes:

	Skriv-papiir.	Trykp.	brunt og blaat	graat.	Kardus-papiir.	Tyr-kisk.
fra	Rdls.	Rdls.	Rdls.	Rdls.	Rdls.	Rdls.
Holland	6001 $\frac{3}{20}$.	16.	725.	739.	485.	6.
Engeland	—	—	1 $\frac{1}{2}$.	—	—	$\frac{3}{20}$.
Frankrig	1217.	—	—	—	—	—
Lübek	20.	3918.	60.	3892.	12.	89 $\frac{3}{4}$.
Tydskland	$\frac{1}{2}$.	$\frac{1}{2}$.	1.	—	—	—
Königsberg og Preuss.	10.	2440.	—	136.	—	—
Fremmet fra Holsteen	4 $\frac{1}{20}$.	433.	—	2.	—	110 $\frac{3}{4}$.
	7252 $\frac{3}{4}$.	6807 $\frac{1}{2}$.	787 $\frac{1}{2}$.	4769.	497.	206 $\frac{13}{20}$.

Man

Man seer her Betydeligheden af fremmed Papirs Indførsel blot til Kiøbenhavn. For at vide nogenlunde rigtigt, hvor stort vort Papirforbrug i alt er, behøvede man deels flere Aars Indførsels Angivelser, deels for de andre Toldstæder, deels vore Papirfabrikers Produktion, deels Bogtrykkeriernes, Collegiernes og Retternes Fornødenheder, deels sandsynlige Beregninger for Handels-Contoirers, Embedsmænds, Studerendes ꝛc. Papirs Forbrug. En saadan Calculation kunde maaskee virke, at der handledes mindre usselt med denne Vare.

3. Otto Lütken talte i sine oekonom. Tanker (1 Deel S. 77. 80. 2 D. S. 66. 4 D. S. 99-100. 7 D. S. 21.) meget om Nødvendigheden af at tænke paa flere Papirsfabriker, og paa Opmuntringer til Kludesamling. Han foreslog at hvert Huus i hver Bye skulde af Magistraten ansættes til at levere saa og saa mange Pund Klude til en vis Tid imod en vis god Betaling, men i Mangel af Leverancen at betale dobbelt saa meget for hvert Pund som manglede. Pontoppidan foreslog (i oeconom. Balance S. 289.) at hver Syeskole og Skrædderværksted maatte paalægges imod en vis Betaling at levere nogle Pund Klude. I Kiøbenhavns Adresse-Aviser for 1762. No. 13. 14. 16. 17. 18. 19. 20. var og nogle Ønsker og Forslage om denne Sag.

4. Vort Landhuusholdnings Selskab havde fra 1785 til 1789 udsat en Præmie af 20 Rdlr. for en Afhandling, som gav Anviisning til, hvorledes den linnede Kludesamling, til Nytte for Papirmøllerne her i Rigerne, hastigst og med Varighed kunne indrettes; hvorved tillige blev forlangt Forslag til Taxt paa Kludenes Værdie, efter deres Fiinhed, naar de af Indsamlerne vare sorterede og vaskede. Siden blev dette udslettet af Præmielisterne, formodentlig fordi det saa længe havde staaet der frugtesløst.

(Fortsættelsen følger.)

F. T—p.

Første Qvartals Indtægt.

	Rd	mk.	ß.
Den contante Beholdning, som blev mig anviist, var	417.	-	2.
Hertil er indkommen:			
1. Ugentlige Indkomster for Ugebladet No. 30—42 incl. 5te Aargang og Love	813.		
2. Qvartals-Contingenter fra 1ste Jan. til ult. Martii d. A.	91.	1.	10.
3. Aarlige Ditto af overordentlige Medlemmers Restancer	10.		
4. Laans og Forskuds Afbetaling, baade for dette Qvartal og af Restancer, er indkommen	75.		
5. Renter til 11. Juni af de kongelige Obligationer, som er Selskabet tilhørende	116.	3.	
6. Afdrag paa Budet Høiers Gield	10.		
Summa Rdlr.	1532.	4.	12.

Andet Qvartals Indtægt.

	Rdlr.	mk.	ß.
Cassa-Beholdningen fra 1ste Qvartal, som her optages til Indtægt, var	191.	3.	5.
Hertil kommer:			
1. Ugentlige Indkomster for Ugebladet fra No. 43. af 5te Aargang til No. 3. incl. 6te Aarg. og Lovene	812.		5.
2. Qvartals-Contingenter fra 1. Apr. til ult. Juni h. a. Rd. 88. 8ß.			
Restancer af ditto til ult. Decbr. 1792. 4. 2. 13.			
Ditto af ditto fra 1. Jan. til ult. Marti d. A. 5. 3. 5.			
	98.	10.	
3. Aarlige Indkomster:			
Hendes Majestæt Dronningens aarlige Gave	20.		
og Restancer af overordentlige Medlemmer	28.	1.	
4. Laans og Forskuds Afbetaling i alt	187.		
5. Renter til 1. Juli af de kongelige Obligationer, Selskabet tilhørende 187 R. 3 m 9ß.			
og en udtrukken Obligation No. 2008. stor 70.			
	257.	3.	9.
6. Afdrag paa Budet Høiers Gield	10.		
Summa Rdr.	1604.	2.	13.

Første Qvartals Udgivt.

	Rd.	mk.	ß.
A. De aarlig staaende Udgivter:			
Til Ugebladets Trykning og Lønninger til Selskabets Betiente	261.	1.	7.
B. Til de aarlige Pensionister betalt	152.	1.	8.
C. Til Obligationers Indkiøb med de forfaldne Renter og Avance	918.	1.	8.
D. Adskillige Udgivter	9.	3.	
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen til 2det Qvartals Indtægt at optage med	191.	3.	5.
Summa Rd.	1532.	4.	12.

Kiøbenhavn den 30. Junii 1793.

Andet Qvartals Udgivt.

	Rdlr.	mk.	ß.
A. De aarlig staaende Udgivter:			
Til Ugebladets Trykning og Lønninger til Selskabets Betiente	307.	3.	
B. Til de aarlige Pensionister betalt	72.	1.	8.
C. Til Obligationers Indkiøb med de forfaldne Renter og Avance	1074.		10.
D. Adskillige Udgivter	44.	2.	9.
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen, som til tredie Qvartals Indtægt optages	106.	2.	2.
Summa Rd.	1604.	2.	13.

Kiøbenhavn den 30. Septbr. 1793.

At ovenstaaende 1ste og 2det Qvartals-Extracter ere overeensstemmende med Administrationens Control, testerer

J. H. Rørbye. J. H. Hassing. H. J. Cantor.

J. Aagaard,
p. t. Selskabets Kasserer.

til Pag. 104.

Extracter

af

første og andet Qvartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses Selskabs

Indtægter og Udgivter

fra 1. April til ultimo September 1793.

Borger-Vennen.

No. 13.

Siette Aargang.

Fredagen den 29. November 1793.

Anmeldelse.

Af Mangel paa Tid kan Administrationen ikke i dette Blad meddele nogen Efterretning om det afvigte Onsdag den 27de Novb. holdte høitidelige Møde, men i næste Blad skal en ordentlig Beretning derom blive bekiendtgiort.

Nogle Optegnelser om Papirs Fabrikationen i Fædrenelandet.

(See forrige Nummer.)

5. I Tydskland, Holland, Frankerige betale Papirfabrikeurerne nogle fattige Folk til at gaae om fra Huus til Huus, for at samle Klude, eller og kiøre omkring med en Karre eller Vogn i Byerne og paa Landet med en liden Pibe og Raaben efter Klude, da Børn og Tieneſtepiger indfinde ſig med hvad de have ſamlet, og faae et Brev Naale eller Baand eller Dukketøi til Giengield. I Sverrig er en Forordning af 31. Januari 1738, ſom paalægger Kludeſamling i Huſene, og deres Salg til Papirmøllerne, under Mulct af 2 til 4 Daler Sølvmynt, hvilket og i Stokholms Magiſtrats Placat af 20 Febr. 1761 blev igientaget med Bekiendtgiø-

giørelse om, at der til Befordring og mere Lettelse for Lumpesamlingen er ikke allene 3 aabne Kludesamlinger i Staden, og med store tydelige Skilter forsynede, men ogsaa indrettet en særskilt lukt Karre, som kiøres omkring paa Gaden, og som Kiøreren med Ringen giver tilkiende at være der, da enhver for Kludelevering faaer den fastsatte Betaling, og en trykt Qvittering, at Klude for det Aar er leveret, hvilke Qvitteringer Mantals-Commissarierne ved næste Mandtalsskrivning tilbagefordre, og den som da ikke kan forevise eller aflevere slig Qvittering, maae tilskrive sig selv, at han for Boderne bliver, i Mangel af mindelig Betaling, udpantet.

6. Tolden hos os paa fremmed Papirs Indførsel var ved Toldrullen bestemt til 20 Skill. af Riset. Men for det Skrivpapiir, som til Kiøbenhavns Bog- og Billedtrykkerier fra fremmede Stæder forskrives, ikkun 4 Skill., hvilket og efter Plakat af 11. September 1779 gielder for de andre danske Stæder. I Norge maatte efter Forordning af 2 Juni 1744 og Toldrullen af 1768 aldeles intet Slags fremmed Papiir indføres under Confiscation og Mulct, hvoraf Stiftets Tugthuus faaer $\frac{1}{3}$, Angiveren $\frac{1}{3}$ og Papirværkernes Interessenterne $\frac{1}{3}$. Men ved Kongl. Resol. af 6 Februar 1770 er fremmed Papirs Indførsel til Bergens, Tronhiems og Christiansands Stifter tilladt imod forhøiet Told, 40 Skilling for Riset.

7. Klude eller Lapper til Papirværkerne ere efter Toldrullen fri for Told ved Indførselen. Indenlandske Klude og Lapper maae ikke efter Toldrullen udføres til fremmede Stæder. Efter Placat af 10. April 1782 blev atter forbudet, at Klude og Lapper ikke af Danmark enten til Fremmede eller andre indenlandske Stæder maae udføres under Straf af Varenes Confiscation, samt at saavel Kiøber som Sælger, saafremt den sidste derom kan have været vidende, bøder hver for sig, saa ofte nogen saadan Udførsel befindes, 20 Rdlr. Under 24 Novb. 1784 udkom en Plakat, hvorved i Anledning af Klage over uberettiget Kludesamling i Fyens Stift, blev forbudet, at det ikke maatte være nogen tilladt enten i Kiøbstæderne eller paa Landet enten selv, eller ved andre at indsamle eller opkiøbe Klude, med mindre de derom i Forveien have forenet sig med en Papirsfabrikant her i Danmark, og fra ham ladet sig forsyne med skriftlig Bevis om, at de til Kludesamling og Indkiøb for hans Fabrik ere berettigede og antagne; hvo der antrefes at befatte sig med Kludehandel eller Samling, uden strax at kunne forevise saadan skriftlig Tilladelse og Bevis, skal bøde 10 til 20 Rdlr. efter vedkommende Dommeres Kiendelse, og hans Vare være confisqverede. Ifald nogen Kludehandler eller Samler overbevises om, at have udført Klude fra Fyens Stift til andre end de i Danmark værende Papirfabriker, imod Plakaten af 10. April 1782, bør han, foruden den i samme Plakat fast-

sætte

satte Mulct af 20 Rdlr., ligeledes erlægge Varenes Værdie, som hiemfalder Angiveren; og befindes det at en Papirsfabrikant enten selv har udsendt, eller colluderet med andre til Kludes Udsendelse af Riget, skal han derved tillige have forbrudt sin Ret til Deeltagelse i den fyenske Kludesamling.

8. Vore indenlandske Papirs Fabriker i Danmark ere:

a. Hr. Drevsens ved Stranden ved Jægersborg Dyrehave. Under 25. Mai 1708 udgik et Rescript til Stiftsbefalingsmændene i Dannmark: „at til dette Papirværks bedre Fortsettelse maae Johan Drevsen allene, indtil Kongen anderledes derom tilsiger, ved sine Betiente overalt i Danmark, saavel i Kiøbstæderne som paa Landet, lade ubehindret samle fornødne Lumper og Plyndringer, saafremt han samme behøvende Vare lige saa høit som nogen anden vil betale."

b. Under 21. November 1732 fik Commerceraad G. H. Lichtenberg Bevilling at maatte til den af ham oprettede Papirfabrik paa Engelsholms Gods, i Ribe Stift, lade opkiøbe Klude i Fyen og Jylland.

c. I Roeskilde er en Fabrik af dette Slags, men ubetydelig.

d. Da Danmark saaledes havde Mangel paa Papirfabriker, og da deels Opmuntringer til Kludesamling savnedes, deels mange Klude skal være udsnegne af Landet, saa bør det nu foretagende Anlæg af en nye Papir-Fabrike ved Ørholm være

Pa-

Patrioten kiært, thi man bør troe, at de af Forfatteren til No. 32 og 33. af Ugebladet Middagsposten yttrede Betænkeligheder ere overveiede, og at der sørges for at de ei vorde realiserede. Dette Anlæg sigter ikke allene til Forarbeidelse af de finere Skrivpapirer og Trykpapirer, men ogsaa af adskillige Sorter Papirer, som aldeles ikke før her forarbeidedes, saasom Prespapirer til Uld-Manufacturerne, det blaa Sukkerpapir, hvoraf de kiøbenhavnske Raffinadeurer forbruge betydeligt, Papir til Tapeter og formodentlig ogsaa til Kortfabrikerne. Anlæggerne af Fabriken have i Addresse-Avisen ikke allene lovet større Betaling for Kiude end hidtil, men og smaae Præmier for dem der sanke størst Mængde.

9. Norge har ved Christiania 3 Papirsmøller, som levere gandske got og brugbart Papir. Den første blev oprettet af Admiralitetsraad Gerhard Treschow, og forundt Privilegier ved Reskript af 1. Juni 1686. Den havde i Begyndelsen mange Vanskeligheder at bestride, fordi Fabrikmesteren, som var en Hollænder, havde Penge fra Holland for at fordærve Papiret. Treschow maatte derfor giøre en Reise til Holland, og tog med sig en norsk Bondedreng, Svend Hugen, som havde et klygtigt Hoved, men vidste at stille sig tosset an, og fik derfor Frihed at gaae allevegne om i de hollandske Papirmøller, og kom derved underveir med at det var Limingen især, som Papirmesteren havde forfalsket. Han maatte derfor ved Treschovs Hiemkomst pakke sig bort, og overlade Værket til Svend

Hu-

Hugen, som siden forestod det, og leverede temmelig godt Papir, der siden er blevet bedre. Paa de nu værende 3 Værker skal virkes i alt for 16 a 17000 Rdlr. aarlig, og mange Mennesker har herved i mange Aar havt Levebrod. De fornødne Klude har man ofte Vanskelighed nok at anskaffe sig. De fineste maae hentes fra Holland, og koster omtrent 3000 Rigsdaler aarlig. De grovere faaes fra Landet, for omtrent 3 til 4000 Rdlr. aarlig, og endda kun fra de nærmest omliggende Egne. Den nordiske skarpe Luft bidrager meget til Papirets Haardhed, en Fordeel som de sydlige Lande ikke have; men det samme kolde Clima, ved at belægge Vandene med Jis, sætter og Brugene tilbage; ligeledes fattes de i torre Sommere Vand; hvilket er disse Værker til Hinder. (see Ugebladet Samleren 2 B. S. 116. og oekon. Magazin 2 B. S. 170.)

10. Hertugdømmet Slesvig har 1 Papirfabrik ved Flensborg, og Holsteen 1 ved Flekken Kummerfeld i Amtet Neumünster, (see Schlesw. Holst. Provinz. Berichte 2 Jahrg. 3 H. S. 320.) foruden nogle faa andre mig ubekiendte. I bemeldte Maanedskrivt: Schleswig-Holst. Prov. Berichte. 2 Jahrg. 4 H. S. 97-102. og 3 Jahrg. 2 H. S. 194-98. staae nogle Anmærkninger om Kludesamling. Her siges, at Hertugdømmenes Papirfabriker kan faae flere Klude end de behøve, at deres Klager over Klude Udførsel til Fremmede ere ugrundede, og sigte kun til at erhverve et udelukkende Monopolium paa Kludenes Erholdelse, at der gives Papirfabriker selv i Landet som udsende Klude til Hamborg ꝛc.

11. Hvo der har Lyst at vide hvorledes Papir gisres, kan, førend han seer Drevsens Fabrik eller den nye naar den kommer istand, læse kortelig den hele Fremgangsmaade i Lamprechts Lehrbuch der Technologie. Halle 1787 S. 386—396. hvor og de vigtigste Skrivter om denne Sag nævnes. Af trykt Maculatur kan gisres nyt Papiir, hvorom Claproth har udgivet en Afhandling i Göttingen 1774.

12. I afg. Martfelds utrykte Reise-Journal staaer om Kludesamling i Hamborg og Bremen følgende: „Hamborg 18 Jan. 1762. Jeg talte med en Kludehandler, ved Navn Dravitz. Han forsikrede, at intet Skib gik bort til Engeland af engelske Skibe uden 6 a 800 Sække med Klude, hver til 2 Centner d: 105 Pund. For at faae dem ere de endog tit forkegne, da de, naar Skibene ere vel fragtede, og dog har Plads, maae fylde de tomme Rum med noget let. De Engelske bruge fine Sække til Kludene, for at kunne betiene sig af dem til Emballage. Prisen paa Kludene som deles i 5 Sorter, er saaledes: fine Klude FF 13 Mark L. for 105 Pund, middel ditto F 6½ Mark L., blaae 6½ Mark l., ordinaire 2½ M. l., uldene 1½ M. l., og for den Priis ere de alle sorterede og indpakkede. For hvert Centner betale de Engelske 1 Skilling engelsk i Fragt. De blaae gaae alle til Holland, formodentlig til det blaae Papir. Fra Itzehoe bringes her hele Ladninger, og fra Oldesloe ligeledes, dog alt med Attest, at de Klude, som komme til Hamborg, dog derfra gaaer til Danmark igien,

igien, hvilket forklares om Christiania, thi Danmark faaer ingen. Ved denne Handel leve 6 Familier i Hamborg, saa at denne Handel, saa foragtelig den end synes, endog føder flere Familier her, end den vigtige Handel med røget Kiød.

Bremen 27. Januari. Jeg talte med Hr. Arnold Kulenkamp, som har Privilegium paa alene at tilforhandle sig de gamle Klude og Lapper som falde i Staden. Ved Contrakt har han forbundet sig at levere bestandig til London. Derimod lade Brødrene Fiegen, som jeg derefter talte med, samle paa Landet og især fra Oldenborg og Delmenhorst. Dertil holde de visse Folk, fattige Hollændere, som derved have knap det tørre Brød. Som disse Brødre vil maaskee have deres Klude bedre betalt, kan de ei debitere til Holland, men kun til Engeland allene. De Klude, som Holland meest bruger, ere dets egne, som best blegede, hvilke de derfor dyrere betaler, men desuden fra Cøln, Frankfurt am Mayn, og deromkring, hvor Blegen ogsaa er skion. Fordi de Engelske ikke henseer derpaa, er deres Papir ikke heller saa got som det hollandske. Formedelst de mange Papirsbetræk Engelænderne fabrikere, behøve de og flere Klude end Hollænderne, og have ikke nødig at see saa nøie efter deres Finhed. Foruden Blegen bidrager og Vandet meget til det hollandske Papirs Godhed. Dette er Bremerne meget imod. Man har prøvet at anlægge en Papirmølle, men Veserens Vand er for grumsig, og det andet Vand giver ikke Hvidhed nok.

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 14.

Siette Aargang.

Fredagen den 6. December 1793.

Om Passagepengene ved Kiobenhavns Porte.

Portpengene som ved Kiøbenhavns Porte oppebæres ere 2 Slags, nemlig:

1. Skillings-Tolden eller Portskillingerne er anordnet ved Forordn. af 12. Martii 1661, som paabød, at af alle Fragtvogne, hver Reise de fra eller til Byen giorte, saa og af alle Bøndervogne, hver Gang de kom til Torvs, skulde gives 1 Skill.

Dette blev ved Politieforordningen af 22 Oct. 1701. 6 Cap. 1 Art. fornyet saaledes: „at denne Portskilling skal oppebæres af alle de Vogne, som igiennem Porten til Kiøbenhavn indkommer, nemlig af Vognmænd, Møllere, Bønder og andre, som med Læs eller Fragt indkiører, dog Stadens Post- og Arbeidsvogne, desligeste Urtegaardsmændenes, Blegmændenes og Sandagernes Vogne undtagen."

Efter

Efter den førstnævnte Forordning af 1661 blev denne Indtægt henlagt til Stadens Torves Reengiørelse. Ved Forordn. af 21 Mai 1680. 16 §. blev befalet at Portskillingen skulde ikke allene anvendes til Torvenes, men endog til Stadsportenes og andre publique Stæders Reengiørelse, og hvad der blev tilovers havde Magistraten at anordne til Byens Bedste. Men efter den nævnte Politieforordning af 1701 skulde denne Portskilling bortforpagtes af Politieretten; og Torvenes Reenholdelse skulde for en vis Priis borttinges, og paa bemeldte Portskilling anvises; hvad som deraf overskiød skulde anvendes enten til Politiebetientenes Løn eller anden Stadens Fornødenhed.

2. Passagepengene. Deres Oprindelse finder man efter Forordningen af 2 Juli 1695 at have været, at een Port for Byen skulde holdes længere aaben end de andre, nemlig 1 Time over den ordinaire Tid, efterat Vagtklokken havde ringet; og derfor skulde alle som i denne Time ville ind- eller udlades betale visse Portpenge, nemlig 12 ß. af en Karet, 6 ß. af en Cariol eller anden Vogn, 4 ß. af en Person til Hest, og 2 ß. til Fods. Den ordinære Tid for Portenes Lukkelse var da: i Januar Klokken 4, Febr. Klokk. 5, Marts og Oct. Kl. 6, April og Sept. Kl. 7, Aug. Kl. 8, og Mai, Juni, Juli Klokken 9.

Den

Den 23. Juli i samme Aar udkom en Forordning som tillod, at Nørreport maatte om Søndagene, Helligdagene og Fredagene, hvilke Dage den forhen vare lukket, aabenholdes for og efter Prædikerne, imod at de foranførte Portpenge betaltes.

Derefter er den 16. Juni 1736 udkommet en Plakat, der paalægger alle Kiørende og Ridende som ville ud og ind af Kiøbenhavns Porte fra 1 Febr. til 30 Nov alle Søn- og Helligdage fra Klokken 4. om Eftermiddagen til Vagtklokken har afringet, halve Passagepenge, men efter den Tid de fulde Passagepenge.

Under 11. Dec. 1754 udgik en Befaling, hvorved det anordnedes at alle Kiøbenhavns Porte skulle staae aabne om Fredag Formiddag, imod at de anordnede Passagepenge betales indtil Klokken 10, dog at Bønder og Amagere ud- og indlades for 2 ß.

Den 8 Mai 1771 blev bekiendtgiort, at ingen Passagepenge blev at betale af Kiørende, Ridende og Gaaende om Søn- eller Helligdagene. Men denne Fritagelse blev ved Plakat af 7. Oct. 1772 indskrænket til Gaaende, saa at Ridende og Kiørende maae betale.

Port-

Port- og Passagepengenes Beløb tilhører Renovationskassen. I et Reskript af 7 Mai 1777 (see Fogtmanns Samling) er det aarlige Beløb anslaaet til omtrent 5000 Rdlr. Og sammesteds findes Lønnen for Portbetjentene, som oppebær denne Afgivt, tilligemed den fornævnte Skillingstold, hvoraf de have Navnet: Skillingsmænd, ansat til 66 Rdlr. aarlig for hver, som for 3 ved Nørreport og 2 ved hver af Stadens øvrige Porte, i alt 9 Personer, er 594 Rdlr.

Man har saaledes seet, at vor Konges sædvanlige Mildhed har fritaget gaaende Personer om Søn- og Helligdage fra at svare dette Paalæg. Kongen indsaae, hvor særdeles byrdefuldt dette var for Almuen, som ingen Tid har til at forfriske Legemet og Sindet, uden paa de til Hvile bestemte Dage; men saalænge at 4 Skilling af hver Person skulde erlægges for den Tilladelse at nyde en renere Luft, og forskaffe sig en sund Bevægelse, kunde sandeligen meget faa nyde denne Fordeel. Enhver Familie af 3 Personer maatte udrede 12 ß. udi Portpenge, en Sum, som var tilstrækkelig til at betale de simple Forfriskninger af Drikkevare eller Frugter, som de brugte til Vedergvægelse. Ved at udgive dem for Passagen, bliver Omkostningerne dem dobbelt store, hindrede dem fra at nyde de af de faa Fordele, som den Rigeste ei kan have bedre end den Fattigste, den at indaande en reen, ei af Ureenligheder og Steenkulsdunster fordærvet, Luft. —

For

For Menneskevennen er enhver Ting behagelig og vigtig, som tilbyder den af ringere Kaar at kunde nyde anstændige Forlystelser.

Med frydfuldt Sindelaug modtager man enhver Foranstaltning, ethvert Middel, som kan bevirke saadant, og derfor glædes man paa andres Vegne over den benævntt Fritagelse om Helligdagene. Men en Ting mangler endnu. Fredagene ere Bommene nede om Morgenen til Klokken 10, i hvilken Tid de ommelte Passagepenge maae erlægges. Skulde det ikke og blive en Velgiering mod Folk, hvis Vei under deres Arbeide og Færsel, eller vel og for at nyde en behagelig Morgentour, falder ud eller ind af Portene, at de kunne passere fri? Eller man kunde sporge hvad Rimelighed er der i at disse Morgentimer om Fredagen skulle være belagte med Afgivt.

Endnu en Anmærkning. Forfatteren af dette Stykke har i de trykte Anordninger om Passagepengene ei fundet noget til Grund for de mange Fritagelser; og han troer at Betaling af de Privilegerede lige med andre, vel skulde opveie imod Summen af det der om Fredagene indkommer.

Lord

Lord Monboddes Efterretning om en Vildmand (Peter the wild by) af The Gentleman's Magazin for Februar 1785. pag. 113.

Det var juſt i Junii 1782 jeg ſaae ham i et Landhuus, kaldet Broadward, omtrent en Miil fra Berkhampſted, hvor Kongen betaler for ham. Han er lav af Statur, ikke over 5 Fod 3 Tommer, omtrent 70 Aar gammel, men friſk og ſund af Udſeende. Han har noget i ſit Aaſyn man kan kalde følſomt, og tillige noget ſkarpſindigt for en Vild. For omtrent 20 Aar ſiden forſvandt han undertiden paa nogle Dage, men ſiden er han bleven gandſke tam, og holder ſig enten inde eller gior ſig kun en liden Spadſeretour omkring Landhuſet. Hos den Forpagter han nu er, har han været 13 Aar; han var 11 Aar tilforn hos en anden. I denne Tid blev han ſommetider bragt i Skole i Herfordſhire, men lærte kun at articulere ſit eget Navn Peter og Kongens; dog forſtod han alt hvad man ſagde ham betræffende de almindelige Tilfælde i Livet. Han havde denne naturlige Mildhed, ſom (ſiger Monboddo) caracteriſerer den menneſkelige Natur, i det mindſte indtil den vanſlegter og danner Kiødædere, Jægere, Krigere. Han ſpiſer det ſamme ſom Folkene han er hos; Men tilforn aad han Blade af Planter, iſær Kaalblade; alt raat. Den Gang kunde han være en 50 Aar,

gik

gik opret, men kunde og opklattre i Træerne som et Egerne. Stærke Drikke lider han gierne. Den Mand, han var hos de første 11 Aar, forsikrede, at han kiendte stærke Drikke førend han kom til ham. Han er og bleven Elsker af Varme.

De Penge man giver ham leverer han sin Vert eller Vertinde; det have de formodentlig lært ham. Han forudfoler ondt Veir, og han forudsiger det ved en Brummen, Hylen og Uorden, som vises i hans Legems-Constitution.

Heraf udleder Monboddo: 1) Hvad Tvivl man end kan gisre sig om Urang Utan kan henhøre til Menneskeligheden, bliver aldrig det Spørgsmaal opkastet, om Peter var Menneske eller ikke? 2) At han har havt Fader og Moder, lig een af os, som Svift siger. Ligeledes ogsaa med de 2 Vilde, der bleve fundne i de fæle sumpige Dele af Virginien, den der opdagedes i Island af Diego Garsia, den le Roi fandt paa Pyreneerne, og alle de Vilde, som i de sidste 300 Aar ere opdagede i Europa; Thi aldrig kan jeg troe, siger Monboddo, at der har været en Race af saadanne Vilde. 3) Man kan ikke tvivle om Sandheden af hvad der sagtes fra Hannover, at han, som der blev funden, gik paa alle fire, ventelig har det været ligesaa med de andre fundne Vilde. Vel sandt, de ovenmeldte blev fundne gaaende opret, men de ere ventelig ikke udsatte, førend de havde lært at

gaae

gaae opret. 4) Man bør ei undre sig over, at en der i 40 eller 50 Aar har levet i sin vilde Tilstand, har giort saa liden Fremgang i at tale. Dog (siger Monboddo) tvivler jeg ikke om, at han jo, om man havde overdraget det til Mr. Braidwood af Edinburg, skulde have lært, omendskiont med Vanskelighed, at tale. Denne Braidwood lærte en Ouran Utan af Sir Ashton Lever's Samling at articulere nogle faa Ord.

(Mere en anden Gang)

I et Leipz. 1788. 8. udkommet Skrivt: Statistische u. polit. Bemerk. bey Gelegenheit einer Reise durch die vereinigte Niederlande, forfattet af Geheimeraad v. Backhausen i Magdeb., og først for en stor Deel indrykket i Deutsch. Museum, findes følgende om Pibefabrikationen.

I Delft arbeide 15 Mestere som eie gandske fine Fajancefabriker. I hver af dem arbeide 30 til 40 Personer, altsaa tilsammen omtrent 500.

Den berømte Pibefabrik i Gouda bestod af 251 Mestere; naar man nu regner 10 Arbeidere for hver Fabrik, saa er det over halvtredie tusinde, som ere sysselsatte med denne ene Artikel.

J. T—p.

Borger-Vennen.

No. 15.

Siette Aargang.

Fredagen den 13 December 1793.

Anmeldelse.

Den efter Lovene i December Maaned holdende Generalforsamling bliver herved til samtlige respektive Herrer Repræsentanteres behagelige Efterretning bekiendtgiort, at skulle holdes Mandagen d. 16. December om Aftenen Kl. 5, paa sædvanligt Sted, og da efter Lovenes 4 Kap. §. 16. nyt Administrations Valg skal foretages i denne Forsamling, saa anmodes herved ærbødigst de gode Herrer, at saa mange, som mueligt, vilde bivaane Mødet.

Betræffende det høitidelige Møde, som blev holdt Onsdagen den 27de November i Frue Kirke, har Administrationen den Ære herved at aflegge i Selskabets Navn den varmeste Tak til enhver, som medvirkede, til at giøre denne Selskabets Festdag høitidelig.

Hr.

Hr. Paſtor Thye holdte Talen, dens Indhold gik ud paa at vise Selſkabets Hiemed, og hvorvidt det hidtil havde virket med Hensyn til dette Hiemed. Den ædle Varme for Selſkabet, hvorved han udmærkede sig ved denne som ved enhver anden Leilighed, giør ham fuldkommen berettiget til Fordring paa enhver sand Borgervens Agtelse.

De kongelige Sangere og Sangerinder, samt det kongelige Kapel, opførte for Talen Baggesens Lovsang og efter Talen Thaarups Hymne, begge componerede af Hr. Kapelmeſter Schultz; Selſkabet erkiender fuldkommen, hvor væsentlige disse Bidrag vare til Dagens Høitidelighed, og bevidner derfor herved saavel de kongelige Sangere og Sangerinder, som det kongelige Kapel sin Taknemmelighed for deres gode Assistence.

Hvad i øvrigt Indretningen ved denne Høitidelighed angaaer, da er Administrationen sig bevidst at have giort alt hvad der stod i dens Magt, for at give Mødet den Selſkabet værdige Anseelse, og tor derfor haabe, at enhver, som behagede at bivaane samme, har været fornøiet dermed. Administrationen aflægger herved sin Taksigelse til de Herrer Repræsentantere, som havde den Godhed at paatage sig Billetternes Imodtagelse og Salg ved Kirken, uden denne Bistand havde det været umueligt for Administrationen at overkomme Ordens Vedligeholdelse i Kirken.

Om

Om Blyehvidt.

Da Bleghvidt eller vel rettere Blyehvidt, af det tydske Bleyweiß, er almindelig kiendt og brugt, saa er det vel værdt at vide, hvorledes det tilvirkes. I afg. Etatsraad Martfeldts Reise staaer følgende:

„ Lübek 11. Dec. 1761 var jeg i Frantz Henrich Zerahns Bleghvidt-Fabrik. Bleghvidt giøres her saaledes: Man smelter Blye og giør deraf tynde Plader paa en Jernplade, der er omtrent $1\frac{1}{2}$ Alen lang og $\frac{1}{4}$ bred, dansk Maal, hvorover det løber. Disse rulles sammen og settes paa en Pind i en rund brændt Leerpotte $1\frac{1}{2}$ Qvarteer høi, $\frac{3}{16}$ oven vid, i øvrigt af Form som en Urtepotte, men temmelig spids for neden, og uden Huller i Bunden. Den var uglaseret, undtagen inden i Bunden $\frac{1}{2}$ Qvarteer opad. Under Pinden, hvorpaa Blyet settes paa Kanten, er knap 1 Pæl Viin-Edike. Med den og Blyet sættes saadan en Potte, efterat den er bedækt med en Blyeplade, paa $1\frac{1}{2}$ Qvarteer høi Hestemøg, og derefter en Potte hos en anden med lidet Rum imellem, derefter lægges Bræder over dem og derpaa Hestemøg 1 Qvarteer høit, hvorpaa følger Potter, Bræder og Møg som før, og saaledes af alt 5 Lag, saa at Møget er det

sidste. Dette staaer 5 Uger, da Blyet er gjennemædt af Edike, der ved Mosets Hede, som maae være ublandet Hestemøg, er sat i Bevægelse. — Blyet, som nu seer ud som en Kalkart, tages ud og bankes paa et jævnt Bord med en Træehammer; det som er ægte er sprød, og springer i Stykker. Derefter sigtes det i et Sold, hvori Gulvet er af Blye, og Hullerne som en god Ært store. Det, som ei gaaer derigiennem, er ei sprød nok, og smeltes derfor om, da man med dette og med mere begynder forfra igien. Men det fine males med Vand paa Stene, hvoraf den ene maler grovt, den anden fiint. Derefter helder man det i smaae Steenkrukker eller Potter, af Form som Sukkertopper, hvilke her gisres omtrent 6 a 8 for en Skilling lybsk, og settes hen at torres. Da der horer 5 Uger til at berede Blyet til Bleghvidt, haves 5 Rum dertil, saa at et Rum er altid færdigt, naar et andet begyndes.

I Fabriken holdes 3 Personer. Den første af dem har 2 Rdlr. om Ugen om Sommeren, som regnes fra Paaske til Mikkelsdag, og frit Logie hele Aaret. Om Vinteren faaer han intet, skiønt han dog ved Haglen, hvorom herefter, ogsaa maae hielpe. Den tvende andre faae bestandig 10 ß. lsk. om Dagen og ei videre. Om Sommeren arbeides kun, thi Kulden hindrer om Vinteren.

Her virkes ved disse Mennesker 2000 Pund om Ugen eller 40,000 Pund om Aaret. Den øvrige Tid anvendes paa Hagl. Bleghvidsprisen er følgende;

gende: 100 Pund fletteste koster 16 Mark lybsk, mittel 18 Mark lsk., bedste 25 Mark lsk., hvilken kaldes Schifer. Denne Sort er puur Bleghvidt, det andet er blandet med Kride, for at holde Priis med andre som arbeide ligeledes saa. Bleghvid debiteres overalt.

Det smeltede Blye til Hagel støbes igiennem et Messingbekken, hvis Accurateste bestaaer deri, at Hullerne ere runde. Jo større de ere, jo mindre Hagel, og tvertimod. — Bekkenet var temmelig tykt. Blyet hældes langsomt over Hullerne i Bekkenet, og falder deri igiennem et stort Kar med Vand. Derefter separeres de store fra de smaae ved et Dørslag, tørres i en Jerngryde som staaer paa Ild, hvori de røres med en Jernskee, og gives den Glands de faae i en liden Træetønde, som indeholder Blyant. Tønden omdreies som et Spid, hvorved de bevæges og poleres. 100 Pund 16 Mark lybsk." — Saavidt Martfeld.

I Berlin er en god Bleghvidt-Fabrik. Dens Indretning er saaledes beskrevet (see Krünitz Encyclop. 5 D. S. 711. og vermischte Abh. der phys. chem. Warschauer Gesellsch. 1 B. S. 38.). Man lægger Hestegiødning paa Broen i en Stald op i en Hob en Alen høi; og bruger fornemmelig det som falder af Hingster, skiønt man og tager med af Vallakker, men Giødning af Hopper holder man ei for brugbar, som ikke varmeholdende nok. Paa denne Mødding sætter man smaa, til det samme af et hvidt Leer giorte Potter, hver med en halv Pot

stærk

ſtærk Øl-Edike udi; og lægger rundt om hver iſær af ſamme Slags Heſtegiødning, ſom hverken maae være for tør eller for vaad. Ovenpaa enhver af diſſe ſaaledes paa Siden tilhyllede Potter lægges eller ſættes da tynde Blyeplader, der almindelig kun veier $1\frac{1}{2}$ til 2 Pund hver, og tildækkes med Bræder med Giødning oven paa. Nu dunſter da Edikken op og angriber Blyet, ſom ſaaledes i en Tid af 3 Uger gandſke kan være henædt til en hvid Kalk, ſom ligger gandſke heel i Pladernes fuldkomne Form, men falder hen i Stykker naar man optager dem. Den ſaaledes uforfalſkede og rene Blyekalk kaldes, ſom før ſagt, Skieferhvidt, fordi den ſaaledes faaes i Skiver, og i Hvidhed, Fiinhed og Udſeende overgaaer langt det vi kiende under Navn af Bleghvidt. Denne Blyekalk bringes derimod i Almindelighed paa dertil indrettede Møller for at males, og faaer da en Tilſætning eller Forfalſkning af Kride; og i denne Henſeende ſkal det engelſke være det ſletteſte, men det meeſt rene og uforfalſkede faaes fra Venedig. I en Bleghvidts Fabrik, ſom er ved London, ſaae den bekiendte Mineralog Ferber (ſee hans neue Beiträge zur min. Geſch. 1 B. S. 357.) at man iſtedet for Edike betiente ſig af et Sukkervand, ſom man havde bragt i Giering.

Tak-

Taknemmelighed.

(Oversat.)

Da General Bourgoine i Amerika foretog den ulykkelige Marsch til Albani, fandt Capitain C.. ved de Brunsvigske Tropper, som i nogen Afstand marscherede bag Armeen, for at bedække Bagagen, en Indianer en Dag, liggende halv afmægtig paa Landeveien, og en smuk vild Pige siddende hos ham, holdende hans Hoved i sit Skiød. Synet rørte ham, og da han forstod de Vildes Sprog, saa fik han at vide, at denne Mand var syg, og fordi hans Vanmagt ei tillod ham at følge Armeen, var han af sine Landsmænd her bleven efterladt. Pigen, som var hans Datter, var gandske fortvivlet over ikke at have det ringeste at vederqvæge sin Fader med, og over at maatte see ham saa gandske elendigen omkomme. Capitainen trøstede hende, lod bringe en Flaske Vand og lod Indianeren drikke, som strax kom sig lidet. Noget efter gav han ham en god Slurk Rum, lod ham lægge paa en Vogn, bragte ham i Leiren, og fik ham ind i et Telt, hvor Datteren havde beredet ham en Seng af Blade. Morgenen derefter befandt den Vilde sig meget bedre. Capitainen lod ham give Spise, fortsatte sin Marsch, og sagde ham, at han vilde efterlade ham hvad han behøvede at underholde sig med paa Veien til sit Hiem.

Her faldt den Vilde og hans Datter ham til Fode, og grædende bad ham at tage dem med. Du har, sagde Indianeren, reddet mig Livet, da mine ubarmhiertige Landsmænd forlode mig. Jeg forlader Dig ikke, min Broder! saalænge Du er udsædt for Krigens Farer. Din Fiende skal ikke træffe Dig. Jeg skal bedække Dig med mit Legeme.

Capitainen maatte samtykke i at beholde dem begge. Paa den hele besværlige Marsch lod Faderen ikke et Øieblik gaae bort, og Datteren lod sig ikke trætte af at vise ham al den Tieneste de formaaede. De hentede ham Vand, de sloge Ild for ham, de opvartede ham paa alle muelige Maader, de forjog, naar han sov, de plagende Insekter, og de redte ham hans Sængested altid saa godt som mueligt.

Capitainen saae med Følelse de to Vildes oprigtige Taknemmelighed, og beundrede at finde hos de saa kaldte Vilde en herskende Dyd, som saa sielden findes hos de sædelige Nationer.

(Fortsættelsen følger.)

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 16.

Siette Aargang.

Fredagen den 20. December 1793.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 16. December sidstleden blev, i Følge Lovenes 4 Kap. §. 16., foretaget nyt Administrations-Valg. Men da paa anførte Sted bestemmes, at 2 Administrateurer skal afgaae hvert Aar, og dette vilde giøre Byrden ulige, siden af de 2 yngste den første afgik efter eet Aars Forløb, den anden derimod maatte vedblive i tvende Aar, saa vedtog Repræsentationen: at herefter ikkun den ældste Administrateur skulde afgaae. Hr. Pastor Rørbye fratræder altsaa Administrationen ved Udgang Martii næstkommende Aar, og Hr. Pastor L. Palludan blev valgt til Administrateur, hvilket Valg han behagede at imodtage:

Følgende nye Medlemmer indtraade i Selskabet:

Som overordentligt Medlem:

Kammerherre Joh. Frid. v. Lindencrone.

Som

Som ordentlige Medlemmer:

Madame afg. Jſenkræmmer Møllers Enke.
Major v. Barner.
Krigsraad Reimert i Gener. Kollegiet.
Grovſmedmeſter J. F. Haſe.
Major v Stagemeier.
Sekretair Kamphøvener.
Guldſmed Fogh.
Amtschirurgus Ruger.
Sognepræſt F. H. Palludan, for Strøbye og Varpelev Menigheder.
Groſſerer H. Waſſard.
Regimentsqvarteermeſter Flor.
Skrædermeſter A. F. Juel.
Jomfrue Friis.
Skoemagermeſter Johonſen.
Superkarge Vogelſang.
Oberſtinde Clotzell.
Studioſus Meden.
Madame Martens.
Studioſus Breum, Pedel ved Univerſitetet.
Kiøbmand Ruben i Helſingøer.
Værtshushollder Sørenſen.

Til behagelig Efterretning for Vedkommende bekiendtgiøres, at de Anſøgninger, ſom ved ſidſte Beſtemmelſe af Forſkud og Underſtøttelſe ikke kunde komme i Betragtning, nu kan bekommes tilbage hos Bogholder Hviid.

Videre anmodes Selſkabets Penſioniſter at afhente hos Kaſſerer Aagard i Magſtrædet No. 37. Blanketter til Qvitteringer for næſte Qvartal, for at faae diſſe forſynede med behørig Præſte-Atteſt. Diſſe Blanketter kan erholdes hos Kaſſereren hver Morgen indtil Klokken 10., og maatte være afhentede inden denne Maaneds Udgang, da Penſionen udbetales ſtrax efter Nytaar.

Taknemmelighed.

(fortſat.)

(See forrige Nummer.)

Da den brittiſke Armee ſtedſe blev mere indſluttet, og der begyndte at blive ſtor Mangel paa Levnetsmidler, vovede den Vilde ſig daglig med Fare paa Jagt, og kom ſielden tilbage uden at medbringe Vildt, ſaa at Capitainen ikke havde Mangel paa friſk Kiød. Datteren beſkieftigede ſig daglig

lig med at fiske, og bragte ham ligeledes hendes Fangst. Capitainen havde intet hvormed han kunde belønne disse Vildes Omsorg, uden et Par Flasker Rum, hvoraf han daglig gav dem en Slurk.

Natten forend Forliget ved Saratoga blev underskreven, kom den Vilde til Capitainen. Broder! sagde han, J kan ikke længere undgaae, at maae overgive Eder til Eders Fiender. Kom med mig, jeg vil vise Dig en Vei, hvorpaa Du sikker kan komme til Dine Landsmænd. Min Datter og jeg vil Underveis forskaffe Dig Levnetsmidler, og naar Du bliver træt, ville vi bære Dig paa vore Skuldre. Vi ville snart komme til mine Brødre, hvor Du er uden Fare. Du har reddet mig Livet, jeg vil derfor drage Dig ud af Dine Fienders Hænder.

Capitainen vilde ei modtage Forslaget, og da den Vilde forgieves med sine Taare, havde udøst sin hele Veltalenhed, gik han sørgmodig bort.

Du vil da ikke adlyde mig; Du vil da hellere være Fange end fri; men jeg vil ikke forlade Dig.

Ugierne maatte da den redelige Vilde see sig tvungen til Samtykke, da det i Forliget var bestemt, at de i den brittiske Armee værende Canadier og Vilde skulde gaae tilbage til deres Hytter.

Han

Han kunde ikke engang tage Afskeed med Capitainen, og denne var inderlig rørt over, ei paa nogen Maade at kunne vise den Vilde sin Taknemmelighed. Imidlertid var den Vilde ham bestandig i Tankerne.

En Dag blev han bestyrtset. Han og de andre Fangne laae i Nærheden af Boston. Den vilde Pige traadte ind i hans Hytte. Hun omfavnede hans Knæ, og kunde ikke nokſom udtrykke hendes Glæde, ved at see ham igien. Hun bragte ham en ſtor Kurv fuld af Kiød, Frugter og Tobak til Foræring, hvilket hun, under det Paaſkud at ſælge ſamme, havde bragt igiennem de Amerikanſke Linier. Hun fortalte ham, at hendes Fader var utrøſtelig, ved at ſee ſig tvungen til at ſkille ſig fra ham, og hun havde ikke aſladt, førend hun fik hans Opholdsſted at vide. Da beſluttede hendes Fader at ville med hende beſoge Capitainen, for at bringe ham nogle Ting, der kunde komme ham til Nytte i hans nærværende Trang. Amerikanerne vilde ikke lade ham komme igiennem Linierne, men hun fik Lov dertil, da hun foregav, at vilde ſælge ſine Vare til de Fangne.

Den meeſt levende Fornøielſe ſom hun lod ſee, ved igien at have fundet Capitainen, lader ſig ikke udtrykke. Fra denne Tid af beſogde hun ham oftere, og bragte ham alle Slags Levnetsmid-

ler,

ler, saa og Dyrehuder, med hvis Ombytning han kunde forskaffe sig andre Fornødenheder.

Da de Fangne bleve førte til den sydlige Provinds, fandt Capitainen ingen Leilighed meer at underrette hans velgiørende Vilde om hans tilkommende Opholdssted.

Hvormeget beskiemmer denne saa kaldte Vilde og Usædelige ved Siæleadel Tusinde af dem som holde sig for Sædelige.

F. T—y.

Om Ærgierrighed.

Efter det Franske.

Følgende er et i den moralske Verden liges saa forunderligt som sandt og sædvanligt Særsyn. Man seer aldrig en overdreven Ærgierrighed uden i Selskab med en yderlig Nederdrægtighed.

Ubekymret om Midlerne, hvorved sand og fortient Agtelse ene erhverves, higer den Ærgierrige efter Anseelse og Indflydelse, som de eneste Go-

Goder; han betænker ikke, at Retskaffenhedens Bane er den sikkerste Vei til dette Maal, og at den derpaa erhvervede Tilfredshed med sig selv trøster den, som uafladelig har tient under Dydens Fane, hvis hans redelige Hensigter skulde en eller anden Gang blive miskiendt.

Tørstende efter Høihed, uden at have et rigtigt Begreb om hvad der virkelig er ædelt og stort, kryber den Ærgierrige for at hæve sig, ligesom Slangen, der ikke reiser sig i Veiret, uden i det samme at trykke Stød med sin Bug.

Orgaste er hæftig, myndig, forfængelig og ond. Han forstaaer intet, undersøger derfor ei heller hvad der falder under hans Paadømme, men han eragter for Ret. Han er ligesaa ubekiendt med Retfærdighedens Grundsætninger som med Loven, men hans Lüner tiene ham i Stedet for begge. Han tager roelig imod Spot og Bebreidelser, men han veed at holde sig skadesløs, ved at haane og fornærme de Ulykkelige.

En Post blev ledig, en i sig selv forhadt Post, der ikke giver den Embedsmand, som beklæder den, Magt, uden til Medborgernes Ulykke. Orgaste faaer dette Embede, han var just Manden man brugte. Der skal tales i en myndig Tone, han er hovmodig og stolt. Der skal straffes, han er haard og ubøielig. Rettergangs-Maaden er kort og summarisk.

mariſk. Hvilken Procedure kan være mere paſſende paa en myndig og egenſindig Dommers selvraadige Karakter?

Man maatte uden Tvivl forundre ſig, om Orgaſt med saa megen Dueligheed til det Embede man har betroet ham, blev affat. Kan han bedre svare, end han gior til deres Hensigter, som har beſikket ham? Gior han ikke alt det Onde, man forlanger? Gior han det ikke med Raskhed, uden Bekymring og uden Nag. Hvem skulde da bedre fortiene at beholde sin Post, eller i det mindſte ikke miſte den, uden at faae en høiere? Det hænder ofte, at de, som styre Statens Roer, belønne bedre de dem underordnede Embedsmænd for diſſes slette Handlinger end for de gode. Og dette er meget let at forklare. Da Æren er et høiere Gode end Livet, saa har og den, som træder Samvittigheds-Loven under Fødder, for at beviſe den Stormand, der beſkytter ham, en Tieneſte, frembragt sin Patron et større Offer, end den uegennyttige Menneſkeven, som ved en Leilighed, hvor den Mægtiges Liv var i Fare, ikkun udøſte sit Blod for at forsvare det. Denne vover dog kun sit Legeme, hiin gior mere, han fordærver sin Siæl.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 17.

Siette Aargang.

Fredagen den 27. December 1793.

Hr. Borgerven!

Er det ikke saa De kalder sig? Men sig mig dog, hvad Ret De har til dette Navn, som De dog vel ikke vil nægte, at de har givet Dem selv.

Naar et Menneske er uforskammet nok til at give sig selv et Tilnavn af een eller anden moralsk god Egenskab, som hans Forfængelighed bilder ham ind, han besidder, saa kunde man dog i det mindste forlange, at han ved sine Handlinger beviste sin Adkomst til dette Navn. Og nu beder jeg Dem engang at gribe i Deres Barm, og spørge Dem selv, om De med en eeneste Handling har gotgiort, at De virkelig er Borgerven.

Men da jeg let kan begribe, at Deres Egenkierlighed vil giøre Dem det umueligt, ved egen Hielp allene at komme efter Sandheden, saa vil

jeg

jeg ikke heller undlade, i dette Brev efter ringe Evne at bidrage til Deres Selvprovelse.

Jeg vil til den Ende blot giennemgaae den sidste Aargang med Dem, da jeg haaber, at de deraf udtagne mærkeligste Træk skal blive nok, til at lade Dem indsee Deres Brøde i sin fulde Udstrækning.

De har da først i en vidtløftig Moralisering om Klædedragten villet indbilde Deres Læsere, at man ikke paa sin Stads maatte anvende Udgivter, som efter Deres formeentlig viise Betænkelighed hverken skulde passe sig paa Standen eller Indkomsterne, da De dog burde vide, at Klæder, som Naboner rigtig har anmærket, giør Folk, og at Mandens Værd ikke bedømmes efter hans virkelige Fortienester, men efter den Anseelse, han ved sit Udvortes veed at give sig.

Man søgte engang at vaagne Dem af Deres uforsvarlige politiske Søvn, man gav Dem fortiente Bebreidelser for den Tavshed og Ligegyldighed, De viiste imod vore ugudelige Friheds- og Ligheds Prædikantere, paa den samme Tid, da Templernes Mure gave Gienlyd af vore hellige Mænds roesværdige Iver og Nidkierhed; men hvad fik man da vel til Svar andet, end igientagne Forsikringer om Borgernes Tilfredshed med den danske Regie-

ring,

ring, og om Unødvendigheden af theologiſk-politiſke Taler imod vore Tiders Friheds-Sværmere.

Burde da ikke vore berømteſte periodiſke Blade ved deres Exempel have overbeviiſt Dem om Nødvendigheden og Nytten af jævnlige Udfald imod Tids-Alderens med Rette saa kaldte uroelige Hoveder.

Under Patriotismens Maske har De endog vovet at underſtøtte det høiſt uchriſtelige Forſæt, nogle af vore Medborgere havde fattet, at see de vantroe Joder optagne i vore Lauge, da De dog ſom en Borgerven burde af yderſte Evne have beſtræbt ſig for, at afvende denne Beſmittelſe fra vore rettroende Haandværks-Klaſſer.

Endelig har De ſom en ſand Vantroens Apoſtel giort Forſøg paa at kuldkaſte Religionen, ved Deres Forſlag om Forandringer i Kirkeſkikkene, og villet indbilde os, at den geiſtlige Stand ſkulde behøve, ved Oplysning og Retſkaffenhed, at beſtræbe ſig, for at giøre ſig fortient til udmærket Agtelſe, hvilken dog dens Dragt og Navn af Folkets Lærere maae i alle Fornuftiges Øine anſees tilſtrækkelige til at forſkaffe den.

Diſſe vidunderlige i ſig ſelv vidunderlige og for Andre uvenlige Misbrug af Navnet Borgerven, ſom Iſenkræmmer Hanſens lærde Biograph, med ligeſaa megen Styrke ſom Skiønhed, nyelig har kaldet

kaldet Dem, har jeg ikke kunnet undlade ved denne Leilighed at paatale.

Jeg indstiller nu til Deres egen og Publici Dom, hvorvidt De kan være berettiget til, fremdeles at føre det Navn, som De har tillagt sig, Deres ligesaa farlige som sværmerske Mode-Meninger uagtet, hvilke De ved Trommeslag eller ved andre saadanne vidt og bredt omkring sig buldrende Midler, for at jeg her atter skal betiene mig af hiin Biographs ziirlige Udtryk, søger at udsprede iblant Deres Medborgere.

Palæophilus.

Ovenstaaende Brev, hvis hele Indhold viser, at dets Forfatter ikke forlanger det besvaret, giver dette Ugeblads Udgivere Anledning til at oplyse dets Læsere om de Grunde, hvorefter de hidindtil har handlet, og hvorfor de endnu troe at burde gaae frem paa deres Bane, uagtet alle de anonyme mere eller mindre i Mørket giorte Udfald imod deres Bestræbelser, for at bidrage til Medborgeres Oplysning.

Da

Da man i Ugebladet fremsatte sine Grunde imod den Iver, hvormed Een eller Anden søgte fra Steder, der havde en gandske anden Bestemmelse, at udmærke sig ved Declamationer imod den efter deres Formening herskende Uroeligheds-Aand, bestræbte man sig for at vise de Aarsager, hvorfor man ansaae slige politiske Afhandlinger paa Prædikestolen ligesaa upassende, som de efter vor Lovgivning ere utilladelige, og efter Nationens Stemning unødvendige.

Borgervennen troede sig til disse Erindringer saameget mere berettiget, som det efter dens Overbevisning er enhver Skribents Kald, at bidrage alt mueligt, til at hindre den Mistillid imellem Regenten og Folket, der saa ofte har været Virkningen af misforstaaet hellig Iver, og som altid har havt den skadeligste Indflydelse paa almindelig Roelighed.

Af vor Regierings Bestræbelser for at iværksætte saadanne Forandringer i Kirkeskikkene, at den udvortes Gudsdyrkelse mere kunde stemme med vor Tidsalders Oplysning, har Borgervennen taget Anledning til, at anføre sine Tanker om denne Materie.

Den troede det Pligt for enhver Statens Borger, paa denne Maade at vise sin Erkiendtlighed

hed for Regieringens Omhue, og følte sig dertil opfordret ved Kongebudet om Skrivefriheden, der, efter Lovgivningens Ord, ikkun har dette til Hensigt, at enhver Mand offentligen kan fremsætte sin Mening, naar han troer derved at kunne fremme almindeligt Gavn.

Der er saa ofte i vore Samtaler og Skrifter ført Klager over vore Tiders fordærvede Moralitet, deres tiltagende Ringeagtelse for Øvrigheden og Lovene, deres Tilsidesættelse af den skyldige Ærbødighed for Religionen og Geistligheden.

Disse Klagers Ugrund har Borgervennen søgt at oplyse, uden at undersøge, om de bør tilskrives misforstaaet Nidkierhed eller Angest for personlige Fordeles Tab.

Den har deels troet at skylde Sandheden dette Vidnesbyrd, deels har den anseet det vigtigt at befrie sine Læsere fra den Frygt, at vor Tidsalders unægtelig almindeligere Oplysning skulde forværre Sæderne, thi en saadan Frygt vilde efter Borgervennens Overbevisning hindre den Forstandens Udvikling, hvormed Karakterens Forædling staaer i nøieste Sammenhæng.

Dette Regnskab har Borgervennen troet at skylde sine Læsere. Den vil nu henstille sin Sag til

Publi-

Publici Dom, og hvis den skulde ved sine Bestræbelser have fortient og erhvervet den Agtelse, som er Ugeblads-Commissionens eneste og tilstrækkelige Belønning, da vil den rolig overlade det til Anonymer, at anvende deres unyttige Stundom nædle Forsøg paa, at gjøre dens Hensigter miskiendte.

Den oplyste og retskafne Sandhedens Ven veed, at ikke al Sandhed er nyttig. Han fremsætter derfor ikke endog hvad han anseer for Sandhed, forend efter at modent Overlæg har overbeviist ham, at denne Sandhed virkelig er gavnlig.

Men naar han engang har fattet et med saadan Overbevisning overeensstemmende Forsæt, da skal ingen Betragtning være i Stand til at hindre ham fra dets Udførelse.

Det vil vel ofte hændes, at de, hvis personlige Fordele ikke stemme med almindeligt Held, bestræbe sig for at kaste ham alle Slags Hindringer i Veien, i det Haab, at det maaskee kunde lykkes dem, derved at standse ham paa den Bane, han har betraadt — men forgiæves. Han er urokkelig som Klippen i Havet, imod hvilken Bølgerne bruse, men brydes.

Hvorledes kunde man ogsaa vente, at de Ubehageligheder, som fornærmet Egennytte eller blind

blind Vedhængenhed ved gamle Fordomme, maatte ved Mistydninger af hans Handlinger og Fremgangsmaade søge at forvolde ham, vilde bringe ham til at handle anderledes, end han efter sine Grundsætninger bør, da han jo maae indsee, at det under ingen Betingelse kan være tilladt, at tilsidesætte Pligternes og Sandhedens hellige og uforanderlige Love.

p. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 18.

Siette Aargang.

Fredagen den 3. Januar 1794.

Det Særsyn, som nødvendigen maatte sætte os, som Bestyrelsen af Ugebladet Borgervennen er anbetroet, udi megen Forundring, har ei andet end kundet tildrage sig samtlige Læseres Opmærksomhed, at med No. 16. af bemeldte Blad fulgte en Biographie over salig Isenkræmmer Hansen, hvori blev frembragt ligesaa haarde som usande Beskyldninger, imod Borgervens-Commissionen.

Besynderligt maatte det forekomme enhver, der kiender Understøttelses Selskabets Love og Commissionens offentlig bekiendtgiorte Vedtægter, at den sidste skulde have forglemt sig saa aldeles, at den stiltiende kunde have forbigaaet de ei ubetydelige Udfald imod Commissionens Tænkemaade.

Vi ere derfor tvungne til at udbede os Tilladelse at oplyse Læserne om den dermed brugte Omgang, og man vil da finde, at Nødvendighed fordrer, at vi dog engang tale vor Sag: thi Tavshed nu fra vor Side ville være Fornærmelse imod Publikum og os selv.

Sand-

Sandhed, Frimodighed og Anſtændighed ſkal udi dette, ſom ethvert af vore Blade, ſtyre vor Pen, og hvo, der kiender de mange og bittre Udfald, ſom i nogle offentlige Blade ere giorte imod os, behøver ei Forſikkring om, at vi tilſammen og enhver af os for ſig, undgaae enhver Leilighed til at fylde Bladet med Stridigheder.

Maaden, hvorpaa hiin Biographie kom til at følge med Bladet, var denne. En Anonym, den vi overlade at nævne ſig, thi vi troe at giøre ham og hans Stand en Tieneſte med det Mørke, hvori han, ſom Forfatter, har indhyllet ſig, ſendte den 19. Decbr. ſidſtl. et Bud til Adminiſtrator Hr. Haſſing med Begiering, at denne omhandlede Biographie endelig maatte indrykkes i Bladet, ſom ſkulde udgaae Løverdagen den 21de næſtefter. Hr. Haſſing ſvarede: at Forfatteren maatte henvende ſig til Beſtyrelſes Commiſſionen for Ugebladet, ſom det ene tilkom at tage Beſlutning i denne Sag.

Budet kom med denne Efterretning til mig Profeſſor Birch, men jeg kunde ei andet end uden at læſe Manuſkriptet, ſvare, at det maatte oplæſes og bedømmes af Beſtyrelſes-Commiſſionen. Budet ſvarede mig hertil, at Forfatteren endelig ville have det udi næſte Blad indført, og i al Fald betale Omkoſtningerne ved Trykken, og i den Anledning henviſte jeg Budet at melde ſig hos Hr. Aſſeſſor Collett, ſom foreſtaaer i denne Periode Bladets Udgave,

gave, da han kunde bestemme, om der var Plads udi Bladet, og tillige i Overeensstemmelse med Lovene lade det oplæse udi Commissionen eller circulere. Anonymen eller hans Bud har ikke mældet sig hos mig Collett, og jeg var da, tilligemed enhver anden i Commissionen, uvidende baade om forbemeldte Biographies Bekiendtgiørelse og om dens Indhold. Imidlertid har Anonymen troet at kunde imod Selskabets Love, Commissionens Vedtægter, og imod den givne Anviisning, lade denne Biographie følge med Bladet, og den, som uddeeler Bladet, kunde ei formode andet, end hvad dermed blev leveret, var af Bestyrelses-Commssionen antaget og indført.

For denne nærværende Tid og i dette Tilfælde overlade vi til Anonymen og Bladets Læsere at fælde Dom over den Maade, hvorpaa man har bragt Biographien udi Omløb, og vi for os selv erklære, at vi sandeligen ei kunde have overtalet os til at handle imod et værdigt Selskabs Love og Hensigter.

For Fremtiden derimod skal man forebygge, at intet med Bladet følger, undtagen det af Bestyrelses-Commissionen er læst og antaget, og vel afskiære Anonymen og hans Lige saadanne Bekiendtgiørelser, thi, ligesom denne Anonym har villet ære en Borger i Staten, saa kunde en sletsindet

Mand

Mand paa saadan Maade bringe Skrivter, fornærmelige imod Stamen, imod enkelt Mand, udi Omløb, iblant henimod to tusende Læsere.

Herom indtraade vi udi Brevvexling med Administrationen, og ved dennes retfærdige og nidkiere Bestræbelser for alt det, som tiener til at fremme Selskabets Vel, ere vi sikkre paa, at de kraftigste Midler, som udfordres, ville vorde anvendte, til at standse saadanne imod Selskabets Love stridende Handlinger.

Stilen, Tonen, og Udfaldet imod Borgervennen, er Borgen for, at Biographien over salig Hansen ikke er kommen fra nogen af os, og vi vare, om det end ikke i et herefter følgende Brev fra Hr. Conditor Kobke var forsikret, overbeviiste om, at han, som efter femte Aargangs No. 8. har været af den Godhed at paatage sig Biographierne over de afdøde Medlemmer af den Classe, hvorunder afgangne Hansen henhørte, er fra en saa fordeelagtig Side kiendt imellem sine Medborgere, at ingen kunde mistænke ham for at være Forfatter.

Men — ville vi end skiænke hiin Anonym det Middel, hvormed han har indtvunget sig til at faae Borgervennen som en Vedsager for hans Lovtale over Hansen, og den Maade, vi vide ei med hvad

hvad Navn vi skal kalde den, hvorpaa han har i denne søgt at fornærme os, saa kunde vi ei med Tavshed forbigaae selve Beskyldningerne.

Det er Læserne bekiendt af Borgervennens femte Aargang No. 31., at intet bliver udi Bladet indført, undtaget det er antaget ved Pluraliteten af Commissionens Medlemmer, og udi Tilfælde, at man desuagtet vil have noget bekiendtgiort udi Bladet, er man forbunden at sætte sit fulde Navn paa det Blad, hvori saadant indeholdes, da i det Tilfælde Forfatteren allene, og ei hele Commissionen, staaer til Ansvar.

Naar altsaa noget Blad udgaaer, hvorunder allene Signaturet af Forfatteren findes, da bliver enhver af Commissionens Medlemmer, som har antaget Stykket, lige ansvarlig med Forfatteren, og, naar ingen af Commissionen har havt noget at indvende, da hviler dette Ansvar paa os alle undertegnede tilsammen.

Dette kan det saa meget billigere, som alt det, der bestemmes for Ugebladet, bliver oplæst udi Commissionen, debatteret, naar nogen finder

det

det nødvendigt, og rettet, forandret og udeladt, hvad Pluraliteten finder, at trænge dertil, og ligger i den Henseende den udi Commissionen holdende Protocol, som hver Gang af os underskrives, til Vidnesbyrd om, at vi ubrødeligen holde denne Lov og disse Vedtægter, som er foreskrevne og vi have antaget ved Bladets Udarbeidelse og Udgave.

Denne Protokol kan paa Forlangende forevises enhver, thi vore Handlinger trænge ei til Skiul, og om vi opfordres dertil, skal vi ved ethvert Stykke, hvorom det fordres, give udi Trykken vore Domme derom.

Vi finde os derfor forpligtede til, herved at bekiendtgiøre, at intet Stykke, undtagen tvende udi fierde Aargang, hvorover er handlet tilforn, er indført i Bladet uden at være antagne enten af hele Commissionen eller af Pluraliteten af dens Medlemmer.

Ethvert Angreb, enhver Beskyldning angaaer derfor ei den enkelte Mand, hvis Signatur staaer paa Bladet, men enhver af os, som haver antaget det.

Saa-

Saalænge disse Udfald imod Bladet, altsaa imod os, have allene angrebet vor Forstand og vore Hierter, da have vi stiltiende anhort dem, fordi vi aldrig ville tilstride os noget Fortrin, paa Grund af vore Kundskaber, eller overtale vore Medborgere til at fælde en fordeelagtigere Dom, end de troe at være den sande, og for saavidt, at man har dadlet vor Tænkemaade og Hensigter, da haver enhver af os en saa god og rolig Samvittighed ved vort Arbeide for det almindelige, at vi intet have at bebreide os selv, og vi vide saa vel hvor lidet det ene Menneske er istand til at dømme om det andets indvortes Følelser og Tanker, at vi altid med et medynksfuld Smiil see til dem, som dømme ei vore Handlinger men vore Hensigter.

Vi lade dem moroe sig med Haabet om at fornærme os, og opvække os til Vrede, og vor Ærbødighed for Publikum byder os, ei at drage i Marken imod den, som har Lyst og Glæde af at overfalde os.

Vi afskye alt for meget det Syn, naar Statens Mænd stride imod hinanden med Personalier, istædet for med Grunde.

Vi have derfor udelukt, ved Forslag til Lovene, saavidt Ugebladet angaaer, al Feide af Bladet.

De, som ere bekiendte med nogle af de offentlige Blade, har modtaget alt for mange Vidnesbyrd om, at vi ere ofte opfordrede til at forsvare os, og vore Læsere maae tilstaae os, at vi aldrig have forandret Bladet til en Valplads for personlige Stridigheder.

Saa langt vi altsaa ere fra at yppe eller indgaae nogen Feide, og saa omhyggeligen vi have vogtet os for at opholde vore Læsere med os selv, saa har salig Isenkræmmer Hansens Biograph tvungen os til at tale.

Denne Anonym har beskyldt Borgervennen for at haane og forfølge Medborgere, som stride, og fordi de stride mod farlige og sværmeriske Meeninger.

Dersom disse Ord have noget Indhold, da er det en aabenbar Beskyldning imod os, at vi selv antage

antage og ønske Udbredelsen af farlige og sværmeriske Meninger; men til denne Anklage kunne vi undertegnede, hvis Kald og Forretninger i Staten ere Religionens Udbredelse, Rettens Handthævelse og god Ordens Vedligeholdelse, ei tie, og ville ei tie.

Denne Tavshed vilde være Mangel paa Agtelse mod den Stat, af hvilken vi ere Borgere, den Konge, som vi have den Lykke at tiene; de Medborgere, imellem hvilke vi leve, og det Selskab, hvis fri Valg har overdraget os Borgervennens Bestyrelse; thi vi vare lige saa slette Borgere som uværdige Embedsmænd, naar vi middelbar eller umiddelbar søgte farlige Meninger udbredte.

Vi opfordre derfor herved offentlig bemelte anonyme Biograph over sal. Isenkræmmer Hansen til, enten at tilbagekalde den ommeldte Beskyldning, eller lovligen ved Retten at bevise den Sigtelse, som han har fremført, da vi ellers anse og nævne ham som en Mand, der om os har fremført usande Beskyldninger, og overlade da til hans

eget

eget Hierte og til vore Medborgeres Dom, hvad han maae føle og bør føle ved denne Handling.

Bestyrelses-Commissionen for Ugebladet Borgervennen.

A. Birch. Rosenstand Goiske.
M. F. Liebenberg. F. Thaarup. P. Collett.

Pro Memoria!

Uagtet jeg ei, siden jeg afgik som Administrator, har arbeidet for Selskabet, saa hviler endnu paa mig Opfyldelsen af det Løfte, jeg har forpligtet mig til, at samle Biographier over bortdøde Medlemmer for den 8de Classification.

Mangel, paa at erholde de nødvendige Efterretninger, er Aarsagen, hvorfor der i lang Tid ingen findes samlet ved mig, og denne seer jeg en anden vil opfylde ved særskilt

ſkilt med Borgervennen No. 16. at lade følge ſal. Henrich Hanſens Levnets-Leb.

At Selſkabet ikke kunde have ventet fra mig en med ſaa megen Lærdom prydet Biographie, eller prædet af ſaa megen Religions-Iver, dette har den Uvedkommende indſeet, og derpaa rigelig raadet Bod.

Af ſaa mange priisværdige Handlinger, og ſieldene Exempler ſom denne Afdøde har givet Leilighed til at opregne, vilde maaſkee det Modſatte deraf faaes Leilighed at anbringe over en anden.

Bør det altſaa være mig ligegyldigt, ſom Borger i Staten, hvad Dom der da i ſlig Anledning kunde fældes om mig, naar en Uvedkommende ſaaledes fik i ſinde at ſkrive og lade omſende til Selſkabet?

Mine Herrers bekiendte Tænkemaade er mig Borgen for, at min herved tagende Friehed undſkyldes, ſom tilføies endnu den Begiering, om i Bladet Borgervennen, at lade dette Brev indrykke, hvoraf ſees, at

om-

ommelte Biographie ikke var samlet ved mig, da jeg troer jeg skylder mig selv, og den Agt jeg bærer for et Selskab af saa mange værdige Medlemmer, denne Bekiendtgiørelse.

Forblivende med sand Høiagtelse

mine Herrers

tienstskyldigste

Johan Kobke.

Kiøbenhavn
den 28. Decb. 1793.

Til Bestyrelses-Commissionen
for Ugebladet Borgervennen.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 19.

Siette Aargang.

Fredagen den 10. Januar 1794.

Anmeldelse.

Da Circulairerne betræffende det nye Repræsentant-Valg i disse Dage ere udstædte, saa bliver den Generalforsamling, der efter Lovene skulde holdes i Januar Maaned, bestemt til Mandagen den 20. Jan. næstkommende: Da man venter inden den Tid at Circulairerne skulde være komne tilbage.

Om Forbedringshuset.

Hr. Borgerven!

De tillade mig i nærværende Skrivelse at henvende mig til Dem, som den, der synes at vise Deeltagelse for almeenvigtige Gienstande, for at opfordre Deres Opmærksomhed til en i mine Tan-

ker

ker væsentlig Mangel ved Forbedrings-Huſets Indretning i Hovedſtaden.

Derſom det er viſt, at Tugthuus-Arbeide bør henregnes til de legemlige Straffe, hvis fornemſte Hensigt er den overbeviſte og dømte Forbryders Forbedring, saa er det vel og unægteligt, at de hertil beſtemte Arbeidshuſe bør være saaledes indrettede, at den der Hendømte kan blive anviist til ſin moraliſke Karakters Forædling, og ifald hans forſømte Opdragelſe er den rimelige Aarſag til hans Brøde, at ham da kan blive bibragt Kundſkaber om ſine Pligter ſom Menneſke og Borger.

Diſſe Betragtninger, hvis Rigtighed eller Urigtighed jeg indſtiller til Hr. Borgervens nærmere og modnere Omdømme, har følgende Tildragelſe foranlediget.

Da jeg for omtrent 2 Maaneder ſiden var i et vigtigt Anliggende kommen til Hovedſtaden, blev jeg af en Veninde, hvis Fortroelighed og Høiagtelſe jeg er ſtolt af, anmodet om min Raadførſel og Biſtand i en Sag, ſom hun anſaae for vigtig. —

Hun fortalte mig da, at hendes Huus hver Løverdag blev beſøgt af en Bettler, ſom havde ſagt hende, at han fra ſin ſpædeſte Barndom havde været forladt af ſine Forældre, og at han hverken af dem

dem eller nogen Anden, indtil nu, sin Alders 18de Aar, havde modtaget den ringeste Anvisning til Læren om sine Pligter, saa at han endnu hverken kunde læse eller skrive.

Aldeles overladt til sig selv, havde han været nødt til, ved Tiggen at forskaffe sig det Nødvendige til sit Ophold, og desuagtet var dette bleven ham tilregnet til en Forbrydelse, saa at han var bleven optaget og indsat i Forbedrings-Huset.

Her skulde man da, saavel paa Grund af slige Indretningers Hiemed, som i Betragtning af det denne Anstalt tillagte Navn, have ventet, at man havde taget ham i Undervisning om de Pligter, han er sig selv og Staten skyldig; at man havde lært ham at indsee Vindskibeligheds og Arbeidsomheds velgiørende Indflydelse paa Enkeltes og det Heles Vel, og at man efter fuldendt Undervisning havde aabnet ham Udsigter til en Bane, hvorpaa han kunde være sig og Andre til Nytte. —

Dog ikke allene blev alt dette forsømt, men han blev endog udladt, befængt med Udslet, en Sygdom, der er saa sædvanlig iblant Mennesker, som indaande en Luft, der synes at være besvangret af Misgierningers Gift. Hvad Under nu, at dette usle Menneske, efterat have faaet sin Frihed igien, under en Forfatning hvori han var end mere

uskik-

uskikket til legemligt Arbeide end tilforn, fortsatte sin hidtil førte Næringsvei.

Formodentlig vil De, Hr. Borgerven! ikke indvende mig, at den Tid, paa hvilken denne Bettler blev indsat i Forbedrings-Huset, var saa kort, at hans Undervisning ikke kunde foretages og tilendebringes.

Af Deres Skarpsindighed maae jeg slutte, De let indseer Vedkommendes Pligt, saa vel i Henseende til ham som Andre, der paa kort Tid ere hendømte, og ligesaa lidet som han maatte have modtaget Undervisning, at sørge for, de ikke igien bleve sig selv overladte, førend de i det mindste havde været til Confirmation, og havde faaet nogen Anvisning om den Vei de burde betræde, for at blive sig selv og deres Medborgere til Nytte.

Ligesaa lidt venter jeg fra Deres Side den Indvending, at disse Personers Straf derved vilde blive forlænget uden for Loven, thi deels vil De ikke ansee det for en Straf, at der bliver sørget for disse Menneskers Oplysning, deels maae De og nødvendig troe, at Staten eller Øvrigheden paa dens Vegne er berettiget til, paa den Maade at betrygge sig for de Farer, som den af deres raae og uoplyste Tilstand er udsat for.

En-

Endelig er det vel og ligesaa lidt fornødent som i sig selv raadeligt, at man lader dem give Undervisning i Forbedrings-Huset, da dette langt bedre kan skee i andre til saadant Øiemed indrettede Anstalter.

Jeg forventer altsaa, at denne Forsømmelse af de uoplyste i Forbedrings-Huset indsatte Forbryderes Undervisning bliver som en Ufuldkommenhed ved denne Indretning, der er vigtig for det Hele, af Hr. Borgerven paatalt, og henlever i dette Haab

Deres forbundne

Aletophilus.

Svar.

De har vist nok havt Ret, Hr. Aletophilus, i at anse den Sag, som i Deres Brev er omhandlet, for at være af megen Vigtighed.

Med Borgernes Moralitet staaer almindeligt Hæld og hver enkelt Mands Sikkerhed i den nøieste Forbindelse. Men Retskaffenhed og Sædelighed kan ikkun findes hos dem, hvis Forstands Kræf-

ter

ter ere udviklede, thi den raae Vilde har ikkun faa og dunkle Begreber om Menneskets Pligter.

Det paaligger derfor Regieringen, med mueligste Opmærksomhed at sørge for Ungdommens Opdragelse. Dette indsaae Athenens og Spartas vise Lovgivere. I den første af disse Oldtidens Stater vare Øvrigheds-Personer beskikkede, hvis Embede havde allene denne vigtige Sag til Gienstand. I Sparta ansaaes især Børnene af Mandkiønnet saa aldeles at tilhøre Staten, at Forældrene end ikke maatte befatte sig med deres Undervisning og Dannelse.

Paa Omsorgen for dette og andre Midler til Forbedring af Folkets moralske Karakter er det, den vise og menneskekierlige Lovgivning skal kiendes. Et Træk, hvorved den især udmærker sig, er dette, at den ved alle Leiligheder søger at forebygge Forbrydelser, paa det den, saa sielden som mueligt, skal blive sat i den saa smertelige Nødvendighed at straffe. Men hvor Straf er uundgaaelig, der maae det tillige vise sig, at dens kiereste Formaal er at forbedre den overbeviste Forbryder.

Denne Hensigt søge Straffe-Lovene at opnaae ved de offentlige Anstalter, hvor Misgiernings-Manden paa en bestemt Tid hensættes, ei allene paa det han ved sit Arbeide kan give Staten Erstatning for den Skade, han ved sin Forbrydelse

delse har tilføiet det Almindelige, men ogsaa for at han der kan imodtage den Forbedring, som skal give det borgerlige Selskab Sikkerhed om, at han i Fremtiden vil vise sig som et nyttigt Medlem af Staten. —

Overbeviist om Rigtigheden af disse i Sandhed og Retfærdighed grundede Sætning, har vor nyere Lovgivning ogsaa fundet det passende med Tids-Alderens Oplysning, at adskille saadanne til offentligt Arbeide hendømte Forbrydere, som Lovene have fældet paa deres Ære, eller som for Livstid ere berøvede deres Frihed, fra dem, som ikkun paa en bestemt Tid have undergaaet deres borgerlige Friheds Tab.

Det vil da vist ikke heller feile, at de som Lovenes Overholdelse er betroet, jo ville sørge for, at de Hensigter, Lovgiveren med denne Indretning har søgt at opnaae, virkelig blive udførte, og til den Ende paasee, at enhver i Forbedrings-Huset indsat Misdæder, som ikke har erholdt den Underviisning og Opdragelse, der skulde giøre ham bekiendt med sine Pligter som Menneske og Borger, ikke igien bliver sig selv overladt, førend denne Underviisning er ham bibragt.

Med adskillige af sine Anordninger i de sildigere Tider har vor Lovgivning viist sin Omhue for at rydde de Anstødssteene af Veien, hvorover Borgerne

gerne kunde falde, og ved deres Fald paadrage ſig Straffskyld. Den har derved vist, hvor dybt den føler den Sandhed, at en vrang Lovgivning ofte foranlediger Forbrydelſer, ſom ellers ikke vare blevne begaaede.

Det er da ogſaa af den ſamme Lovgivning og Øvrighed at vente, at ligeſom den ved de med Skolevæſenet foretagne og endnu iværkſættende Forbedringer har giort en hældig Begyndelſe, til at overbevise os om, hvor meget den anſeer Opdragelſes-Væſenet for et af ſine vigtigſte Anliggender, og at den vilde troe ſig uberettiget til at kræve en Forbryder til Regnſkab, naar den ikke havde giort alt ſit, for at hvert Statens Medlem kan erholde den Underviisning, ſom ſkal oplyſe Forſtanden og forbedre Hiertet, ſaaledes vil den og ved alle muelige Midler beſtræbe ſig for, at enhver, der ved den udſtaaede Straf af offentligt Arbeide, nu har affonet ſin Forbrydelſe, og derfor i det borgerlige Selſkab igien er indleverede, ikke ſkal af Mangel paa lovlige Næringsveie være nødt til, paa nye at krænke de Love, der ei allene ſkal værne om de Rigeres Eiendele, men ogſaa vaage over de den ringere Folkeklaſſe tilkommende Rettigheder.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 20.

Siette Aargang.

Fredagen den 17. Januar 1794.

Anmeldelse.

Da de udstædte Circulairer, betræffende det nye Repræsentant-Valg, endnu ikke alle ere komne tilbage, saa bliver Generalforsamlingen desaarsag udsat indtil Mandagen den 27de Januar, og skal Tiden, naar Forsamlingen begynder, i næste Blad nærmere blive bekiendtgiort.

Oplaget af Ugebladene, hvilket Hr. Pastor Rørbye hidtil har havt i sin Forvaring, er nu henlagt hos Selskabets Kasserer Aagard i Magstrædet No. 37, hvor indheftede Exemplarer af Ugebladets 2det 3die 4de og 5te Aargang kan erholdes, imod Betaling af 3 Mark for hver Aargang, saa kan og erholdes nogle faa enkelte Nummere af 5te Aargang, til Aargangens Kompletering for dem iblant Selskabets Medlemmer, som savne nogle Blade. Saadanne enkelte Blade blive udleverede uden Betaling til Selskabets Medlemmer, saafremt de Nummere, som ønskes, haves iblant Overskuddet

skuddet fra det til Indbindning bestemte Antal Exemplarer.

Da man har bragt i Erfaring, at nogle iblant Selskabets Medlemmer savne de sidst udgivne og nu for Selskabet gieldende Love, saa tiener til behagelig Efterretning: at disse Love kan bekommes imod Erlæggelse af 1 Mark for Exemplaret, naar Vedkommende derom henvende sig til Administrationen.

J. H. Rørbye. J. H. Hasling. H. J. Cantor.

Hvorledes man ikke bør studere.

Jeg har nu saa længe ladet Andre tænke for mig, det er Tid at jeg tænker selv, siger den berømte Lessing et Sted.

At denne Lessings Dom om sig selv ikke bør forstaaes i sin fulde Udstrækning, er vel en Sandhed, hvorom hver den, der ikkun har det ringeste Bekiendtskab med hans Skrifter, og de af enhver Videnskabs Mand unægtelige Fordringer, som han derved har erhvervet sig til Udødelighed, ikke et Øieblik bør tvivle; men hvor meget var det at ønske, at der ikkun maatte være een for hvert Tusinde af de mange, der Tid efter anden opofre sig til

til Videnskaberne, som ikke havde denne Bebreidelse med langt større Grund at gjøre sig.

Er det ikke de fleste Studerendes Sædvane, ved uafbrudt Læsning, af hvad Andre har skrevet, at sammenpakke en Mængde Begreber i deres Hoved, uden endog at give sig Tid til at sammenligne dem, og deraf i det mindste at udfinde Resultatet. Ligesom nu denne Sædvane paa den ene Side let lader sig begribe, naar man veed, hvor meget lettere det er, at læse hvad Andre have skrevet, end selv at grandske, saa er det vel og paa den anden Side unægteligt, at denne Fremgangsmaade i sine Studeringer er den sikkerste Vei til bestandig Afhængighed af Andres Meninger, og til den Mangel paa Selvstændighed, der saa lidet sømmer Mennesket i Almindelighed, og er for Videnskabs-Manden i Særdeleshed fornedrende.

Naar man seer det raae udannede Menneske, beherskет af Fordomme og Overtroe, at lægge Staal i Vuggen hos det nyefødte Barn, naar man hører ham tale om Varulve, Nisser og Lygtemænd, beklager man ham, men man undskylder ham, fordi man veed, at det er ikkun Oplysning og Udvikling af hans Forstands Evner, som fattes ham; fordi man indseer, at det Fordommenes Aag, hvoraf han trykkes, skyldes den Stand, hvori Tilfældet lod ham fødes, og maaskee ikkun alt for ofte den Regiering, som ikke med tilstrækkelig Omhue for-

ſørgede for de ſaa kaldte ringere Klaſſers moralſke og intellectuelle Forbedring.

Men naar man erfarer, om den der har indviet ſig til Studeringer, den der vil med Videnſkabernes Fakkel i Haanden træde frem iblant ſine Medborgere, at han har giennembladet en Bog efter en anden, uden at give ſig Tid til at eftertænke, hvad rigtigt eller urigtigt Forfatteren har forebragt, naar man hører ham ſværge, uden foregaaende eget Omdømme, ved den Læremeſter, ſom Hændelſen gav ham i Haanden; naar man af hans Samtaler maae ſlutte, at han har giort ſin Hierne til et Ruſtkammer, hvor alle Slags Vaaben findes uden Orden, henkaſtede iblant hinanden, da beklager man den ſaakaldte Lærde og den ſlette Anvendelſe han har giort af ſin Tid, men man fordømmer tillige hans Ladhed, og ønſker, at de ſamme Hielpemidler, til Forſtandens Forædling, vare faldne i en virkſommere Mands Lod.

At danne ſig Begreber, ordne og ſammenligne dem, og derefter at ſammenſætte et Syſtem, dette er den menneſkelige Siels egentlige Beſtemmelſe.

I dens Evne af det nærværende jevnført med det forbigangne, at ſlutte ſig til det tilkommende, ligger det Fortrin, ſom giver Menneſket Ret til et høiere Trin paa Væſenernes Trappe, og ved denne

Virk-

Virksomhed udmærke vi os frem for Dyret, som ved alle Leiligheder forholder sig lidende, og blot modtager Indtryk, uden deraf at uddrage nogen Slutning. Ved denne Virksomhed er det tillige, at Forstanden forædles og dens Kræfter voxe.

Den Mand altsaa, der tilbringer sit hele Liv, blot med at modtage de Kundskaber, som de Bøger, han læser, have havt til Gienstand, og ikke lader Læsning afvexle med egen Forsken, fornedrer sig til Dyret, og tilsidesætter sin Bestemmelse.

Han kan altsaa ikke naae den egentlige Lyksalighed, thi denne er uadskillelig forbunden med Siælens mueligste Fuldkommenhed. Og hvorledes kan den naae Fuldkommenhed, som forfelter Hensigten for Midlerne. Men Forstandens Forædling er Hiemedet, Kundskaber ere ikkun Midlerne, som rigtig anvendte føre til Maalet.

Den anvender altsaa sin Tid urigtig, som uden Ophold jager efter nye Kundskaber, og ikke giver sin Forstand Tid til at ordne de indsamlede Begreber, for ved deres Hielp at virke til sin egen og sine Medmenneskers Gavn.

Fortiener ikke den Kriger Daddel, som under en overhængende Fare skal værne om sin Families og Statens Sikkerhed, men bortsløser den for sine Medborgere saa kostbare Tid, med at isøre sig en Rust-

Rustning efter en anden, og imidlertid lader den Leilighed gaae forbi, som Lykken havde givet ham i Hænderne til Landets Redning.

Den Lærde, som Skiæbnen syntes at have bestemt til sine Medborgeres Oplysning, er at ansee som den Kiæmper, der var udseet til at bestride og overvinde den frygtelige Hær af Fordomme, som til alle Tider har hindret Menneskets fra at gaae frem til den Grad af Fuldkommenhed, hvilken det ellers var dette med saa herlige Evner udrustede Væsen mueligt at opnaae.

Hvad andet end denne Tanke var Aarsagen, hvorfor de sindrige Grækere afbildede Viisdoms-Gudinden med Hielm og andre Krigens Sindbilleder. Skulde de ikke dermed have havt til Hensigt, at erindre Videnskabernes Dyrker, at han hvert Øieblik af sin Tids Anvendelse bør betænke den Forbindtlighed, han ved Valget af Studeringer, som sine Sysler, har paadraget sig, at virke med Forstandens og Oplysningens Vaaben til Vildfarelsers Udryddelse, og til den Ende at indrette sine Studeringer saaledes, at han bliver dette store Kald værdig.

At Borgervennen med ovenstaaende Betragtning ikke har havt til Hensigt at opmuntre den Skrivelyst, som allerede er bleven saa herskende iblant os, haaber dette Blads Forfatter vil være enhver indlysende, som har læst det i sin Sammen-

menhæng. Hvor meget blev Borgervennens Hensigt ikke miskiendt, naar man troede, den ønskede at forøge Antallet af de mange, der i vore Tider opkaste sig til deres Medmenneskers Læremestere, og for at vise deres Hiemmel til denne stolte Titel, besudle Papiret med deres uoplyste eller forvirrede Hiernes umodne Fostere.

En anden Feil der er blant vore Studerende endnu mere sædvanlig end Skrivesygen, og er ligesaa skadelig, som denne, den overdrevne Læselyst, som enten findes hos det indskrænkede Hoved, der blot vil bramme af Andres Tanker og Opfindelser, eller hos den lade Ledioggiænger, som læser, for dog paa denne Maade at faae Ende paa den ham ellers saa langsomt hensnigende Tid; denne af saa urene Kilder udspringende Læselyst er det, Borgervennen har søgt at hemme, paa hvis skadelige Følger han har stræbt at giøre sine Læsere opmærksomme.

Maatte det af foranførte være bleven Forældre og Lærere indlysende, hvor nødvendigt det er især for den deres Lærling, som de have bestemt til Videnskabernes Dyrker, at han tidlig vænnes til at lade Læsning afvexle med egen Eftertanke, maatte det deraf indsees, at den der ved sine Studeringer enten vil sættes i Stand til at gavne Staten som Embedsmand, eller at bidrage til sine Medmenneskers Oplysning ved nyttige Skrifter, ikke kan

naae

naae dette Maal, uden allerede fra sin første Ungdom at have vant sig til selv flittig at granske, og ved egen Forsken at giennemgaae sin Forfatter, da vilde Borgervennen nedlægge sin Pen, med den glade Bevidsthed, derved at have bidraget til almindeligt Gavn.

Anekdote.

Karl den Femte forlangte af Grev de Villana Værelser i hans Huus til Konnetablen af Bourbon, som havde forladt Frankerige, for at træde i Tieneste hos Keiseren, der var Frankerigs Fiende. Jeg kan ikke afslaae Deres Majestæt hvad De forlanger, svarede den kiække Spanier, men jeg vil afbrænde mit Huus fra Grunden, saasnart Bourbon har forladt det, thi fra den Tid af er det uværdigt, at beboes af nogen retskaffen Mand.

Trykfeil.

No. 19. Pag. 164. Linie 20. indleverede læs: indlemmede.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 21.

Siette Aargang.

Fredagen den 24 Januar 1794.

Anmeldelse.

Til de samtlige respective Herrer Repræsentanteres Efterretning bekiendtgiøres, at Generalforsamlingen holdes næstkommende Mandag den 27. Januarii paa sædvanlig Sted Kl. 4, da nyt Repræsentant-Valg bliver at foretage.

Borger-Vennen har i No. 23 femte Aargang bekiendtgiort et af de Herr. L. Larssen, A. Buntzen, H. Cantor og L. Cantor indsendt Forslag, hvori de indbyde deres Medborgere til Subskription af et Bidrag, hvis Bestemmelse skulde være at anvendes deels til Præmie for de Laugsmestere, der i Følge den ved et Kongeligt Reskript af 19 Sept. 1788 givne Tilladelse, antog unge Jøder til Læredrenge; deels til Understøttelse for de af denne Ma-

Nation, der fattede den Beſlutning, at lade ſig oplære af kriſtne Meſtere: diſſe ædle Borgeres Beſtræbelſer have ikke været frugtesløſe: Borger-Vennen har den Fornøyelſe i nærværende Blad at meddele ſine Læſere en Extrakt af dette Selſkabs Forhandlinger, hvoraf man vil kunne erfare, hvilken heldig Fremgang bemeldte Forſlag har havt.

Da de Herrer Subſkribentere i Adreſſe-Aviſerne No. 7, 9 og 11, den 15 hujus, til en Generalforſamling vare indbudne, for at anhøre det i afvigte Aar paſſerede, ſamt at deliberere over det, ſom af de nu værende Adminiſtrateurer maatte proponeres; ſaa blev i bemeldte Forſamling forelagt en Detail over det Paſſerede, nemlig:

Efter at have aflagt Takſigelſe deels til de Herr. Subſkribentere, deels til de Herr. ſom havde paataget ſig den Umage at ſamle Subſkribentere, blev efter de fremlagt Original Subſkriptions Planer tilkiendegivet, at Selſkabet beſtod af 175 Medlemmer ſom har behaget at ſubſkribere

til Fonden 548 Rdlr.
til aarligt Bidrag 412 "

i alt 960 Rdlr.

Saa blev og tilkiendegivet, at Adminiſtrationen havde anſøgt Hs. Kongl. Maieſtæt om en allernaadigſt Autoriſation til dette Selſkabs Oprettelſe.

Hvor-

Hvorpaa Administrationen erholdte igiennem den høilovlige Magistrat det danske Cancellies Skrivelse af 1. Junii 1793 desangaaende: At dertil ei behøvedes nogen udtrykkelig Autorisation, da en saa roesværdig Handling, som dette Selskabs, ei kan ansees at være stridende imod Loven.

End videre blev fremlagt en Liste, hvoraf erfares, at der indtil Dato haver meldt sig 28 Laugsmestere af forskiellige Professioner, for at antage Drenge af den jødiske Religion i Lære.

At der ligeledes haver meldt sig 11 Drenge af den jødiske Religion for at lære forskiellige Haandværker.

Af disse ovenmeldte have 7 Laugsmestere af forskiellige Professioner, antaget 7 Drenge af den jødiske Religion i Lære, og have ladet samme i Laugene som Drenge indskrive. (See efterstaaende Lister).

I Henseende til Regnskabet blev fremlagt en Cassa-Bog, hvoraf erfares, at Indtægten haver været . . . Rdlr. 827.

de som endnu ikke haver betalt, beløber sig til 133 Rdlr.

og Udgifter for Avertissements i Avisen, Qvitteringers Trykning, og Budet Horneman for Indcassationen ꝛc. . Rdlr. 15. 3m. 8 ß.

bliver i Behold Rdlr. 811. 2m. 8 ß.

Og

Og for at giøre Selskabets Penge frugtbringende, blev i sidste afvigte December Termin for Selskabet indkiøbt:

10 Østersøiske Comp. Obligationer sub. No. 823. 824. 825. 1036. 1037. 3069. 3702. 4424. 4540 og 7862. a 70 Rdlr. Den øvrige Cassa-Behold blev i Generalforsamlingen i rede Penge fremlagt.

Da nu Administrationen saaledes havde tilkiendegivet Selskabets Tilstand, holdte den det for sin Pligt, i Følge Subskriptions-Planens Tilhold, at proponere Selskabet, imellem sig at vælge Administrateurer, som kunde modtage de fremlagte Documenter, Obligationer og Penge, samt paatage sig Bestyrelsen herefter, hvorpaa Selskabet behagede at anmode den nuværende Administration, indtil videre at vedblive.

Og end videre bleve ved fleste Stemmer valgte S. T. de Hrr. Cammersecretair Rosenstand Goiske, M. L. Maribo, Consul Saabye, M. Fürst, Agent Meier og M. Wessely junior, til en Comitee, til at affatte en Convention for Selskabet, og disse Herrer behagede at antage Valget.

Ligesom og Administrationen etklærede sig indtil videre at vedblive.

Ad-

Administrationen proponerede, om ikke de i denne Forsamling fremlagte Obligationer skulde med Administrationens Paategning deponeres i den Danske og Norske Species Banke? Dette blev eenstemmig antaget.

Til Selskabets Bud, blev antaget Hr. Horneman.

Det øvrige proponerede blev udsat og henviist til de Herrer, som bearbeider Conventionen.

Kbhn. d. 20. Januarii 1794.

Extracten af Protocollens Rigtighed,

testerer

L. Larssen. A. Buntzen. H. J. Cantor
L. J. Cantor.

Liste.

Over de Laugsmestere som have antaget Jødedrenge i Lære, og har ladet dem indskrive i Laugene.

1. Hr. Hans Winckler, Snedkermester.
2. — Christian Smidt, Snedkermester.

3. Hr.

3. Hr. Adolph Schultz, Skrædermeſter.
4. — Kirkerup, Hofbygnings Inſpecteur og Tommermeſter.
5. — Nicolai Knutzen, Guldſmedmeſter.
6. — Johan Henrich Schnak, Skoemagermeſter.
7. — Jens Thoſtrup, Skrædermeſter.

Liſte.

Over de Drenge af den jødiſke Religion, ſom ere i Lære hos forbenævnte Laugsmeſtere, nemlig:

1. Alexander Meier, Snedkerdreng.
2. Salomon Emanuel Unna, Snedkerdreng.
3. Marcus Behrend Levy, Skræderdreng.
4. Salomon Lazarus, Tømmerdreng.
5. Marcus Simon Heckſcher, Guldſmeddreng.
6. Meier Amſel Moſes, Skoemagerdreng.
7. Salomon Lazarus Fürſt, Skræderdreng.

Kiøbh. den 20 Januarii 1794.

Extracten af Protocollens Rigtighed teſterer

L. Larſſen. A. Buntzen. H. J. Cantor. L. J. Cantor.

Op-

Oprindelsen til Ordet Almanak.

I Midten af det 3 Aarhundrede regierede i lille Bretagne Kongen Lusbras. Under hans Regiering levede en Munk Guinclan, som var saa lærd, at han i sin Tid blev anseet som et Vidunder. Astronomien, denne i hiin Tidsalder saa lidet kiendte og endnu mindre dyrkede Videnskab, var et af de Fag, hvori vor Munk besad en ualmindelig Styrke. Han havde forfattet en Bog, som handlede om Solens, Maanens og Stiernenes Gang, og blev læst med saadan Begierlighed, at han for at tilfredsstille de mange Læsere, der ønskede at eye dette Værk, maatte lade det afskrive af 55 Skrivere, hvorved det blev udbredt over hele Riget. Bogen var skreven i det celtiske Sprog, det eeneste brugelige i Landet, og dens Titel var: Diagonan Al Manach Gvinclan, d. e. Forudsigelser af Munken Guinclan. Tid efter anden begyndte adskillige at finde denne Titel for lang og kaldte den alene Almanach, hvilket tilsidst blev almindeligt, og brugt som ligegieldende Benævnelse af Calender.

Anekdote.

Naar nogen sagde den afdøde Hertuginde af Queensberry et smigrende Compliment, pleyede hun altid

altid at ſige: i det er ret ſkiønt; men intet imod Vognmanden. Naturligviis blev den, ſom havde complimenteret hende, nysgierrig for at erfare, hvorledes en Vognmand kunde være finere i Galanterie end han, og Hertuginden fortalte nu: Jeg betragtede engang i Piccadilly, en Mand ſom trak en ſvær Hiulbør og drog paa en kort Pibe, ſom var ſlukt. Fyren bemærkede, at han havde tildraget ſig min Opmærkſomhed, og raabte nu af alle Kræfter til mig: Madam! Madam! tillad at jeg maae tænde min Pibe ved deres Øyne. Ikke ſandt, min Herre! ingen kan ſige et finere Compliment, end det mig er bleven ſagt af denne Vognmand.

Borger-Vennen.

No. 22.

Siette Aargang.

Fredagen den 31. Januar 1794.

Anmeldelse.

Det Passerede i sidste Generalforsamling den 27de Januari skal i næste Blad blive bekiendtgiort tillige med de nye indtraadte Medlemmer.

Efter at de i October afvigte Aar bevilgede Laan og Gratifikationer ere udbetalte, har Administrationen fremdeles for havende Kassebeholdning indkiøbt følgende kongelige Obligationer:

2 Annuitets-Beviser No. 238, 385. a 100 Rdlr.	200 Rd.
3 Obligationer No. 1993. 7728. 8446 a 70 Rdlr.	210 —
1 ditto No. 2693. a 75 Rd.	75 —
Summa	485 Rd.

som ere behørigen paategnede og skal blive deponerede i Banken.

Med

Med dette Blad følger 3die Qvartals Regnskab over Indtægt og Udgivt for Selskabet fra 1 Oct. til ult. Decbr. 1793.

J. H. Rørbye. J. H. Hasling. H. J. Cantor.

Om de ved Reformationens Grundelse i Dannemark indførte Kirkeskikke.

Den Klogskab og Skaansel, hvormed Kong Christian den 3. udførte Religionens Reformation i Dannemark, er et af de skiønneste Træk i denne Konges Historie. Medens man i andre Lande, hvor den catholske Religion blev styrtet, søgde at udbrede den ved Luther rensede Religion, med en mere hellig end klog Nidkierhed, og viiste en Strenghed imod dem, som ikke kunde overtale sig til, at forandre deres fædrene Overbeviisning, gik man i Dannemark frem efter mildere Grundsætninger: den lutherske Religion havde alt i flere Aar været bekiendt i Landet og var næsten almindelig yndet, inden den ved en Rigslov blev paabuden, som den i begge Rigerne herskende Religion.

Efterat Christian den 3. havde ladet alle Bisper fængsle, og de mangfoldige Gods, de havde vidst at drage til sig, vare deels lagde under Kronen,

nen, deels anviiste til Videnskabernes og Skolernes Fremtarv, var Kongen og Rigets Raad alvorlig betænkte paa at befæste den lutherske Lære ved en Kirkeordinants, hvori alt det som henhørte til Kirkeskikke og den udvortes Gudsdyrkelse var nøiagtig foreskrevet.

Til at forfatte denne, lod Kongen sammenkalde de lærdeste Mænd i Dannemark og Hertugdømmene, og blev den da, som Kongen i Fortalen til bemeldte Ordinants selv siger, sendt til Doctor Morten Luther, som overseae den, tilligemed flere Lærde i Wittemberg, og de dømte den ret og god at være. End videre udbad Kongen af Johan Frederik, Churfyrst i Sachsen, at han vilde sende ham Doct. Hans Bugenhagen, af hvis Raad han betiente sig, for at fuldføre Reformationen paa beste Maade: saa at man skal vide, siger Kongen S. 4. af Fortalen, Os ikke at have været selvraadige eller fremfusende i denne Handel; men at have brugt saa mange og mærkelige Medhielpere. Ordinantsen blev paa Herredagen i Odense den 14. Junii 1539 antagen og paabuden.

Ved at sammenligne denne med den nu brugelige Ritual, som mod Slutningen af forrige Aarhundrede ved Biskop Hans Bagger, under Christian den 5. Regiering blev indført, findes mange og betydelige Afvigelser, og, dersom Forfatteren af dette Blad tør bedømme andres Følelser efter sine, har den ældre store Fortrin fremfor den seenere.

I den Forudsætning, at det vilde være flere af Borgervennens Læsere behageligt, at blive nærmere bekiendt med den ved Reformationens Grundelse indførte, og af Reformationens Ophavsmand selv billigede Form af Kirkeskikke, gives her et kort Udtog af de vigtigste Punkter, hvorved den udmærker sig. Borgervennen har herved et dobbelt Øyemeed: deels vil den søge at overbevise de af dens Læsere, der maaskee anse enhver Forandring i Gudstienestens udvortes Form, som et Indgreb i Religionen, at man endog, efterat Reformationen i lang Tid havde været grundet i Dannemark, ikke har anseet det utilladeligt, at afvige fra de først indførte Skikke; deels vil den giøre sine Læsere opmærksom derpaa, at mange af de nye Forslag, i Henseende til de udvortes Skikkes Forandring, stemme nøye overeens med den ældre, af Luther selv giennemseete og forbedrede Kirkeordinants, og altsaa ikke kunne ansees som nye, skiønt de i en Tid af hundrede Aar have været gangne af Brug.

Hvad Sangen angaaer, da sees af den ældre Ordinants, at man da har været betænkt paa mere Afvexling, end den som nu finder Sted ved Gudstienesten i de danske Kirker; Antiphonier eller Vexelsange, da een Part af Choret svarer den anden, have været meget brugelige; thi paa flere Steder anmærkes, hvad som skal synges af Forsangeren allene, og enten besvares af en Part af Choret, eller af alle. Endog de samme Sange, som ved enhver Gudstienestes Holdelse bleve sung-

ne,

ne, bleve ikke altid sungne efter de samme Melodier; hvilket udtrykkelig anmærkes om Kyrieeleison, som skulde synges under adskillige Noder efter Tidernes Leilighed. Imidlertid har man brugt ligesaa megen Sang, som for nærværende Tid; dog har det ikke været en Nødvendighed, at alle foreskrevne Sange skulde synges; thi Lovgiveren giør selv den vise Bemærkning: at, dersom Sangen forlænges mere end nyttigt er, da maae Kirkeherren handle med Forsangeren, at han forkorter dem.

Messen for og efter Prædiken har, paa nogle faa ubetydelige Afvigelser nær, været den samme, som i den senere Kirke-Ritual er paabuden. Paa de store Høytidsdage var den meget vidtløftig; men her finde vi atter Lovgiverens Tilladelse, at, om den syntes for vidtløftig, den af Præsten kunde forkortes; thi her tillægges disse Ord: dog her raader Tieneren d. Præsten, dog selv altsammen.

Det fortiener og at bemærkes, at man da ikke havde almindelig foreskrevne Collecter: Hver Sognepræst, siger Ordinantsen S. 90., kan giøre for sig christelige Kollecter, ogsaa om høitidelige Dag; men de skulle være gandske korte. Det giøres intet Behov, at bede allesteds udi lige Maade med foreskrevne Ord, dersom man ellers ret paakalder Gud.

I Henseende til Præstens Forretning paa Prædikestolen findes de mærkeligste Afvigelser. Prædiken begyndte med en Bøn, herpaa blev Texten oplæst og forklaret; naar Prædikenen var endt, skulde Præsten tilraade Folket at bede for aandelig

og verdslig Nødtørftighed, for Kongen og Landet, og herpaa, tilligemed hele Menigheden, bede Fader vor, hvorpaa han forlod Prædikestolen. Præken maatte i Kiøbstæder ikke vare længere end een, og paa Landet ikkun en halv Time.

Man seer heraf, at det er en nyere Skik, at Fader vor læses to gange; ligesaa, at Velsignelsen dengang ikke, som nu skeer, lystes fra Prædikestolen: denne blev sungen for Alteret, og var den Handling, hvormed Gudstieneſten endtes.

Daaben forrettedes næsten med de samme Ceremonier som nu, dog har Præsten havt Tilladelse, naar Veyrliget enten var koldt, eller Barnet sygeligt, ikkun at overøse Panden med Vand: Børnene, siger Ordinantsen, skulle blottes, og tre Gange overøses med Vand; dog skal man give Skiede paa deres Førlighed, om det er saa i Tiden, at de og kan taale at bares; thi man søger med Daaben Børnenes Velfærd og ikke deres Fordærvelse.

Ved Nadverens Sacramente fandt den Orden Sted, at under Sangen begave de, som vilde nyde Sacramentet, sig op til Alteret, Mændene ved den høyre og Qvinderne ved den venstre Side, hvorpaa Præsten først vendte sig til Folket, og giorde til dem en Formaning om Sacramentet*), herefter

*) Naar denne Skik er gaaen af Brug, er vanskeligt at bestemme. I de fleste Kiøbstæd Kirker finder den Misbrug Sted, at Communicanterne

efter vendte han sig til Alteret, sang Fader vor og Indstiftelsens Ord, og uddelede stiltiende Brødet og Kalken: at dette skulde skee stiltiende, var udtrykkelig Befaling, thi Lovgiverens Ord ere: „Naar „ Præsten udskifter Brødet og Kalken, da skal han „ intet sige til dem, som berettes, efterdi det er „ alle Folk overlydeligen sagt, da det blev viet."

Ved at foreskrive de Skikke, som ved Nadverens Indvielse og Uddelelse skulde iagttages, mødder man en Bemærkning, som viser, hvor omhyggelig Christian har Omsorg for, ikke at give de Svage noget Anstød. Flere af dem der havde antaget Luthers Lære, fordi de indsaae, hvor store Fortrin den havde fremfor Pavedommets Mørke, syntes dog vel om de gamle Skikke, hvilke havde været brugelige ved den catholske Messe, og saae disse nødvendige

terne først begynde at samles medens Formaningen oplæses, hvorved denne som oftest bliver unyttig. Da denne kun læses eengang og indeholder en Formaning, som angaaer alle Communicantere; saa var det at ønske, at den her foreskrevne Skik, at Ordene først oplæstes, efterat alle Communicanterne vare samlede, atter blev indført, da enhver lettelig vil kunne indsee, hvor meget dette maatte bidrage, til at vedligeholde Andagten ved denne høytidelige Handling, og tillige gjøre Handlingen selv mere ærværdig.

dig afskaffede. For at lempe sig efter saadanne Svage, tilstædes det Præsten, om han saa synes, ved Consecrationen at opløfte Brødet og Vinen, og lade ringe med Klokken; thi herudi, siger Kongen, skal den kristelige Frihed holdes ved Magt, saa dog at Folket derom tilforn paamindes, saa meget som Behov giores: saa skal og intet forandres uden Superintendentens, eller Bispens Samtykke og Befaling.

Gudstieneſten endtes med en Kollecte og Velsignelsen, hvortil heele Menigheden svarede Amen.

I Henseende til Festdagene fortiener at bemærkes, at de Materier foreskrives, over hvilke paa enhver skulde tales: meget skiønt og passende er det som anordnes i Henseende til St. Michelsdag. Paa den Dag, siges der, skal skee en almindelig Taksigelse for al den Grøde, man haver det Aar faaet; og for en Taksigelse skal der med Hiertens Gudelighed synges strax efter Prædiken af den hele Menighed Te Deum laudamus.

Trykfeil.

No. 21. Pag. 176. Linie 5. fra oven: 3069. læs: 3096.

Indtægt.

		Rdlr.	mk. ß.
Cassa-Beholdningen fra 2det Qvartal, som her optages til Indtægt, var		106.	1. 2.
Hertil kommer:			
A. Ugentlige Indkomster: for Ugebladet, fra No. 4 til 16. incl. 6te Aargang, og Love		832.	2. 3.
B. Qvartals Contingenter:			
1) fra 1ste Juli til ult. Sept. d. A.	98 Rd. 3 m. 8 ß.		
2) Restancer til ult. Martii	1. 1. 5.		
3) dito fra 1ste April til ult. Junii	9. 1. 4.		
		109.	1.
C. Aarlige Indkomster:			
Af overordentlige Medlemmer baade for dette og prænumerando for tilkommende Aar 1794		18.	3.
D. Laans og Forskuds Afbetaling i alt		112.	
E. Renter til 11. Decbr. d. A. af de Selskabet tilhørende kongel. Obligationer		118.	
F. Extraordinaire Indtægter:			
1) Laant i Species-Banken til de efter Repræsentationens Beslutning den 28. October d. A. bevilgede Laans og Forskuds Udbetaling 375 Rdlr. Spec. efter da værende Cours 39⅛ proC. beregnet til dansk Courant	521 R. 4 m. 5 ß.		
2) I Anledning af det høitidelige Møde i Frue Kirke den 27. Nov. d. A. er indkommen	273. 5. 5.		
3) De efter Revisions-Forretningen over f. A. Regnskab udsatte	5. 5. 13.		
4) Budet Høiers Afdrag paa hans Gield	10.		
		811.	3. 7.
Summa		Rdlr. 2107.	3. 13.

At ovenstaaende 3die Qvartals Extract er overensstemmende med Administrationens Control, testerer

J. H. Korbye. J. H. Hassing. H. J. Cantor.

Udgivet:

		Rdlr.	mk. ß.
1. De aarligstaaende Udgivter:			
Til Ugebladets Trykning og Selskabets Betienteres Lønninger for dette Qvartal		259.	
2. Til de aarlige Pensionister betalt		114.	4. 8.
3. De efter Repræsentationens Beslutning den 28de October d. A. for eengang bevilgede Gratificationer		190.	
4. Af de efter bemeldte Resolution for i Aar tilstaaede Laan og Forskud er udbetalt		1145.	
5. Extraordinaire Udgivter:			
a) Til Budet Schousgaard det ham efter Repræsentationens Beslutning den 23. Sept. d. A. forundte Gratiale	10 Rd.		
b) I Anledning af det høitidelige Møde i Frue Kirke betalt til Kapellets Enkekasse, Choristers med videre	201. 5. 8.		
c) Til adskillige mig anviiste Regninger	19. 2. 1.		
		231.	1. 9.
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen, som til 4de Qvartal optages		167.	3. 12.
Summa		Rdlr. 2107.	3. 13.

Kiøbenhavn den 31te December 1793.

J. Aagaard,
p. t. Selskabets Kasserer.

til Pag. 182.

Extract

af

tredie Qvartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses Selskabs

Indtægter og Udgivter

fra 1. October til 31. December 1793.

Borger-Vennen.

No. 23.

Siette Aargang.

Fredagen den 7. Februar 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 27. Januar sidstleden indtraadde følgende nye Medlemmer i Selskabet.

Som overordentlig Medlem:

Frue E. Kobke.

Som ordentlige Medlemmer:

Provincial-Medikus i Holbek J. Høeg.
Frue Hohlenberg.
Capitain v. Thun i Soe-Etaten.
Fuldmægtig i Toldkammeret C. Hoe.
Supercarge Ruch.
Landinspekteur Munch i Birkerød.
Obrist-Lieutnant v. Lemming.
Major v. Scholten.
Kiøbmand Rausch.
Mægler J. Wever.

Chi-

Chirurgus Wandel ved St. Hans Hospital.
Madame S. C. sal. Dischers.
General-Prokureur Konferentsraad Colbiornsen.
Grosserer A. Buntzen.
Grosserer L. J. Cantor.
Agent Meyer.
Kommissionair J. Stadthagen.
Kiøbmand J. N. David.
Trakteur Havemann.
Madame Joost i Roeskilde.
Chirurgus H. C. Müller.
Instrumentmager Nissen.
Lieutenant Johansen i Soe-Etaten.
Froken F. Berner.
Madame D. C. Ørsted.
Høker J. M. Handberg.
Studiosus J. Buschmann.
Supercharge Molbeck.
Silke- og Klædekræmmer Borup.
Kgl. Præger R. Juul.
Strandforpagter L. Andersen.
Fiskehandler H. Davidsen.

I Følge Lovenes 3 Kapitel blev i denne Forsamling foretaget nyt Repræsentant-Valg, efter foregaaende indhentede Forslage fra enhver Klassifikations Repræsentantere, og efter Lodkastning iblant

iblant de ældſte, om at fratræde Repræſentationen, i Følge Lov. 3 Kap. §. 2.

De fratrædende Herrer vare:

I første Klaſſifikation

Hs. Excellence Hr. Geheimeraad v. Brandt, og
Hs. Excellence Hr. Geheimeraad v. Bülow,
begge i Følge egen Erklæring.

I anden Klaſſifikation

Hr. Etatsraad og Politiemeſter Flindt, ved Lodkaſtning.
Hr. Agent Bruun, efter egen Erklæring.

I tredie Klaſſifikation

Hr. Kapitain Wium, ſom fraværende.
Hr. Lieutnant Fabritius, ved Lodkaſtning.

I fierde Klaſſifikation

Hr. Major v. Ellbrecht, og
Hr. Kapitain v. Bentzen, begge ved Lodkaſtning.

I femte Klaſſifikation

Hr. Doctor Kofoed, Slotspræſt, efter egen Erklæring.
Hr. Paſtor P. Paludan, ved Lodkaſtning.

I ſiette Klaſſifikation

Hr. Profeſſor Wandal, og
Hr. Litteratus Lund, begge efter egen Erklæring.

I ſyvende Klaſſifikation

Hr. Groſſerer Brock, og
Hr. Groſſerer Cramer, efter egen Erklæring.

I ottende Klaſſifikation

Hr. Klædekræmmer Smith, fraværende.
Hr. Urtekræmmer Hanſen,
Hr. Klædekræmmer Tüchſen, og
Hr. Klædekræmmer Bruun, begge efter egen Erklæring.

I niende Klaſſifikation.

Hr. Maler Lange,
Hr. Muurmeſter Peterman,
Hr. Hofbundtmager Bremer,
Hr. Hofbilledhugger Willerup,
alle ved Lodkaſtning.

I tiende Klaſſifikation

Hr. H. Gerſon, og
Hr. Mariboe, begge efter egen Erklæring.

I diſſe afgaaende Repræſentanteres Sted have følgende Herrer behaget at imodtage det paa dem faldne Valg til Repræſentantere:

For

For tredie Klaſſifikation

Hr. General-Adjutant Koefod.

For fierde Klaſſifikation

Hr. Kapitain v. Frieſſ.
Hr. Major v. Byberg.

For femte Klaſſifikation

Hr. Paſtor Müller.
Hr. Paſtor Munthe.

For ſyvende Klaſſifikation

Hr. Groſſerer Larſſen.
Hr. Konſul Guſtmeier.

For ottende Klaſſifikation

Hr. Theehandler C. Larſen.
Hr. Hørkræmmer N. Peterſen.
Hr. Klædekræmmer P. Waſſerfall.
Hr. Iſenkræmmer Faber.

For tiende Klaſſifikation

Hr. Jac. Italiander.
Hr. M. Wallich.

Fra de øvrige Herrer, ſom bleve valgte, er endnu ingen Erklæring indløbet til os, undtagen fra Hr. Kommandeur-Kapitain C. Lütken, hvis Forretninger ikke tillade ham, at antage det paa ham faldne Valg.

Saa-

Saasnart Erklæringerne indløbe, skal det bl
ve bekiendtgiort i Bladet, hvilke Herrer behageligs
have antaget Valget til Repræsentantere, forudet
ovenanførte.

Videre blev anmeldt i Mødet, at Selskabet
Medlemmers Antal var til den Dato 1803, som n
blev forøget med de nye tiltrædende Medlemmer,
alt 33, altsaa blev Medlemmernes Antal 1836.

Administrationen for det forenede Under
støttelses Selskab.

J. H. Rørbye. J. H. Hasling. H. J. Cantor

(Indsendt)

Da Borgervennen hidtil har skienket Plads
for det aarlige Regnskab, over min ubetydelige Han
del med indenlandske Edelstene, og adskillige Op
mærksomme, uden at være Kiøbere, har yttret
det Ønske, at see det fortsat; er her hele Affætnin
gen for Aar 1793. De Patrioter, som har ladet
noget forfærdige af indenlandske Stene, kan tillige
heraf mærke, om de ere kiøbte hos mig eller ikke.

Den første var Studiosus F..... til en Ring,
23 bornholmske Diamanter. Hr. Capt. K... fra
Nor-

Norge, til en Damering, 1 norsk Melk-Topas og 13 mindre norske Stene. Hr. Kammerraad S...., en Commission udenbyes, til en Brystnaal, 1 norsk Topas og 17 bornh. Diamanter. Hr. Assessor R.... til en Damering, 1 grønlandsk Rogtopas og 17 ditto Granater. Juveleer Hr. Lindbach 14 bornh. Diamanter af forskiellige Størrelser. Isenkræmmer Hr. Lassen, per Commission til en Mands-Ring, 1 grønlandsk Topas og 14 bornholmske Diamanter. Hr. Assessor D..... til en Ring, 1 grønlandsk Rog-Topas, og 17 bornholmske Diamanter. En ubekiendt Capitain til en Ring, 18 bornholmske Diamanter. Hr. Professor M..... til en Ring, 1 stor Granat, 10 mindre grønlandske Hyasinter og 21 bornholmske Diamanter. Hr. Capitain M..... til vende Brystnaale, 1 norsk Mittelsteen, 20 Granater, 1 stor Granat, 11 mindre ditto og 18 bornholmske Diamanter. Hr. Assessor R.... til en Ring 23 grønl. Granater og 17 Diamanter. Hr. Bogtrykker H... til en Damering 20 bornh. Diamanter. Urtekræmmer Hr. H... til en Brystnaal 1 norsk Mittelsteen, og 18 bornh. Diamanter. Hr. J. G. K..... til en Ring, 1 norsk Mittelsteen og 18 bornholmske Diam. Grevinde A..... 1 norsk Steen til en Brystnaal. Juveleer Hr. Lindbach endnu 57 bornholmske Diamanter. Til en Ubekiendt en grønlandsk opaliserende Calcedon. Afsadt Udenlands 87 Stykker, bestaaende af Granater, Hyasinter, Opaler, Calcedoner og bornholmske Diamanter. Endnu til en Ubekiendt 97 forskiellige

Pragt-

Pragtſtene. Af Hr. Juveleer Lindbach er aſſat e
Ring til Engeland med bornholmſke Diamanter
Antallet for Aaret 1793: 563 Stykker; dette me
de trende foregaaende Aars Affætning giør tilſam
men 2478.

Vel er Affætningen kun liden for afvigte Aar
dog findes derimellem trende Brude- og en patrio
tiſk Præſent, til en af vore Lærde; naar flere pa
den Maade vil giøre Brug deraf i Fremtiden, fæl
ges ſaa meget mindre af det udenlandſke Klingklang
og Kiøberen veed hvad Vahre han bekommer fo
ſine Penge. Hvad ſom hos mig beſtilles, forſyne
med mit Stempel D. S.

Naar det maae finde Borgervennens Bifald
ſkal jeg ſidſt i Aaret tiene med en Beretning over e
Forſøg, efter ſine Sandſtene paa Bornholm i Aa
rene 1780, 81 og 82, hvilke ſiden har givet An
ledning til Anvendelſen af de ſaa kaldede bornholm
ſke Diamanter.

Kiøbenhavn den 20. Januar 1794.

J. Karlebye.
boende i Nye Kongensgade
ved Slottet No. 333.

Borger-Vennen.

No. 24.

Siette Aargang.

Fredagen den 14 Februar 1794.

Anmeldelse.

Til de respektive Herrer Repræsentanteres behagelige Efterretning bekiendtgiøres herved, at den efter Love-ne i Februar Maaned holdende Generalforsamling er ansat at holdes næstkommende Mandag den 17. Februar paa sædvanligt Sted, om Eftermiddagen Kl. 4.; hvilken Forsamling de gode Herrer ærbødigst annodes om at bivaane.

Foruden de Herrer, som bleve anmeldte i forrige Nummer at have imodtaget det paa dem faldne Valg som Repræsentantere, have end videre følgende Herrer behaget at imodtage Valg som Repræsentantere

for 2den Klassifikation

Hr. Justitsraad Pontoppidan.

Hr. Advokat Hoftved.

for 9de Klassifikation

Hr. Kleinsmed Smit, Oldermand.

Hr.

Hr. Guldarbeider Lund.
Hr. Garver Kühnell.
Hr. Skræddermeſter Jæckel.

For havende Kaſſebeholdning har Adminiſtrationen i diſſe Dage indkiøbt 2de Obligationer a 70 Rdlr. No. 4313 og 4314. til Beløb 140 Rdl., hvilke tvende Obligationer behørigen ere paategnede, og ſkal blive deponerede i Banken.

Adminiſtrationen for det foreenede Understøttelses Selſkab.

J. H. Rørbye. J. H. Hasſing. H. J. Cantor

(Overſat.)

Den afdøde Hertug af Montagu var en menneſkekierlig Mand, der følte den inderligſte Glæde, ved at øve Velgiørenhed, og leedte efter Leilighed hvor han kunde tilfredsſtille denne ſit Hiertes ædle Drift. Det lykkedes ham, uagtet han levede i den ſtore Verden, at bevare denne Følelſe ufordærvet, og desuagtet at være agtet af alle, fordi han ikke tilſkrev ſine Fortieneſter nogen Værd, ikke overdrev nogen Dyd, og ved ſit blide Forhold vidſte at vinde alles Hierter.

Kort

Kort efter den sidste Aachener Fred blev han i Park (en stor Have i London) en middelaldrende Mand vaer, hvis ædle Mine tildrog sig hans Opmærksomhed. Denne bar en gammel, men reenlig Uniform, søgde altid afsides Gange, hvor han undertiden stod stille, og sørgmodig opløftede sine Øyne til Himmelen. Hertugen fandt snart nogen der fortalte ham denne Ubekiendtes Historie. Hans Navn, saa sagde man, er Randall, han er behiertet og i den sidste Krig vandt han Ære og Saar; men han har tabt sit Kompagnie, der havde kostet ham hans hele Formue, da man efter Fredslutningen afskedigede Regimentet hvorved han var ansat. Han lever i London af Halvparten af den ham tillagde halve Gage, for at kunde, om Leilighed dertil skulde gives, giøre bedre Lykke; hans Kone tilligemed 2 Børn leve kummerlig af den anden halve Deel i Yorkshire. Man siger, at han høilig elsker sin Kone, og maaskee at Fraværelsen fra hende er Aarsag til hans Sørgmodighed. Har den Mand da ingen Venner, spurgte Hertugen? Upaatvivlelig har han Venner, var Svaret, men han skyer dem, og er tilbageholdende og kold i sin Omgang med disse. Han kaldet det en farlig Prøve, at anmode andre om deres Understøttelse, og vil ugierne, som han siger, herved faae Leilighed til at foragte en gammel Ven. Nu veed De, Mylord, vedblev Fortælleren, at man aldrig paasøger andre sine Velgierninger, og at det er ikke saa rigtig tænkt, naar Ulykke føder Stolthed. Hertugen

dømte

domte anderledes: og udkastede paa Stedet sin Plan.

Efter nogen Tids Forløb, da Randall stod fordybet i Betragtninger ved en Bænk i Haven, nærmede een af Hertugens Kammertienere sig ham, og indbød ham i sin Herres Navn til Giest den følgende Middag Randall stod forundret op fra Sædet, betragtede nøie den Fremmede, og svarede ham kold: at han formodentlig maatte tage Feil af Personen, da han paa ingen Maade var kiendt af Hertugen. Dersom de, svarede den anden, er Capitain Randall af det 18. Regiment, saa er de den Mand jeg har havt Commission at byde. Vel! svarede Randall jeg begriber ikke denne Sag; men skal have den Ære at giøre min Opvartning.

Hertugen modtog ham allene, og i det han fortroelig greb hans Haand, sagde han med en hemmelighedsfuld Mine: De gietter neppe Anledningen til min Indbydelse, og jeg er vis, hvorledes De vil optage den Frihed jeg har givet mig. Ved en Hændelse har jeg bragt i Erfaring, at en ung Dame, af mit Bekiendtskab, er intet mindre end ligegyldig sindet mod dem, og at hendes Hierte ikke kan beroeliges, med mindre hun seer dem; men da dette ikke kan skee i hendes eget Huus, saa har jeg vildet forskaffe mig den uskyldige Glæde, at samle dem begge hos mig. Jeg haaber at De ikke ville domme ufordeelagtig om mig, fordi jeg har vildet blande mig i denne Sag.

Ved

Ved ethvert af Hertugens Ord steeg Capitainens Forundring, der tilsidst, da Hertugen havde udtalt, brød ud med Heftighed. Mylord! sagde han, enten har man Dem eller mig til Bedste; men vi begge ere ved Gud, ikke Folk der lade sig narre. Hertugen svarede ligesaa alvorlig: jeg er en ærekier Mand, Hr. Capitain! og hvad jeg her siger Dem, er rene Sandhed.

Nu aabnedes en Sidedør, og Randall saae — sin Kone, som omfavnede sin halvforstenede Mand, og sine Børn, som hang ved hans Knæ og græd bitterlig, fordi de mistydede de Glædestaarer, de saae i deres Faders Øye. Hundrede Spørsmaale gaves nu fra begge Sider. — Veed Du vel, udraabte Konen, at Hertugen er vor Lykkes Befordrer? at han har tilskrevet mig som snarest at komme til London, fordi min Onkel, som var utilfreds med mit Giftermaal, paa sin Dødseng har forandret sine Tanker? See her dette Papiir (det var en Livrente paa 100 Pund aarlig). Den ærekiere følsomme Randall giettede i en Hast den hele Hemmelighed. Ak Mylord! udraabte han. — Intet mere, svarede Hertugen, vi ville nu drikke Onklens Skaal. — Onklen var virkelig død, men Testamentet var Hertugens eget Paafund.

Montesqvieu og Lord Chesterfield vare paa een Tid i Venedig, og streed ofte om deres Nations Fortrin, da hiin ophøiede Franskmændenes Munterhed, denne derimod Engelsmandens kolde og roelige Overlæg.

En Dag traadde en Fremmed i Montesqvieus Stue, som alt den Gang samlede paa Bemærkninger til sit udødelige Værk. „Jeg er, sagde den Fremmede, en stor Ven af deres Landsmænd, da jeg en lang Tid har opholdt mig i Frankerige, og man der har begegnet mig saa vel, at jeg gierne søger at tiene enhver som hører til denne Nation. Dette er og Anledningen til dette mit Besøg. De, min Herre! ere befængt med en farlig Nysgierrighed, som ingensteds i Verden er mindre tilgivelig end i Venedig. De spørger om alt hvad som foregaaer; De søger at udforske Hemmeligheder, og jeg veed at De har optegnet meget — maaskee til Brug for et fremmed Hof? thi saaledes anseer den hemmelige Inqvisitions-Ret deres Forhold, og har derfor i Dag fattet den Beslutning, med det første at lade Dem fængsle. Tænk derfor i Tide paa Deres Sikkerhed.“ Den Fremmede gik. Montesqvieu, som var sat i megen Bevægelse ved hans Tale, kastede strax sine Papirer i Ilden, og løb til Chesterfield for at fortælle ham denne Tildragelse. „Jeg troer, sagde denne, efter nogen Betænkning, at denne Tildragelse kan afgiøre vor Trætte; thi en

be-

betænksom Engelsmand havde taget Sagen i nærmere Overveielse.

Montesquieu. Og saaledes ubesindig udsat sig for en stor Fare?

Chesterfield. Faren forekommer mig just ikke at være saa meget stor. Thi betænk dog, om det er sandsynlig, at een af Stats-Inquisitionens Fortroelige skulde torde røbe for en Fremmed dennes Beslutninger, og af Taknemmelighed for den i Frankerig nydte Høflighed, skulde sætte sit eget Hoved i Vove?

Montesquieu. Men hvad Hensigt kunde da denne Mand have?

Chesterfield. At bedrage Dem, formoder jeg. Maaskee det var een af de mange, der gaae ud paa Eventyr, og har digtet dette Ærende, for at finde Leilighed at beskiæle Dem.

Montesquieu. Havde han saadan Hensigt, da er den ikke lykkedes for ham.

Chesterfield. Men De har dog opbrændt Deres Papirer. Det var dog ubesindigt giort af dem. Med en lille Portion engelsk Kulde havde De betragtet dette hele Optrin for Spøg.

Mon-

Montesqvieu. Som Spøg?

Chesterfield. Ja vist! min kiære Baron! thi denne Spøg koster mig to Dukater. Det var min Skræder, som jeg havde leiet til at spille denne Rolle, og jeg maae tilstaae, at han har spillet den mesterlig.

Trykfeil.

I No. 23. Pag. 190. Lin. 10. Madame Jooſt, læs: Madame Juſt.
Pag. 191. Lin. 5. Geimeraad læs: Geheimeraad.

Borger-Vennen.

No. 25.

Siette Aargang.

Fredagen den 21. Februar 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 17. Febr. bleve følgende nye Medlemmer optagne i Selskabet.

Som overordentligt Medlem:

Kiøbmand J. D. Walcker.

Som ordentlige Medlemmer:

Thee- og Porcellainshandler J. S. Mangor.
Skoemagermester Aage Otrostrøm.
Agent Duntzfeldt.
Assessor Falsen.
Provst Schroeder i Helsingøer.
Provst Schou fra Espinderup.
Pastor Nyholm i Sillerød.
Madame J. Goldsticker.
Assistent P. C. Reiersen.
Havnefoged P. Lund.

Spek-

Spekhoker R. Juul.
Kiøbmand Croyer.
Muurmeſter Martens.
Blyetækker Borring.
J. Borch, Vert for det oeconomiſke Borgerlige Selſkab.
Kiøbmand Meier Iſaach.
J. Hoy, Bud ved General-Toldkammeret.
W. C. Brygmann.

Videre blev efter Adminiſtrationens Forſlag deliberered: om et General Regnſkab maatte affattes over de 3 Qvartaler fra 1. April til ult. Decb. 1793, paa det herefter ethvert Aars Regnſkab kunde begynde med 1. Januar, hvorved Særdeleshed opnaaedes Overeensſtemmelſe imellem Regnſkabets og Aarets 4 Qvartaler, hvilken nu ikke havde Sted, da Regnſkabets fierde Qvartal var det indtraadte Aars første Qvartal, og da alle uddelende Penſioners første Qvartal indfaldt i Regnſkabets fierde Qvartal.

Repræſentationen bifaldt, at over de nu forløbne 3 Qvartaler fra 1 April til ult. Decb. 1792 maatte affattes et General Regnſkab, paa det det følgende Aars General Regnſkab kunde tage ſin Begyndelſe med 1. Januar 1794, og ſaaledes for Fremtiden hvert General-Regnſkab afſluttes ved ult. Decbr.

I Anledning heraf bleve de Hrr. Brygger Billeskou og Konsul Gustmeier udnævnte til Revisorer for det nu afleggende General-Regnskab.

Ligesom Hr. Oberst-Lieutnant v. Ammon, Hr. Pastor Bentzon og Hr. Secretair Hofved bleve udnævnte til at være tilstede ved Documenternes Aflevering efter Lov. 4 Kap. §. 19. ved Hr. Pastor Palludans Tiltrædelse til Administrations-Forretningerne.

Fremdeeles blev forelagt en Liste over de Restancer paa Kontingenter, som ikke kunde ventes inddrevne, da man forgieves havde forsøgt derpaa, og de fleste hvilede paa afdøde eller udgaaede Medlemmer; disse Restancer blive altsaa at udføre som tabte i General-Regnskabet, dog vedtages at ligesom man herefter aarlig skulde anmelde deslige Restancer, saa skulde og de, der bleve at anse som tabte, hvergang antegnes i een af de holdende Protokoller, til Efterretning, naar Tilfældet indtraf, at noget deraf kunde erholdes.

Da efter Lovenes 1 Kap. §. 10. aarlig skulde indsendes til Stadens 32 Repræsentantere en Liste paa Selskabets Medlemmer, men en saadan trykt Liste ikke haves, og Hensigten med at indsende Listen var at tilkiendegive for Stadens Repræsentantere at Selskabet existerte og arbeidede frem til sit Formaal, saa foresloges: om Selskabets Repræsenta-

sentation vilde authorisere Administrationen til ved Skrivelse at bekiendtgiøre for Stadens 32 Repræsentantere, hvor stort Selskabet var, og at det holdt sine i Lovene bestemte Møder; dette Forslag blev antaget, og blev Administrationen paalagt at udfærdige den i denne Henseende fornødne Anmeldelse.

I Henseende til en nøiagtigere Indretning af Selskabets Klassifikations Protokoller, som man nu var i Begreb med at foretage, blev vedtaget, at Forslag dertil skulde circulere iblandt de Hrr. Repræsentantere inden næste Generalforsamling.

Endelig blev anmeldt Antallet af Selskabets Medlemmer, som i Følge sidste Bekiendtgiørelse i Bladet No. 23. var . . 1836

hvoraf siden vare udgaaede 4
og døde . 2

6

Igien 1830

hvortil komme de foranførte nye Medlemmer 19

Altsaa det hele Antal 1849

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Rørbye. J. H. Hasfing. H. J. Cantor.

Een

En af dette Blads Udgivere anmældte for en Tid siden en liden Samling af Religions-Betragtninger, med Hensyn paa den voxnere Ungdom, under Titel af: Den retskafne Familie. Det aldeles utilstrækkelige Antal af Subskribentere, som indfandt sig, gior det ikke rimeligt, at den nogensinde kommer for Lyset. Forfatteren er langt fra den Indbildning, at ansee dette Udfald som noget Tab for Litteraturen, imidlertid troer han her at burde indrykke en Prøve af Skriftet, da han derved maaskee kunde opvække det Forsæt hos andre af større Evner, at anvende disse med mere Held til et saa vigtigt Formaals Opnaaelse. Thi vigtigt bliver dog vel altid det Formaal, at styrke Dydens og Religionens Følelser hos Ungdommen i den Alder, da den allermeest er udsat for gandske modsatte Indtryk: den Alder, da den alt mere og mere maae overlades til sin egen Eftertankes Førelse, da Sandserne virke i deres fulde Kraft, og den Unge nærmer sig med stærke Skridt til den Tidspunkt af sit Liv, da han skal træde frem paa en rummeligere Bane, hvor tusinde Hindringer vil møde ham, og tusinde Afveie kunne lede ham bort fra Maalet; en Tidspunkt, som for en stor Deel bestemmer Menneskets hele følgende Tænke- og Handlemaade. Saa meget mere maae Borgervennen anbefale denne Gienstands Behandling, som det ikke er ham bekiendt,

kiendt, at noget didhørende originalt Arbeide er udkommet i Danmark.

Forfatteren af omtalte Forsøg havde fremsat de berørte Sandheder under Form af Betragtninger, som en Fader meddeelte sine Børn, og for at give Indholdet mere Liv og Afvexling, blandet disse med Samtaler og Poesier, hvis Æmner stod i Forbindelse dermed. Borgervennens Læsere tillade ham at anføre følgende over den Regel i Sædelæren: Vort hele Liv skal være indrettet til Guds Ære.

(For deres Skyld, der gierne ville finde Gift overalt, maae Borgervennen endnu forud erindre, at han erkiender det for Pligt, ved Bladets Udarbeidelse at afholde sig fra alt, hvad der for nogen af dets Læsere kunne være upasseligt at indrykke. Han har derfor troet det sin Skyldighed, efter dette Øiemeed at omarbeide nærværende Betragtninger, inden han meddeelte dem her, og udelade eller forandre alt, hvad der ikke for alle hans Læsere kunne formodes at staae paa rette Sted.)

Det er ofte sagt, ofte gientaget, at vi skulle leve til Guds Ære, bidrage til, at forherlige hans Navn og hans Storhed; med det kan ikke nægtes, at jo disse Udtryk næsten ligesaa ofte ere blevne, en-

ten

ten aldeles ikke forſtaaede, eller misforſtaaede, eller fordreiede og udtydede paa en vrang og ſkadelig Maade. Det er derfor vigtigt her, ſom det ſtedſe er, at vi fremfor alting erholde et tydeligt og beſtemt Begreb om Sagen, der omhandles, om Udtrykket ſom anvendes derpaa.

Gud! Du af Fader-Godhed har
Fornuftens klare Lys os givet;
O lad dets Straale ſtedſe klar
Veilede os igiennem Livet.

At vi maae kiende dig, o Gud!
Og hvad Dit Ord os foreſkriver,
At intet os fra Dine Bud,
Og fra vort ſande Held bortriver!

Er vor Forſtand ret opklaret, da forſt er vor Overbeviisning faſt, da lade vi os ikke forvilde af nogen ubillig Dadel, eller forblinde af vrange Udtydninger, fordi de maaſkee have et falſk Skin af Sandhed; uden Møie opdage vi da, at Indvendingerne ere uſammenhængende og ugrundede, at de Følger, ſom udledes deraf, ere urigtige.

Vi ſkulle ære Gud, ſiger Religionens Sædelære, med vort hele Liv ſkulle vi ære ham. Dette Ord er bleven opſnappet uden Underſøgelſe, og fremſtillet ſom en Befaling, der ſtreed gandſke mod Menneſkets Natur, mod vor hele Forfatning, mod

det

det borgerlige Selskabs hele Indretning. Skal vi uophørlig henvende vore Tanker paa aandelige Ting; saaledes har man spurgt; hvad Tid blev der da for os at sørge for vor timelige Velfærd, vort Livs Ophold, vore Forbindelser med andre Mennesker ?

Det var Tidsspilde at opregne flere Indvendinger af dette Slags, men vi ville betragte Sagen fra den rette Synspunkt, og al tilsyneladende Modsigelse vil da være forsvunden.

(Fortsættelsen følger.)

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 6.

Siette Aargang.

Fredagen den 28. Februar 1794.

Anmeldelse.

I forrige Blad er glemt at anmelde iblandt Selskabets nye ordentlige Medlemmer:

Hr. Isenkræmmer Herforth.

hvorfor Antallet af alle Medlemmer skulde have været 1850 i Stedet for det anførte Tal 1849.

Iblandt de Herrer som ved sidste Repræsentant-Valg bleve udnævnte til Repræsentantere har end videre foruden de forhen anmeldte, Hr. Litteratus Lintrup behaget at antage Valget som Repræsentant for 6te Klassifikation.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiobt tvende Obligationer No. 7667 og 7668. a 70 Rdl. til Beløb Kapital 140 Rdl., som behørigen ere paategnede, og skal blive deponerede i Banken.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Rørbye. J. H. Hasling. H. J. Cantor.

Fort-

Fortsættelse af forrige Nummer.

Hvorved ærer vel et Barn sin jordiske Fader? en Undersaat sin Øvrighed? mon ikke derved at han efter bedste Evne indretter sit Forhold, overeensstemmende med Faderens, med Øvrighedens Villie og Befalinger, ikke af Tvang, ikke af Frygt, men af Overbeviisning, at disse Bud ere gode og rigtige og nødvendige! Naar det da hedder, at vi skulle ære Gud med vort hele Liv, hvad er da tydeligere, end at der fordres, at vi skulle indrette vor hele Vandel, enhver af vore Tanker, enhver af vore Gierninger overeenstemmende med Guds Hensigter, overeensstemmende med hans Villie, forvisse om at denne er den rigtigste og den bedste. Vi ære da Gud, naar vi stræbe at opfylde hans Villie, at befordre hans Hensigter med os. Naar vi have et vaaget Øine med vore Handlinger og med deres Bevæggrunde, naar vi dæmpe vore uordentlige Sindsbevægelse, og bringe dem tilbage under Fornuftens Herredømme; naar vi forjage al nedrig Egennytte, og al lav Misundelse af vort Hierte, og elske vore Medmennesker med en oprigtig og virksom Kierlighed, der viser sig ved Beredvillighed til at befordre deres Bedste; naar vi med sand Frimodighed sætte vor Tillid paa Gud, naar vi omhyggelig afholde os fra alt, hvad der er ham

imod;

imod; kort, naar vi have Gud og hans Villie for Øie i alle Ting; da, og allene da kunne vi sige: at vi gjøre alle Ting til Guds Ære.

Algode Fader! Dig vor Jid,
Vort Sind, vort Hierte ofret være!
Da skal vor hele Levetid
Anvendes, Herre! til Din Ære!

O dette Forsæt i vort Bryst
Af Fader-Godhed Du bestyrke,
At vi med varm og fyrig Lyst
Maae Dig i Aand og Sandhed dyrke!

Bort altsaa med den skadeligste af alle Fordomme, den at Religionens Udøvelse er kun indskrænket til visse Tider og til visse Steder, at vi have dyrket Gud, naar vi kun have taget Deel i den offentlige Gudstieneste, forrettet vor huuslige Andagt, læst nogle Bønner, eller sunget gudelige Sange! Ikke som om disse Ting vare overflødige; nei! men de ere kun en Deel af det Hele, indrettede til samme Øiemeed, som bør bestemme alle vore Foretagender, vor sande Lykfaligheds Fremme. De vankundige Hedninger kom sammen i Templerne, for ved slagtede Dyrs Blod at formilde Guddommens Vrede, ved Røgelsens Vellugt at vinde dens Yndest. En rigtigere Kundskab om det høieste Væsen har lært os at indsee, at disse Menneskers Foretagende var daarligt. Vi komme sammen

men i Templerne i et Hiemeed, som er fornuftige Skabninger værdigt, vi samles for at opmuntre hinanden til Fremgang i det Gode, for at erindres paa en høitidelig Maade om de vigtigste og gavnligste Sandheder, for at styrkes i ethvert godt Forsæt, for fælles at udøse vore taknemmelige Følelser for alt det Godes Giver, og derved faae den kraftigste Tilskyndelse at anvende hans Gaver vel.

Den offentlige, og al udvortes Gudsdyrkelse staaer altsaa i nøieste Forbindelse med vor hele øvrige Vandel, og uden denne Forbindelse vilde den ikke have noget Værd. Som et kraftigt Middel til vor Lyksaligheds Fremme, har Gud befalet os at iagttage den, ikke fordi han selv trængte til nogen Hæder af os. — Men Gud fordrer jo dog at vi skulle love og prise ham, og udbrede hans store Gierningers Roes? hvor ofte opfordrer ikke David os i sine herlige Psalmer, til at istemme Lovsange til den Høiestes Priis? Det er unægteligt! men naar ere disse Lovsange ham behagelige? da allene, naar de ere Udbrud af det glade, taknemmelige Hiertes Følelser. Ikke den Roes, som udstrømmer fra vore Læber, er det, der skulde kunne tilvende os hans Bifald; han ynder den, som en Fader ynder en Gave af sin Søns Haand, ikke for Gavens eget Værd, men for den barnlige Ømhed, hvorpaa den er Pantet. Lader os da ikke sige, at det er vor Pligt, at synge Skaberen Lovsange, men lader os erkiende det for vor helligste Pligt, at elske vor him-

himmelske Fader med en Kierlighed, der gior det nødvendigt for os, at lade Læberne fortolke vor Følelse og vor Glæde; vor Lovsang, og vor Tak, og vor Bøn være Udtrykket af den samme Kierlighed, som gior det let og behageligt at opfylde hans Villie i alle Ting! Da ære vi Gud rettelig, da er vor Dyrkelse ham behagelig!

Det høie Navn af Menneske
Jeg var uværdig til at bære,
Om ved det Gudes Nydelse
Min Siel ufølsom kunde være.

O Menneske! knæl henrykt ned,
Og lad Din Lov til ham opstige,
Hvis Godhed varer evig ved,
Hvis Kierlighed er uden Lige!

Lykkelige skulle vi være, og stedse tiltage i Lykkalighed. Dette var Hensigten, hvorfor Gud frembragte os og enhver af sine Skabninger. Ligesom nu en Kunstners Ære er uadskillelig forbunden med Værkets Rigtighed, og dets Beqvemhed til at opnaae det fastsatte Øiemeed; saaledes er og Guds Ære den, at hans Skabninger, enhver efter sin Natur og Beskaffenhed, vorde lykkelige. Men lykkelige kunne vi ei blive, uden ved at adlyde hans Befalinger, thi hvo kan bedre end Kunstneren selv styre det dannede Værk? Vi have da kun een Maade, hvorpaa vi kunne ære Gud, og det er den,

at

at vi befordre vor egen og vore Medskabninger
sande Lykkalighed, ved uafladelig at følge han
Villie i alle Ting. — Nu fatte vi, hvorledes v
kunne opfylde hin Fordring, at gjøre alle Ting ti
Guds Ære.

Vort hele Liv, fra det Øieblik da vi dro
det første Aandedræt, og indtil vi udstøde vort sid
ste Suk, er en uafbrudt Kiæde, sammensat af utal
lige Ledde, hvoraf ethvert har sin Bestemmelse o
sin Nytte, ethvert er uundværligt for det Hele
Intet Øieblik er ufrugtbart eller uvigtigt, det med
bringer uundgaaeligen enten Gavn eller Skade
bringer os enten nærmere, eller rykker os længer
bort fra det rette Maal for vor Tilværelse, vor
Lykkaligheds Fremme. Af yderste Vigtighed e
denne Forestilling, dybt bør vi derfor indprente o
den, gjøre den til en Rettesnoer for ethvert vor
Foretagende, og aldrig, aldrig afvige derfra.

Vi ville nu derfor stykkeviis giennemgaa
nogle af de utallige Afvexlinger, som forefalde
det menneskelige Liv, og vise, hvorledes de all
uden Undtagelse bør støde sammen til eet Hoved
Øiemeed, alle uden Undtagelse indrettes efter een o
samme Hovedregel, som gielder for det hele men
neskelige Kiøn, for Fyrsten saavelsom for Betleren
for den Klogtigste som for den enfoldigste, for de
Uuge som for den bedagede.

A

A. Baade Fornuft og Religion lærer os, at Gud satte os i Verden for i et arbeidsomt Liv at lægge Grunden til en stedse tiltagende Lykſalighed. Hele Naturen foregaaer os heri med det meeſt opmuntrende Exempel. Alting er der i Virkſomhed, alting er Liv og Bevægelſe. Kilderne vande Jorden, og faae Næring igien af de Dunſter, ſom opſtige fra dens Skiød; Jorden meddeler Træerne af ſin Vædſke, og modtage igien deres affaldende Blade til at forsge ſin Frugtbarhed med. Skulde Menneſket allene være til blot for ſin egen Skyld? ſkulde han, om egen Mangel juſt ikke noder ham til Arbeide for ſin Underholdning, være berettiget til Uvirkſomhed? ſkulde han være den eneſte Skabning, der kunde være lykkelig, naar han ei tillige giorde andre lykkelige?

At arbeide og være virkſom, og ved vort Arbeid, vor Virkſomhed at fremme eget og andres Bedſte, det er Beſtemmelſe for alle, Lykſalighed for alle, thi var det ei dette, havde Gud ikke giort det til Pligt for os. Men hvor lidet opfylder nu Menneſket ſin Pligt, hvor ilde nedbryder han ſin egen Lykſalighed, naar han betragter ſit Arbeid ſom en Trældom, en qvælende Byrde, naar han med Ulyſt og misfornoiet Sind lægger Haand paa Værket, og tæller ængſtlig hvert Minut, der bringer ham nærmere til det Øieblik, da han igien kan tage den tilbage!

Det unge Menneske skal forberede sig til sin tilkommende Bestemmelse, og indsamle de Kundskaber, han siden skal uddele med Renter til andre; men lader os sætte, at han i de Timer, som skulde anvendes dertil, er opfyldt af den Tanke: Ak! hvor mange Glæder kunde Du nu ikke nydt i Selskab med Dine spøgende Venner, naar Du ei var fængslet til denne Bog, denne Stue, eller dette Værksted! Hvor sørgelig, hvor langsom skrider Tiden frem for ham; det forekommer ham, som om den aldrig fik Ende. Og naar den nu omsider er forbi, hvorledes maae han være tilmode ved Erindringen om den? de Glæder, hvis Savn var ham saa bittert, har han dog ikke kundet nyde; de Kundskaber, de Dueligheder, han skulde giort Fremgang i, har han ligesaa lidet opnaaet; thi uden Opmærksomhed opnaaes de ikke. Han har arbeidet, men Arbeidet har været ham en Plage, et trykkende Aag. Hans Tab er altsaa tredobbelt: Tabet af de Glæder, han ønskede sig, Tabet af de Kundskaber, han ved Opmærksomhed kunde have indsamlet, Tabet af den Glæde, hans Arbeide vilde skaffet ham, hvis han havde drevet det med Tilfredshed og Sindsroe.

(Fortsættelsen følger.)

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 27.

Siette Aargang.

Fredagen den 7. Martii 1794.

Fortsættelse af forrige Nummer.

See vi derimod hen til hans Medarbeider, der nunter og fyrig gaaer til det foresatte Arbeide; vor hastig og hvor gavnlig svinder Tiden hen for am; det forekommer ham som om den havde Vinger. Han beklager sig kun over dens hastige Flugt, om ikke tillader ham, at bringe det saa vidt, som an ønskede. Og nu seer han tilbage, seer de helige Fremskridt han har giort, seer sine Foresattes Tilfredshed; o hans Glæde er reen og stor og ædel, en udbreder Liv og Ynde over hans hele Væsen; stedet for at hiin, selv i sine Hviletimer tager den Bratenhed med sig, som under Arbeidet nedtrykte ans Sind.

Og hvad er det da egentlig, der gav den ne saa mange Fordele frem for den anden i. Mon kke dette: hiin foresatte sig en flygtig forbifarende Glæde, som sit høieste Gode; higede altsaa efter oget, som ikkun for et Øieblik kunde have tilfredsstillet

ſtillet ham, hvis han havde nydt det. Denne det imod havde et varigt Gode for Øie, ſin Siels Fo ædling, ſin Fremgang paa Lykſalighedens Bane; ha anvendte Timerne til det, hvortil de vare beſtemte han erkiendte deres Indflydelſe paa det Hele; ha handlede efter en ſikker og rigtig Plan, ſaaede go Sæd i Livets Ager, og indhøſtede rigelig.

Følge vi dennes værdige Exempel, arbeid vi troeligen, enhver med de Evner, Gud har ned lagt hos ham, ſtræber enhver i ſit Kald og Haand tering at bringe ſin Dueligheed alt videre og videre over han ſin Gierning med Iver og Lyſt, elſke han ſin Stand og dens Pligter, takker han Gu af et glad og oprigtigt Hierte, at han har forund ham Evner dertil; o da kunne vi og være ſikkr paa, at ved dette vort Arbeid ære vi Gud, thi v befordre hans Henſigter med os.

Med munter Lyſt og ſtadig Id
Jeg til mit Dagværk mig henvende,
O da velſigner Gud min Flid,
At jeg det heldig kan fuldende.

Da ſkuer han med Velbehag
Mig virke, ſtræbe for at gavne,
Og indtil Livets ſidſte Dag
Jeg aldrig ſkal dets Glæde savne.

B. Men uophørligen kunne vi ikke arbeide; naar vore Kræfter i nogen Tid have været anspend-e, da slappes de, og ville vi desuagtet vedblive, a udmatte vi os, og blive omsider aldeles uskik-ede til videre Virksomhed. Legemet trænger til Næ-ring, Sandserne og de mødige Lemmer til Stil-ned og Søvn; Sielens Fyrighed sagtnes, Tænke-kraften bliver slov; ved adspredende og lettere Sys-er maae den vinde Tid til at oplives igien.

Hvile og Vederqvægelse er altsaa nødvendig for Siel og Legeme til at vedligeholde deres Kræf-ter. Vi skulle ikke arbeide for at kunne hvile; men vi skulle hvile for at kunne arbeide; indrette vi vort Forhold efter denne Grundsætning, blive vi den uafladelig troe, da ere vore Hviletimer vel anvendte, da befordres ogsaa Guds Ære ved dem, thi da allene er det, at de bidrage til vort sande Gavn. Da staae vi ikke Fare at forvilde os i en bedøvende Sværm af Forlystelser; da fængsles ikke vort Hierte af Sandsernes bedragende Tillokkelser; da skye vi enhver Adspredelse, som Fornuften og Dyden advarer os imod. Vi vælge kun saadanne Forlystelser, som igiennem Sandserne virke paa Sielen, som sysselsætte den paa en let og behage-lig Maade, og naar vort Arbeid nu atter kalder os fra dem, da anse vi det ikke for Tab at forla-de dem; det er os meget mere den ædleste Glæde, at vi nu med fornyede Kræfter og Opmærksomhed kan fortsætte og fuldføre Værket. Saaledes være

vort

vort Sinds Vederqvægelser indrettede, saaledes og saa nyde vi de Midler, hvorved Legemet styrkes og opholdes. Gud nedlagde Velsmag i vore Spiser, oplivende Kraft i Druen, thi ogsaa de Hieblikke, som vi anvende til Legemets Tarv, vilde han skulde vorde os behagelige. Naar vi modtage disse hans Gaver med et taknemmeligt Hierte, og nyde dem i det Hiemeed, hvortil de meddeeltes os, til vore Kræfters Vedligeholdelse og vor Sundheds Fremme, da vogte vi os for al Overdaad, da holde vi ikke Ganens Kildren allene for noget Gode, da vænne vi os til Nøisomhed og at tilfredsstille vor Hunger med simple og ukunstlede Spiser, fordi disse allene ere skikkede til at opnaae Giverens Hensigt; med eet Ord, da handle vi ogsaa her til Guds Ære. Naar vi lægge os til Hvile for at nyde Søvnens og Leiets velgiørende Styrkelse, og takke ham, som forundte os denne Vederqvægelse, da staae vi ikke Fare for at misbruge hans Gave til Ladhed og Dorskhed, hvorved den tilsigtede Nytte vilde tilintetgiøres, og meget mere Legemet svækkes, og Sielens Virksomhed slappes. Ligesaaledes nægte vi os den fornødne Søvn og Hvile, enten af overdreven Higen efter et Arbeids Tilendebringelse, eller og fordi vi ikke kunne rive os løs fra de sandselige Adspredelser, vi tage Deel i; vi erkiende Hvilens Gavnlighed, og Nytten af en fastsat Leveorden, styrke os ved fornøden Roelighed, og reise os med Munterhed til vor Gierning. Saaledes kan og vor Hvile og vore Vederqvægelser vorde iagttagne til

Guds

Guds Ære, i det vi nemlig nyde dem overeensſtemmende med hans kierlige Hensigt.

Min hele Vandel tækkes dig,
O Skaber! Gud! ved hvem jeg lever!
At hvad jeg foretager mig,
Dit Bifald mig for Øie svæver!

At ikke Sandsers vilde Lyst
I Snarer skal mit Hierte hilde;
Og ei, bersvet Haab og Trøst,
Fra Dydens Bane mig forvilde!

C. Vi føle en naturlig Drift til at fremme vort eget Bedste; denne Drift har Skaberen selv nedlagt hos os; det er da ogsaa hans Villie, at vi skulle tilfredsstille den; men alting lærer os derhos, at vi ei ere os selv nok til at opnaae dette Øiemeed, men at ogsaa andre, at vore Medmennesker maae bidrage dertil; disse erkiende hver for sig det samme, føle, at ogsaa de ikke kunne være sig selv nok til deres Lyksaligheds Vedligeholdelse og Fremme.

Denne gienſidige Trang lægger uden Tvivl den første Grund til det almindelige Broderbaand, som Fornuft, Følelse og Religion siden knytter alt nøiere og nøiere; da forædles Bevæggrundene, og vort Hierte kommer i Besiddelse af den elskværdige Dyd, hvilken vi give Navn af Menneskekierlighed

og

og broderlig Velvillighed. Veiledte af denne, er det vi erkiende vor Forpligtelse til at befordre andres Vel, ikke som nogen Opofrelse af vort eget sande Vel, ikke som noget Skaar i vor egen Lykfalighed, men som en nødvendig Deel af denne. Vore Brødres Held blive derved vort eget; vi afværge de Stød, som true dem, vi bortrydde Hindringerne for deres Roe og Tilfredshed, og fremme just derved vor egen, thi vi erkiende den uadskillelig forbunden dermed.

Lader os her atter beundre den store tilbedelsesværdige Skabers uendelige Viisdom, der indrettede alting saa vel, saa herligt; der ei allene indrettede de enkelte Dele enhver saa fuldkommen efter dens Bestemmelse, men sammenbandt dem alle til ect uadskillelig Heelt, og giorde den ene uundværlig for den anden! Ja her er det vi især saa herligen kunne udbrede hans Ære, ved at handle overeensstemmende med hans evigviise, eviggode Hensigter. Vi see et Medmenneske i Livsfare; mon vi her ængstlig overlægge, hvad vi vove ved at redde ham, hvad vi vinde ved at skaane os selv? nei, han er vor Broder, hans Vel er vort Vel; denne Følelse driver os uopholdelig frem til hans Redning; og lykkes det os, da er hans Glæde ikke mindre vor egen. Vi arbeide, for at gaae over til et andet Exempel, med Iver og Fyrighed i vor Virkekreds — til hvad Ende? mon til vort eget Beste allene; eller og for andres Gavn allene? ingen af Dele-

ne;

ne; men til Bedste for det Hele, altsaa baade for os selv og for andre, thi vi have kun een fælles Fordeel for Øie; ved at fremme vor egen, fremme vi vore Brødres, og ved deres atter vor egen.

Videnskabernes flittige Dyrker indsamler nu Kundskaber, ikke for at prale med at være lærdere end alle andre, men for at udbrede de samlede Skatte af frugtbar Sandhed til Lys og Veiledning for sine Brødre. Handelsmanden anlægger nu Planer, og udvider sine Bestræbelser, ikke for at indspærre de vundne Skatte til arbeidsløse Arvingers Berigelse, men for at sætte saa mange flere Hænder i Virksomhed, skaffe saa mange flere Familier Arbeid og Næring, og blive et Middel til manges Fremgang i Velstand og Opmuntring til Flid.

Naar vi vide med os selv, at vi have arbeidet og anvendt vor Tid i det Øiemeed, at fremme vort eget og andres fælles Gavn og sande Lykkalighed, med eet Ord til det Heles Bedste; o da føle vi og den sødeste Glæde i den Bevidsthed: Du har levet til Guds Ære, thi den Bestemmelse, hvortil han satte Dig i Verden, har Du redelig søgt at opfylde. — Var da end Dine Evner faa, Dine Kræfter svage, var Din Forfatning i Livet saadan, at Du kun havde Leilighed til ubemærket at virke i det Smaa, og i en liden, indskrænket Kreds; det giøre Dig ikke mismodig; Du troe dig derfor ikke tilsidesat, ikke Din Flid unyttig anvendt! Du

giorde,

giorde, hvad Du kunde; havde Gud kiendt det gavnligt for Dig og for det Hele, at Du skulde virket mere, han havde da og givet Dig Leilighed dertil; han skal engang erkiende Dig for en troe Huusholder over de betroede Gaver, og belønne Dig rigelig

Naar da Apostelen tilskynder os, at gjøre alting til Guds Ære, saa giver han os derved en Hovedregel, som vi ikke noget Øieblik bør tabe af Sigte: han lærer os at erkiende vor Forpligtelse til idelig og med alle vore Foretagender at have vor Skabers Villie for Øie; han lærer os den nøie og uopløselige Forbindelse, der er mellem vore Pligter indbyrdes, mellem vort indvortes Sindelag og vore udvortes Handlinger, mellem det Forhold, hvori vi staae til andre Mennesker, og det Forhold hvori vi staae til Gud, mellem vore timelige Sysler og vor evige Bestemmelse; han lærer os at erkiende, at hvert et Øieblik af vort Liv er vigtigt i Guds Øine; at det uden Undtagelse har sine lykkelige eller ulykkelige Følger, alt efterhvad det vorder anvendt.

(Slutningen følger)

Trykfeil i forrige Nummer.

Pag. 213. Lin. 2. No. 27. læs: No. 26.

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 28.

Siette Aargang.

Fredagen den 14 Martii 1794.

Slutning af forrige Nummer.

Apostelen lærer os endeligen, at det ei er Læbernes blotte Ord, ei Mundens Røst, der kan udbrede Guds Ære, men at dertil udkræves et Sindelag, der er opfyldt af barnlig Lydighed og Tillid paa Gud, en Villie, der intet foretager sig uden med Hensyn til ham, for at vorde ham behagelig, og at opfylde hans kierlige Hensigter. Dette Sindelag bestræbe vi os da ret alvorligen at holde! da skal vort hele Liv blive en Gudsdyrkelse, vor hele Vandel vorde ham behagelig; da skulle de Lovsange, vi opsende ham, i Sandhed kunde udbrede hans Ære, thi de skulle da udflyde af den inderligste Taknemmelighedsfølelse for alle hans Velgierninger mod os. Da skulle hans Bud være os vigtige, og ikke Jagttagelse vor ivrigste Lyst. Da skulle vi ei roe det nok, at vinde feilende Menneskers Bifald ved Dydens udvendige Skin; vi skulle hige efter et høiere Maal, efter at tækkes den Alseende ved en ren og ustraffelig Vandel. I den tauseste Ensom-

hed,

hed, hvor intet menneſkeligt Øie kan henſkue, hvo
ingen menneſkelig Tanke kan opſpore vor Daad
handle vi da med ſamme Retſkaffenhed, med ſam
me ubeſmittede Dyd, ſom naar vi omringes
ſkarpſeende og ubeſtikkelige Dommere. Gud kie
der din Idræt, han ſeer din lonligſte Tanke; o
ſaa dette Øieblik haver han ikke givet dig forgi
ves; anvender du det ilde, hvad Regnſkab vil d
da aflægge derfor? Denne Foreſtilling vil da bliv
os det tryggeſte Værn mod al Friſtelſe til det O
de, den kraftigſte Tilſkyndelſe til uafladelig Fren
gang i det Gode.

Velan da, mine Venner! den være os hel
lig og uudſlettelig indprændet i vort Hierte! de
lære os, i alt hvad vi foretage os, at virke t
Guds Ære, til hans Henſigters Opnaaelſe! vo
Levetid, og hvert Øieblik af ſamme, være os vig
tig, thi den blev os ſkienket af Herren til vor Lyl
ſaligheds Fremme! Med Frimodighed vandre vi d
frem, thi Herren er med os; han ſkiænke os Dy
dens ſtille Glæder, og ſtyrke os med Beviſthede
om hans Velbehag; engang vil han kalde os til e
vigtigere Bane, hvor vor Aand evig ſkal ſtige
Fuldkommenhed. Tillidsfulde betræde vi da D
dens mørke Vei, forviſſede om, at den fører o
til ſtørre Lys, til ſtørre Lykſalighed.

O vel mig, om med fyrig Aand
Jeg troe mod Herrens Love bliver,
Da veed jeg, af hans Faderhaand
Mig ingen, ingen Magt udriver.

Je

Jeg for hans Øie vandrer da,
Paa sikker Vei jeg da kan træde,
Og naar han vinker mig herfra,
Jeg iler hen til evig Glæde!

M. F. L—g.

Borgerven!

Du pleier at tage til Orde, naar vigtige Dagens Begivenheder forefalde. Du pleier at dyrke den herlige Skrivefriheds Gudinde, ved frimodigen at lægge Dine Tankers Tribut paa hendes Alter; hvorfor tier Du da nu ved disse Dages mærkelige Sag, der beskieftiger alle andre, baade værdige Skribenteres og Skribleres Penne. Og hører dog ikke den 26. Februar hen iblandt vor Nations mærkeligste Dage. Landets Kongeboligs Opflugelse af rædsomme Ildsflammer, Fortærelse af mange Tønder Guldes Værdie, Henrivelse af mangfoldige Menneskers Liv, eller Sundhed eller Formue; disse saa vigtige Gienstande for en almindelig Sorg, kunne de ikke opfordre Dig til at hensætte i et Blad, der har saa mange Læsere, nogle Betragtninger herover; og paa den anden Side skulde det ikke være Pligt for dit Blad, at tale om det uvurdeerlige Held for Landet i Ulykken, at Forsynet reddede den meest beboede Deel, Hiertet af Staden, fra de overhængende Farer af Antændelser og Ødelæggelser; det uvurdeerlige Held, at de

til

til Slottet grændsende vigtige og kostbare offentlige Bygninger blive urørte; den uvurderlige Virkning af Ulykken, at det troefaste Baand imellem vor Konge, vor Regiering og Folket, blev knyttet fastere. Frydes Du ikke usigeligen ved den Aand, der viiste sig at besiele Nationen, den almindelige Borger-Enighed, almindelige Stræben at ville rædde, hvad mueligt var. Hører det ikke til Dit Kald, at sørge for, at den Aand kan udbrede sig, som i dette Tilfælde er opvakt, at Statsborgerne ved frivillige betydelige Sammenskud til uundgaaelige store Udgivter betager sin Konge den for et faderligt Hierte tunge Forretning, at udskrive en ellers fornøden Skat; og bør Du ikke ogsaa være den fattige Borgers Talsmand, imod, at ingen Pressning eller noget ufrivilligt skal finde Sted ved Subskriptionerne, hvilket jo kunde være mueligt, formedelst den Omgaaen med Bøger der skeer.

Svar.

Hvad skal Borgervennen sige, som ikke allerede, lige saa skiønt som rigtigt, er sagt af den danske Tilskuer. Det er Kiøbenhavns, ja vist nok Nationens almindelige Stemme, i Anledning af hiin høitidelkgen rædsomme Scene; at vi med sand virksom Fædrenelandskierligheds Varme, med hengivneste Følelser for vore Statsstyreres ædle vise Idrætter til Landets Gavn frembære vor Monark de Summer, der udfordres, ikke allene til en værdig Kongeboligs Opbyggelse; men og til Hielp til

de

de foreſtaaende ſvære Søe-Eqviperings Udgivter. Det er Nationens Ord, ſom den danſke Tilſkuer frembærer, hvor den ſiger: „ lad os med patriotiſke Hænder lægge den første Grundſteen til en nye Bygning, paa hvilken vor gode Konge kan ſætte den ſandrue og ſkiønne Indſkrivt: Denne bygge-de, uden Paalæg, eenige Borgeres Kierlighed.“

I Henſeende til Subſkriptioner paa Biedrag til Tabets Oprettelſe, er 3 Ting fornemmelig at iagttage.

1) At enhver Subſkription maae være aldeles frievillig. — Presning, nødende Overtalelſer, omgaaende Indſamlere, og diſſes Indſlydelſe ꝛc. ꝛc. bør ikke have Sted.

2) At Offerne paa Fædrenelandets Alter ſkee med runde Hænder, med enthuſiaſtiſke Følelſer hos de Rige og Formuende, men med klog Overregnings Aand hos den mindre Formuende. Det er af enhvers Overflod der bør toldes, men her maae lægges Mærke til, hvad Tilſkueren ſiger: „ at Tarvelighed der nys var Dyd er nu bleven en hellig dyrebar Pligt. Med Afſkye, med grundet Foragt, anſee vi den Søn der ſelvkierlig nyder eller bortødſler ſin Overflod, naar Naturens Stemme kræver han ſkulde hellige den, ja endog i al Fald dele ſin Nødtørft med en god og kierlig Fader, med en øm og ærværdig Moder. “

3) At Sammenskudene overgives vor gode Landsfader at anvende efter Velbehag; lad det hele Beløb end blive et Par Millioner og mere, det er dog indlysende rigtigt hvad Tilskueren siger: „Lad vor gode Konge end med sand Kongelig, sand landsfaderlig Høimodighed ringeagte Tabet af alt, hvad han sikkerlig ikke havde havt, hvis han ikke havde faaet det i Arv fra fordums Tider, da en mere østerlandsk Tænkemaade satte Kongernes Hæder i Hoffernes Glands; lad ham endog være nok saa villig, nok saa tilbøielig til at undvære alt det hvad ikke Fædrenelandets egen Hæder, eget Tarv gior uundgiengelig nødvendigt; men denne Opofrelse maae være aldeles frievillig, det maae være eget Valg, ikke Nødvendighed, der bestemmer ham her; det skylde vi ham, det skylde vi end mere vor gode Moder Danmark.“

Christiansborg Slots første Opbyggelse var et Foster af falske Tanker om kongelig Hæder; det var et pompfuld Stoltheds og Pragts Monument; det var en uhyre Masse af sammendyngede ufrugtbare Kapitaler; dets Virkning var Millioners Bekostning, og Udselse for en stor Deel til fremmede Lande, for fremmed Sandsteen, fremmede Kostbarheder, stærke Lønninger til fremmede Konstnere og Arbeidere; en sørgeligere Virkning var, at Bygningens Grundsteen var tillige en stor Nationalgields Grundsteen. Vor gode Konge fik dette Monument i Arv;

i Arv; da sværgede han: Fædrenelandskierlighed skal være min Hæder (gloria ex amore patriæ). Beslutningen var lig Frøet til et eviggrønt vidt udbredt stærk Træe, frugtrigt paa Frugter, hvis Navne ere almindelig Borgerfriehed, Borgerlykſalighed, og Glæde, Oplysning, paa utallige Greene. Det unge Træe havde Insecter og Sygdomme. Men vor Gud vandede og gav Vext, og skienkede os vor Frederik til Hielper for hans Kongelige Fader. Nationalgielden stod der som en Furie, en skrækkelig Fiende ved Træets Side. Der skulde kiempes mandeligen imod denne Fiende, og man havde allerede det skiønneste Haab om Fiendens Svækkelse, man saae allerede hen i Tiden dens Undergang vis. Under Anførsel af Sparsomhed, og med et velanlagt Financevæsens Hielp skeete Kampen. Midt i Kampen brændte Christiansborg, og det syntes som Fienden derved skulde vinde lige Tilvext i Styrke, som dens kiempende Modstander maatte taale Afgang ved Bekostning af en nye Kongeboligs Opførelse. Men Folket fremstod, ilede med Varme om Hiertet, med Tak til dets eiegode Statsstyrere ilede det hen til Fædrenelandets Alter, og ofrede, og Ofringerne bedvare og ere rundelige.

Som sørgelig Tildragelse i Landets Aarbøger skal det prægtige Christiansborgs Fortærelse staae beskrevet; men dog mindre sørgelig end dens første Opbyggelse. Dets Opbyggelse og de Millioners Henkastelse derpaa var saa meget uklogere, da Staden havde en Kongebolig, baade værdig og nyelig

med

med stor Bekostning istandsat af Kong Friderik 4de, der søgte og fik Storhed og Hæder ved veldædig gavnrig Daad. Dette kunde da have staaet i nogle Aar, og om da Bygningens Sværhed paa en svag Grund gjorde nødvendigt at tænke paa en nye Bygning, hvorfor skulde denne da være i stolt, landeplagende, østerlandsk, istæden for i ædel, i skion, i en sand Konge-Hæder værdig, Smag?

Det stolte Christiansborgs fortærende Ild slugte mange Mennesker, og deriblandt kiekke og gode Mennesker, det slugte store Videnskabs Skatte; det slugte mange Mesterstykker af de ædle skionne Konster. Disse store Tab vare sørgelige, marvtrængende, betydeligen vigtige. Det var levende frugtrige Træer. Nu slugtes og den uhyre Masse af sammenhobede døde Kapitaler.

Sammenlign nu, kiære Læser! de Følger, som Slottets Bygning har havt, hvilke strække sig til vor Tid, ja endog længere, med de Følger, dets Fortærelse medførte. Hine vare onde; disse ere baade onde og gode. De onde, beklagelige, og i en knap Financetid dobbelt beklagelige, ere dog om nogle faa Aar forvundne. Den gode Følge, et nyt Foreenings Troefasthedsbaand imellem Kongen og Folket, og Opvækkelse af den Aand, som vist i flere Tilfælde vil besiæle Folket, at det ved frivillige runde Sammenskud forekommer sin Konge, naar Nødvendigheden byder ham at tænke paa, hvorledes udfordrende Pengesummer til overrumplende betydelige Udgivter kan tilveiebringes. Hvo

ved

veed om ikke og Besparelse i et mindre Bygnings Fond, og i et mere simplificeret og med sand Kongelykke mere overeenstemmende Hofholdnings-Fond kunde ansees for Rente af en vundet Kapital, til Oprettelse af Tabet.

Efter denne Sammenligning gak hen, Du Rige! og ofre, og os dybt i Din Pung; Du Fattige! Din ringe Skierv har og sin Løn hos Gud.

Borgervennen vil slutte med Rahbeks Ord: at vi skulle inden kort Tid erkiende, at ogsaa denne frygtelige sex og tyvende Februar var et vigtigt, et veldædigt, Leed i den store Tingenes Kiede, som den Algode holder i sin alvise og almægtige Haand, og hvis sidste Leed er alt det Skabtes Lyksalighed.

Borgervennen er bleven overdraget at sige sin Meening om den i følgende Brevvexling omhandlede Sag.

Kiereste Ven!

Tak for Din omstændelige Underretning om hiin sørgelige Begivenhed. Jeg er gandske af Din Meening, at dette store Tab vil om faa Aar være forvundet, og at dets gode Virkning ikke lader sig beregne; men hvor ubodeligt kunde det ikke have blevet for Staten, naar Forsynet ikke havde reddet os fra den usigeligen rædselige Ulykke der svævede

os

os over Hovedet. Vor værdige Præst giorde en skion Tale derover, og viiste især det uværdige i den Tanke at Begivenheden skulde være en Guds Straffedom over Syndere. — Jeg har hørt at Du har paataget Dig Indsamling af Subskriptioner til en nye Kongeboeligs Opførelse. Jeg beder Dig derfor antegne i Din Bog hosfølgende 1000 Rdlr. fra en unævnt fyensk Kiøbstædmand. Jeg vil være skiult. Deels vil jeg ikke at Kundskab om mit Biedrag skulde have Indflydelse paa mine Medborgeres Bestemmelser; deels vilde maaskee min Familie og mine Bekiendtere troe, at jeg angreb mig for meget; hvilket jeg selv best kan bedømme. Jeg troer det er Pligt for Formuende, at biedrage klækkeligt. Thi det bør jo være Formaalet for vore Biedrag, at vi derved kunne have den Glæde at see vor Konge forskaanet for den sørgelige Nødvendighed, at maatte gribe til Skattepaalæg, hvorved den ringe fattige Mand lider; og denne Pligt for de Formuende er jo kier at opfylde i en Periode, og under en Konge der selv siger (Forordn. 12 Sept. 1792.): at han er betænkt paa efterhaanden at ophæve adskillige, fra gammel Tid af paalagte, Afgivter, som ikke indbringe saa meget, at Fordeelen for Financerne kan veie op imod de Besværligheder, Undersaatterne foraarsages; under en Konge der ved et klogt Besparelses Systeme søger at læge Statens Saar, under en Konge, der med sin Søn, og ved Hielp af ædle Raadgivere udbreder Velgierninger over Staten. Jeg kan maaskee, om et Handelsforetagende lykkes

mig,

mig, see mig hældig nok til at undvære en lige Sum i en saa værdig Hensigt.

Svar.

Dit sidste Brev var mig saare kiert, som et nyt Beviis paa den patriotiske Varme, jeg stedse har frydet mig ved at see min Ven i Eie af. Jeg vil ikke tale om, hvorvidt jeg og kunde være af den Formeening, at denne Varme havde bestemt Dig til en større Sum, end Dine Omstændigheder medføre; thi det kan Du selv best bedømme, som Du siger; Jeg leverede i Dag Dit Bidrag i Banken, tilligemed det, mine Kaar og mit Hierte bød mig at give; thi det Rygte er urigtigt, at jeg skulde være een af Indsamlerne. Vel havde jeg i Sinde at tilbyde min Tieneste heri, men siden forandrede jeg mine Tanker, og hør nu, beste Ven! hvad dertil var Aarsagen. Du veed hvor inderlig kier jeg har den gamle ædle Mand Philojustus. Han fortalte mig en Drøm, han havde havt, hvorledes det forekom ham, som om han saae en omgaaende Indsamler hos sig; men jeg vil lade Philojustus selv tale. Saa sagde han: jeg fortalte Indsamleren mine ringe Kaar, hvorledes Skiebnen havde gaaet mig imod, hvorledes jeg moisommelig maae, som en gammel fattig Student, ved Informationer, Oversættelser ꝛc. fortiene mit Brød, hvor tungt det var mig, at slaae mig ærligen igiennem Verden, og faae mine Børn vel opdragne. Intet hialp; han præssede og bad om en liden Skiærv.

Jeg

Jeg ſvarede: jeg tiener Staten efter min Evne. Med ærligt Sindelag imod mit Fædreneland indprenter jeg mine Børn Tarveligheds og Sanddrueheds, Redeligheds og Frimodigheds Grundſætninger; Gavnelyſt opelſker jeg hos dem. De ville blive dueligе Statsborgere; det ſeer jeg alt og glæder mig over. Hvad kan fordres mere af mig efter mine Omſtændigheder, end at levere Fædrenelandet ſaadanne Gaver. En liden afpreſſet Skiærv derimod gavner Kongen aldeles intet. O var jeg kun ſaa formuende ſom mit Hierte var rede at give ham alt mueligt; desuden kan jeg ikke heller faae i mit Hoved, at det er en anſtændig værdig Maade at erholde Bidrag paa. Jeg kan ikke undvære mere end denne 1 Rdlr. See der tag den; men ikke til min Konge. Nei! til vor ædle Prams Henſigt. Dette var Philojuſti Ord. Hans Drøm giorte mig opmærkſom paa Mueligheder, der kunde finde Sted ved Omgaaen; Mueligheder, ſom min Tillid til de værdige Mænd, der have paataget ſig Indſamlingen, lader mig haabe, ikke at vorde virkeliggiorte. Men hans Ord og videre Samtale beſtemte mig til at lade fare at befatte mig med en Indſamling, der lægger Baand paa de Bidragendes fri Villie.

Atter Fragment af Kiøbmandens Svar.

Jeg maae antage mig de omgaaende Indſamlere imod Dine Indvendinger. Man maae agte at det er af patriotiſk Nidkierhed de have paataget ſig den

den ikke behagelige Forretning, at gaae Huus fra Huus, for at samle Subskriptioner til en værdig Kongebolig, bygt ved Borgerkierligheds Samfund. Men Lønnen for deres Umage er, som en Ven fra Kiøbenhavn har fortalt mig, kun lidet smigrende. Deels usle Summer, deels finde de, hvor de mindst vente det, Modsigelser og Vægringer, saa at de maae bruge overtalende Foreſtillinger om det billige i at give, endog hvor lidet det maatte være, til en saa værdig Hensigt; og nogleſteds hvor de komme snakker man, blot for gandske at slippe, om det ufrivillige i at bidrage paa slig Maade, men at man derimod tegner sig i Banken, naar man har beſtemt sig. En Aarsag, kiereſte Ven! hvorfor jeg troer, at saadant Omgaaende er nødvendig, er denne: Hist sidder en Capitalist og aagrer, her en anden og ruger over mange Tusinde. De komme vist ikke selv ud af deres Reder; men angriber man dem med svært Overtalelses Skyts, nævner man dem Æren og foremaler dem deres Navne at vorde trykte, eller at vorde nævnte med Berømmelse i Klasse med de rundeligen bidragende, saa maaskee man torde træffe nogle af dem paa de samme Stæder, og overhovedet vil jeg spørge, om det er Ret at de skulle være aldeles fritagne for Bidrag, og om man ikke i det mindste bør pine disse Ugleunger med Angreb. — En anden Grund til at ombære Subskriptionsbøger ligger i, at mange af Pflegma eller Forglemmelse lode være at give, som ikke fattes Villie, men hos hvem man, naar de, uden at

umage

umage sig, kan tegne sig, erholder Bidrag. En tredie Grund er, at mange undsee sig ved at fremkomme i Banken med lidet. Overhovedet maae jeg sige, at jeg er sikker paa, at de omgaaende Indsamlere ikke vil presse nogen, undtagen hine aagrende Skurke. Dem skulde jeg gierne see trykkede som Svampe, naar det offentlige Vel derved kan befordres. Men for Resten naar jeg var Indsamler og kom til skikkelige Folk, vilde jeg spørge simpelt hen, om de have allerede nogensteds tegnet sig, eller om deres Evne og Frivillie tilsiger dem at tegne sig for noget, og om min Bog maae være Stedet eller ikke. Gik jeg da deres fri Villie for nær? ja forend den Mand, jeg kom til, havde sagt mig, at han vil tegne sig hos mig, og at hans Bidrag bliver saa og saa stort, før vilde jeg ikke vise ham min Bog, eller aabenbare ham hvor meget denne eller hiin hans Naboe og Bekiendt havde skrevet sig for; disse Regler vilde jeg strængeligen følge. Jeg vil tilstaae, at det er mueligt at en omgaaende Indsamler kunde af Ærgierrighed, for at faae indsamlet en stor Sum handle anderledes, og brugte nødende Overtalelser; Jeg vil tilstaae, at Philosusti Drøm kunde realiseres. Men alting kan jo misbruges, og deraf kan man jo ikke uddrage Bevis for at Omgaaen i sig selv er skadelig.

Borgervennen er eenig med den ædle fynske Mand, at naar Omgaaen endeligen skal have Sted, saa bør den Regel, og det Hensyn paa enhvers frie

Villie

Villie som han vilde foreskrive sig, strængt iagttages af enhver der gaaer om med Subskriptionsbøger. Men imod Omgaaen i sig selv har Borgervennen meget at erindre:

1. De virkeligen frievillige Subskriptioner i Banken og i enkelte Selskaber her i Staden, skal allerede beløbe sig til en saare betydelig Sum; hvor meget vil ikke indkomme for det øvrige Danmark, for Norge, for Hertugdommene, og fra vore Vestindiske Øer. Det er mange runde Summer af 1000, 5000, 10000 Rdlr. og mere fra vore patriotiske Kiøbmænd, fra een og anden grundrig Advokat, eller Læge eller Professor, og af 50, 100, 200 Rdlr. mere eller mindre fra de ikke saa formuende, det er saadanne Summer tilligemed Corporationers, Laugskassers og slige Indretningers Bidrag der har foraarsaget, og fremdeles vil foraarsage Belobet bragt til en Høide, der vil giøre Fædrenelandet Ære, usigelig Gavn, og hiertelig Glæde for hver den der havde Andeel deri. Hvad betyder da den 1 eller 2 eller 5 Rdlr., som en omgaaende Indsamler faaer en eller anden overtalt til at give; hvor lidet udgior ikke disse smaae Summer. Havde Yderne selv med fuldt Hierte frembaaret dem, da skulde den liden Sum været velkommen og Giverne været takkede; men nu indseer enhver let at vor gode Konge vil giøre Forskiel paa den Kierhed han tillægger dem, fremfor frievilligen selv frembaarne Offere, om de endog vare mindre.

2.

2. Naar Bidrag til hvad det end maatte være, ikke ydes uden fordi Yderen synes at det saa maae være, at han ikke kan slippe, at han vil have Overhængeren, Maneren fra Halsen, saa er Bidraget ikke frievilligt, men et Paalæg, en Art af Skat, og kan vel en Undersaat have Rettighed til at affordre sin Medborger Paalæg? Er det ikke een af Aarsagerne, hvorfor Collectering i vor Lovgivning er forbudet, see iblandt andet Fr. af 9 Marti 1792, 5 Cap. 6 §. og er ikke desuden erkiendtlige lykkelige Borgeres frembærende Offere til en Monark, hvis Bolig Ilden fraroved ham, noget langt andet, noget i sin Natur væsentligen forskielligt fra Gaver til en brandlidt Mand, for hvem Øvrigheden har tilladt at Collect maae ske. Bør da ikke endog ikkun Skinnet af en lige Indsamlings-Maade af to saa himmelvidt forskiellige Ting undgaaes.

3. Kappen i at ville overgaae hinanden eller ligne hinanden, endog over sin Evne, og mere stigt er forbundet med de omgaaende Subskriptionsbøger.

4. Kiøbmanden troer at man skulde faae de Aagrende og over Skatter rugende Udyr vorte til ogsaa at give noget. Men den værdige Mand kiender dem ikke ret; og deres spidsfindige Udflugter. Han er for godtroende; og om end saa var, at man fik noget lidet fra dem, saa vilde det baade være ubetydeligt; og dernæst alt for ureent til at burde taales paa Fædrenelandskierligheds Alteret; ja Borgervennen vilde endog snarere ønske at det, een eller anden Capitalist karrigen har frembaaret, for ikke for Skams Skyld gandske at udeblive, kunde, fraskrives det reene, og gives Vedkommende tilbage.

Borgervennen overlader bedre Penne, at afhandle eller nærmere udvikle hvad om denne Sag kan siges for og imod.

F. T—v.

Borger-Vennen.

No. 29.

Siette Aargang.

Fredagen den 21. Martii 1794.

Anmeldelse.

Torsdagen den 13de hujus sidstleden var Administrationen samlet tillige med de tre Herrer Repræsentantere, Hr. Obrist-Lieutenant Ammon, Hr. Pastor Bentzon og Hr. Secretair Hoftved, i hvis Overværelse alle Selskabets Documenter og Protokoller bleve fremlagte og forevisse, i Anledning af Hr. Pastor Rorbyes Fratrædelse fra Administrationen, og blev af ovenmeldte Hrr. Repræsentantere givet i Administrationens Mødeprotokol Attest for Dokumenternes rigtige Aflevering. Hr. Pastor L. Palludan tiltraadde ved denne Samling Administrations-Forretningerne.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid bleven indkiøbt 3 Kgl. Obligationer No. 7661, 7662, 7663 a 70 Rdlr., til Beløb den Summa 210 Rdlr., hvilke Obligationer behørigen ere paategnede, og skal blive deponerede i Species-Banken.

Til

Til Pensionisternes Efterretning tilkiendegives, at Blanketter for det ved April Maaneds Begyndelse udbetalende Qvartal daglig kan afhentes hos Selskabets Kasserer Aagard, boende i Magstrædet No. 37. Disse Blanketter skulde forsynes med Præstens Paategning, og med Vedkommendes Pensionists qvitterende Underskrift, forinden Pensionen udbetales.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hasling. H. J. Cantor. J. L. Paludan

Af Sturtz.

I disse oplyste og milde Tider træder dog undertiden een og anden Helt frem paa Banen, for at standse Menneskekiærlighedens alt for stærkt indtrængende Strøm. En saadan Mand er Linguet, han antager sig Bøddelens, ligesom tilforn Wollenkragenius antog sig den angrebne Djevels Sag.

Da Cardinal Richelieu reiste til Lyon, for at fornøie sig med Cinq Mar's *) og De Thou's Hen-

*) Cinq Mars var Ludvig den 13des Mignon, og formedelst en Cabale imod Cardinal Richelieu, blev henrettet i Lyon. De Thou var Medviider deri.

Henrettelse, erfoer han underveis, at Skarpretteren havde brudt sit Been; Hvilken en Ulykke, raabte han, nous n'avons point de Bourreau! et Udraab, som kuns en Kapelmester foler i al sin Styrke, naar Primo Soprana i hans Opera bliver syg, men som dog Linguet ligesaavel maae kunde føle, siden han har forsvaret Tiberius, Nero og Chalatai's Forfølger.

„ Hvad ligger der" mener han, „ Magt „ paa nogle Skurkes Liv, da dog Krigen fortær„ rer hele Nationer." Virkelig er det ogsaa lige kraftigt, enten at myrde paa Grund af et Manifest eller efter Halsretsordenens Forskrift; men ofte, naar ingen Heltedyder kan temmes, lykkes det os maaskee at giøre en forældet Lov mistænkelig.

Da det ikke staaer i vores Magt at standse Pestens Ødelæggelser, skal man derfor ikke helbrede en Feber? Jorden er bedækket med Menneske-Offere, og just derfor lønner det Umagen, om vi endogsaa kuns kan redde nogle faa af vore Brødre. Treffende og tydelig bestemmer Beccaria *) Tilfældet, naar det bliver nødvendigt at skille det sunde Statslegeme ved et anstukket Lem, nemlig, naar Forbry-

*) Marqvis Beccaria i Turin har udgivet en Afhandling under Titlel: Traité de Delit & de peines, som er oversadt næsten paa alle Sprog. Voltaire har udgivet den med Noter.

bryderen er en Fredsforſtyrrer, naar hans Tilhængere underholde Oprør, naar gode Borgeres Død kan blive en Følge af hans Liv. I ethvert andet Fald er Dødsſtraffen en overflødig Gruſomhed, da alle Tiders og Stæders Erfarenhed bekræfter, at Forbrydelſer ligeſaalidet forøges ved milde, ſom formindſkes ved ſtrenge Straffer.

Mon man derfor er i roeligere Beſiddelſe af ſin Eiendom i Marokko, fordi man parterer Røveren med Sabelhug, eller i Algier, hvor man ſtyrter dem need af et Taarn, hvor de bliver hængende ved Jernhager? Ingenſteds gives blodtørſtigere Misgierningsmænd end i Italien og Frankerig, hvor man dog oftеſt radbrækker og halshugger. Ingenſteds røves oftere paa Landeveiene end i Engeland, hvor dog ingen Røver undgaaer Galgen; og ingenſteds reiſer man ſikkrere end i Danmark og Holſteen, hvor man ikke mere hænger nogen Tyv. Milde Straffe og Eenevolds Magt er et ſjældent Optrin i Hiſtorien.

Da det første Menneſke med lovformelig Ceremonie blev radbrækket, ſkiælvede viſt alle Tilſkuere af Skræk og Afſkye; men omſider vænnes man til blodige Optrin. Enhver Execution bliver et Skueſpil for Pøbelen, hvorved og ofte en Mand af Levemaade anvender en Time til Tidsfordriv. For faa Aar ſiden hængte man i Paris en Abbe for Tyverie, og en veltænkende og venlig Lærd indbød Forfatteren

af

af disse Tanker til dette Optrin med følgende Ord: Allons, Monsieur, faire un tour a la place de Greve, pour voir danser Monsieur l'Abbé. Otte Dage forend D'Amiens kuroniske Slagtning var der ikke et eeneste Vindue mere at faae til Leie. Elles etoient tout prises pour les Dames.

De andægtige Optrin ved vore Henrettelser virke ofte saa meget imod deres Hensigt, at de opvække til Misgierninger. Det behøver kuns at falde en Sværmer ind, at Døden maaskee kunde overfalde ham ubereed, og strax er han færdig med den største Roelighed at afskiære sig Struben, at han kan vinde Tid til at bede sig salig; andre ere kiede af et elendigt Liv, og trænge sig ved Forbrydelser til Døden. For begge er kuns Livet en Straf.

Er der Forhold imellem Forbrydelsen og Straffene, naar en Elendig skal ophøre at være til, fordi han har gnavet lidet af den Riges Overflødighed? Frygtes vel Strikken af en philosophisk Spidsbue, som hader Arbeide, elsker Fornøielser, dadler Eiendommenes Ulighed, der betragter, at vi alle ere udsatte for mangfoldige Dødsmaader, og at enhver Sygdom piner meget mere, end en hurtig Bøddel? Kan vel et eeneste slemt Qvarteers Tid afskrække ham mere, end et misommeligt Liv under bestandige Prygl? Jeg troer med Voltaire, at en hængt Skielm duer til intet, isteden for at

han

han dog i Lænken kan erhverve noget til Selskabets Fordeel.

„Men Eders Slaver" bliver Linguet ved, „ere dog fordømte til en langsom Død, hvor ofte „hentæres de ei i et fugtigt Fængsel, ved den ækkelste Kost, og saa bedrøvet et Liv, er en ussel „Gave."

For sund Føde og rene Fængsler maae Øvrigheden vaage; thi at slagte Mennesker fordi de ikke kan leve meget længere, henhører til veterinair Jurisprudentsen, thi efter denne bliver det fornuftigere, hellere at ihi lskyde en syg Hest. Derfor fortiener den skarpsindige Øvrighed i en vis liden Stad at roses, der for faa Aar siden af Medlidenhed lod ophænge en Tyv, som var for sygelig til at brændemærkes!

Langt urimeligere ere de Klager over Underholdningen og Opsigten med Slaverne; thi af Oeconomie er det dog vel ikke tilladt at dræbe? Ellers var det jo undertiden huusholderisk at holde en Bondeklapjagt i de Lande, hvor Liveiendoms-Ret endnu findes.

(Slutningen følger)

En

En Jodes retsindige Velgiørenhed.

(Dette Stykke er vel allerede trykt og findes indrykket i Ugebladet Tilskuerne, men Borgervennen troer det overensstemmende med sit Øiemed, at bidrage til dets videre Bekiendtgiørelse, især hos Bladets Læsere af Borgerstanden, deels fordi dette Træk maae være behageligt at erfare for enhver Menneskeven, deels fordi de, som tvivle om Muligheden af slig en Plans Udførelse, kunne derved overtydes om det modsatte)

En anseet hebraisk Bankvier i Hannover, Kammeragent Meyer Michael David har for nogle Aar siden udsat en Kapital af 100000 Gylden, som ikke kan opsiges, hos Kongen af Danmark. Af sammes Renter skulle efter hans Død de fromme Stiftelser, som han nu med største Iver og megen Bekostning foreståaer, holdes vedlige

Iblant disse udmærker sig et Opdragelses-Institut, som Regieringen i Hannover har samtykket. Han har ladet bygge et Huus, som er ligesaa smukt som passende til Hensigten. Deri boer Hovedlæreren med 5 Elever. Disse 5 nyde frit Underhold og fri Undervisning. Naar een gaaer ud, træder een strax i hans Plads. Ingen bliver tilladt at hengive sig til Handel, men de sættes

sættes alle til Haandværkere, med mindre een viiste særdeles Anlæg til een af de høiere Videnskaber og vilde hengive sig til dem. Hvert Barn bliver 7 Aar i Institutet, og undervises i forskiellige Klasser i den jødiske Religion, Læsning, Skrivning og Regning, i Historie og Geographie, i Fransk og Hebraisk; af det sidste er Talmud udelukket.

En Dreng, som allerede temmelig voxen var optagen i Institutet, har nu i et Aars Tid været i Lære hos en christen Mester, som er velfornøiet med ham.

Denne Efterretning er tagen udaf den Jenaiske Litteratur-Tidende, og maae være interessant for dem, der ønske den bekiendte menneskekierlige Plans Fremme hos os.

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 30.

Siette Aargang.

Fredagen den 28. Martii 1794.

Af Sturtz.

(fortsat.)

„ Men hvorledes vil I holde Eders Ducs og „ Pairs i Tomme " spørger Linguet med en triumpherende Mine „ naar grove Forbrydelser ikke „ længere skal straffes med Døden? Vil de ikke „ falde ind i Eders Huse, vanære Eders Koner „ og Døttre, og hævne den ringeste Fornærmelse „ med et Pistolskud? Thi kuns imedens Misgierningen er nye qvæler Folkets Afskye og Raab „ Familiens Bønner; Dommeren kan ikke redde, „ hvor meget han endog er Hofmand; Retfærdigheden forsones og Misgiærningsmanden forglemmes. Men, naar Forbryderen overlever sin „ Straf, naar han til Vanære for sin Familie „ slæber sine Lænker imellem en Mængde af Misgierningsmænd, saa foreene igien alle Slægtninge deres Bønner, deres Venner ved Hoffet „ trænge igiennem, og et fornemt Skarn behøver

„ ikke

„ ikke mere at frygte for Straf.“ Jeg tænker dog at det ikke er gandske umueligt, at holde over gode Anordninger; jeg formoder ikke, at Hof Intriguer over alt kan spotte Dommer-Embedet.

For faa Aar siden blev i et stort Rige 2 Brødre af Stand formedelst en skammelig Handling dømte til Bergværks Arbeide, og er endnu i denne Time ikke frigivne. Blot Skammen en saadan Dom fører med sig, naar den endog ikke blev fuldbyrdet, er skrækkelig nok for Folk af Stand og Opdragelse, ja mere smertelig end Døden selv, fordi man hos saadanne Folk bør forudsætte Begreber, eller i det ringeste Fordomme om Ære. Altsaa vil de have alle Dødsstraffer ophævet, endogsaa over forsætteligе Mordere som have forkyndet det menneskelige Selskab Krig? spørger man mig. Nei! saadanne Lækkermunde som den sachsiske Hyrde, der af Gourmandise aad Børn. Værter, som med kold Blod myrde deres Gieſter, og hænge deres Skinker i Rogen, Stiemænd, Giftblandere — naar I ikke kan bevogte disse Umennesker, saa giører Jagt paa dem, som paa Dyret i Gewaudan; Men i en stærk Lænke er dog en Mørder ikke farligere end Løverne i Tower. Vores Ret til at dræbe en Moder, skal grunde sig paa Giengieldelsens-Retten. Barkhausen har tydelig vist denne Menings Urimelighed. Naar Mørderen skal dræbes til Giengieldelse, saa maae ogsaa Hoerkarle af Retten tilholdes at bringe deres Koner i den Fornærmedes Seng;

Seng; en Erſtatning, ſom ofte er værre end Fornærmelſen ſelv. Endogſaa Børnemord, ſom er ſaa let, ſaa almindelig, ſaa fuldt af diævelſk Ondſkab, og ſaa gandſke imod al Følelſe af Naturen, bør ikke ſtraffes med Døden.

En ung Barnemorderinde tiltalte ſine Dommere paa følgende Maade: „ Jeg taler ikke for „ mit Liv, thi jeg er vanæret, og jeg omfavner „ Døden ſom min Ven. I ſtraffer mig ikke, I „ forløſer mig kuns fra en Rad af utaalelige Pinsler. Jeg var blomſtrende og lykkelig, misundt „ af alle unge Piger, elſket af alle unge Mandfolk. O foragter mig ikke efter min Død, I „ kydſke! erindrer Jer mig, om I kan, i Lidenſkabens Time, naar Hiertet ſvolmer høit, og „ Tungen famler, i den eenlige Løvhytte, naar I „ ikke finder andre Vaaben end afmægtige Taarer „ imod den fyrige Mand, ſom I elſker, rædder „ da Eders Uſkyldighed, om en Gud hielper Eder! „ Jeg reddede den ikke, og med den var mit Livs „ Roe borte. Hvor foragtelig vil de ikke nu ſee „ ned til mig, hvor vil de ikke ſpotte over „ min Stolthed og min Vanære! Hvor maae jeg „ ikke igiennem et langt og beſværligt Liv bøde for „ en Minuts Feiltrin. Jeg fortiener nu ikke en „ Venindes, en Mands, en Selſkabs Søſters „ Agtelſe, eller en eeneſte menneſkelig Glæde mere. „ Det ærværdige Modernavn, er en vanærende „ Titel for mig. Ha! I Dommere! alt dette

„ raſede

„ raſede i mit Bryſt i Fødſelstimen. Kiender J „ et fødende og vanæret Fruentimmers Tilſtand? „ naar ſtedſe tilvoxende Pinsler qvæle under den „ meeſt haabloſe Fortvivlelſe, er da Lys i For„ ſtanden? Handler jeg frit paa Naturens og „ Samvittighedens Pinebænk? O! levede du ikke, „ du Ulykkens Pandt, raabte det dybt af min „ Siæl, o Skaber! modtag det, dette uſkyldige „ Barn! det undflyer Livets Møiſommeligheder, „ og redder ſin Moder fra Vanære, ſom er bittre„ re end Døden, viſt nok bittrere end Døden — „ og da dræbte jeg mit Barn — Ach! hvor gier„ ne havde jeg ikke opdraget og dannet det, men „ at udſætte mig for en ævig Foragt, dertil var „ jeg ikke foragtelig nok.“ Sagen blev tilligemed Forbryderindens Tale ſendt til et juridiſk Facultet; og derpaa faldt følgende Dom, at Inqviſitinden, ſig ſelv til velfortient Straf og andre til Afſkye og Exempel, tilligemed en Hane, en Slange og en Kat, i Mangel af en Abe, levende ſkulle ſtikkes i en Sæk og druknes.

K—d G—e.

Et lidet Bidrag til Collegial-Hiſtorien.

Den Spolering og Fordærvelſe, ſom Vinduerne og Væggene udi denne Collegii Bygning ſaa ofte paa en liderlig og ſtrafværdig Maade tilføies

føies en meget vel bekient, og at saadant allene skeer af endeel her opbragte ilde optugtede unge Drenge, der, istedenfor at de i Contoirerne skulle forblive at skrive og lære noget nytteligt, gives Leilighed, formedelst manglende Opsiun med dennem, til at staae næsten hele Dage ved Vinduerne og andensteds, deslige Ting at foretage og forøve, hvilket Hans Kongelige Majestæt og selv allernaadigst har observeret, og derover havt en stor Misfornøielse, som os er bekiendtgiort til den Ende at vi samme skulle see remederet.

Vi have derfore villet advare alle og enhver Vedkommende, at de deres underhavende Drenge formaner og foreholder, at entholde sig saadanne straffværdige Gierninger, samt udi Contoirerne at forblive saaledes som skee bør; og paa det deslige Ting desto bedre kan forekommes, have vi befalet Portneren, Jens Rasmussen, at han stedse om Dagen derom skal inqvirere, samt Vinduerne til Slotspladsen og andre fornødne Steder at see tillukte, og naar han nogen Dreng derved befinder, samme da at henvise til det Contoir hvor han henhører, og sligt med hvad ellers kan være forefalden, Principalen at tilkiendegive, som da skal sætte Drengen saaledes til rette, som Principalen selv i paakommende Tilfælde dertil agter at svare, fornemmelig naar nogen udi Vinduerne ved Fordærvelse og andre utilbørlige Ting antræffes, hvorom bemelte Portner tillige er befalet at give os Underretning,

at

at vi i behovende Tilfælde kan vide at foranstalte hvis skee bør. Denne vores Advarsel og Ordre foreviſes da derfor udi alle her ved Stedet værende Contoirer, hvor deslige unge Drenge befindes, til behørig Efterretning og Efterlevelse, og haver vedkommende Principaler herpaa at tegne, at det dennem saaledes er bleven bekiendtgiort.

Rentekammeret den 26. Jan. Ao. 1728.

Gyldencrone. Bartholin Rasmuſen. Meier. Borneman. Juſteſen. Gøhler. Basballe. Bram.

Om Taarnpenge.

Taarnpenge er Navnet paa en Afgivt der hæfter paa Beſtallinger for dem der ere i Rangen. Hermed har det følgende Beſkaffenhed, hvoraf og Oprindelſen til Navnet ſees. Ved Reſkriptet af 21. Sept. 1742 til Rentekamret blev befalet: „at da de i Behold værende Brandſtyrkaſſens Penge ei vare tilſtrækkelige til deraf at beſtride de til Frue Kirkes ſamt Taarns fuldkomne Iſtandſættelſe i Kiøbenhavn behovende Udgivter, saa ſkulde, til Hielp til denne Bygning, alle Benaadninger med Karakterer, ſom fra det danſke og tydſke Cancellie, ſamt Rentekamret, udfærdiges, item for de Charger, ſom igiennem Land- og Søe-Etatens Krigs Cancellie expederes, nemlig ved Landetaten for den øverſte

ſte indtil Oberſter inclusive, dog de ſidſte ikkun naar dem derhos forundes Regimente, og ved Søe-Etaten indtil Schoutbynachter (kaldes nu Contre-admiraler) ligeledes inclusive, efterdags og til en Summa af 40000 Rdlr. kan være indſamlet, betales ligefaa meget ſom det til Beſtallingen forbrugende ſtemplet Papir ſig kunde bedrage. Desligeſte ſkal enhver ſom med de kongelige Ridderordener benaades, hertil efter eget Gotbefindende erlægge noget, hvorom Ordens-Secretæren gior Indberetning til Rentekammeret."

Ved Reſkript af 5. Febr. 1746 blev befalet: at diſſe Taarnpenge ſkulde vedvare, da Kirkens og Taarnets Bygning havde koſtet 12288 Rdlr. 32½ ß. mere end de 40000 Rdlr., foruden 12400 Rdlr. ſom var laant af den norſke Skolekaſſe. Ved Reſkript af 1. April 1746 blev 36000 Rdlr. af Taarnpenge beſtemt til 6 Profeſſorgaardes Opbyggelſe i Kiobenhavn, naar forſt Frue Kirketaarn var betalt. Derefter ſkulde ifølge Reſkript af 14. Febr. 1757 og 5. Januar 1759, 26000 Rigsdaler anvendes til den tydſke Kirkes Bygning paa Chriſtianshavn.

Ved Reſkript af 2. Februar 1759 blev Taarnpengene tillagt Friderichs Hoſpital indtil videre; dog ſkulde den til tydſk Kirke beſtemte Sum, ſamt det forhen nævnte Laan af den norſke Skolekaſſe forſt være gandſke afbetalt, ſaa at Taarnpengene

forſt

først fra Aaret 1764 af tilgodekom Hospitalskassen (see Reskr. af 21. August 1761 og 11. Mai 1764.) Disse Reskripter findes alle hos Fogtmann; derimod er et Reskript af 24. Februar 1759, som Fogtmann mangler: at Taarnpenge med deraf indkommende Renter ikke maatte bruges til Hospitalets løbende Udgivter, men begge Deele oplægges til en Fond, saalænge til Renterne deraf kunde taale, tilføiet de øvrige Indtægter, at indtage og underholde 300 Fattige.

Denne Indtægt er ved de nu ikkun sielden uddeelende Rangsbestallinger, og at den halve Gebyr for endeel eftergives, saa meget sunken, at der nu neppe kan giøres Regning paa 1000 Rigsdaler aarlig. Hospitalets havende og efter Stifterens Bestemmelse af disse Taarnpenge opsamlede Fond udgiorte ved 1791 Aars Udgang 137675 Rigsdaler.

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 31.

Siette Aargang.

Fredagen den 4. April 1794.

Anmeldelse.

Da Administrationen nu har anmodet alle de høie Herrer, paa hvilke var valgt den 27de Januar h. a. til at være Repræsentantere for Selskabets første Klassifikation, og de alle have behaget at undskylde sig, at de ikke kunde imodtage Valget, saa anmeldes dette, og skal de nu værende høie Herrer Repræsentantere for denne Klassifikation ved Circulation skyldigst blive anmodede om nye Proposition til Valg i næste Generalforsamling. For tredie Klassifikation har Hr. Kaptain Wulff behaget at antage Valget som Repræsentant.

Bæreſtoles første Brug hos os.

Under 16 November 1664 udgav Kong Friderik 3die en Forordning, hvori han siger: „at os elske-

elskelige Michel Ange Tonti og hans Arvinger, Medconsorter eller deres Fuldmægtige til vore Undersaatters Bequemmelighed, maae allene her i vores Riger indføre, anrette og paa 10 Aars Tid lade giøre, selge oc leie, eller oc at tilstede at giøre lade de Stole som bliffuer dragen aff 2 Personer, hvorimod alle Handtvercks Folck oc andre skal være forbudet dennem at bruge, selge, leie eller giøre lade, under 100 Rigsdaler Straff." Deraf skulde $\frac{1}{3}$ tilfalde et Hospital paa Christianshavn, $\frac{1}{3}$ Angiveren, og $\frac{1}{3}$ bemelte Interessentere. Hvo der begierede at kiøbe, leie, giøre, eller giøre lade slige Bærestole, skulde søge saadant hos Interessenterne for den Priis, de kunde blive eenige om, dog maatte ikke tages høiere Leie af en Stol daglig end 2 Slettedaler en heel Dag.

I Følge denne Forordning udgav Tonti en Placat, at han havde føiet den Anstalt, at fra den efterfølgende Februari Maaneds Begyndelse skulde saadanne Stole være at finde paa Torvene og Stadens offentlige Stæder, saa at de af alle og enhver kunde bruges „uden nogen Underscheed" for den Leie, som Forordningen bestemte; og om nogen forlangte Stolen kun for eengang, skulde Prisen være 9, 10 eller 11 lybsk Skilling, mere eller mindre efter Veiens Længde. Dem der vilde lade sig antage til Dragere vilde han første Gang lade klæde, „oc saaledes med dennem accordere som billigt

og

og ret exactis, saa at de kand bliffve ved Mact og derved haffve fornøden Underholdning."

Noget til Eftertanke for rige Veldædige.

Skribentere, saavel hos os som især i Tydskland, arbeide dem til Hæder saa flittigen paa at skaffe tilveie Bøger, der udbrede Lys i Forstanden hos Almuen; vi have paa den Maade seet Lære- og Læsebøger, saavel almindelige for den hele Almue, som og for enkelte Klasser og Stænder.

Saaledes angaaer Almuens Lærer, Jesper Hansens Historie o. fl. nærmest Bondestanden, Constants Levnetshistorie angaaer nærmest Haandværksstanden, Søemandssangene Matrosen, Spindeskolerne Spinderskerne. Men en Læsebog, forfattet med Hensyn paa den ringe Søefarers Stand, fattes endnu, og skulde den ikke kunde være saare nyttig? Man forestille sig en Bog af blandet Indhold, hvori man finder Naturbetragtninger over Havet, og Havets Farer, med Henvisning paa Naturens Fader, Lovsange til ham, Religionssange og Tanker. — Man finder Oplysninger og Forklaringer over Havets Naturhistorie, over Vindene, over Havets Lysen; Man finder Søemands-Overtroe om Søeorme, og Kraker, om Havmænd

med

med Fruer ꝛc. bekiempet og igiendrevet, med Angivelse af Oprindelserne til slige Fabler; Man finder noget om Fiskenes Naturhistorie, og en liden Fiskerie-Catekismus. I en anden Afdeeling seer man et Mindested for berømmelige og kiekke Søemænd; her er Columbi Historie, Capitain Kooks, Magnus Heinesens, Hvitfelds, Hornbekkernes, Jens Munks, Tordenskiolds og fleres ædle og kiekke Daad. I en tredie Afdeeling seer man Hæders- og Mindesange for slige Mænd, af vore beste Digtere, paa Schultziske Melodier. I en fierde Afdeeling staaer smaa Fortællinger f. Ex. den om de russiske Robinsoner. I en femte læser man en Moral i Exempler; — i en siette en liden Stierne-Catechismus; — i en syvende en liden medicinsk Forsigtigheds- og Klogskabs-Bog; — i en ottende Naragtigheder, Moerskabssange, morke Taler, Tankesvelsersspil af den Slags, som Weisses og flere tydske pædagogiske Skrivter give Anvisning til. Man forestille sig en slig, ikke liden, Bog, forfattet af et Selskab patriotiske og sagkyndige Skribentere og Digtere; man forestille sig den solgt for saare ringe Pris, man forestille sig den brugt af oplyste Skibspræster som Textebog, til Brug deels paa Religionsdagene, deels til Aftenforelæsninger; man forestille sig Moerskabs Afdeelingen at give Lungerne sunde Nystelser; man forestille sig Oplysning og Glæder som Frugter af slig en Bog, og da sige man, om dens Nytte ikke vilde vorde saare udbredt, og om det ikke var et ædelt Foretagende for

vel-

veldædige Kiøbmænd eller andre Stænders velhavende Mænd eller Qvinder, at skaffe en slig Bog tilveie; thi der behøves kun en Capital ved hvilken en overmaade liden Betaling for Bogen kan bevirkes, da vil de Skribentere og Digtere, der have Kald dertil, vist fremstaae og i Foreening forfatte Bogen. Vi have den Stistrupske Stiftelse for at uddeele Bibler ꝛc. Kan man ikke og haabe et Legat til ovenstaaende Idees Iværksættelse? Men nok herom; Førend Legatet stiftes er ufornødent at udvikle nogen Plan for Indretningen. Borgervennen har blot villet give Vink om denne Sag, og fandt dertil Anledning ved at see et Forsøg til saadant et Skrivt, af en Præst i Marsken, Hr. Harris; Man har en dansk, men slet, Oversættelse deraf, under Titel: den fromme Søefarer, trykt i Hadersley 1792.

To Bidrag til Historien af Tænkemaaden om Jøderne.

1. J. Lazarus, Jøde af Kiøbenhavn, ansøgte i Aaret 1742, at da Jøden H. Goldtschmidt, som havde været i Brændevinslauget, og af hvilken han indtil den Tid havde taget det til sine Aqvaviters og Liqveurers Distillering behørige af Sukkervand præparerede Brændevin, ved Døden var afgaaet,

Kon-

Kongen da vilde tillade, at afg. Goldtſchmidts ſig i Kiøbenhavn befindende Svoger, N. Valentin, maatte ham til Lettelſe og Hielp i hans Alderdom, og til hans Arbeides Fortſættelſe, træde i Compagnie med ham, og da een af dem forundes at antages i Brændevinsbrænderlauget, for begge to at nyde Deel i de Lauget ved Laugs-Artikler givne Privilegier.

Magiſtratens Erklæring herover indeholdt, at afdøde Jøde Goldtſchmidt vel har været optaget i Brændevinsbrænder-Lauget i Kiøbenhavn, ſom er det første og eneſte Exempel af, at nogen Jøde har været i noget Laug; men at det ſkeete, fordi denne Mand brugte Brændevinsbrænderiet, førend Lauget blev benaadet med Laugs-Artikler, og tilforn med temmelig ſtor Bekoſtning havde ſat ſig i Stand. Paa Grund af Magiſtratens Erklæring reſolverede Kongen under 22. Junii 1742: at ikke flere Exempler i dette Tilfælde ſkulle tillades, ſiden det er ſtridig imod den kongelige Anordning, angaaende Jøder, ſom ſig i Kiøbenhavn nedſætte; Og ſkal Valentin anholde om kongelig Bevilgning, førend ham tillades, ſig i Kiøbenhavn at opholde, eller at vinde Borgerſkab, ſaa og tillige fyldeſtgiøre Reſcripterne af 2den September 1726 og 17. Auguſt 1736.

2) Reſcript til Kiøbenhavns Magiſtrat 19. September 1788:

Paa

Paa det at de her værende Joder, ligesom paa andre Stædet er begyndt, kunne vænnes til at lade deres Børn oplære til Haandværker, Manufacturer eller andre nyttige Haandteringer, hvorved de paa lovlig Maade kunne erhverve deres Brød, og blive nyttige Borgere i Staten, tillades, at saavel Haandværksmesterne, som Joderne, maae have Frihed til at indgaae Accord med hinanden, angaaende Lære Drenges Antagelse.

Udtog af et Brev fra Ditmarsken, dateret 12. Martii 1793 om Oversvømmelse.

En besynderlig Historie tildrog sig i Landsbyen Schlichting. Præsten sammesteds maatte præke paa et andet Sted. Hans Kone var hiemme, og da hun var frugtsommelig og hvert Øieblik ventede sin Forløsningstime, torde hun ikke være allene, men havde Jordemoderen og Skoleholderens Kone hos sig. Nu kom Stormen. Vandet giennembrød Diget, gik op til Schlichting, og kom i Præstens Huus. Præstekonen og hendes Selskab flygtede op paa Loftet, da Baaden, som de havde ved Huset, ikke var i Stand til at bruges i godt Veir, langt mindre i Stormveir. Truende slog Tagstenene ned paa Loftet, og betog de Flygtende den Beskyttelse for Veiret, som de der havde troet at finde.

finde. I denne Forfatning befandt Præstekonen og hendes Selskab sig fra Søndag Middag til Mandag Formiddag Kl. 10., uden at nyde den mindste Næring. Hunger, Tørst, Kulde og Angst, betog Præstekonens Selskaberster Modet; hun allene holdt sig kiæk, og foreslillede de andre, at det i al Fald var bedre at druknе end hungre, og at der endnu kunne være Haab om Beskiermelse og Redning, naar de betroede dem til Vandet, da derimod det Haab, at opholde Livet saalænge, indtil Mennesker, uden selv at sætte sig i Fare, kunne redde dem, ville være forgieves o. s. v.

Hun besluttede altsaa, tilligemed hendes Selskaberster, at indpakke sig i den daarlige Baad, i hvilken de maatte ligge tæt paa hinanden, for ei at giore nogen Bevægelse ved den stedse heftig blæsende Vind. Efterat de 3 hele Timer var drevet omkring paa Vandet, kom de det høie Geestland nær tæt ved Landsbyen Kleve. Baaden trak meget Vand. Fra Kleve bemærkedes Baaden; man løb til, sprang indtil under Armene i Vandet, og drog Baaden, i det den var synkefærdig, med et stærk Ryk paa det Tørre. Neppe vare de 3 Fruentimre reddede, førend Baaden sank. Den samme Aften talte jeg med Konen. Intet uden Munterhed viiste sig i hendes hele Væsen. Følelsen af den Lykke, at være uden Fare, havde Overvægt over Tanken om den Fare, hvoraf hun halv følesløs var udkommen.

(Taget af Schl. Holst. Prov. Berichte.)

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 32.

Siette Aargang.

Fredagen den 11. April 1794.

Anmeldelse.

Til behagelig Efterretning for ſamtlige reſpektive Herrer Repræſentantere bekiendtgiøres, at Generalforſamling bliver holdet næſtkommende Mandag den 14de April, paa ſædvanligt Sted om Aftenen Kl. 5.

Blandede Betragtninger.

1.

Er Du endnu i Uvished, om Du ſkal udøve en veldædig Handling, eller lade være at udøve den; ſaa ſig aldrig: dette Menneſke hungrer, dette Menneſke lider og græder, dette Menneſke trænger til Klæder og Brænde o. ſ. v. men ſig: min Næſte hungrer, min Næſte lider og græder, min

min Næste har ingen Klæder, intet Brænde o. s. v
Det store Ord Næste vil stedse erindre Dig, hvor
lidet det, som giør Forskiellen mellem ham og
Dig, staaer i Din egen Magt; vil erindre Dig
at Du i Morgen maaskee kan synke ned fra Over
flod til Elendighed, at dette Menneskes Trang
Morgen maaskee kan være Din egen.

2.

Intet Menneske kan sige: jeg har intet at give
thi han har dog et Hierte, og kan i det mindste
tage Deel i en andens Ulykke. Medynk er allered
meget, naar man intet videre har. For den Ulyk
kelige er en medlidende Taare allerede Trøst. Kan
I intet give, siger en af Kirkefædrene; kan I ikke
vise den Ulykkelige virksom Hielp: saa græder
det mindste en deeltagende Taare, thi Medlidenhed
er allerede en stor Trøst for den Lidende. Da er
det, vi erkiende, at vore egne udstandne Lidelser
vare Velgierninger for os, thi det er dem, der
sætter os istand til at føle for den Ulykkelige, taa-
lig at høre hans Klager, kierlig at trøste ham, og
blande vore Taarer med hans. Den rene, der
næsten himmelske Glæde, vi da opfyldes med, op-
veier tusindfold hvert forbifaret Øieblik, som egne
Sorger forbittrede. Selv bekiendt med Ulykken,
lærer at staae de Ulykkelige bi, lader Virgil sin
Dido være, og giver derved det sikkreste Bevis, at
han kiendte det menneskelige Hierte.

3.

Den ſtørſte Grad af Udſvævelſe har den naaet, om roſer ſig af ſin Vanære.

4.

En falſk Ven kan vel ved ſlet Opførſel tabe ſin Ret til vor Agtelſe, men aldrig, naar han har giort ſig os forbunden, ſin billige Fordring paa vor Erkiendtlighed.

5.

Vee det Menneſke, ſom er ligegyldig ved ſit Rygte; han ſønderriver et af de faſteſte Baand, ſom holde det menneſkelige Selſkab vedlige.

6.

Vrede, ſiger Seneka, er den eneſte Sindsbevægelſe, ſom ingen Glæde fører med ſig. Kun Skade, evig Skade, at denne elſkværdige Sætning ikke tillige er grundet paa Sandhed! Voldſomhed har ſin Oprindelſe af Bevidſtheden om Magt; Vrede ſætter Voldſomheden i Bevægelſe, og giver Menneſket en ſaa levende Følelſe af ſine Kræfter, at ingen Foreſtilling om de ſørgelige Følger er iſtand til at overvinde dens alt for mægtige Tillokkelſe. Ingen ſmigre ſig med, at Fornuftgrunde, vare de end de bedſte af Verden, ſkulde formaae noget over Vreden; rigtig og treffende er Paſcals

Sen-

Sententz: Vrede og Sandhed kiender ingen Magt over sig.

7.

Hvilken uskatteerlig Tilfredsstillelse er det for en hemmelig bagtalt værdig Mand, naar den, som var bleven forledet til at mistroe ham, ved en uforandret redelig Opførsel endelig bliver saa overtydet, at han selv maae bekiende: Jeg har fundet dem gandske anderledes, end de er bleven mig beskreven.

8.

En Bedesøster kastede et lille Stykke Brød fra sit Vindue høit oppe i Huset ned til en Tigger, men det var saa tyndt skaaret, at Vinden førte det bort. „Gud lønne Jer, raabte Stodderen, naar jeg faaer det." — Ved mange Stores Naadesøfter har man Aarsag at takke paa samme Maade.

9.

Den besynderligste Contrast, i Henseende til Redelighed, viser sig i Krig. En Fiende holder enhver List, Bedragerie og Usandhed for tilladt mod den anden; men i det Øieblik, nogen af dem bliver Krigsfange, troer man enhver paa sit Æres-Ord.

10.

Hvo der selv kan indrette sin Bane i Verden, selv kan vælge og bestemme sin Omgang, sit Opholdssted, sin hele Levemaade, og dog ikke gior det, den handler sikkerlig mod sin egen Fordeel. Hvo som ikke kan det, men heller ikke anvender alle Midler og Fornuftgrunde, for at giøre sig sin Forfatning saa taalelig som mueligt, den handler vist ligesaa uklogelig.

11.

Hvor faa kunne taale at flyve høit i Veiret, uden at blive sr, og styrte. Mangt et Menneske var dydig, ydmyg, beskeden, menneskekierlig, velgiørende, indtil han kom i Høihed.

12.

Den menneskelige Siel kan aldrig være uvirksom; derfor søger den Tieneste, der kunde leve rigelig for sig selv; derfor arbeider den endnu, der allerede er riig og ingen Børn har; derfor gaaer en gammel Bonde endnu engang i Krig.

13.

Fortieneste forudsætter altid Virksomhed; ved blot at spekulere, skaffer man sig ligesaa lidet Adkomst til dette Navn, som een bliver riig, fordi han

han sætter sig paa et Bierg, i hvis Gruber ere Guld-Aarer.

14.

Der gaae saa Folk ud af Verden, som ikke lade noget endnu ufuldendt tilbage.

15.

Man udøver ofte en stor Handling, uden selv ret at vide, hvorledes det er gaaet til.

16.

Mange store Tildragelser vilde ikke blive holdt saa høit i Ære, naar Verden kiendte de ringe, ofte latterlige, ofte foragtelige Aarsager, som gav Anledning til dem.

17.

Den store Ximenes maatte, da han endnu var Munk, vandre omkring med Tiggerposen; men han forstod den Kunst at betle saa slet, at han efter en heel Dags Umage ofte ikke havde et Stykke Brød at fremvise. Overlad det til mig, sagde hans Cammerad, jeg seer nok, at vi maae alle døe af Sult, naar I bliver ved at bære Posen. Dette Genie, som var saa uskikket til at betle, blev den største Minister, som Spanien i mange Aarhundrede har havt, alle hans Handlinger bare Præget

af

af en stor Siel, han var i ingen Henseende middelmaadig, end ikke i de Feil, som hans Temperament og National-Character giorde unndgaaelig.

Anekdoter.

1.

I Florenz boede for mange Tider siden en berygtet Aagerkarl, men som dog pleiede meget flittig at besøge Kirken. En Dag prækede Præsten med saa megen Varme mod dem, der udlaane deres Penge paa Ager, at mange af Tilhørerne, blandt hvilke der befandt sig adskillige af saadanne Folk, der drev denne skammelige Næringsvei, fældede hyppige Taarer. Saasnart Prækenen var til Ende, søgte den ovenmeldte Aagerkarl Præsten op, og overøste ham med Lovtaler for hans Præken. „Bliv kun saaledes ved, ærværdige Herre, sagde han til ham, at røre Deres Tilhøreres Siele, og forbedre dem, jeg glæder mig af gandske Hierte derover.“ — Men, min Herre! svarede Præsten gandske forundret over denne Tiltale, efter hvad jeg har hørt, driver De jo selv dette Haandværk. „Just derfor ønsker jeg, at De maatte omvende mine Medbrødre, svarede den forstokkede Aagrer med Fyrighed, jeg bliver da den eneste, der driver denne Næringsvei her i Byen, og faaer saaledes et udelukkende Privilegium paa, at udlaane

Penge

Penge til mine kiere Medmenneſker paa ſaa høie Vilkaar, ſom jeg ſelv finder for godt."

2.

En meget gierrig Mand var bleven ſyg, og ſaae ſig nødt til at kalde en Læge. Efterat denne havde nøie undersøgt Patientens Tilſtand, anordnede han nogle Medicamenter for ham, og ſpurgte ham tillige, hvad hans ſædvanlige Spiſe pleiede at være? „Brød, Roer og Oxekiød" ſvarede den Gierrige: „Bort med diſſe Næringsmidler, afbrød Lægen ham, de ere for vanſkelige at fordøie, og De maae derfor i Fremtiden ikke nyde andet end Bryſtkiødet af Agerhøns og andre Fiærkreature." „Ak! min Herre! raabte den Gierrige; ſaadan Spiſe paſſer ſig ſlet ikke for min Conſtitution." — „Siig heller, ſvarede Lægen, at den ikke paſſer ſig for Deres Character."

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 33.

Siette Aargang.

Fredagen den 18 April 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 14de April sidstleden blev anmeldt, at Hs. Excellence Hr. Geheimeraad Greve af Moltke havde behaget at indtræde i Selskabet som overordentligt Medlem, og havde indbetalt 100 Rdlr. eengang for alle til Selskabets Kasse, i Stedet for den sædvanlige aarlige Kontingent.

Som ordentlige Medlemmer indtraadde:

Kobberstikker J. C. Seehusen.
Medikus D. Bang ved Sorøe Akademie.
Juvelerer Lindbach.
Justitsraad og Geheime Arkivarius Professor Thorkelin.
Linnedfabriksr paa Blaagaard Schnitker.
Baron og Kammerherre v. Gyldenkrone.
Obrist Lieutnant v. Falbe.

Sned-

Snedkermeſter Bruun.
Giørtler Aſkelin.
Skrædermeſter Kolbeck.

Saa havde og Hr. Supercharge Brygger Beck behaget at gaae over fra ordentligt til overordentligt Medlem.

Kaſſereren fremlagde i dette Møde ſit Qvartals Regnſkab fra 1ſte Januar til ult. Martii h. a. hvilket i næſte Blad ſkal blive bekiendtgiort.

I Henſeende til Reſtancerne paa Laans Afdrag blev vedtaget, at Kaſſereren herefter ved hvert Qvartals Afſlutning ſkal tilmelde Kautioniſterne, naar de Debitorer, for hvilke de indeſtaae, have paadraget ſig Reſtancer i den maanedlige Afbetaling; i den Henſigt, at Reſtancerne ſaaledes ſnarere kan ventes afgiorte.

Tillad Hr. Borgerven at jeg tager min Tilflugt til Dem ſom Ven og Raadgiver i en Sag, ſom De uden Tvivl vil være eenig med mig i at anſee for af ikke liden Betydenhed.

Hvis De ellers har havt Ret, naar De ſaa ofte har formanet os Borgerfolk til Sparſommelighed,

lighed, dersom De har talt Sandhed, naar De har advaret os i vore Udgivter, at sætte Tæring efter Næring, naar de har truet med vor huuslige Lykksalighedes Forstyrrelse, ifald vi ikke ved alle Leiligheder iagttoge en viis Tarveligheds Forskrifter, saa er det og af yderste Vigtighed, at De forunder mig deres Raad og Bistand, nu da mine Fruentimmer synes at have en fornuftig og sindig Mands Advarsel og Straffe-Prædiken høist nødig.

For at overbevise Dem herom, maae jeg fortælle Dem, at min ældste Datter Johanne skal nu til Paaske staae til Confirmation, og at min ellers fornuftige Kone vil af al Magt have mig til at give hende en nye hviid Taftes Kiole til denne Leilighed. Jeg har foreslilt hende, at dette ikke skikker sig for en simpel Borgermands Datter, og at en saadan Kiole vilde koste mere end hvad jeg kan fortiene paa mit Værksted i 14 Dage, at vi har 3 andre Døttre, som, naar det kom saa nær med dem, vilde have ligesaadan Stads, at derimod en god Sirtsses Kiole, som jeg har i Sinde at give Pigen baade skikker sig bedre for Folk af Haandværks-Classen, som vi, og kan bruges ved andre Leiligheder, men alt forgiæves.

Da jeg nu nødig vilde lægge mig ud med hende, og jeg mærker, at alle mine Forestillinger ere talte for døve Øren, saa vilde jeg indstændigst anmode Dem, kiære Hr. Borgerven, at De som snareſt

reſt vil ſkrive i et af Deres Blade om denne Sag, og med mueligſte Flid beſtræbe Dem for at overbevise min Kone, hvor daarligt det er, at kaſte ſaa mange Penge bort paa Confirmations-Klæder, der ikke ſømmer ſig for min Stand, og ikke kan bruges mere end ved denne eene Leilighed, thi ſaa fornuftig er hun dog, at hun nok begriber, at vore Døttre, ikke uden at gjøre ſig til Latter iblant de Borgerfolk, vi omgaaes, kan komme med i Selſkaber med en ſaadan Kiole, ſom den, hun har forlangt. —

Min Kone læſer ſtittig Deres Blade, og jeg kan ikke andet end troe, at naar De med Eftertryk gi Deres Erindringer imod den Daarlighed, hvor hun vil gjøre ſig ſkyldig, hun da vil give Dem Bifald, og afſtaae fra ſit Forſæt.

I Forventning heraf henlever jeg Deres
forbundne
Anders Suror,
Skoemagermeſter.

E. Sk. Den kiedſommelige Gamle Dorthe, ſom min Kone og Datter kalder hende, er her nu igien, og har ſaa travlt med at fortælle om al den Stads, ſom Juſtitsraadens Datter, her lige over for, der ogſaa ſkal confirmeres til Paaſke, ſkal have. Var ikke hun, ſaa kunde jeg ſnarere vente, at mine Foreſtillinger for min Kone ſkulde gjøre deres

Virk-

Virkning. Sandelig, Hr. Borgerven! De gjorde mig og mangen brav Borgermand en vigtig Tieneste, naar de eengang skrev imod disse Rendekiellinger, som vore Koner holde i Stedet for Piger, men som baade koste mere og ofte forstyrre vore Familiers indvortes og udvortes Fred.

Borgervennen benytter sig med Glæde af den Leilighed, som ovenstaaende Brev tilbyder ham, for paa nye, og ved den nu foreestaaende Confirmations-Act at bringe sine Læsere af den agtværdige Borgerstand de Grunde i Erindring, der ved en anden Leilighed og ikkun i det Forbigaaende ere anførte imod den Feil, som Forældre begaae, naar de, for at give deres Børn Klæder til denne Høitideelighed, ikke iagttage den fornuftige Tarvelighed, som er Velstands og huuslig Lykfaligheds fornemste Grundstøtte.

I sin Klædedragt at bestitte sig paa Orden og Velanstændighed, dette er er en Pligt som man skylder baade sig selv og andre. Derved vedligeholdes den Følelse af sit Værd, som er Drivefiederen til saa mangen herlig og for Menneskeheden gavnlig Daad, derved viser man andre den Agtelse der skyldes dem.

Tidlig bør derfor Forældre og Opdragere vænne Børnene, for hvis Dannelse til nyttige Borgere de

de ſkylde Staten Regnſkab, til at anſee Reenlighed og Orden i deres Paaklædning ſom en hellig Pligt, hvis Jagttagelſe ubetinget og uden Henſigt til Stand eller Formue paalægger dem.

Ingen ſom kiender Vanens mægtige Virkninger paa Caracteren og Handlemaaden kan tage den Sætnings-Rigtighed i Tvivl, at den der vænner ſig til Orden og Reenlighed i ſin Klædedragt ogſaa vil iagttage det ſamme Forhold i ſine øvrige Handlinger, men at dette har den gavnligſte Indflydelſe paa Siels og Legems Lykſalighed, det lærer Fornuften, det beſtyrker Erfarenheden.

Men i Særdeleshed bør Forældre anbefale deres Døttre at de ſaavel hiemme ſom i Selſkaber lader ſig det være magtpaaliggende, ikke at viſe ſig endog for deres nærmeſte Bekiendte forend denne Pligt er opfyldt.

Den unge Pige, ſom hiemme naar hun ikke venter at ſee Fremmede er ſluddervorren eller ureenlig paaklædt, vil ſielden eller aldrig blive den gavnlige og hæderværdige Huusmoder, ſom ſkal grundlægge og befæſte Mandens og Familiens Lykſalighed. Ligeſaa viſt ſom det altſaa er, at Forældre bør indſkiærpe deres Børn hvor vigtigt det er, ved fornuftig Omſorg for ſin Dragt at viſe Agtelſe for ſig ſelv og dem man omgaaes, ſaa unægteligt er det, at Fædre og Mødre bør fra Børnenes ſpædeſte Ungdom ved Exempler og Formaninger giøre dem denne ſtore Sandhed ret begribelig, at Forfængelighed og Pragt-Syge har bragt Utallige til Bettelſtaven,

og

og forledet deres forblindede Slaver til slette, ja nedrige Handlinger, hvormed de aldrig vilde have forbrudt sig, naar de havde erindret, at holde deres Udgivter og Indtægter i Ligevægt.

Disse Daarligheders uvise Dyrkere skabe sig en Fornødenhed efter den anden, og uden at mærke, den derved bestandig tiltagende Umueligh:d at faae deres Ønsker opfyldte, altsaa at komme i Besiddelse af Lykksalighed denne Rosisomhedens ældste og værdigste Datter, hige de med en evig Umættelighed efter immer fleere Midler for at tilfredsstille den Tørst efter Glimren, hvoraf de plages. De betænke ikke at Tilfredshed med sig selv, skal, for at vorde grundet og varig, bygges paa sande Fortienester, og at ingen Stolthed er latterligere end den der er Virkningen af den Værd, som man indbilder sig ved Skrædderes og Krømmeres Bestræbelser at have erholdt.

I, hvis store Kald det er bleven, ved Dyden at føre Ungdommen paa Lykksalighedens Bane, glemmer aldrig at I bør foregaae dem, hvis Opdragelse enten ved Fødsel eller andres Valg er Eder betroet, med Eders eget Exempel, og at Eders alvorligste Formaninger om de sande og væsentlige Fortrin som den paa Forstandens Oplysning og Hiertets Forædling grundede indvortes Værd giver Menneskет, vil være spildte, naar I selv paa den Dag da den Eder betroede Ungdom skal aflægge deres offentlige Troesbekiendelse vise ængstelig Omsorg for at skaffe dem den Pynt som I anse for nødvendig, og derved give dem grundet Anledning til at troe, enten

at

at J ikke handle efter Eders Overbeviisning, eller at J virkelig tillægge Stads og Klæder en langt høiere Værd end man af Eders forhen yttrede Grundsætninger skulde have sluttet.

Fædre, Mødre og Lærere, hvis Ungdom nu snart skal fremstille sig og offentlig giøre Rede for den Religion som den bekiender, erindrer Eder, at Confirmations-Dagen er for de fleste unge Mennesker den vigtige Tidspunct da de unddrages Eders umiddelbare Opsyn og næsten overlades aldeles til deres egen Førelse; lader derfor dette være Eder magtpaaliggende, at J bringe disse Eders Børn og Lærlinge til ret levende at føle det høitidelige og vigtige i den Handling, hvorved de optages til Medlemmer af det borgerlige Selskab og offentlig forpligtes til at vise sig værdige deres høie Bestemmelse, herefter selv at virke til almindeligt Held. Igientager for dem de Grundsætninger paa hvilke Dyd og Sædelære er bygget, og viser dem de Farer, som den Unge er udsadt for, naar han ikke bliver disse Grundsætninger troe. Naar J giøre disse Bestræbelser til Eders vigtigste Sysler, da vil grundet Selvtilfredshed, denne undeblivelige Virkning af Bevidstheden om sine Pligters Opfyldelse, blive Eders herlige Løn og den vildfarende Yngling, der ved Erindringen om Eders Formaninger bringes tilbage fra Lasternes Afveie, vil væde Eders Støv med Taknemmelighedstaarer.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 34.

Siette Aargang.

Fredagen den 25. April 1794.

Tanker om Straffe-Loves Grund og deres Grændser.

Straf er det Onde, som den Fornærmede forbinder med en begaaet skadelig Handling, for ved de ubehagelige Fornemmelser eller Smerter, som den har i Følge at formaae Forbryderen til i Fremtiden at afholde sig fra Fornærmelse.

Man tillægger den Fornærmede Ret til at straffe, paa det han derved igien kan erholde den Sikkerhed, som Fornærmeren har berøvet ham. — Men heraf følger, at Straf, naar den skal være retfærdig, maae forudsætte, deels at den imod hvem Straffen udøves, virkelig har fornærmet, deels at den efter Rimelighedens Love vil afholde Fornærmeren fra at igientage sin Fornærmelse. Hvis enten een af disse Betingelser eller de begge skulde mangle, da er Straf en Overtrædelse af Pligter.

Dersom den Fornærmede i sin Straffe-Rets Udøvelse paaforer Fornærmeren et større Onde end

end Straffens Hensigt eller hans Sikkerhed gior nødvendigt, da krænker han Menneskelighedens og Retfærdighedens Love, som paalægge os saa vidt mueligt at bidrage til vore Medmenneskers Lykkalighed, og ikke forstyrre dem i Nydelsen af de Goder, hvoraf de ere i Besiddelse, uden hvor saadant maatte være nødvendigt, til at erholde Skades Erstatning eller Sikkerhed.

Endelig foreskriver og Læren om vore Pligter imod Andre, at iagttage et Forhold imellem Fornærmelsen og Straffen Lidenskaben erkiender ingen Grænser for sin Ret, at skade Fornærmeren, men den hævner i Stedet for at straffe. Fornuften søger ikkun Sikkerhed for Fremtiden.

Naar disse Sætninger anvendes paa Staterne eller de større Selskaber, hvor Folket enten selv eller ved Andre udøver Rettigheder, som tilkomme Mennesket uden for Stater, da bliver det indlysende, at Straffe-Lovene ikke kan have andre Gierninger til Gienstand, end de, hvorved den Handlende har viist sig farlig for Staten, og at Lovene ikke med disse Handlinger kan forbinde et større Onde, end det der kan ansees tilstrækkeligt, til at betrygge Selskabet imod igientagne Fornærmelser. Det vil heraf blive klart, at Regieringen aldrig kan være berettiget til at straffe Forbryderen blot for at forbedre ham, eller at belægge ham med Pinsler, for derved at giøre ham til et advarende Exempel for Andre.

Smer-

Smertelige Livsstraffe ere derfor ikke hiemlede i den straffende Retfærdigheds Grundsætninger. Snarere ere de Virkninger af en barbarisk og om Grændserne for sine Rettigheders Udøvelse lidet bekymret Despots Luner, der synes at have nedskrevet sine Blodlove, allene med det Forsæt, i de formastelige Forbrydere, som maatte vove at krænke dem, at bringe sin fornærmede Stolthed de Offere, som han troede at være den skyldig. — Men sætte vi endog, at den Lovgiver, der omstændelig kan foreskrive de Pinsler, som den til Døden fordømte Forbryder skal udstaae, virkelig kunde have Følelse for Menneskets Værd, antoge vi endog, at intet andet har kunnet afvinge hans Menneskekiærlighed smertelige Livsstraffe, end hans Overbeviisning om Nødvendigheden af disse Straffe, som det eeneste og tilstrækkelige Middel til at skaffe Staten Sikkerhed for ligneude Forbrydelser. O! da er denne Overbeviisning falsk, og et nyt Beviis for den sørgelige Sandhed, at Lovgivere ofte af Mangel paa Kundskab om det menneskelige Hierte have ved uvise Love paadraget Staterne større Uhæld, end det der er tilføiet af Forbryderne selv. Hvorledes havde vise med Menneskekundskab udrustede Lovgivere kunnet troe, at den, som agtede Tabet af sit Liv ringe imod de Fordele, dem han ved Lovenes Overtrædelse søgte at opnaae, skulde lade sig afholde ved de Øieblikkes Smerter, som Lovene, hvilke han ofte end ikke kiender, have forbunden ved Livsstraffene. Havde det ikke snarere

maattet

maattet falde dem ind, at de Piinsler, som Boddelen lader den fra Livet dømte Forbryder udstaae, opvække hos de talrige Hobe, der bivaane dette blodige Optrin, Medlidenhed for den martrede Ulykkelige og Afskye for den i deres Øine grusomme Regiering. Eller ere disse Følelser ikke længer Virkningerne af slige blodige Optrin, fordi de Forbrydelser, som de skulde hævne, ere blevne sædvanlige, beskues maaskee de af Lovgiverens sindrige Grueſomhed opfundne Livsstraffe med Ligegyldighed eller endog med Fornøielse og Bifald. O da maae Menneskevennen billig sørge over den Ulykke, som Lovgivningen har stiftet thi da er National-Karakteren fordærvet, den har da tabt den Menneſket medfødte Medlidenhed og Følelse for sine Medmenneskers Lidelser, den er altsaa ikke længere skikket til selskabelige Dyders Udøvelse.

Historien, dette Indbegreb af alle Tiders Erfaring, lærer os, at grueſomme Livsstraffe ikkun ere Virkninger af Despotismen, og at milde Love ere et af de fri Statsforfatningers Fortrin. Den giver Philoſophen sit Bifald, naar han antager den Sætning som Sandhed, at barbariske Straffe hærde Folkets Karakter og vænne det til Grueſomheder, at de forøge Menneskets Lidelser, uden at forøge deres Sikkerhed.

Men er denne Sætning rigtig, saa bliver det vel og uomstødelig vist, at ligesaa uberettiget som Regieringen er, til at lade endog den groveſte og farligſte Forbryder udstaae smertelige Livsstraffe, saa

saa forpligtet maae den være, ikke at forbinde Livsstraffe med andre Handlinger, end dem, der udsætte Staten for betydelig og umiddelbar Fare som denne ikkun ved Forbryderens Død kan blive betrygget for. — Hvad kan derfor være mere krænkende for Menneskekjennen, der ønskede at fryde sig ved sin Tids Alders Oplysning, end at see det kiendelige Præg, som de i saamange af Europas Stater endnu ved Slutningen af det 18de Aarhundrede gieldende Love bære af Lehns-Alderens Barbarie, og af de privilegerede Stænders Ringeagtelse for deres undertrykte Medborgere.

Forvisede om at de altid kunde unddrage sig for Straffen, naar de selv ved deres Forbrydelser havde fortient den, forbandt Adel og Geistlighed, som havde den lovgivende Magt i deres Hænder, Livsstraf med Misgierninger, uden at bekymre sig om Staten ved deres Igientagelse kunde blive sat i den Fare, som gjorde Forbryderens Død nødvendig til dens Sikkerhed, og uden at overveie, om Lovgiveren i noget andet Tilfælde end hvor Statens Sikkerhed fordrer det, kan være berettiget til at paalægge Livsstraf.

Intet Under derfor, at disse Lovgivere har fordret Døden, som det eneste Forsonings Middel af den i deres Øine høist formastelige Forbryder, der vovede at gjøre Indgreb i deres Jagtret, eller dristede sig til at bruge bittre skiønt sande Udtryk om den Fyrste, som ubekymret om sine vigtige Pligter

ter som Statens øverste Embedsmand, anvendte paa Forlystelser den Tid, han skylder sine Medborgere, og paa Bolerske eller uværdige Yndlinger bortødsede Indkomster, for hvis Anvendelse han skylder Folket Regnskab.

Men ligesom Lovgiveren bør ved Straffenes Bestemmelse vise Agt for Menneskets Rettigheder og Følelse for dets Værd, saaledes bør han og saa vidt mueligt sørge for, at den Borger der har forbrudt sig imod Loven, ikke bliver belagt med høiere Straf end den som Loven har bestemt.

Øvrigheden krænker aabenbare sine Pligter, naar den ikke i Gierningen viser Agt for den Sandhed, at Fængsler, hvori den som Lovens Overtræder tiltalte, men endnu ikke om nogen Brøde overbeviste Borger hensættes, kan efter deres Natur ikkun være bestemte til at skaffe Selskabet Sikkerhed, at den for en begaaet Misgierning Mistænkte, ikke skal ved Flugten unddrage sig for Straffen. Hvad er altsaa nødvendigere, end at den Lovgiver, der vil opfylde sit store Kald, at værne om borgerlig Frihed, ikke tillader, at en Borger paa ugrundet Mistanke skal kastes i Fængsel. Hvad er vigtigere, end at det ved Loven bliver Øvrigheden forbuden, at berøve sin Medborger den personlige Frihed i andre Tilfælde, end de, hvor han tiltales som skyldig i en Forbrydelse, hvis Følger udsætte Staten for betydelig Fare. Hvad maae endelig den vise og menneskekierlige Lovgiver med ømmere Omsorg vaage

over

over end dette, at Fængslerne ere i den Stand, at den der hensatte ikke med Foie skal kunne beklage sig over en Regiering, som allerede nu, forend han er overbeviist om Misgierning, behandle ham haardere end om han virkelig var befunden skyldig.

Dog maaskee han er uskyldig, eller han har maaskee vel krænket Loven, men ikke anderledes, end at hans Forseelse kan endog efter Loven selv affones med en ubetydelig Straf, ikke desmindre har han hensukket en Deel af sin Tid under Lænkers Vægt, en Familie har maaskee i ham savnet en hæderværdig Mand og Fader, Staten en gavnlig Borger. O! den blotte Tanke om Muligheden heraf kommer Menneskeligheden til at gyse. Men naar man jævnligen seer denne Mulighed ved uvise Love eller ved en partisk Øvrigheds vilkaarlige Behandling, at være bleven til Virkelighed, naar man ikke sielden erfarer, at den der længe har dandsmægtet i et morkt og usundt Fængsel, omsider enten aldeles frisindes, eller dømmes i en Straf, som end ikke kan sættes i Sammenligning med det Onde, han i sin Arrest har udstaaet, o! da haaner man Fornuften, naar man paastaaer, at der i den Stat herster borgerlig Frihed.

Regenter! Øvrighed! hvad føle I, naar jeg viser Eder en menneskekiærlig Howard, som besiælet af det ædle Forsæt, at indsamle Kundskaber om Fængslernes forskiellige Indretning, for ved disse Kundskaber at lindre sine ulykkelige Medborgeres sørgelige Skiebne, giennemvandrer Europa, og omsider

sider paa disse Reiser tilsætter sit Liv. Blues I da ikke, naar I holde denne Menneskevennens ædle Daad mod den Ringeagtelse for Eders Medborgeres Frihed, som fremlyser af Eders Lovgivning og Handlemaade. Det er altsaa ligesaa meget en Fordring, grundet paa Menneskelighed, som det er en umiddelbar Følge af den straffende Retfærdigheds Hensigt og Grund, at Ingen berøves sin Frihed uden hvor Nødvendigheden fordrer det, og at den Fængslede behandles med den Mildhed, der sømmer sig for Loven og dens Haandthævere. Men med ikke mindre Foie kan det borgerlige Selskab fordre, at Regieringen saa hastig som mueligt lader Straffen følge paa Forbrydelsen. Alle de Øieblikke, som Misdæderen tilbringer i Fængslet, efterat han er overbeviist om Forbrydelsen og dømt som farlig for den almindelige Sikkerhed, ere tabte for Exemplet og Sæderne. At Straffens eeneste Hensigt ikke maae være Exemplet, at en Forbryder ikke skal udstaae et større Onde, blot for at tiene andre til Advarsel, dette har jeg vist at være Retfærdighedens og Menneskelighedens Fordring, men ogsaa dette lærer Fornuften, at Straffen gior dobbelt Nytte, naar den ei allene i Hensende til Forbryderen, men og imod Andre, som maaskee maatte være ligesindede med ham, betrygger Staten for Fornærmelser. Af denne Aarsag er det da vigtigt, at Straffen følger Forbrydelsen i Hælene.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 35.

Siette Aargang.

Fredagen den 1. Mai 1794.

Anmeldelse.

Da det Tilfælde i denne Tid ofte er indtruffet, at een og anden af Selskabets Medlemmer have henvendt sig til os med Begiæringer om at indskrives i det oprettede forenede Begravelses Selskab, og da end ydermere andre uden for Understøttelses-Selskabet have ladet sig proponere til at indtræde i dette Selskab, i den Tanke, at det stod i Forbindelse med bemeldte Begravelses-Selskab, og derfor igien strax have udmeldt sig, naar de have erfaret, at deres Formodning var ugrundet, saa finde vi det uforbigiængeligen nødvendigt at erklære for Understøttelses Selskabets samtlige respektive Medlemmer, at det oprettede forenede Begravelses-Selskab ikke i ringeste Maade staaer i Forbindelse med vort Selskab, men er en Indretning, som har sin egen Bestyrelse, os uvedkommende.

Administrationen har for havende Cassa-Beholdning indkiøbt 4 kongelige Obligationer: Nom. 100, 6794, 6795 og 6796, a 70 Rdlr., i alt 280 Rdlr., som ere behørigen paategnede og deponeret i den Danske og Norske Speciesbanke.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Hr. Borgerven!

Den Brevveksling, hvori De for nogen Tid siden stod med min gode gamle Ven Aletophilus, overbeviser mig om, at De ogsaa værdiger os Folk fra Landet at modtage og besvare vore Breve, naar disse indeholde Anmærkninger, over hvad der foregaaer i Hovedstaden.

Heraf formoder jeg, at De ikke vil tage det ilde op, naar jeg fortæller Dem, hvor forundret jeg blev, da jeg for omtrent 3 Uger siden var i Kiøbenhavn, og saae en Løverdags Morgen arbeidsføre Mænd og Koner i pialtede Klæder strømme flokkevis til en Urtebod i Nærheden af mit Logis. Uagtet nu disse Mennesker havde i deres Udseende alle Kiendemærker paa Betlerie, kunde jeg dog neppe

troe

troe mine Øine, da jeg veed, hvor meget saa vel Regieringen som private Folk i Hovedstaden have i de sidste Aar bestræbt sig for at hemme den fordærvelige Betlen. Men jeg nødtes med Bedrøvelse til at troe jeg havde sluttet rigtig, da ei allene min Opvarter, som just var tilstæde og for hvem jeg yttrede min Forundring, men ogsaa andre Folk i Huset, hvor jeg logerede, fortalte mig, at mange af Kiøbenhavns Haandværksfolk og Handlende have for Skik, paa en vis Dag i Ugen at give Almisse i Skillinger og Halvskillinger til Betlere, som paa den Dag komme i deres Huse.

Da jeg nu ikke kan rime dette med alt hvad jeg har læst i Aviserne om Hovedstadens Arbeidshuse og den seenere Tids Lovgivning om denne Stads Fattigvæsen, ønskede jeg, at Hr. Borgerven vilde herom meddele mig Deres Tanker og Oplysning. Dette vilde være mig saa meget kierkomnere, som jeg siden af en god Ven fra Residentsen, der i disse Dage har besøgt mig, har faaet at vide, at en Kieldermand i hans Naboelaug huser 8 a 9 arbeidsføre Mandspersoner, som ikke leve af andet end Betlen.

Jeg henlever

Deres

Christen Landboe.

Betlerie og tryglende Ørkesløshed henføres med Rette iblant Bylderne paa Statslegemet, som borttage de gavnlige Vædsker, der skulde give det Sundhed og Styrke.

Disse Laster ere i sig selv saa skadelige for det Almindelige, og saa sørgelige i deres Følger, at Borgervennens Udgivere vilde troe, at have forbrudt sig imod de Pligter, de skylde deres Læsere, naar de ikke af foranførte Brev tog Anledning til at erindre deres Medborgere om den Overtrædelse af Borgerpligt, hvori Enhver den giør sig skyldig, som paa nogen Maade bidrager til de ovennævnte Lasters Udbredelse eller Fortsættelse.

Det er Regieringens Pligt at anvende sine mueligste Bestræbelser for, at hemme Forbrydelser i Almindelighed, men i Særdeleshed saadanne, som lægge National-Velstand saa mange Hindringer i Veien, som den, dette Blad har til Gienstand. Den kan derfor ikke siges med tilbørlig Omsorg at have vaaget for det Heles Vel, naar den ikke ved vise Foranstaltninger og Love har sørget for at qvæle disse Laster i deres Fødsel, og at aabne Borgerne saa mange Næringsveie som mueligt, paa det de ikke skal i denne Mangel finde en Undskyldning for deres begangne Forbrydelser.

Disse ere og de Grundsætninger, hvorefter den danske Regiering har bestemt sig, da den for omtrent

omtrent 2 Aar siden skrev Loven om Hovedstadens Fattigvæsen. Den har derved, for at tale i denne Lovs eget Sprog, villet sørge for, at sand Nødlidenhed ikke skal savne Understøttelse, og at det, som ydes af det Almindelige, eller skienkes af goddædige Borgere, til Hielp og nødtørftig Underholdning for trængende Medborgere, ikke skal blive et Rov for strafværdig Ørkeslöshed og uforskammet Tryglerie.

Hvor meget fortiener da ikke deres Forhold Daddel, som uddele Almisser i Skillinge- og Halvskillingevis til enhver Betler, der er skamlös nok til at tigge, uagtet han ikke mangler Kræfter til at arbeide, og derved giøre det umueligt, at disse Regieringens Hensigter kan blive opnaaet.

En af Oldtidens troeværdigste og dybsindigste Historieskrivere fortæller os om vort gamle Nordens Beboere, at disse Folkeslægter ikke havde mange Love, men at deres Sæder tiente dem istedet for Love. Vore Forfædre havde altsaa Følelse for deres Pligter som Mennesker og Borgere i den Grad, at de ingen Regiering behøvede, som ved Love eller Straffe skulde undervise dem derom. — Og vi, som med saa megen Selvtillid kalde vort Aarhundrede Philosophiens og Oplysningens Tids-Alder, vi skulde lade den grundede Bebreidelse hvile paa os, at vore Sæder hindre den Virkning, som gode Love ellers maatte tilveiebringe.

Kan

Kan det ikke med Foie forlanges af os, at vi skal vide Forskiellen imellem sand Goddædighed, der gives til virkelig Trængende, og uddeler sine Velgierninger paa en Maade, som gior Gaven gavnlig, og godhiertet Svaghed som ikke kan taale Bettlerens Klageskrig, eller taabelig Forfængelighed som giver, for at kunne prale af den Almisse, hvilken den i Skillingevis, og uden Nytte for dem, til hvem Almissen er givet, har uddeelt.

Den kloge Menneskeven, som udøver Velgiørenhed efter Grundsætninger, føler sig aldrig lykkeligere, end naar han, i Følge sin høie Bestemmelse, kan komme sine lidende Medskabninger til Hielp. Han opsøger derfor Armoden i dens skulteste Opholdssteder, og finder i den himmelsk Glæde, som henrykker ham ved Synet af de Ulykkelige, hvis Smerter han ved sine Velgierninger har lindret, nye Bevæggrunde til at iagttage en viis Sparsomhed, i det han til egen Nødvendighed udgiver. Men da han veed, at Ørkesløshed er mange Lasters Moder, saa undgaaer han med omhyggelighed Forsigtighed alle de Handlinger, som kunde give Dovenskab og Lediggang Opmuntring. Han uddeeler derfor ikke sine Gaver til Andre end de virkelig Trængende, eller dem, om hvilke han en overbeviist, at de ikke ved Arbeide kan erhverve det til deres Ophold Fornødne. Denne Handlemaade vil han med saa meget strengere Varsomhed bestræbe sig for, aldrig at fravige, som han i Følge

sine

ſine Borgerpligter føler ſig hertil ſaa meget mere forbunden.

Naar Menneſket betragtes uden for Staten, da er det iſær med Hensyn til ham ſelv, at man beſtemmer de Pligter, til hvis Opfyldelſe man anſeer ham forbunden. Tænker man ſig ham derimod ſom Medlem af det borgerlige Selſkab, da ſeer man af dette hans Forhold opſtaae et ſtort Antal af Pligter, for hvis Overtrædelſe han i Betragtning af den for det Almindelige derved foraarſagede Skade, kan af ſine Medborgere fordres til Regnſkab.

Som Borgere paaligger det os, med mueligſte Forſigtighed at undgaae alle de Handlinger, hvis Følger vi kan indſee at være ſkadelige for det Hele. Det er i denne Forſigtighed, i den varme og virkſomme Iver for ved alle vore Handlinger, ſaameget ſom mueligt, at fremme almindelig Lykſalighed, at den ſande Patriotisme ſkal vise ſig.

Den fornuftige Fædrenelandets Ven brammer ikke af ſin Stats Alderdom, Rigdom, Størrelſe eller Folkemængde, de offentlige Bygningers Pragt eller andre endnu mere ubetydelige Fortrin, men han ſætter ſin Hæder ſom Borger i de Handlinger, hvorved han har efter Evne bidraget til almindelig Lykſalighed. Han beſtemmer Nationens Rang iblant de lykkelige Folkeſlægter efter de ſamtlige Borgeres fælles og virkſomme, ved politiſk og borgerlig Frihed befordrede

drede Fremstræben paa Dydens og Oplysningens Bane.

Anekdote.

En Mand af en meget fornem Slægt behandlede paa en meget foragtelig Maade en Officier af store Fortieneſter, men som var født af ringe Forældre; denne blev høiligen opbragt derover, og uden at bekymre sig om sin Modstanders høie Stand, fordrede han Satisfaction af ham for denne Fornærmelse. „Hvorledes, sagde hiin, De er driſtig nok til at ville maale Dem med mig? Har De da glemt, at mit Adelskab er over fire hundrede Aar gammelt, og at min Familie har frembragt en Mængde Grever, Fyrſter, Cardinaler og Befalingsmænd, baade til Lands og Vands?" — Alt det veed jeg, svarede den Fornærmede, men det er jo heller ikke Deres Ahner, jeg vil maale mig med; for Pokker, Herre! Dem er det, jeg vil slaaes med.

Trykfeil.

No. 32. Side 270. Lin. 3. nedenfra: lærer; læs: lærer jeg.
— — — 2. nedenfra: være; læs: sige.

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 36.

Siette Aargang.

Fredagen den 9. Mai 1794.

Om Venskab.

Venskab er Himmelens skiønneste Gave, et vigtigt Bidrag til fornuftige Væseners Lykſalighed. — Den der ikke har erholdt en dydig Ven, ſom han kan meddele ſine Sorger og Glæde, ved hvis ømtdeeltagende Barm han, forfulgt af en ublid Skiæbne, kan hente Trøſt og Raad, han er og ubekiendt med et af Livets høiſte Goder.

Dette er Oldtidens og vore Dages eenſtemmige Dom om Venſkabs herlige Fordele. Hvor vigtigt derfor at kiende dette Godes ſande Beſkaffenhed, hvorledes man bør handle for at komme i dets Beſiddelſe, og den Opførſel man har at iagttage, for at forſikre ſig om, fremdeles at kunne beholde det, naar det engang er faldet i vort hældige Lod.

Der gives intet varigt Venſkab uden det ſom er grundet paa Dyden. Det er ikke allene Liighed i Karakter og Sæder, ſom giør denne Forbindelſe beſtan-

beſtandig, det er ogſaa Retſkaffenhed og Sæders Reenhed.

For at prøve denne Sætnings Sandhed, maa man nøie ſkielne imellem Venner og Selſkabs-Brødre. Overeensſtemmelſe imellem Smagen ſtifter den ſidſte Forbindelſe, Dyd allene den første. Det hænder ofte at man beklager ſig over at være forraadt af en Ven, og man er ikkun blevet det af et Menneſke, ſom ofte ſpiſte, drak og moerede ſig i vort Selſkab.

Erkiendtligheden ſelv er endnu ikke Venſkab. Hos Velgiøreren har man ofte ikkun fattet Godhed for hans Ædelmodighed. Man ønſker at kunne overbeviſe ham om ſin Taknemmelighed, og længes efter en Leilighed til at kunne giengielde ham de Tieneſter, han har bevidſt, men det kan paa ſamme Tid være Tilfældet, at man ikke giver hans Tænkemaade og Opførſel ſit Bifald.

Venſkab er en uegennyttig Tilbøielighed, der uden Hensyn til de Tieneſter man har oppebaaret, allene har ſin Grund i Høiagtelſe og Liighed i Tænkemaaden.

Men da Høiagtelſe bør ikkun være Virkningen af den fordeelagtige Meening, man efter modent Overlæg og nøiagtig Prøvelſe har fattet om En Andens Karakter, ſaa følger det og af det Begreb, vi have

givet paa Venskab, at denne Tilbøielighed ikke hos den Kloge kan opstaae, førend han er bleven overbeviist, at den, hvis Tænkemaade han har undersøgt, virkelig fortiener dette fordeelagtige Omdømme.

Disse Regler ere derfor høist vigtige at iagttage for den, der attraaer Venskab som et af de høieste Goder. Indgaae ikke denne Forbindelse med Nogen førend Du kiender ham, og vælg dig ikke Venner uden i de retskafne Folks Classe.

Ligesom de Planter der snarest komme til Fuldkommenhed sielden ere de ædleste og varigste, saaledes er Venskabet i Almindelighed ikkun bestandigt og varigt, naar det langsomt er oprunden. At elske uden i Forveien nøie at have prøvet sin Kiærligheds Gienstand, dette er at udsætte sig for Brud.

Den rige og vellystige Sylip er i et Drikkelag bleven bekiendt med den lige saa ødsle og ryggesløse men mindre formuende Clitander. Disse unge Mennesker fandt Smag i hinandens Omgang, fordi de begge jagede med lige Begierlighed efter Forlystelser. Man saae dem fra den Tid jævnligen sammen, og af den Fortroelighed, hvormed de omgikkes, sluttede man, at det varmeste Venskab forbandt dem, men det varede ikke længe, førend man kom ud af denne Vildfarelse.

Nogle

Nogle Maaneder fra den Tid, da deres saa-kaldte Venskab var begyndt, vare neppe forløbne, førend Clitander, som ved sine Udsvævelser havde tilsat sin Formue ligesom sin Helbred, søgte Hielp hos sin formeentlige Ven, og — blev afviist med Haan.

Clitander gaaer ligesaa forbittret som beskiemmet bort, og i Stedet for at betænke Forskiellen imellem det Duus- og Drikkebrødrenes Bekiendtskab, som fælles Svir har foranlediget, og det paa Dyd grundede Venskab, forbander han Menneskenes Troeløshed, og skielder dem for Daarer, som troe paa oprigtige Venner, eller tale om Venskabets Glæder og Varighed.

Langt anderledes har Oprindelsen været til den Fortroelighed som finder Sted imellem Timarch og Argant. Langt varigere er og deres Forbindelse. Hos den ærværdige Olding Sophus bleve de bekiendte. I hans Skole hørte de Læren om Viisdoms og Dyds lykfaliggiørende Indflydelse paa Menneskets Skiæbne foredrages med Sandhedens Styrke, og saae den bekræftes ved Oldingens eget Exempel.

Her fattede de for hinanden det Venskab, som indbyrdes Høiagtelse og fælles Fremstræben til Fuldkommenheds Maal havde foranlediget, og som siden ved

ved gienſidig Deeltagelſe i blide og ublide Kaar er bleven befæſtet.

Af den Opførſel ſom diſſe Venner iagttoge imellem ſig, kan man udlede de Regler, der bør følges, for at betrygge ſig den Ven, man engang har erhvervet.

Timarch og Argant betroe hinanden alle deres Hemmeligheder og holde intet ſkiult for hinanden, uden det ſom er betroet dem af Andre under Taushedens Segl. Det er en af Venſkabets vigtigſte Fordele, at man i ſin Ven har et elſkende og elſket Væſen, ſom man kan meddele alle ſine hemmeligſte Glæder og Sorger.

Een af Grækenlands Viſe fremſatte vel denne Sætning ſom en ufravigelig Regel, at man i Omgiængelſe med ſin Ven burde erindre, han kunde blive min Fiende. Men denne ſaa kaldte Viiſe har neppe kiendt det paa Dyd grundede Venſkab, eller i det mindſte med dette Ord forbundet det ſamme Begreb, ſom naar man hører Timæus kalde Hippolyt ſin Ven, fordi han nogle Gange har været i hans Selſkab.

Den dydige Ven har Ret til at læſe i ſin Vens Inderſte, at omgaaes med ham, at fortælle ham de Mangler eller Fuldkommenheder, man troer at beſidde, er ikke Uforſigtighed eller Selvroes, men

men har de ſamme velgiorende Virkninger til Hiertets Forbedring, ſom at anſtille Betragtninger med ſig ſelv.

De gamle Romere afbildede Venſkab ſom et ungt Fruentimmer, der havde Bryſtet blottet indtil Hiertet. Ved dette Sindbillede blev hentydet til den indbyrdes Fortroelighed, ſom er en af det paa foregaaende noiagtig Prøvelſe af ſin Vens Tænke- og Handlemaade grundede Venſkabs væſentlige Beſtanddele, og ſom er Virkningen af en uindſkrænket Tillid til ſin Vens Retſindighed, hans Beſtandighed og Hengivenhed.

Et andet af Venſkabets Kiendemærker er indbyrdes Velvilligheed, ſom har Eftergivenhed og Forbindtlighed i ſit Følge. Man tilgiver ſin Ven alle de Feil, hvori Hiertet ikke har Deel.

Derſom Timarch og Argant ſkulde i deres Omgang med hinanden forſee ſig ved en Feiltagelſe, Glemſomhed, et uoverlagt Udtryk, Forſømmelſe af den fine Levemaade og den vedtagne Høflighedsforſkrifter, da anſees diſſe Smaaeting langt fra ikke af den Betydenhed, at de kunde foraarſage en varig Misforſtaaelſe eller et virkeligt Brud, men diſſe Venner viſe, ved klogeligen at overſee ſaadanne Ubetydeligheder, at den eneſte virkelige og utilgivelige Forbrydelſe i Venſkab er at forraade ſin Ven.

Omend-

Omendskiønt det sande Venskab ikke er egennyttigt, finder det dog Behag i Beredvillighed. — Man kan forbinde en Ven paa saa mangfoldige Maader, at Leiligheden dertil er let at treffe. Benyt Dig deraf saa snart den frembyder sig. Vent om mueligt ikke indtil Din Ven lader Dig vide, hvori Du kan være ham til Nytte; stræb derfor at komme til Kundskab om hans Mangler, og afhielp dem forend han selv har mærket dem.

Af en Vens Haand kan man uden Ydmygelse modtage Hielp, at rødme derover vilde være at vise en fornærmende Tvivl om sin Vens Ædelmodighed.

Men da det dog er behageligere at bevise sin Ven Tieneſter end at modtage dem af ham, saa bør vi skaane vor Vens Selvkiærlighed og ikke uden Nødvendighed overøse ham med Velgierninger i den Grad, at han bliver sat ud af Stand til at giengielde dem. Det bliver derfor Pligt, saa ofte som mueligt, at give sin Ven Leilighed til at afbetale den Gield, som han troer ved de modtagne Tieneſter at have paadraget sig.

Endelig er det visseſte Bevis paa uskromtet Hengivenhed man kan give den, man kalder sin Ven, dette, at man med saa megen Skaansel, som Sandheden tillader, viser ham de Feil, hvori han maatte giøre sig skyldig.

Hvo

Hvo var bedre i Stand til at bringe mig til Kundſkab om mine moraliſke Ufuldkommenheder end min dydige Ven, ſom foreener ſaa megen Bekiendſkab om min Karakter med ſaa megen Beredvillighed til at afhielpe dens Svagheder.

Lykkelig derfor den, der efterat han i Lidenſkabernes og Fordommenes Taage har tabt den Vei, ſom Dyden anviſer os at vandre, ved ſin kloge og retſkafne Ven bliver oplyſt om ſin Vildfarelſe, men tifold lykkelig den, hvis heldige Lod det er blevet ved ſin Veiledning at føre ſin vildfarende Ven ud af Laſternes Labyrinth, og i ham, at ſkiænke Dyden en Dyrkere.

P. C—tt.

Borger-Vennen.
No. 37.
Siette Aargang.

Fredagen den 16. Mai 1794.

Extract
af
første Qvartals Regnſkab
for
det forenede Underſtøttelſes Selſkabs
Indtægter og Udgivter
fra 1ſte Jan. til 31te Martii 1794.

Ind-

Indtægt.

	Rdl. ß.
Cassa-Beholdningen til ult. Dec 1793. (see Borgervennen No. 22.)	167. 60.
A. Ugentlige Indkomster i dette Qvartal:	
For Ugebl. 6te Aarg fra No. 17 til 29 inel. og Love . . .	847. 9.
B. Qvartals-Contingenter:	
1) Fra 1. Oct. til ult. Dec. 1793: 99 62.	
2) Restancer af f. A. Qvartal 10. 64.	
	110. 30.
C. Aarlige Indkomster:	
1) Det høik. Huses aarlig velgiørende Gaver . 180.	
2) Fra en ubenævnt Velgiører ved Hr. Mægler Thomsen 19.	
3) Overord. Medl. Conting. prænum. for dette Aar . 560 16.	
4) Restanc. af samme f. Aar 10.	
	769. 16.
D. Laans og Forskuds Afbetaling	135.
E. Renter til 1. Jan. d. A. .	67. 19.
F. Tilfældige Indtægter:	
1) Af Bogholder Hviid for Maculatur af de ældste Ugeblade, i Følge Revisions-Forretn. f. A. 17. 48.	
2) Afdrag paa Bud. Høiers Gield 10.	
	27 48.
Summa	2123. 86.

At ovenstaaende 1ste Qvartals Extract stemmer med Administrationens Kontrol, testerer

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Udgivt.

	Rdlr. ß.
1) De aarlig staaende Udgivter: For Ugebladets Trykning og Selskabets Betienteres Løn for dette Qvartal	294. 80.
2) De aarlige Pensionister i d. Qvart.	143. 48.
3) Af de under 28de Oct. f. A. bevilgede Laan og Forskud betalt	50.
4) Til Kongl. Obligationer, deponerede i Banken til Selskabets Fond . .	830.
5) Extraordinaire Udgivter:	
a. Betalt det i Spec. Banken giorte Laan (see Borgervennen No. 22.)	521. 69.
og Renter af samme .	4. 4.
b. Renter og Afstaaelse for ovenmeldte indkiøbte Kongl. Oblig.	27. 71.
c. Til adskillige mig anviiste Udgivter og Regninger . .	96. 80.
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen til 2det Qvartal	155. 22.
Summa	2123. 86.

Kiøbenhavn, den 31. Martii 1794.

J. Aagaard.
p. t. Selskabets Kasserer.

Om Utaknemmelighed.

(Overſat.)

Ved Velgierninger gior man Utaknemmelige.

Hvo vilde nægte, at der gives Utaknemmelige? Og da Utaknemmelighed ligefaalidet ſom Taknemmelighed kan tænkes uden at forudſætte forhen modtagne Velgierninger: ſaa har man med Talemaaden, ved Velgierninger gior man (undertiden) Utaknemmelige! ſagt noget ſom er ſandt, ligeſaa ſandt ſom naar man ſiger: med Viin og ſtærke Drikke gior man (undertiden) Rusende! Men meget er der dog med alt dette dog ikke ſagt. Jeg vil ikke nægte, at mangen een maaſkee har tænkt mere herved, og da kunde denne Talebrug ſættes i Claſſe med hundrede andre lignende, ſom, ſkiønt de hyppig bruges, derfor dog ikke indeholde Sandhed. Men naar den anvendes af flere ſom en almindelig Erfarings Sætning, for at undſkylde ſin Haardhed, ſin Gierrighed, ſin Uvillie at tiene? — bort da med denne uretfærdige Bebreidelſe, der er ſaa vanærende for Menneſkeligheden.

Dette være anmærket om Talemaaden. Hvad nu Klagen ſelv over Utaknemmelighed angaaer: ſaa kan denne hos nogle enkelte ſieldne Mennesker være gandſke ædel, naar de ikke klage over, at andre vare utaknemmelige imod dem, men, at

de

de vare utaknemmelige. Utaknemmelighed smerter dem som en Last, der vidner om et slet Hierte; det smerter dem at finde Mennesket saa afskyeligt. Denne Klage kan og undskyldes hos dem, som ved at fremføre den, fornemmelig have Hensyn til dem selv og de ubehagelige Erfaringer, de i denne Henseende have giort; men hos mange er den i Sandhed aldeles ubillig og utilgivelig.

Jeg har derfor ofte sat denne Klage i Classe med det saare almindelige Klagemaal: at den Dydige maae her i Verden lide saa meget, medens det gaaer den Lastefulde vel. Man forudsætter ved denne Klage sædvanlig, at man selv hører til de Dydiges Tal, ligesom det forudsættes ved hiin, at man virkelig har giort sig fortient af andre — viist dem sande Velgierninger. — Skulde denne Forudsætning altid have Grund? Bliver ikke den Dyd mistænkt, som knurrer over, at Gud var saa god imod andre? — ligesaa mistænkt, som Velgiørenhed der udbryder i bittre Klager over Menneskenes Ufionsomhed?

Du lider; men lider Du som dydig Mand og for Din Dyds Skyld? Hiin er lykkelig; men er han det som Lastefuld og ved sine Laster? — Her handler en mindre Venskabelig eller maaskee endog fornærmende imod Dig; men skeer dette, fordi Du giorde vel imod ham? Bør Aarsagen til hans Forhold ikke søges deri, fordi Du for en maaskee saare

saare ubetydelig Velgierning vilde giøre ham til Slave af Dine Lyner, fordrede Tieneſter af ham, hvortil han ſom en retſkaffen Mand ikke kunde bequemme ſig? Der gives Mennesker ſom unddrage ſig for Velgiøreren af Frygt for at give Vederlag, og at viſe Gientieneſter; eller af en vis Følelſe af Stolthed, da man finder ſig ydmyget i Samling med ſin Velgiører. Flere, naar de ſkulle give Laanet tilbage eller opfylde viſſe Løfter, føle nu ikkun det Ubehagelige i at erſtatte, og have glemt hvor kiær Velgierningen var dem i Øieblikket de modtog den; ja der findes endog de, ſom vederlægge Velgierninger med Utaknemmelighed; men diſſe bør da og anſees ſom ſieldne Undtagelſer. — Der gives Mennesker ſom ved Laſter giøre Lykke; men meget vilde man feile, derſom man vilde anſee Laſternes Bane ſom den ſikkerſte Vei til Lykſalighed: ſaaledes vilde man og ſikkert feile, derſom man i Almindelighed vilde beſkylde Menneſkene for Utaknemmelighed.

Hvor mangen holdes for lykkelig hvis Hierte fortæres af nagende Sorg? — og hvor mangen anſees for uſkiønſom, ſom ikke er det?

I anſee den, hvilken I viſte Velgierninger, for en Utaknemmelig, fordi han ikke viſte Eder viſſe Tieneſter, i det mindſte ikke ſaaledes ſom I ønſkede; men var han og underrettet om Eders Ønſker? og, kiendte han dem, vare de da og overeensſtemmende

mende med hans Grundsætninger, eller hans Evner? Det smertede ham maaskee inderlig, at han ikke var i Stand til at giøre det, han saa gierne vilde.

Hvad? om hans Bestræbelser, uden hans Brøde, mislykkedes, og han er for beskeden at prale med det, hvad han forsøgte til Eders Gavn?

Hvad? om han uden stor Ophævelse giorde meget for Eder — for at forsvare Eders Ære, Eders gode Navn og Rygte, for at anbefale Eder hos andre?

Han er maaskee ikke Ven af mange Ord; og I havde Uret, da I formodede, at han ikke satte stor Priis paa Eders Velgierninger, fordi han ikke brugte mange Ord, for at bevidne sine Følelser?

Han ansaae maaskee Eders: „jeg beder, ingen Tak" for Alvor og afbrød derfor sine skiønsomme Taknemmelighedes-Yttrelser. Han vidste, at ædle Mennesker ligesaa ugierne høre andres Tak, som de ugierne høre sig roese i fleres Nærværelse, og henførte Eder til disse Ædles Tal.

Han taug, fordi I overraskede ham, og hans Følelser vare alt for levende til, at de kunde udtrykkes med Ord; og den Taknemmelighed, hvilken hans

hans talende Viekaft vidnede om, undgik maaskee Eders Opmærksomhed.

Han taug med det Forsæt, ved given Leilighed at vise sin Skionsomhed i Gierningen.

Han erindrede de af Eder modtagne Velgierninger sieldnere end I maaskee ønskede dette, for ikke at opfordre Eder til nye Prøver paa Velvillighed, eller for ikke at opvække den Mistanke, at han havde saa egennyttig Hensigt med sine Taknemmeligheds Yttrelser.

Mueligt er det og, at han ikke tilskrev den af Eder ham udviiste Tieneste nogen synderlig stor Værd, uden derfor at være uskionsom. Han følte, at han kunde giøre ligesaa meget og endnu mere for Eder, og giorde det samme for andre, uden derfor at troe, at han havde giort noget ualmindeligt, som fordredede stor Taknemmelighed — og han bedømmer Eders Følelser efter sine egne.

(Fortsættelsen følger.)

Borger-Vennen.

No. 38.

Siette Aargang.

Fredagen den 23. Mai 1794.

Om Utaknemmelighed.

(fortsat.)

Vi ville tilstaae, at de ere elskværdigere som ikke tillægge de Velgierninger de viste andre, nogen Værd; — men sætte stor Prtis paa dem de modtog af andre: men for nædel bør I dog ikke ansee den, der forudsætter de samme gode Egenskaber hos Eder, hvilke han selv besidder; som vilde ansee det som Utaknemmelighed, derfom han tænkte ringere om Eder end om sig selv? Eller og, om han, maaskee af Mangel paa bedre Indsigt, ikke kan ansee Eders Velgierninger som Velgierninger, ikke vidste at anvende dem til sit Gavn; og i det Øieblik I paansdte ham disse, ikke vidste hvorledes han skulde udtyde Eders Tienstagtighed? — Dette Tilfælde forekommer hyppigere end mangen en troer.

Naar f. Ex. den store ulykkelige Keiser Joseph — som kunde sige om sig selv, at han ofte hvor han burde ventet Tak, erfoer det modsatte. — Naar den

den ofte miskiendte Joseph vilde indføre det tydske Sprog i Ungern: saa troede han herved at vise denne Nation en sand Velgierning. Men Ungrerne vare ikke af denne Meening, de ansaae Sagen fra den Side, at de tilligemed deres Sprog vilde tabe deres National Caracter og deslige. Lad være at de heri toge Feil, saa havde deres Konge sikkert ogsaa feilet, dersom han vilde ansee sine ellers saa brave Ungrer som utaknemmelige, slette Undersaatter, fordi de ikke kunde ansee det som Velgierning, hvilket han troede at være saa.

Hvad især angaaer Velgierninger af Penge og Penges Værd, da er det i Sandhed ikke nogen let Sag at give dem til Manden af ædle fine Følelser paa saadan en Maade, at ham virkelig skeer nogen Tieneste dermed.

Dette kan man antage som en sikker Regel: den Mand, hvis Værd ikke beroer paa udvortes Fortrin eller paa en fyldt Pung; som har fattet den faste Beslutning, ikke at vige et Fingersbred fra den lige Vei, hos hvilken en ædel fiin Tænkemaade veier mere end Perus Skatte; han tager ugierne imod store Gaver, er i en ikke ringe Forlegenhed naar han seer sig nødsaget til at modtage dem, og kan da lettelig miskiendes af Giveren, naar denne ikke har samme Følelser og samme Tænkemaade som han.

Saa

Saa meget bliver altid vist, at mangen brav Mand anfees som utaknemmelig, som maaskee besidder et langt taknemmeligere Hierte end mangen en anden, som veed at antage Taknemmelighedens Mine; som griber enhver Leilighed, hvor han kan sige sin Velgiører en Compliment, eller er klog nok at vise smaae Villigheder for at faae større Velgierninger til Vederlag.

Om Velgiørenhed.

Hvad det hedder at giøre vel, veed en hver. — At formindske Lidelser, eller lindre disse; at giøre Menneskene gladere, lykkeligere, eller (hvilket ustridig vilde være den største af alle Velgierninger) giøre dem bedre. Men Spørsmaalet: hvorledes man sikkerst kan opnaae dette Øiemeed? hvorledes man bør gaae frem, for at formaae Menneskene til at antage det vi giøre for dem, som Velgierning, og giøre bedste Brug heraf? — er ikke saa let at besvare paa en fyldestgiørende Maade. Og naar den Spørgende end ydermere vilde fordre, at Svaret skulde være saaledes, at det kunde sætte enhver i Stand til, med Held at udøve det under alle det menneskelige Livs Omstændigheder: saa fordrede han mere end den viseste Lærere var i Stand til at opfylde, med mindre denne, tilligemed

med sine Lærdomme, kunde meddele andre sin Følelse for det Skionne og Ædle. — Men dette grændser saa nær til Under, at man lettelig vil kunne indsee, at slugt ikke er giørligt.

Imidlertid vil jeg levere mit Bidrag til dette Spørsmaals Besvarelse, ved at fremsætte denne Paastand: Man maae frem for alle Ting være enig med sig selv: at man vil giøre Vel imod andre.

„Et vigtigt Bidrag! vil mangen een udraabe; ligesom det ikke var en Sag der forstod sig af sig selv, at man vil giøre vel imod andre, naar man giør noget for deres Skyld."

I ædle gode Mennesker, som i Udøvelsen stedse anvende denne Regel, trænge ikke til nogen skreven eller præket Moral; men gielder dette om alle? — ak! kun om de færreste!

Kaster Eders Øine blandt den Slægt, med hvilken I leve, og I vil snart overtydes om, at man sædvanlig bedrog sig selv, naar man troede at have handlet, for at giøre vel imod andre. Man vilde giøre vel mod sig selv, sig selv allene, eller havde dog fornemmelig Hensyn til sig selv.

Man giver, for at kunne modtage; tiener, for at andre skulle vise Gientienester, for at roeses, for at erhverve Venner, eller af andre lignende Aar-

Aarsager, hvilke dog alle tilsidst løbe ud paa vort eget kiære Jeg; og hvo var det nu man vilde giort vel imod?

De fleste af vore Velgierninger, hvilke vi maaskee henføre til vore beste Handlinger, høre til de Dyder, hvilke Dommeren, som dømmer ikke efter vore Handlinger; men efter Hensigten og Aarsagerne, hvorfor vi handlede; ikke efter det som heldigviis flød af vore Handlinger; men efter det vi vilde virke, engang paa hiin Dag vil — tilgive! Vore formeentlige Velgierninger ere en Handel, i det mindste en Tuskhandel, hvoraf begge Parter vente at høste Fordeel.

„Men naar jeg ikke har giort Gientienester til Vilkaar?"

Nu, saa var det maaskee en Speculationshandel. Jeg kiøber en Artikel-Vare for forhøiet Priis, i det Haab, at Varen vil stige; men den stiger ikke, og jeg har Tab; har jeg da viist dem, af hvilke jeg kiøbte Varene, en Velgierning. — Hvo som giver andre, for at modtage mere, om just ikke i samme Mynt, han kan ikke sige, at han har viist dem Velgierninger. Den som altsaa giør Regning paa andres Tak, giør Regning paa et Slags Vederlag, og hvo som giver for at faae Taksigelse, han giver egentlig ikke, men sælger eller laaner.

„Men

„Men alligevel havde mine Velgjerninger, vare de end ikke udviste af de reneste Hensigter, dog samme Værd for Modtageren."

Du vil sige: han havde samme Fordeel og Nydelse af disse; men havde Du samme Nydelse af den andens Gave, ligemeget af hvilken Hensigt eller paa hvad Maade han gav Dig samme? Med eller uden Skaansel for Dit Hierte, Din Ære; eller Din maaskee ikke ædle Stolthed?

Endog dette tilstaaet, at man stundom kan foreene begge Hiemeed, at giøre vel imod andre og tillige tiene sig selv, og opnaae begge; at man ved Maaden, hvorpaa man tiener, kan give Gaven Værd og ikke røbe sin Hensigt: saa er dette dog upaatvivleligt, at den vil altid være en sandere Velgiører, som ikke handler egennyttig; men allene giør vel, fordi han finder Glæde i at kunne tiene andre.

Den, som ved at giøre vel, tilfredsstiller en vis Trang eller Følelse, vil aldrig lade den, hvis Velgiører han blev, føle Vægten af sin Velgierning; han vil ikke paalægge Eder nogen Tvang eller Forbindtlighed, fordi han var i Stand til at kunne tiene Eder; han vil ikke giøre utilbørlige Fordringer. Han vil ikke nødsage Eder til at bequemme sig efter hans Luner, og ikke paatrænge Eder sine Velgierninger, for at kunne, ved at berøve Eder disse, lader Eder føle Eders Afhængighed og Trang til hans Understøttelse. Han vilde jo giøre vel

imod

imod Eder; hvorledes skulde han da kunne overtale sig til noget Skridt, hvorved han kunde forvolde Eder Sorg eller Ubehagelighed?

Den som veed, hvad man bør undgaae, for ikke at giøre noget slet, han er paa en god Vei for at lære, hvorledes han bør giøre det paa den rette Maade: især naar Forstand og Hierte stemme med hinanden.

Jeg har kiendt Mænd, hvilke, skiønt de just ikke vare for Orde, at være store Lærde, holdt Taler som vandt alles Hierte — hvorfor? fordi de selv talede af Hiertet. Hvad som kommer fra Hiertet, sagde vore Forfædre meget rigtigt, det gaaer til Hiertet! Dette gielder og her. Endog med en ringere Grad af Menneskekundskab og ved at savne mange af de Egenskaber, hvilke, fra Forstandens Side betragtet, fordres, for at giøre noget Got, vil Manden der handler af en god Villie altid opnaae dette, at andre gierne modtage af ham, hvad han giør til deres Bedste: og hvormeget har han vundet herved for at fyldestgiøre sin Hensigt? Ja, dersom alle Mennesker havde den faste Beslutning, at bidrage efter mueligste Evne til deres Medmenneskers Vel, og at tiene paa den Maade, som de troede at være meest overeensstemmende med enhvers særdeles Tarv: da vilde Sandhed og Dyd fremmes blant Menneskene, og Jorden vorde dobbelt skiøn: Vi vilde, som een god Faders Børn, ved broderlig Deeltagelse formindske Livets Møisommeligheder og mangen Taare, som Kummer nu kommer til at flyde, vilde vorde Glædestaare.

Brø-

Brødre! hvo er eenig: at gjøre Godt uden Hensigt til Løn?

Det kunde maaskee synes at være fordret for meget af Menneskет; men ligger ikke denne Fordring i den gyldne Regel: at vi bør vise os saaledes imod andre, som vi, om vi vare i deres og de i vor Forfatning, ønskede, at de vilde handlet imod os? Ja tænker ofte paa, at det er saligere at give end at tage, og føler Eders Lykke, at I ere i Stand til at kunne give, og I ville vise Skaansel mod den der trænger til Eders Hielpsomhed, og anſee denne Skaansel som en hellig Pligt, hvilken den Lykkeligere bør udvise mod den, hvis Kaar vare mindre blide.

Og, naar alt betragtes fra den rette Side, ville I ved saadan Fremgangsmaade vinde meget. Utaknemmelighed smerter altid, naar man har giort sikker Regning paa den Hiulpnes Skionsomhed. For denne Ubehagelighed ville I skaane Eder, naar I, ved at gjøre vel, ikkun søge at tilfredsstille Eders Hiertes Drift, uden at see hen til anden Løn. Og høre I nu den Elendiges Tak, saa er Glæden ved at erfare Eders Medbroders Skionsomhed en Tilgift I faae oven i Kiøbet, for det I handlede vel.

Borger-Vennen.

No. 39.

Siette Aargang.

Fredagen den 30. Mai 1794.

Over Menneskene og menneskelige Sæder.

Af den engelske Digter Shenstone.

Der gives mange Mennesker som komme i Udraab for Uredelighed, skiønt det ikkun var Ubestandighed, hvorfor de burde bebreides. Der findes Mennesker af heftige men foranderlige Affecter, som i det Øyeblik, i hvilket de give deres Forsikkring, ere de oprigtigste; men til hvilke man aldeles ikke kan sætte Liid, da deres Forsætter ikke ere af Varighed. Man bør altsaa være vaersom med at fælde Domme over Menneskene, og ikke beskylde den for Falskhed og et ondt Hierte, som ikkun feilede, fordi han ubesindig gav Løfte om det, han siden glemte at opfylde.

Den fornemste, maaskee den eeneste Forskiel, imellem Ærlighed og Ærekierhed, bør søges i de forskiellige Bevæggrunde, som bestemme Mennesket. Den Ærlige handler ærlig, fordi han føler det er Pligt

Pligt at handle saa; den Ærekiere attraaer ikkun Roes og Beundring.

Den største Trøst for de Fattige, hvis Vankundighed ofte forleder dem til en daarlig Misundelse, er denne: at de Rige maae døe ligesom de.

Man burde ikke dræbe noget Insect, ikke skiende paa sin Hund, uden at have en gyldig Aarsag, hvormed man kunde retfærdiggiøre sin Handling.

Den Besværlighed, som Mangel af en Tiener foraarsager, er dog altid ubetydeligere end den Plage at have en slet. Jeg vil hellere selv pudse mine Skoe, end hvert Øyeblik have Anledning til Ærgrelse.

Materien til fornuftige Discourser er indskrænket; Materien derimod til Spøg og Moerskab uudtømmelig. Det var derfor maaskee klogt, i de Selskaber, hvor man ikke samles for at lære, at sætte sig paa en mere fortroelig Fod, og foredrage og modtage alt i en spøgende Tone.

Naar en Kone eller Kiereste lever som Fangen, der er indsperret i Fængsel, saa fører den, som indsperrer hende, samme Liv som en Fange Vogter.

Rigdom

Rigdom fortiener mere unge Menneskers Opmærksomhed end de Gamles, skiønt det Modsatte pleier at finde Sted i det virkelige Liv.

Forældre ere sædvanlig meget indtagne af deres Børns store Belevenhed, og den større eller mindre Grad af denne pleyer i Almindelighed at være Maalestokken for den Kierlighed, de vise mod deres Smaa. Og dog gives der maaskee intet Kiendetegn, som lover mindre Overlæg og sadt Væsen for Fremtiden end netop dette. Det synes ikke allene at udelukke en giennemtrængende Forstand; men endog den finere Følelse der saa sikkert leder Mennesket i hans Handlinger. Ligesaa lidet kan denne Belevenhed bestaae med den sande Følelse af Glæde, uagtet den har Udseende af denne. Et belevent Barn ligner en ung Mynde i Vildbanen, den løber efter alle Slags Fornøielser, ligesom hiin efter alle Spor, og opjager dog intet. Det ligner den virksomme Bie, som tilbringer sin hele Tid med at flyve fra Blomster til Blomster, uden at opholde sig saa længe ved eet, som var nødvendig for at kunne samle Honning.

I blandet Selskab, eller i Samling med Folk af maadelige Kundskaber, tillader man sig Taler, som hverken ere vittige eller betydelige. Unyttig, ligegyldig Snakkesomhed, tiener til at forjage Kiedsommeligheder. Men i Eensomhed faaer Sielen sin tabte Kraft igien.

At

At give et Fruentimmer, hvortil man beiler, Foræringer, er det samme som at kaste Vaaben i Fiendens Leir, med det Forsæt til sin Tid at hente dem igien.

Den som bortslumrer Morgenstunden taber Dagens fornemste Fornøielse: den som tilbringer sin Ungdom i Ørkesløshed, forspilder den bedste Deel af sit Liv.

Glimrende Karacterer ere ikke altid de behageligste. Smaragdens milde Skin behager ikke mindre end Rubinens stærke og i Øiet spillende Glands.

Menneskeslægten lider mere ved Striden af hinanden modsatte Lidenskaber, end af Striden imellem Affect og Fornuft, og dog er det maaskee det eeneste det sikkerste Middel at dæmpe een Sindsbevægelse ved at optænde en anden.

Landjunkeren indskrænker sin Ærgierrighed til en fortrinlig Kundskab om Heste, det er, til Kiendskab om et Dyr, som med Ære, Sikkerhed og Bequemmelighed kan bringe ham frem paa de smaa Reiser han skal foretage.

Philosophen sætter sin Ærgierrighed i grundet Indsigt i en Videnskab, som kan føre ham med Ære, bequem og sikker igiennem Livets forskiellige

ſkiellige Optrin, ſaa at han ikke afkaſtes af Lidenſkaber eller ſlæbes frem af Apathie (Følesløshed).

Den beſte Tidspunkt, i hvilken man udkaſter Svar paa en Vens Brev, er Øieblikket, i hvilket man modtager ſamme. Det er da at Venſkabs Varme og den modtagne Efterretning yttre deres ſtørſte Kraft.

Philoſopherne og de ældre Viſe, ſom ſaa meget ivrede imod alle udvortes Fordele og ved alle Leiligheder talte om diſſes Forkiængelighed, ſynes at have vildet bringe Sielens Fortrin til ſamme Agtelſe: de havde ellers fordømt deres eget Exempel.

Man ſeer at Vittighed oftere forleder Menneſker til Stolthed end Skarpſindighed. Saaledes bilder den, ſom bær en Stadskaarde, ſig meere ind, end den der bær et ſimpelt, men brugbart Værge.

Det er Pligt at tage Deel i vore Venners Tviſtigheder; — ved vore Bekiendteres Tviſtigheder er dette overflødigt, ja maaſkee endog aldeles upaſſende.

Menneſker af ſandt Genie have ſædvanlig ſtærke Lidenſkaber, og de ſom have ſtærke Lidenſkaber ere tilbøielige til en ſtor Grad af Partiſkhed. Menneſker af ringere Evner have ſvagere Affecter, og ere derfor ſieldnere tilbøielige til en ſtor Grad af

Par-

Partiskhed. De kan ikke elske, hade, bemærke med samme Hurtighed som Manden der er begavet med større Forstand. Ved at bemærke de første Feil, burde man ikke glemme, at de veies op af deres Fortrin; og ved de sidstes Roelighed ikke glemme den Ligegyldighed, hvoraf den oprinder. Lykkelighed og Dyd ere uden Tvivl i det Hele fordeelte med mere Lighed, end man i Almindelighed er tilbøielig til at troe.

Alt for flygtige og levende Temperamenter synes ikke at kunne bestaae med en stor Grad af Rydelse. Der forsødes for megen Tid ved at gaae over fra en Gienstand til en anden: det dybe Indtryk som Ideens (Forestillingens) Varighed eene frembringer, kan ikke finde Sted, og dette er dog saa nødvendigt for at føle en høi Grad af Glæde eller Smerte. Bien der vil samle Honning, Ædderkoppen der vil suge Gift, maae opholde sig nogen Tid paa Urten eller Blomsteret. De, hvis Vædsker ere lutter Salvolatile, synes at være mere fro end lykkelige Mennesker. Det her beskrevne Temperament falder jævnligere i vittige Hoveders Lod, end i Mænds af store Evner.

Man seer undertiden Kritiker, allene af Ondskab, at give et mangelfuldt Værk Fortrinnet for et virkelig fuldkomment. Saaledes seer man undertiden Folk der roese en Mands fordums Forhold, allene for at kunne nedtrykke hans nærværende Fremgangs-

gangsmaade. Dette er en af Avinds sædvanlige Ränker.

Træerne give os Lye om Sommeren; og om Vinteren Brænde. Saaledes dæmper Dyden vore Ungdoms heftige Lidenskaber og tiener til at vederqvæge og varme os i Alderdommens Kulde.

Den som nødig vil fælde Dom og den Tvivlraadige, ere to forskiellige Karacterer, dog kan den første let frembringe den sidste, og har, ligesom denne, sin Oprindelse af alt for stor Delicatesse og Fiinhed.

Menneskér af stolt men tillige nedrig Tænkemaade ville foragte os, formedelst det Vanheld som vil tilveiebringe os den Ædelmodiges Medynk og Hielpsomhed. Dette bør være os et Vink, hvo vi skulle betroe vort Vanheld og for hvem vi bør dølge samme.

Naar vi opofre Fiendskab for vort Interesse, saa er dette ikke andet, end at omvexle en ubehagelig Lidenskab med en behagelig.

Blant fem Hundrede der ynke os, findes neppe fem, som ikke tillige foragte os: en vigtig Betragtning for at giøre os vaersomme i at yttre vore Klager. Overalt bør en klog Mand lee over mange af sine egne Svagheder, da dette er et Middel

at

at drage Avinds Opmærksomhed fra den vigtigere Feil af hans Karacteer.

Et udvortes qvindagtigt Væsen og en overdreven Opmærksomhed paa Klædedragten, bliver i Almindelighed anseet som et ubedrageligt Kiendemærke paa Modløshed; og dog kan man hos den franske Nation see utallige Beviis paa det modsatte. Selv hos det engelske Folk findes flere som kunne ansees som Undtagelser fra Reglen. Jeg vil kun anføre Lord Mark Kerr. En næsten usynlig Charnering paa en Daase syntes at være en Sag, hvorpaa hans Livs Lykſalighed beroede, og hans Siel kunde formørkes ved den mindſte Plet han blev vaer paa sin Strompe; og dog gav denne Mand mangfoldige Prøver paa et kiekt, uforsagt Mod. Hvad skal man domme om Gray, der var saa fin i sine Sæder og desuagtet besad Talent til de ædleſte og meest ophøiede Billeder, og var beriget med en Skat af den mandigſte Lærdom? — Her kan altsaa ikke fældes nogen afgiørende Dom. Thi, skiønt en fiin Smag ikke altid nødvendig har fiin Levemaade i Følge med sig; saa kan den dog ikke være denne til Hinder: og hvorfor skulde ikke en Mand kunne eie samme Delicateſſe i Henseende til den sande Ære, som han besidder i Henseende til sin Klædedragt?

(Fortsættelsen følger.)

Borger-Vennen.

No. 40.

Siette Aargang.

Fredagen den 6. Juni 1794.

Anmeldelse.

Under Dato 8de Mai h. a. har Hs. Excellence Hr. Geheimeraad Greve af Moltke gunstigst behaget at tilmelde os: at han imodtog Valget som Repræsentant for Selskabets første Klassifikation.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiøbt 3 Obligationer a 70 Rdlr. nemlig No. 21, 95 og 99. til Beløb 210 Rdlr.; hvilke Obligationer behørigen paategnede skal blive deponerede i Banken.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Over

Over Menneskene og menneskelige Sæder.

Af den engelske Digter Shenstone.

(fortsadt.)

Naar et Menneske mangler Villien til at giore vel, saa er det Menneskeslægten til liden Baade, at han har Evne og Midler til at kunne det. Og dog seer man, hvorledes Menneskene i Almindelighed ere tilbøieligere til at vise den uværdige Rige Agtelse, end den værdigste Trængende. Denne Erfaring bekræfter Burkes Paastand, at Magtens frygtelige Billede giør langt stærkere Indtryk paa Mængden end de skionneste Skildringer om Dyden og dens virkelige Værd.

Anstalterne til Liigfærd have hos Middelstanden, maaskee og stundom hos de høiere Stænder, en Virkning, som ikke er at foragte: de adsprede og drage Opmærksomheden fra Sorgens Hovedgienstand. Svage Siele finde en Slags Trøst i den Nødvendighed at giøre Anstalter til den Afdødes Jordefærd, og, skiønt det høitidelige ved Liigvognen, Liigklædet og den ledsagende Skare, forøger det gyselige, saa lindrer dog alt dette i visse Maader Bedrøvelsen.

Der

Der gives nogle Mennesker, for hvilke man paa ingen Maade kan føle Agtelse, uagtet ald den Umage saadanne anvende for at gribe enhver Leilighed, hvor de kunne forpligte os, ja endog vise os virkelige Tienester. Dette pleier sædvanlig da at finde Sted, naar deres Tænkemaade er alt for afvigende fra vor. Saaledes vil det aldrig være giorligt, at en Gnier kan være den behagelig, der elsker Konster og Videnskaber: en Mand med fine og ømme Følelser, vil aldrig kunne finde Smag i Omgang med een, som er aldeles blottet for al Følelse, som med samme Ligegyldighed seer sin fortroeligste Ven eller Paarørende døe, som naar et Leerkar sønderbrydes. Folk af saadan Karacteer føle intet uden Kaardespidsen, og man kunde lettere tilgive dem, dersom denne Følesløshed var en Virkning af Philosophie og ikke Tankeløshed. En Forsigtigheds-Regel, som heraf kunde uddrages, er den: at man omhyggelig bør vogte sig for at stifte nær Foreening imellem Folk af modsadt Karacteer. Det er altid klogt handlet, at vi vise os høflige mod dem, hvis Følelser ere gandske afvigende fra vore, og bære over med deres mangehaande Svagheder; men besværligt vilde det være, jævnlig at omgaaes slige; maaskee det ikke heller vilde have en god Indflydelse paa vor Tænkemaade; at beile til deres Bifald vilde udsætte vor Karacteer for Mistydning og Omtale.

Der

Der gives Mennesker som synes at søge en sær Fornøielse i altid at være vrantne og vanskelige. Man fristes ofte at tillægge saadanne en slet Karacteer, skiønt man ikke altid har Føie til at fælde saadan en Dom. Denne Svaghed findes ofte samlet med sand Følelse af Ære, med varm Taknemmelighed, stor Oprigtighed og andre priisværdige Egenskaber.

Der gives en vis Grad af Forstand hos Fruentimmer, hvormed man ikke allene burde lade sig nøie; men endog glæde sig over den. Man maae hos dette Kiøn ikke søge et uudgrundeligt Dyb.

Den skadeligste Følge af vore Lidenskabers Tilfredsstillelse i Henseende til ligegyldige og unødvendige Ting, er denne, at ved eengang at tilfredsstille dem, stiger deres Heftighed og vi føres idelig til nye Ønsker, indtil vi tilsidst ikke kiende Grændse. Jeg ønsker mig f. Ex. et smukt Etui og Penge for at kunne anskaffe mig dette; det var maaskee ikke vanskeligt at skaffe Udveie til Pengene; men Tilfredsstillelsen af dette Ønske vilde føde halvtredsindstyve andre, hvilke tilsidst vilde giøre mig ulykkelig. Den vise Epictet har alt bemærket dette og tilraader derfor alvorlig, at man skal modstaae det første Ønske.

Det forekommer mig at være en Virkning af den tiltagende Alder, at den foranlediger os mere

mere til at bære over med Menneſkene, end til at agte dem.

Sjældent findes glimrende Talenter ſamlede med Grundighed. De Strømme der bruſe frem med en heftig Fart, ere ſædvanlig ikke dybe.

Der gives viſſe Mennesker ſom uformærkt komme i med en Vane at modſige Alt. Naar de høre nogen at yttre en Meening, udſtudere de med megen Flid, fra hvilken Side de med en Art af Sandſynlighed kunne angribe den, hvilket, efter deres Tykke, giver dem Anſeelſe af en ſtor Skarpſindighed: ere de ſaa lykkelige at kunne blande Spøg i deres Modſigelſe, ſaa bilde de ſig ind at være deres Modſtander virkelig overlegen. Man burde omhyggeligen vogte ſig for, ikke at forfalde til denne ſtygge Vane, hvorved vi ſaa let kunne miſte vore Venner og dette ſom oftest for Ting af ſaare liden Værd.

Faſte Indkomſter ſynes at være meeſt paſſende til vor Tilſtand. Eiendomme og Formue forøge ikkun Vanſkelighederne at løsne vore Tilbøieligheder fra en Verden, ſom dog ikke er vort blivende Sted og hindre os fra at betragte de jordiſke Ting fra den Side, hvorfra de bør betragtes.

Overraſkelſe forhøier Nydelſen. Forventning er Overraſkelſen til Hinder: heri ligger den natur-

naturlige Aarſag, hvorfor ſaa mange Glæder, af hvis Beſiddelſe vi lovede os ſaa meget, ikkun ſielden fyldeſtgiøre vor Forventning. Hertil kommer, at Indbildningskraften ſædvanlig forſtørrer alt og foraarſager, at det glade Haab, vi give Rum, aldrig ſtaaer i rigtigt Forhold til Tingen vi attraae. Saaledes tilintetgiør Forventningen ikke allene de Fordele, Overraſkelſen kunde give; men føder og Haab om en Nydelſe, ſom aldrig kan blive virkelig: hvad Under nu at Menneſket klager over, at det fandt ſig ſkuffet, naar det kommer i Beſiddelſe af det, man ſaa længe har attraaet.

Den Hevngierrighed, ſom ligger i Menneſkets Natur, ſynes at være ham given ſom Værn om hans Sikkerhed, og naar een ſavner Mod, for ſtrax at tilfredsſtille den, ſaa ſøger han ſædvanlig at give den tilkiende ved Varigheden af hans Emfindtlighed. Begge Arter af Hevngierrighed have een og ſamme Bevæggrund, denne, nemlig: at afſkrække vore Fiender fra, at de for Fremtiden ikke fornærme os — Og endſkiønt Verden er mere tilbøielig at bifalde den raſke end den phlegmatiſke Fiende, ſaa er det dog vanſkeligt at afgiøre, hvilken af diſſe der har frembragt de ſkrækkeligſte Virkninger. Grunden til denne partiſke Dom lade ſig udlede af den ſamme Kilde, hvorfor man giver Uforſkammenhed Fortrin frem for Hyklerie. At ſee ſig undergravet ved lumſk Ondſkab opvækker den Mistanke, at man foragter vor Forſtand og forringer

den

den Foreſtilling, vi have om os ſelv. Den fornærmer Menneſkets Stolthed mere, end aabenbar Vold og Frækhed.

Den, ſom ſøger ſin Lykſalighed i at nyde Verden, kan ikke uden Formaſtelſe vove at beſtemme, hvad en Mand af Genie bør anſee ſom fornødent til ſin Lykſalighed. Manden af en dyrket Forſtand ſøger Fornøielſer af en gandſke anden Art end Hoben: hvad denne kalder vigtig, har for ham ſaare liden Værd, og hvad Verden agter ringe, er netop det ſom er fornødent til hans Tilfredshed.

At være Ryggesløs og tillige at være ſtolt denne Karacteer, vidner ikke allene om et ſlet Hierte, men endog om en ſlet Smag.

„ Havde jeg de Penge, diſſe Malerier have „ koſtet, ſiger Torper, mig ſynes, at jeg ſkulde „ have udfundet en bedre Maade at anvende dem.“ „ Og hvortil vilde Du brugt diſſe Penge? — Jeg „ vilde for dem anſkaffet mig ſmukke Heſte. — „ Men Du eier jo alt ſaa mange Heſte Du behø„ ver. — Ja, men jeg finder ſynderlig Behag i „ ſmukke Heſte. — Men har jeg, ſom har kiøbt „ diſſe Malerier, da ikke ſamme Grund at anføre „ for mig?“ Naar vi ſkulde gaae til Grunden af Tingen, ſaa bliver Slutningen denne, at den, ſom giør meget Væſen af ſine Forlyſtelſer, og dadler andre

andre for deres, vil altid findes forlegen for at anføre gyldige Grunde for sin Smag.

Lader os vel vogte os for at vi ikke alt for ængstlig beile til Lykken: Den er et Fruentimmer, og vindes derfor ofte ved Ligegyldighed.

Hav mere Agtelse for Din Samvittighed end for Folkets Omdømme.

Vore Lidenskaber ere de Vinde der drive vort skrøbelige Fartøi frem: vor Fornuft er Styrmanden der styrer Skibets Gang. Uden Vind og uden erfaren Styrmand vilde Skibet enten aldeles ikke komme afsted, eller og ofte staae Fare for at lide Skibbrud.

Borger-Vennen.

No. 41.

Siette Aargang.

Fredagen den 13 Juni 1794.

Naar man vil kiende et Menneskes Karacter og giøre Slutning om dets Tænkemaade, da agter man paa enhver af dets Handlinger, som forekomme os, samler flere af disse, sammenligner dem med hinanden, søger at opdage Bevæggrunden til enhver, og derefter fælder man Dommen. Mueligt er det, at man endog paa denne Maade ikke altid naaer Sandheden, men rimeligere er det dog saaledes at kunne arbeide sig frem imod den, end naar man tager et flygtigt Ord, en uoverlagt Handling, en enkelt Bevægelse til Grund for at overøse een med Haan, eller og ved ligesaa smaa Træk at giøre nogen værdig til Lovtaler.

Vi fordre for meget, naar vi ei ville skienke den, som over mange Dyder og besidder store Talenter, enkelte Skrøbeligheder, og i Sandhed her er det, at Menneskets er allermeest ubillig i sine Domme. Uden Tvivl er det Misundelsen, som uformærkt rører ved Tungen i Vægtskaalen, thi

just,

juſt, fordi diſſe fortienſtfulde Menneſker have vundet ſaa megen Agtelſe, ſøges der at unddrage dem en Deel deraf, ved at fremſtille udi en fordobblet Størrelſe hin Svaghed eller denne Skrøbelighed, og maaſkee ſmigre da hine ſmaa Siele ſig med Tanken, om at prange med de faa Prydelſer, ſom de har berøvet diſſe.

Denne har været og vil vel fremdeles blive alle ſtore Mænds Skiebne. Hvor ofte hører man ei et ubetænkſomt Ord, en overlagt Handling, ſom har ingen Indflydelſe paa det Almindelige, at blive omtalt, udtolket og udbredt ſaavidt og ſaalænge, at man glemmer den Række af ypperlige Handlinger, ſom fortiene Opmærkſomhed og Erbødighed.

Langt fra, at det derfor ſkulde blive en Regel, at man ei maatte tale om Mangler, ligeſaa vel ſom om Fuldkommenheder, at man ei maatte pege ligeſaavel paa Tidſelen ſom paa den rene Sæd, der beklæder Ageren, men det fordrer Billighed og Retfærdighed, at man ſkal ærligen viſe Forholdet imellem begge, og redeligen anmærke, naar det Gode tuſindfold opveier det Onde. Hvilken ubillig Skrivtdommer maatte ei den være, ſom allene opholder ſig ved den enkelte Feil i en Forfatters Arbeide, og glemmer eller fortier de mange Fortieneſter, ſom det forreſten haver. Det er derfor det utaaleligſte for en retſkaffen Mand at være Tilhører

af

af en anden, som paa hin nedrige Maade angriber Folk af Fortieneſter, og som beſtræber ſig for at frarove Retſkaffenhed den Ærekrands, som den fortiener. Men — ligeſaa urigtigt, som det er, at vi fordre for meget, naar vi ei ville tillade nogen Dødelig en Deel af Dødelighedens uundgaaelige Lod, Ufuldkommenhed, saa daarligt er det paa den anden Side, at forgude Menneſket, fordi det har udøvet en enkelt ſtor, god og almeennyttig Handling; og det er det beſynderligſte, at juſt de, som ere saa ſtrænge Dommerr over hine, ere her saa villige Lovtalere over diſſe.

Ved nøie at agte paa diſſes Forhold ſkulle man friſtes til at troe, at de føle hos dem ſelv kun Kraft til at udføre en enkelt god Handling, men ei kiende dem ſtærke nok til at udøve en Række af saadanne Foretagender.

Den Ubilligheð, ſom undertiden ſaaledes finder Sted i at bedømme enkelte Perſoner, er ei mindre ſielden, naar det angaaer et heelt Folk; og det er saa meget mere ſtrafværdigt, da man i dette Tilfælde giør den enkelte eller de faa enkeltes Handlinger til hele Folkets. Fordi een Daare ſagde i National-Conventen, at han var Atheiſt, drog Zeloterne ſtrax Slutning om, at ingen Religion mere fandt Sted i Frankerig.

Man

Man maa vel, i at domme om et Folk, have Hensigt til Mængdens Adfærd og Handlinger, og ei blive staaende ved dette eller hiint enkelte Træk; og man maa billigen vedblive at samle Erfaringer, inden man fremkommer med Resultatet. Tid efter anden at anføre dem, vil uden Tvivl være godt for dem, som eengang ville blive beskiæftigede med at afbilde vore Dages Karacteristik, og at giøre det offentligen, torde vel være saa meget mere gavnligt, som det giver Leilighed til, at man kan rette det Urigtige, forbedre det Manglende, og give Sandheden saa troe, som det er Dødelige mueligt. Lader os samtlige, hvis Lod det blev at skrive for det Almindelige, nu og da stræbe til dette Maal. Lader os overlevere til vore Medborgere vore Erfaringer og vore Betragtninger. Den tænkende Mand vil kunne skielne imellem det Vigtige og Uvigtige, det Sande og det Urigtige. Det er mueligt for enhver af os at feile, men det er umueligt for nogen Mand af Agtelse for sig selv at ville feile, naar han taler for sine Medborgere.

For et Aar siden tillod Borgervennen sig udi dette Blads No. 43—47. at anstille en Sammenligning mellem de ældre og nyere Tider, og deraf drog han den Slutning, at det danske Folks Sæder vare langt fra at være mere fordærvede end tilforn. Aldrig faldt det ham i Tanker at vinde alles Bifald for sine Sætninger, og paa deres Modstand og Modsigelse var han vis, som finder en

Fordeel

Fordeel af, at Menneſket ſkal være en uafladelig Træl til Laſter. Det forundrede ham derfor ikke, at finde adſkillige Udfald imod ſig, endog paa Steder, hvor han ei burde vente det, og at man dadlede ham for at være alt for meget hengiven til at roſe vore Tider. Han kunde ei fortænke nogen at være af ulige Mening med ſig, og det var ei hans Kald eller Pligt at ſøge at beſtride deres Grundſætninger, ſom tænke anderledes.

Om Meeninger bør man ingen Kiv yppe. Naar hver fremſætter ſine Tanker, da hører det Læſerne til at dømme. Imidlertid maa han dog, ei for at ſtride, ei for at beklage ſig over eller for at bebreide, tage til Gienmæle mod den geiſtlige Mand, ſom af hiin Afhandling ſøgte Anledning til at angribe ham, ved et Stykke udi Maanedsſkrivtet Iris, fordi Borgervennen udi No. 44. f. A. p. 351. har ſagt: Man vil ei nævne den enkelte Misbrug ved Skrivtemaalet, at den Geiſtlige kan behandle Confitenten paa en uanſtændig Maade, hvilket vel er Aarſagen til, at, naar der er Uenighed imellem Læreren og hans Tilhørere paa Landet, kan Diſpenſation faaes til at ſøge Miniſterialia udi en anden Kirke. Han behøver ikkun til ſin Retfærdiggiørelſe at anføre følgende.

Fra en troeværdig Haand har han den Efterretning, at en Mand havde Commiſſion for en Godseier paa Landet, der var i Uenighed med ſin

Sog-

Sognepræst, at anſøge udi Cancelliet om, at det maatte tillades hin, at søge Miniſterialia udi en anden Kirke, da han befrygtede, at Præſten ville fortrædige ham i Skrivteſtolen. Commiſſionairen talte med salig Geheimeraad Lüxdorff om Anſøgningen, men yttrede tillige, at, uagtet Commiſſionen var ham overdraget, fandt han det dog betænkeligt, at søge paa hins Vegne denne Dispenſation. Dertil svarede Lüxdorff: Kunde Conſitenten fortrædige Præſten i Skrivteſtolen, burde Præſten efter Anſøgning befries fra at tage ham til Skrivte; og derfor bør det og tillades Conſitenten at udvælge en anden Siæleſørger, naar han befrygter Ubehageligheder af denne. Naar Forfatteren af hin Afhandling i Iris seer denne Fortælling, saa vil han uden Tvivl indſee, at hans Angreeb var heel ubefoiet, og at Borgervennen ei er ſtraffskyldig, fordi han anførte en Ting, ſom muelig, hvilken han vidſte var virkelig. Læseren vil tilgive Borgervennen, at den har til ſin Retfærdiggiørelſe laant diſſe faa Linier; da aldeeles at tie til Beſkyldninger, er baade at fornærme ſig ſelv og dem, til hvilke man taler.

Fra denne særegne Sag gaaer Borgervennen nu over til en almindeligere, til, nemlig: at giøre Rede for, om hans Erfaringer, hans Jagttagelſer paa Begivenhederne, deres Gang og Følger, har ſtadfæſtet eller kuldkaſtet hin hans i anførte

førte Afhandling yttrede Mening, at den moralske Fuldkommenhed mere til- end aftager.

Borgervennen paastod: at Lyst til Kundskab i Religionen ei var aftaget, at Sæderne ei vare mere fordærvede end forhen. Skulde noget større Bevis kunde gives eller fordres, end naar man seer Mængden at søge hin, og at flye det, som strider imod disse. Virkelige Begivenheder, som godtgiøre dette, har man oplevet endeel af udi det forløbne Tidsrum.

Det er enhver bekiendt, med hvilken Lyst og udi hvilken Mængde Tilhørere indfandt sig, ved de af Biskop Balle holdne Bibellæsninger. Ikke Løben efter Nyt var det Tilløb, som disse Andagtsøvelser havde, thi da ville de snart have savnet et betydeligt Antal af Tilhørerne, naar de udi nogen Tid vare fortsatte. Men tvertimod, Mængden blev lige stor, og man lod det ikke falde sig for besværlig, naar man ingen fast Plads havde udi Waisenhuus Kirken, da at blive der fra Aftensangs Begyndelse og det altsaa udi flere Timer, for at faae en bequem Plads til at høre Bibelforklaringen. Aldrig var der tomt, og det ei allene paa Gulvet, men Pulpiturerne vare betagne, og Folk af Kundskab og Aar vedbleve og forsømte aldrig en Time. Sadanne, som ei havde studeret de theologiske Videnskaber, uagtet ellers forsynede med andre Indsigter, fandt en anstændig og nyttig Fornøielse i at

høre

hore Forklaringer og Oplysninger om Ting, som ellers vare dem fremmede; og den uoplyste Deel af Folket høstede megen Frugt af at faae Sætninger og Tildragelser forklarede, som det ellers ei havde havt Leilighed at tænke paa. Det er saa rimeligt, saa overeensstemmende med den menneskelige Natur, at Videlysten maa opvækkes og underholdes, naar Mennesket med Fornøielse og Stadighed skal anspende sin Agtsomhed. Det er derfor, at mange, som sielden komme udi de offentlige Prædikener, aldrig forsømte Bibellæsningen, fordi denne afhandlede Lærdomme og Begivenheder paa en Maade, som de offentlige Taler ei letteligen tillade. Her bliver det ei at undersøge, om disse Samlinger og de derudi afgivne Forklaringer have svaret til dennes eller hins Begreb, ikke heller om det maaskee var godt, at man udi saadanne Forsamlinger afvexlede med at afhandle nu Materier, tagne af Naturhistorien, nu at giøre Mennesket opmærksomt paa Tildragelsernes Gang i vore Dage o. s. v.; thi det, som man vil vise, indseer enhver, at Lyst til Kundskab udi Religionen ikke er mindre nu end tilforn, men at det kun kommer an paa at foredrage det Nyttige og Interressante paa en underholdende Maade.

(Fortsættelsen følger.)

K—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 42.

Siette Aargang.

Fredagen den 20 Juni 1794.

Anmeldelse.

Den efter Lovene i denne Maaned holdende Generalforsamling er berammet at holdes Mandagen den 23. Junii næstkommende paa sædvanligt Sted, om Aftenen Kl. 6. De respektive Herrer Repræsentantere anmodes derfor herved om at bivaane dette Møde.

Til Efterretning for Selskabets Pensionister bekiendtgiøres, at Blanketter til Qvitteringer for det ved næste Maaneds Begyndelse hævende Qvartal, kan afhentes hos Kasserer Hr. Aagard, boende i Magstrædet No. 37., for at blive forsynede med Præste-Attest og Underskrift til Udbetalings Tiden.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiøbt:

1 Obligation No. 4660. paa Kapital 75 Rdl.
4 ditto No. 18, 19, 20 og 4510.
a 70 Rdlr. til Belsb 280 —

I alt 355 Rdl.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

Fort-

Fortsættelse af forrige Nummer.

Ligesom Oplysningen tiltager, maa Foredraget forandres og Materierne vælges; thi den Mand, som ville 1794 prædike, som den lærde Peder Palladius prædikede 1553, hvorpaa man har en Prøve udi Bogen: En nyttelig Bog om St. Peders Skib, det er: om den hellige og christelige Kirke, prædiket i Kiøbenhaffn udaf D. Pet. Pall. ville sandelig udsette sig for fortient Daddel, uagtet Lærdommen er den samme, som begge skulde foredrage. Til en Afvexling og Prøve paa, hvorvidt man er kommen fra de Tiders Barbarie, skal Borgervennen denne Gang allene udtegne et Sted af Palladius's Prædiken om Sangen udi Kirken under den catholske Gudstieneste. Ordene ere: Hafver du icke her, min fromme Christne, Paffvens Sangheste, Korpræste oc Muncke, som sjunge om Morgenen oc Aftenen i deres Domkirker og Klostre. Ja de hyle, røde oc tude, oc kalde det at bede, naar de bruge Munden fastere, end naar de pleye at sjunge Vigilias for en Død, som er icke meget fed; Thi da faae Placebo, patiner at gaae paa, saa at de vide icke hvad de sjunge, og gøre ligevell andre vise derpaa, at de sjunge og bede for dem, och lure saa dermed Folck deris Penninge aff, ja Vin, Korn, Øst, Æg o. s. v. Om nogen nu talte saadant Sprog udi alvorlige Materier,

rier, da kunde man vel med Rette ſtøde ſig der-over, og hvorfor! Ikke fordi det er uſandt, hvad Sætningen indeholder, men fordi det er indklædt i en i vore Dage upaſſende Dragt.

Altſaa er det ei ſagt, at Mangel paa Agtelſe for Religionen er Aarſagen, at hiin eller denne Kirke favner Tillob. Aarſagen kan være ligeſaa meget hos Læreren ſom Tilhøreren. Det forekommer imidlertid Borgervennen, ſom den af Biſkop Balle indførte Bibellæsning kunde blive et nyttigt Middel til at danne de Geiſtlige mere til Religions-Lærere end Talere, og ſom at dette ville blive en nye Leilighed og Opmuntring for de Geiſtlige til at følge med ſin Videnſkab og agte paa de Forandringer, denne, ſom enhver anden, er, og nødvendig maa være underkaſtet. Det er ſaa langt fra, at man derfor nægter offentlige Talers Nytte, at man meget mere erkiender dem ſom tienlige Midler, til at danne Folkets Smag og til at opvække gode og kraftige Følelſer, men dette opnaaes bedſt, naar de ere ſieldnere, naar de ſiges til dem, ſom have en oplyſt og dyrket Forſtand.

Den ſtore Mængdes Lyſt til at lære ved at bivaane Biſkop Balles Forelæsninger giver denne en hæderlig Belønning og Borgervennen et nyt Vidnesbyrd om, at den ikke feilede, da den anſaae vor Tidsalders Menneſker ſom tilbøielige til at kiende Religionens Lærdomme.

End

End videre har Borgervennen yttret, at man viiſte Afſkye for det, ſom fornærmede gode Sæder. Kiendeligere Beviis for denne Sætning bliver vel ei fornoden end de, ſom man har været Vidne til udi vort Skuespilhuus. Udi et Stykke, ſom af det Engelſke er overſat, under Navn af den mistænkelige Mand, forekom en Scene, der ledte til Tanken om Handlinger, der ere uanſtændige at fremviſe offentligen. Uagtet Stykket havde forreſten Fortieneſter, tabte det ſig ved denne Mangel paa Delicateſſe ſaa meget, at det, efterat være ſpillet faa Gange, ſavnede Tilſkuere. I Sandhed! ſaadant havde ei været Folgen, derſom Mængdens Smag havde været ſtemt imod gode Sæder. Ligeſaa kan man til vore Tiders Ære anføre den Uvillie, ſom yttrede ſig hos mange imod den Scene, udi det ei for længe ſiden opførte Stykke: den røde Hue, hvori Forfatteren har ladet under Tilſagn, at den Spillende ſkulde ſynge ſom i Synagogen, denne giøre en Deel af den jødiſke Gudstieneſte latterlig. Naar nogen offentlig handler eller ſkriver mod Religionen den ſande, den virkelige Religion, udi en uanſtændig Tone, hvor finder han da nogen, ſom tager hans Sag an, hvor nogen, ſom vil forſvare ſaadanne Uanſtændigheder? ogſaa derpaa have vi modtaget kiendeligt Exempel ved Piecen: Samtale imellem nogle Dyr; hvori Religionen og dens Lærere haanedes. Enhver afſkyede dette usle Arbeide. Ingen var fræk nok til at tage til Gienmæle, fordi der taltes daarligen om

Ting,

Ting, og taltes om dem paa en uværdig Maade. Men derfor antager man dog ikke med nogle, at man intet maa skrive om og endog imod nogle Kirkens Lærdomme, thi det var at sige, at Oplysningen ei maatte komme til vore Egne, det var at indbilde sig, at man havde i vor Kirke en Ufallibilitet (Ufeilbarhed), som man med Grund dadler hos Pavedommet. Ved Undersøgelser og Prøver vinder enhver Lærdom, som er rigtig, Fasthed og Styrke, og sandelig! det seer kun slet ud med Religions-Læren i de Lande, hvorfra man hører Forbud imod de Skrivter, der prøver Sandhederne. Er den da Folkets Ven, som raaber imod, at man skriver om og tildeels imod visse antagne Sætninger i Religionen? Kan den være Folkets Ven, der hader Oplysning, der anseer Uvidenhed som Grunden til Folkevel.

Saa skulle da og de vel være strafværdige efter saadanne Grundsætninger, som anholdt om at faae Skrivtemaalet udi St. Petri Meenighed derhen forandret, at det blev dobbelt, et privat og et offentlig. Det kan ei andet end glæde Borgervennen, at mange oplyste og værdige Mænd have været af saadan Meening, som han udi femte Aargang pag. 252. yttrede, og som han siden i denne Aargang pag. har igientaget. For deres Skyld, som søge en Glæde i at udlegge ethvert af hans Ord paa en ufordeelagtig Maade, maa han tilkiendegive, at Borgervennens Meening ikke er, at han

har

har givet hine værdige Mænd Anledning til at tænke paa denne Forandring, thi dertil ere de alt for oplyste, men det retfærdiggior Borgervennen mod dem, som anfee ham for at fremføre nye og farlige Meeninger.

Baade over Oplysningens Fremme- og over Godgiørenheds Tiltagelse mellem os, har man Aarsag, megen Aarsag for det forløbne Aar at glæde sig. Lad nogen Tidsalder fremvise mere Tilbøielighed at hielpe den Elendige og understøtte den Trængende end vore Dage. Saasnart Leiligheden viser til med Gaver, enhver efter sin Evne, at vederqvæge den Lidende, seer man den ei ubenyttet. Medborgeres baade middel- og umiddelbar Godgiørenhed søgte at qvæge de Ulykkelige i lille Værløse, som Ilden berøvede deres Eiendomme.

Naar man lever noget i de Cirkler, som samler en Mængde af Kiøbenhavns Indvaanerne, seer man tydelige Beviser paa almindelig Tilbøielighed til at giøre vel. Denne Egenskab forskiønner ved en ægte Farve vore Dages Skilderie, og hvor mange ere der ei, som skiænke Frugter af deres Arbeider til den lidende Medbroder. Antallets ansеelige Forøgelse udi det Selskab, hvorfor dette Blad arbeider, viser vel og tydelig, hvor kier Leiligheden er til at giøre Vel; thi de fleste Medlemmer, som indtræde deri, ere af saadanne Vilkaar, at deres Bidrag ei er en Sæd, hvoraf de selv ville

høste

høste Frugter. Denne almindelige Aand til at gavne har og kraftigen understøttet hines roesværdige Foretagende, som ved Opmuntringer vil see at faae den nyttige Indretning i Gang, at den jødiske Ungdom meer end hidindtil bliver ernærende Medlemmer i Staten.

O! hvor glædeligt, hvor synderligen glædeligt er det ei for enhver dansk Borger, for enhver Borger af Verden, at see det Gode trives, at bemærke ethvert Kiendetegn paa Tænke- og Handlemaadens Forbedring. Saadanne Betragtninger, saadanne Overbeviisninger gior Fædrenelandet kiært og Folket elsket. Men — hvilket Land er da og i Europa, som kan sættes i Ligning med Danmark, i Henseende til den borgerlige Roelighed og Lykke? Og dette, hvorpaa grunder det sig uden paa Regieringens kloge og retsindige Adfærd og Folkets Overbeviisning derom. Ved flere end een Leilighed talte Borgervennen derom, og talte imod dem, som offentlig og hemmelig stræbte at udbrede Tanke om, at Uenigheds og Misfornøielses Sæd var udspredt og i vore Lande, og at man ei var utilbøielig til at gribe enhver Leilighed til at forstyrre den Orden, som vor Statsbestyrelse følger. Man behagede paa nogle Steder at optage Borgervennens Andragende som noget, der var sagt af Lyst til at bestyrke Tvedragts Aanden, ved at ville hindre dem, som ivrede imod de af dem selv digtede farlige Friheds mænd. Og det er ei ubekiendt, at nogle el-

lers

lers værdige Mænd lode dem forlede til at befrygte en Uroeligheds-Aand og dens Virkninger. Kan man end ikke troe alle de Fortællinger, som man hører om, hvilke Bestræbelser der vare anvendte og hvilke Følger, der vare opnaaede, for at giøre den ene Borger mistænkelig mod den anden, saa kan man dog, efter hvad man selv har erfaret, finde sig overbeviist, at ingen Møie er sparet. Mere end engang har man hørt klage over, at Religions-Foragt, som tiltager imellem Landets Børn, lader befrygte hastigen saadanne forskrækkelige Tildragelser, som opfylde andre Lande, og mere end engang har man seet, at Mænd med fordreiede Øine have tilkiendegivet det lidet Haab, som man kunde have om, at vort Fødeland skulde ei blive et Rov for Oprør. Enhver, som kiender til et Folks Tænkemaade, som haver agtsomt øie paa Tingenes Gang, og hvis Erfarenhed bekræfter det modsatte af hin Frygt, kunde ei uden Fortrydelse anhøre, og uden Misfornøielse betragte enhver den, der søgte at opvække Mistanke mod Uskyldige.

(Slutningen følger)

K—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 43.

Siette Aargang.

Fredagen den 27. Juni 1794.

Anmeldelse.

I General forsamlingen den 23. hujus bleve følgende indlemmede i Selskabet som ordentlige Medlemmer:

Madam Uhrmager Hansens Enke.
Snedkermester A. C. Weirup.
J. C. Weber.
Ankersmedmester M. N. Gvercklin.
Justitsraad og Post-Inspekteur Fischer.
Candidatus Juris v. Havelen.
Styrmand C. C. Mostroph.

Saa blev og anmeldt, at man havde føiet den Anstalt til Ordentlighed ved Budenes aflæggende Regnskab for den ugentlige Incassation; at samme skulde være indbetalt til Kassereren hver Torsdag Formiddag, hvorfor Budene skulde bestræbe sig for at være færdige med Indkrævningen af den ugentlige Kontingent i det seeneste om Tirsdag Aften, for

da

da om Onsdagen at kunne erholde de behørige Ugelister attesterede og anviiste Kassereren til Indtægt.

I Anledning af de nu tiltagende Restancer paa Laans Afdrag vedtog Repræsentationen at Vedkommende, som stode til Restance i denne Henseende, skulde i Ugebladet erindres om at indfinde sig med Betaling.

I Kraft af denne Beslutning skulde vi herved anmode de Medlemmer, som have erholdet Forskud af Selskabet, men nu i længere eller kortere Tid ere udeblevne med det maanedlige Afdrags Erlæggelse, at de jo før jo hellere vilde bestræbe sig for at afgiøre disse Restancer, da vi i manglende Fald blive nødte til at andrage deres Udeblivelse for Repræsentationen i næste Generalforsamling.

Antallet af Selskabets Medlemmer var ved forrige Ugeblads Uddeelning 1829 hvortil kommer foranførte nye Medlemmer, 7 i alt 1836.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Slut.

Slutning af forrige Nummer.

Borgervennen troede, at om den nogen Tid havde Kald til at tale, da var det ved saadan Leilighed, og efter sin Evne stræbte den at bevise, baade ved Fornuftslutninger og Erfaringer, at ingen Frygt var daarligere end hin, at ingen var mere ugrundet, men tillige ingen mere farlig, naar den blev vedligeholdt. Han paastaaer, at Kierligheden hos Folket til Regenten var lige med Regentens til Folket, at det stred aldeeles imod dettes Aand og Følelser, at opvække Uroe eller Uorden. Troeskab imod sin Konge har altid været Tvillingrigets nationale Karacter, og denne havde ei tabt sig, og kunde saa meget mindre nu tabe sig, som ingen Alder har været rigere paa Foranstaltninger til Almeenvel. Disse Borgervennens yttrede Sætninger have de siden den Tid forløbne Dages Begivenheder godtgiort med uimodsigelige Beviser.

Som Vienvidne ved den uheldige Ildebrand, der lagde Christiansborgs Slot i Aske, saae man de allerkiendeligste Tegn paa enhver Stands Hengivenhed, Troeskab og Kierlighed til Kongen. Enhver efter sin Evne ilede til at hielpe. Den Fare, som truede den enkelte Mand, hindrede ingen fra at

at vove ſig i den, for at redde det, ſom kunde bierges.

Een Aand beſtælede alle, een Lyſt var fælles for alle til at udøve, uden Henſigt til at bemærkes uden Henſyn til at nyde Belønning, de Pligter, ſom man ſkylder den Konge, der lader ſaa meget, ſaa ſaare meget gavnligt foranſtaltes til Folkets Bedſte. Vor Chriſtian med hans Søn og øvrige Slægt følte dette og gav Nationen et ærefuldt Vidnesbyrd om, at den Troeſkab, den Hengivenhed til Kongen, ſom aldrig var ſavnet, ved denne Leilighed havde viiſt ſig i en herlig Skikkelſe, og det var ei allene udi hiint Øieblik, at denne Troeſkab, denne Kierlighed til Kongen og Landet brændte, men den viiſte ſig og viſer ſig endnu ved at bidrage til, at det lidte Tab og de foreſtaaende Udgifter lettere kunne overvindes. Engang haaber man at faae offentlig bekiendtgiort det frivillige Offer, ſom enhver Borger frembragte paa Fædrenelandets Alter, og da ſkal dette og lære os, og paa nye bekræfte den Sandhed, at ingen Tidsalder i vore Lande kan roſe ſig af ſtørre Kiærlighed, Troſkab og Hengivenhed til Kongen og Landet end den nærværende.

Fædrenelands Kierlighed og Kierlighed til Folkefel giver derfor Ret til at ſige:

Forbandet den, ſom Mistroes Sæd
Vil mellem Folk og Konge ſprede;

Han

Han røver hver en Siel ſin Fred
Fra Folket Held, fra Kongen Glæde.
Hans Løn, den bliver, ſom hans Jid,
Et ſkiendigt Navn og Angers Bid.

Undertiden baade morer det, og giver noget Lys om Tænkemaaden, Smagen og Sædernes Forfatning udi de forløbne Dage, naar man læſer ſaadanne Skrivelſer, hvilke ei have været beſtemte til at blive offentlige.

Man glæder ſig ved at ſee Fremgangen udi Culturen, naar man ſammenligner hine Dages Maade at ſkrive paa med de nærværendes, og til en Prøve anfører man her et Brev fra en Herremand i Jylland til en Søn, ſom var udenlands. Det lyder ſaaledes.

Helſen med Gud!

Kiære N— Sch— din Skrivelſe haver jeg bekommet den 14. November, hvorudi jeg erfarer og tilforn kiender dine Skielmsſtykker og forbandede Coraller, ſamt høffelſke Gierninger imod din bedagede Moders og mit Raad. Du eſt ſom den forlorne Søn, der giorde ſin Fader altid imod, ſaa Gud give at Peſtilentſe ſlaae din Hals itu for den

ſtore

ſtore Sorg du har giort os arme Folk i denne Stund man kunde have ſpurgt, at du forholdt dig ſom en brav Cavalleer, der blev under din Herres Compagnie; ſaa har du indlogeret dig til Leiden og ladet dig, ſom en ſtor Monſieur, tractere paa fyrſtelig Viis, og tænker ikke paa at blive hos din Herre i Marken, og der lære at giøre en god Slagtordning og føre det Folk imod Fienden, det giver Ære og Reputation, og ikke at ligge paa Leiden i Holland og fylde din ſkielmſke Vom med Viin og tydſk Øl, og vi andre maa drikke tyndt Øl og danſe ved Tællelys i denne gode Juul. Sid nu ſaa længe indtil du lugter og Fanden føre dig derfra ſaa ſtor Hierteſorg du giør os gamle Folk. Jeg har vel ſat paa din elementiſke Skielm i Aar baade Klæder og Penge mere end 100 Rdlr., ſom er dette Aars Indkomſter. Din Boffel ſkal tænke, at vi have ikkun en halv Snees Bønder, dem kan vi ei ſlaae Huden af for din elementſke Skielms Skyld, dertil mener du vel at vi kan *** Penge for at fylde dig med, ſaa Gud ſlaae din Skabhals til Døde. Jeg og din Moder har raadet dig gode Raad, men du haver dem ikke mere agtet end en Hund kunde giøe ad dig. Betænk, betænk Tølper, Eſel, Bærnhytter, kan jeg ſkikke dig til Leiden at dominere og kommer dog en vaag Tølper hiem igien.

Lav ſaa, din Flegel, at du legger dig nogen Ære ind, for den ſvare Spot dig overgaaer. See din ſtore Skyllehals til Cantzeler og flere ſtore

Her-

Herrer, de fik ikke mere end 200 Rdlr., da de reiste udenlands, men forholdt dem, som ærlige fattige Soldater, var deres eget Navn ei bekiendte og bad undertiden om et Stykke Brød. Din Skabhals! gior du ligesaa; saa vil Gud hielpe dig og vær ikke dit Navn bekiendt, men lad dig kalde Niels Rasmussen, Peder Nielsen eller Ole Pedersen, saa giorde Hartvig Kaas, og flere andre Cavaillerer, naar du igien, som en brav Cavailler kommer tilbage, faaer du vel din rette Reputation igien. En ærlig fattig Soldat holdes i Agt og Ære, men en Lumpenhund, Domminerer, Fyldevom, Svirebroder og Skyllehals, som du est, foragtes hos alle forstandige Folk. Mit Hoved kan ei længere taale at skrive din forbandede Krop til. Vil du enten reise til Ostindien eller Vestindien, gior du det, hvilket Fanden du vil, seer du dertil enten du bliver Ritmester, Fegtmester, Dandsemester, Kiedelflikker, Heglemager, Skoeflikker, Børstenbinder, Soesnider eller Backer. Gior du det og tag Fanden i Vold. Gud befalet af

J. Sch—

D— Gaard den 16. Decbr. 1616.

Tryk-

Trykfeil.

I No. 42. forſte Side 5te Linie fra neden, iſteden for No. 4510. læs: 4410.

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 44.

Siette Aargang.

Fredagen den 4. Julii 1794.

Herr Borgerven!

Jeg maa dog være engang imellem de brave Mænd, som arbeide paa at faae Dem til at aabne Øinene, og vise Dem, hvorledes De i Blinde roser Danmarks Forfatning. Næsten Deel indbilde De Deres Læsere og Dem selv med, at man her kan leve ligesaa lykkelig, som udi andre Stater. Men jeg for min Deel skal i Sandhed bevidne det modsatte. De veed formodentlig, i det ringeste burde De vide det, at mange Steder er det en god Næringsvei, at bortleie sin Pen, nu til at forsvare een Mand, nu atter til at angribe en anden. Jeg har alle Egenskaber dertil. Jeg mangler ei Hoved, jeg skriver let og hurtig, og jeg haver et saa ømt og bøieligt Hierte, at jeg antager og forsvarer alt, hvad min Velgiører, det er den, som betaler mig, ønsker at have fortalt og forsvaret. Jeg har Dristighed nok til at modsige Sandheder, som den oplyste Fornuft antager, og til at forsvare Sætninger og Handlinger, som alle Fornuftige ere imod.

Jeg

Jeg har endnu den Fordeel, at, om jeg endog bliver engang ved Leilighed bekiendt, saa er jeg allerede tilforn saa offentlig udmærket, at jeg intet kan tabe af min Agtelse. Med alle disse store Egenskaber seer jeg ingen Leilighed for mig til at erholde en saadan Næringsvei, og skiont jeg ei utydelig nu og da har yttret min Tilbøielighed til at gavne, saa kan jeg ei endnu rose mig af den Lykke, at have Haab om at naae min Hensigt.

Jeg beviser Dem derved, hvor slette Næringsveiene ere her i Landet, og jeg maa reent ud tilstaae Dem, at jeg har i Sinde at forlade dette utaknemmelige Land. Man har endog været dumme nok til at sige mig, at, dersom jeg end begyndte paa saadant Arbeide, saa kunde jeg ei engang vente at blive læst, og neppe faae Trykningsomkostningerne betalte.

Jeg vil dog endnu til et Forsøg høre deres Tanker deroni, og forespørge mig, om De kan give mig nogen Anviisning til at bortleie mine Talenter og min Pen; thi jeg mener, at Deres Patriotisme, om ei for andet saa dog for at hielpe paa Affætningen af Papirsfabrikerne, seer til, at Landet ei taber mig og mine Bestræbelser. I Mangel heraf giver jeg Dem tilkiende, at jeg uopholdeligen reiser min Vei.

Jesper Tvepen.

Svar.

Svar.

Lykke paa Reisen!

Herr Borgerven!

Gid Pokker have Dem med Deres Raad og Deres Skriven, saavelsom og med Deres Talen. Gud forlade Dem, som De saaledes ligger og væver sammen; for jeg har rigtig nok mærket den samme Tænkemaade i Deres Blade, som udi en Tale der blev holdt i Efterslægtselskabet, hvilken skal have en Herr Borgerven til Forfatter, om at man skulde lade snarere sine Børn blive Nærings-mænd end opdrage dem til tærende Borgere.

Det syntes mig rigtig nok, at der var noget andt i det Tøi, som man der fortalte, og jeg skal i andet end sige, at det var istand til at narre en brav Mand; for jeg maa sige dem, at jeg har en Dreng, 15 Aar gammel, som stod sin Confirma-tion efter den nye Lærebog, og skriver gandske godt sammen, ja han kan endog regne de 4 Species. Han har gode Lemmer, og seer ret brav ud. Min Kone har paastaaet at han skulde endelig være Præst eller i det ringeste Secretair, for at kunne giøre Familien Glæde og Honneur. Jeg har i mange

Aar

Aar ſkiendtes tre Gange om Ugen med hende om den Sag, og tre Gange om Ugen hørt den ubehagelige Compliment, naar jeg ſagde, at Drengen ei havde Remme, „kunde Du Dosmer blive ***, ſaa kan min Søn ſagtens blive til en lærd Mand.“ Altid har jeg dog holdt igien med at viſe, at vore Indkomſter ei tillod ham at ſtudere, og at han ville koſte os mere end vi eiede: og ſandt at ſige, for at faae det troeligt for hende, holdt jeg hver Dag mere Knappen paa Pungen. Om dette hialp mere end at jeg læſte for hende Deres Blad og den Efterſlægts Tale, veed jeg paa min Ære ikke, men jeg tænker ſaa i mit ſtille Sind, at begge Dele hialp til at omvende hende. Men en Ulykke gik og en anden kom. Hvad ſkal man nu giøre af Niels, det Spørgsmaal fik jeg vel hundrede Gange. Saa tænkte jeg ved mig ſelv. Lad ham blive Bonde. Men Herre min Gud! hvordan bekom det mig.

Jo viſt! ſagde min Kone, Bonde: ſaa ret ſaa, at man ſkal ſige om ham, ſom Du kan ſee her ſtaaer trykt under Billedet, der er klinet inden paa Laaget i Anes Kiſte:

Fordi jeg intet Godt i Skolen ville giøre,
Derfor maae jeg nu gaae og Ploven kiøre.

Nei mange Tak! Du er vel og en af de Kloge, ſom ſiger: Bonden er en hæderlig Mand. Hillemænd! mit

min Hierte! er han og bleven af de Lærde. Nei see engang, hvor klog han er bleven ved at læse de forbandede Bøger i blaat Bind. Fy for en Ulykke! Bonde.

Nu kan man da sagtens tænke, hvad der blev for mig at giøre, Huusfred er dog det bedste tænkte jeg, og saa sagde jeg: Moer! et godt Ord igien, det var saa kun et Indfald. Men — veed Du hvad! er det ei bedre at sætte ham til en Profession i Kiøbenhavn, Du kan troe, det er meget godt; thi jeg maa sige Herr Borgerven, min Kone havde aldrig været der. Jeg fortalte hende, at man derved kunde samle Penge, og jeg erindrede hende om, at hun jo mange Gange havde seet Smeden MM komme til Præstens i sin egen Chaise ved en Kudsk med en grøn Sartout, og at hans Kone og Datter havde Soelhatte paa, og vare nok saa stadselige.

Ligemeget derom, sagde hun, lad ham da komme til en Profession.

Ved en god Ven i Kiøbenhavn fik jeg det bragt i Stand, og den 1. Mai reiste min kiære Niels til Kiøbenhavn, for at gaae i Lære hos en Skoemager.

Knap var en Maaned gaaet, førend min Kone ville ind at see sin Søn, og Herre Gud! det kunde

jeg

jeg ei fortænke hende for. Som sagt saa giort, og den 3. Junii var vi da, jeg skal saamænd ei sige andet, i det kiære Kiøbenhavn. Vi toeg ind paa Vesiergade, og min Kone, som ei før havde seet denne store Bye, kunde ei andet end strax tage Plads udi Vindvet til Gaden. Neppe havde hun staaet der 10 Minuter, og jeg stod just færdig at faae mig en Aperiens, thi Klokken var saa henimod 11., før hun raabte: Mand! Mand! Herre min Gud! hvilket Syn, der gaaer Niels med et Par Stovler i Haanden, for al Vid og Verden i en Trøie og med Slæber paa. For Guds Skyld kald paa ham.

Niels blev anholdt, og han hilsede sin Moder, men hun kunde neppe tale for Graad over det bedrøvelige Syn. Endelig fik hun Munden paa Gang, mig til liden Baade, og sagde mig mangen Grovhed, fordi jeg saaledes havde sat Niels til et Haandværk, da han maatte gaae Ærinder. — Jeg søgte at beroelige hende, ved at forestille hende, at det horte til Professionen at bringe Arbeidet til dem, som havde bestilt det, og at det gav Drikkepenge, og Forventningen om disse Drikkepenge giorde Niels fornøiet og bragte ham til at gaae sin Vei. Men — den Roe varede ei længe. Et Qvarteer efter bliver nye Allarm.

Nei see engang, raabte min Kone: der er Niels igien.

Jeg

Jeg ilede til Vinduet, og saae min kiære Niels gaae ned i en Kielder lige over for, og derefter komme op med en Krukke, og der oven paa to Leer-Tallerkener.

Det forstaaer sig, at her maatte anstilles et nyt Forhør, og Udfaldet blev, at det var Svendens Middagsmad som han hentede. — Da horer det min Siel! dog ei til Professionen, raabte hun, at stryge Gaderne og løbe Ærender og hente Øl og Mad. — Hvad kan det skade, sagde Niels, det er det letteste Arbeide for mig; Nei! da skulle Moer see noget andet, naar jeg maa slæbe Vand hiem fra Posten i den anden Gade til Pigen, og giøre andet Arbeide, som er meget værre.

Men troe mig, nu fik min Kone Munden paa Gang, og hun talte med saadan Kraft og Varme til mig, om at det ikke var nogen Maade at lære en Profession paa, at jeg, sandt at sige, i mit Hierte maatte tilstaae, at hun havde Ret. Dog, tænkte jeg, det faaer vel blive som det er med Drengen. For at forstaae Tankerne, overtalte jeg min Kone til at gaae lidt om med mig i Byen, og blandt andre Mærkværdigheder ville jeg vise hende Uhlfeldts Statte. Men just i Keisergaden seer jeg igien Niels med en liden Potte Flode i hver Haand, og da han blev i Forbigaaende af en anden Dreng stødt udi Ryggen, saa Floden spildtes for en Deel, saae jeg ham sætte i en Hast Potterne fra sig paa en

Steen-

Steentrappe, og løbe efter ſin Modſtander, ſom han og fik fat paa. Han tumlede ham dygtig, men vips vare 10 andre Drenge tilſtede og med Piben og Fløiten gav Krigsmuſikken til den hele Bataille, ſom endtes dermed, at Nielſes grønne Troie, hvortil min Kone ſelv havde ladet Tøiet væve og farve, kom til at ſee ud, ſom Sørgefahnerne udi Roeskilde Domkirke.

Nei! nu ſkal Drengen ei være ved Profeſſionen, ſagde jeg, og Dagen efter maatte han reiſe med mig og er mig nu her hiemme til megen Bryderie og Fortred. Kloge Herr Borgerven! hvad ſkal jeg nu fange an med ham? Jo! det er gode Raad, ſom han giver, naar de komme tørre i Huus. Det forbandede Sludder, ſom de ligge og ſkrive ſammen i Kiøbenhavn, der forrykke Hovedet paa ſaa mange. Giør nu godt, Herr Borgerven! hvad De har giort ondt, og forſvare Dem om De kan.

Jeg er Deres

Tiener
Soren Raadvild.

(Svaret følger i næſte Nummer.)

Borger-Vennen.

No. 45.

Siette Aargang.

Fredagen den 11. Julii 1794.

Anmeldelse.

Fra de Hrr. Revisores Hr. Konsul Gustmeier og Hr. Bryggер Billeskou er i disse Dage tilbagesendt General Regnskabet til ult Decbr. 1793, hvilket tilligemed ovennævnte Herrers Brev skal blive trykt og vedlagt næste Ugeblad.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiøbt 6 Obligationer No. 2065, 2066, 6025, 6094, 6095, 6096, a 70 Rdlr. til Beløb 420 Rdlr., hvilke Obligationer behørigen ere paategnede og skal blive deponerede i Banken.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Svar.

Svar paa Brevet i forrige Nummer.

Behøver jeg mere end at nævne den tidsspildende Maade, hvorpaa det unge Menneske skal slæbe sig frem til at lære det Haandværk eller den Haandtering, hvortil han er opofret! Er det nødvendigt at forklare Besværligheden af de Misbruge, hvorved Lærlingen oder saa mange af sine Aar paa Opvartning istedet for paa Undervisning? Skulde jeg her igientage de i denne Anledning førte mange og grundige Klager? Skulde jeg have nødig at bevise, at den Forsømmelse, hvormed Læredrengenes Opdragelse behandles, har hindret mange fra at indsette deres Børn paa Værkstederne.

Minerva for Martii 1794.

Naar Hr. Raadvild vil behage at erindre sig, at disse Ord stod tydeligen i den Tale, som han har anført, troer man, at han ved nøiere Eftertanke vil finde, at Borgervennen og Borgervennens Associerede ere fuldkommen uskyldige, og have meer end engang tilkiendegivet Manglerne ved den arbeidende Ungdoms Opdragelse og Oplærelse og skulde han endda tvivle derom, saa er der udi Borgervennens 4. Aargang p. 219. talt saa aabenhiertigen just imod de Misbruge, hvorover han klager, at han ingen Undskyldning og mindre Forsva-

ka-

kan fordre af Borgervennen. Derimod vil man undskylde ham, at han har grebet til saadant Middel for at forsvare sig selv, og det er ei første Gang at man har sprungen over et og andet Hovedsted udi vore Blade, for at faae Leilighed til at sige Usandheder om andre. Imidlertid har hans Brev givet nye Anledning til at overtænke den Sag om Læredrengene og Læreaarene, og derfor maa Borgervennen herved bede dem af Læserne, hvilke interressere sig for denne Materie, at giennemlæse Hr. Cancellieraad Bulls Afhandling om Haandværkerne i Christiania, som staaer anført i den topographiske Journal for Norge. Christiania 1793. tredie Hefte pag. 74. Da denne Samling af saa mange og gode Afhandlinger ei endnu er saa almindelig bekiendt, som den burde, saa venter man Taksigelse fordi at man beriger Borgervennen med følgende:

„Den almindelige Mening for nærværende er, at alle Laug og Privilegier skulle ophæves og Næringsveiene staae aabne for enhver Borgers Vindskibelighed; gid de maatte blive det! men førend det kan skee, bør Indskrænkning have Sted, saa at Laugene kunne indrettes overeensstemmende med Statens Vel og Borgernes Forhold til hinanden, saa at den ene ei skal nedtrykke den anden, og beriges paa sine Medborgeres Forseelser imod de tilveiebragte Privilegier.

Keiser Henrich der Vogler indrettede først Haandverks-Laug og udgav Mesterbreve i Tydskland, hvor-

hvorfra vi have hentet mange Baand paa Friheden i Handelen. Jeg vil til Beviis nævne Hanſeſtæderne, hvoraf endnu findes Levninger. Siden ere diſſe Amter vedblevne og deels ved nyere Privilegier udvidede i andre Næringsveie. Om de have gavnet Staten i Almindelighed ved mere Vindſkibelighed og flere Geniers Frembringelſe, har man Aarſag at drage i Tvivl, og vanſkelig vil de giøre det, ſaa længe de ere indrettede paa den gamle Fod. Det ſynes at være en rigtig Tanke: at den almindelige Nærings-Friehed, Sielenes Adel, og Skaberens Henſigt, ei bør indſkrænkes ved viſſe Love, eller ved Sædvaner tabe ſin Kraft. Hvor rigtig dette end er, vil dog alletider Orden og Modeller blive fornødne i enhver Profeſſion, dog ſaaledes, at ikke Opfindelſes- og Indbildnings Kraften ſkulle formenes at ſpringe over diſſe Skranker, naar noget nyt og forbedret Arbeide maatte frembringes.

Man efteraber Engeland og Frankrige i mange Ting, ſaavel i Huusmobleriug ſom Levemaade og Klædedragt; hvorfor ikke ogſaa i deres Guilds eller Stocks, og Corps des Arts et mèriers i Frankrig? I diſſe modtages og fattige Børn til Lærlinge i enhver Profeſſion, men langt fra ikke med den Tvang og Haardhed ſom hos os, ei heller blive de valgte af Nationens ringeſte Stand og brugte til det groveſte Arbeide.

Deres Contract er ikke altid ſtilet paa viſſe Aar, men de blive promoverede efter Flid og Arbeidets Godhed. En Perſon, ſom har Genie og Lyſt

til

til sin Profession, kan om 4 a 5 Aar blive Mester, naar han kan fremvise et Mesterstykke som ei er almindeligt.

Anderledes er det med Indretningen hos os, da Haandværkstanden ei er bleven holdt i den vedbørlige Agt, vil ingen af nogen Formue sætte sine Børn deri. Følgelig ere, som jeg har sagt tilforn, de fleste opkomne fra den ringere Klasse Borgere. Læredrenge bruges i de første Aar til at løbe om paa Gaderne, dernæst at giøre allehaande grovt Arbeide, og naar de endelig ved en lang og besværlig Praxis har lært noget af Kunsten, eller om de næsten intet kan, naar kun de sædvanlige 6 a 7 Aar ere passerede, blive de Svende, hvilket er det samme som at blive Karl i en anden Stand, og hvoreſter enhver Dreng er begiærlig.

At faae dette Svendskab beroer da ei saa meget paa Færdighed i Arbeidet, som paa Pungen, da en saadan Candidat maae være betænkt paa at traktere de øvrige Svende af Lauget paa Kroen, hvilket vil koste ham 20 a 30 Rigsdaler. Har han eller hans Familie ei disse Penge, maae han see til at faae dem laant; thi i Mangel deraf er det umueligt for den fermeste Dreng at bekomme denne Grad, som ofte derfor maae capitulere paa flere Aar.

Naar en saadan Person er bleven Svend, er han sin egen Herre, og kan løbe fra en Mester til en anden, ja fra et Sted til andet, naar han kun i rette Tid opsiger sin Condition. Endnu staaer det værste tilbage. Enhver vil gierne blive Mester i

den

den Profession han har lagt sig efter; men dertil moder endnu større Vanskelighed, og udfordres, foruden Mesterstykket, en temmelig Udgivt.

En Svend, som skal promoveres til Laugsmester, maae sædvanlig betale 70 a 80 Rdlr. til Laugs-Kassen, foruden hvad Traktementet koster. Naar Mesterne kan faae disse Penge i Kassen, er det dem ligegyldigt, ja maaskee kiærere, om den nye Mester er en Fusker; thi Mesterstykket kan ei komme i Betragtning efter den nu brugelige Maade det undersøges. Som oftest maae en saadan nyebaget Mester sætte sig i Gield for sit Mesterskab, og en Tid derefter arbeide for andre Mestere; da ingen Handelsmand betroer ham Vare, førend han ordentlig er bleven boesat, og bekiendt for en god Arbeider.

Adskillige Skribenter ere imod Laugenes Ophævelse, og sige, at man derved fik en Mængde Fusckere; jeg er derimod af den Mening, at, da man i vores oprettede Laug har samme Plage, kunde det være ligemeget, enten man havde frie Fuskere eller Laugs Fuskere. Imidlertid havde man Lov at vælge, og de, som giorde bedst og for billigst Priis, vilde alletider faae Næring.

Af Historierne kan erfares, at Haandverkstanden paa mange Steder har været i Anseelse. Iblant Jøderne vare mange Betientere tillige Haandverkere. Grækerne og Romerne satte stor Priis paa de frie Konster, og holdt en lærd og frie Mand sig samme ei uværdig, dog overlodes de groveste og smudsige

til

til deres Trælle. I Engeland og Frankrig nyder Haandverkſtanden megen Agtelſe. Det er ikke rart at en Haandverksmand bliver valgt til Parlamentslem. De Kongelige Prindſer antage deres Guilds og udvælge ſig en vis Profeſſion. Vores Konge, Chriſtian den Syvende, da han var i London, lod ſig optage i Guldſmedlauget. Hvad Opmuntring ſaadant giver til de almindelige Arbeidere, behøver jeg ikke at ſige; da enhver veed, at Æren er den ſterſte Drivefiær til alle Handlinger, og iſær hvor den er forbunden med nogen Fordeel. Heraf ſees lettelig at det ei er min Mening, at aldeles ophæve nyttige og til enhver Bye forholdsmæssige Laug, langt mindre give enhver Fuſker Lov at ſætte ſig ned ſom Meſter og holde Verkſted.

Enhver Haandverker bor aflægge Prover paa ſin Duelighed, og indlevere ſit Meſterſtykke, ſom ordentlig bør bedommes, og derefter af Magiſtraten gives Borgerbrev.

Den væſentlige Haandtering ved enhver Profeſſion er ei vilkaarlig, men enhver har ſin Aarſag og Oprindelſe, ſom ligger i Naturen, hvis Producter forarbeides til en vis Beſtemmelſe. Kunſter- og Haandverker grunde ſig fornemmelig paa den Videnſkab at kiende de Materialier enhver ſkal behandle, altſaa bliver Theorie og Praxis lige nødvendige for enhver, der attraaer at bringe ſit Haandverk til nogen Fuldkommenhed.

Man kan inddeele diſſe Natur-Produkter i trende Dele, nemlig: Dyr-, Plante-, og Mineralriget,

riget, hvis Kundskab er fornoden; til disse kan man endnu lægge Tegnekunsten, Mathematik og Chemie.

Til ethvert Arbeide hører Verktøi, og dets Beskaffenhed og rette Brug vil alletider blive en Hovedgienstand for enhver Arbeider, da Arbeidets Mangel deraf ei alene vil gaae langsomt, men blive dyrere, formedelst den kostbare Dagløn.

Videnskabernes Academie i Paris har i Besynderlighed ladet dette være sig angelegen, ved omstændelig at beskrive enhver Kunst med det dertil hørende Verktøi. Von Justi, Pheiffer, Sprengel, og især Professor Halle har giort sig fortient ved deres thechnologiske Anmærkninger. I Engeland blive Kunsterne systematisk afhandlede, hvorfore de have Fortrinnet for de fleste i Europa. Dertil har fornemmelig Arbeidets Deling været et virkende Middel. For at bevise denne Fordeel vil jeg til Exempel tage en af de simpleste Haandverkere, nemlig en Skomager. Naar denne skal tage Maal, skiære til, sye, gisre Læster, Hæle, tvinde Traad, lave Beeg, sverte og pudse ꝛc.: maae nødvendig mere Tid gaae bort ved saa mange Forandringer af Verktøi, end naar Arbeidet var deelt imellem flere Personer, og dette bliver uden Tvivl Hovedaarsagen, hvorfore vore Haandverkere ei kan holde Priis med Fremmede. ꝛc. ꝛc."

Naar nu Hr Raadvild erfarer, at hvad Borgervennen har sagt, stemmer med foreståaende, og begge Dele med Sandheden, saa tvivler man ei om, at han vælter Skylden fra Borgervennen paa dem, som have Skyld.

K—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 46.

Siette Aargang.

Fredagen den 18. Julii 1794.

Skulde man troe det, at nogen vovede endnu at forsvare et saa stort Paradox, at Skrivefriheden burde afskaffes? Kan man indbilde sig, at nogen Mand af Eftertanke med en ærlig Aand og efter Overbeviisning skulle paatage sig dette Arbeide? Falder ei Mistanken paa, at Forsvareren af saadan Sætning enten frygter for, at Skrivefriheden skulle vende sig imod ham, eller og at den skulde undersøge Handlinger, som man anseer bedst at beskiærmes ved Skiulet?

Mod saadanne hielper det ikke at bruge Fornuftslutninger. Man taler forgieves med disse Grunde til den, der trodsigen afsiger Lydighed imod dens simple Bud. Den, der nægter Skrivefrihedens Nytte, fordi den kan misbruges og er misbrugt, den kan nægte med samme Ret, at det er gavnligt for Menneſket at have fri Villie, fordi den kan afstedkomme Handlinger til andres Skade. Man kan jo skade tredie Mand, det Almindelige og Regieringen ligesaa vel ved at tale, som at skrive, altsaa

altsaa efter hin Grundsætnings Natur var det godt om ingen kunde bruge Tungen.

Den Slutning, fra Misbrug at drage Grunde mod Nytten af en Ting, leder til saa mange Daarligheder, at det maae harmes enhver tænksom Mand at følge saadanne Raisonnements. End ikke det høieste Væsens Huusholdning med Menneskeet kaude da retfærdiggiores. Altsaa med hine Paradoxers Lærere er intet at udrette, ved at prøve og veie Theorien af saadanne Sætninger. Den, som trodsigen lukker Øiet, kan man ei, ved at vise Gienstanden, hvorom handles, overbevise om dens sande Beskaffenhed. Man maae derfor lade det beroe med at nedrive de Grunde, som de indbilde dem at være lagte ved Hielp af Erfarenhed. De paastaae, at Censuren intet skader, fordi de gode og nyttige Skrivter, som ere udkomne, ville alligevel have seet Lyset, endskiønt de havde været unkastede en Censors Dom.

Saadan Paastand siges rask hen, men bevises ikke. Man kunde dog fordre godtgiort, ved nogle saadanne Skribenteres Tilstaaelse, at de havde alligevel skrevet, naar deres Arbeider vare underkastede Censur. Det kan man begribe, at de Mænd, som tage Pennen i Haanden for at smigre for een eller andens antagne Sætninger, som ved deres Blade ville vinde dem Gunstbevisninger, og opofre alt for at naae dem, de taale meget gierne

at

at deres Arbeide rettes og forandres, naar det kun opnaaer Hensigten at hykle tilgavns. Og endnu mere slig Leiesvend er glad ved, at hans Arbeide faaer Censurens Stempel, thi da indbilder han sig og andre at det ansees for at være godt. Men om det for den, som elsker Sandhed og Oplysning, kan være behageligt, at en Censor, og det mangen Gang en Mand, som ei forstaaer Forfatteren, skal domme om hans Arbeide, og efter sine Luner, sine private Forbindelser, sine Fordomme, skal kunde enten forqvakle eller reent tilbageholde dette, saadant kan vel indsees uden Undersøgelse. Dog! lad os endog nægte en Forfatter Ret til denne Følelse af Agtelse for sig selv; lad os sætte, at han skal have Tillid nok til at troe, hans Dommere ere klogere end han selv, og altsaa roligen overgive sit Arbeide for Censurens Domstoel. Lad os antage, at hans Skrivt intet indeholder stridende mod Religionen, Sæderne, ja oven i Kiøbet intet imod nogen Bekiendtgiørelse, end ei en Auctions Placat, er han da sikker paa at faae Tilladelse til at lade det see Lyset. Ja det forstaaer sig, raabe de høit, som ere Censurens Forsvarere. Men — det er ikke sandt, hvad de paastaae, virkelige Tildragelser vise det modsatte. Blandt mange vil man anføre nogle faa Exempler. Der ere vel faa Skrivter som med mere Umage have stræbt at grundfæste den aabenbarede Religions-Sandhed, og tillige at forsvare den lutherske Kirkes Lære end Skrivtet: Billige Fritanker over ubillig Fritænkerie; udkommen udi Aaret

1753 først som et periodisk Blad. Endog den strængeste Orthodox skal ei kunde spore det mindste Fritænkerie deri. Man veed, at Forfatteren var Doctor og Professor Theologiæ ved Kiøbenhavns Universitet, Peder Rosenstaad Goiske, og altsaa en god Fordom for, at intet fornærmeligt imod Religionen indeholdtes udi Værket.

Imidlertid seer man det Besynderlige, at Censurens Dom er afgivet af ham selv. Hvad er Aarsagen til denne virkelige Anomalie, at en Forfatter skal til og om sig selv sige, om hans Værk maae komme for Dagen eller ikke? Grunden dertil er meget simpel. Bogen, eller et enkelt Sted i Bogen, anstod ei da værende Censor, han ville ei, uden at faae det forandret, sætte Stemplet paa den. Forfatteren, som troede sig at have Ret, ville ei forandre sig efter dennes Lune, og maatte altsaa gribe til det Middel, at ansee Forfatteren som anonyme, og selv som Censor at paategne det nødvendige Imprimatur.

Havde altsaa Forfatteren ei havt det Middel i Hænde, selv at kunne censurere sit Skrivt, saa maatte det være bleven tilbage; Følgelig er den Sætning falsk, at samme Værker, som ellers burde see Lyset, kunne ligefuldt være udgivne, enten man er underkastet Censuren eller ikke. Af mere end een Aarsag skal man her ei domme om det anførte Værks Værd, men, forudsat at det var gavnligt

for

for Religionens Stadfæstelse, saa er det vel indlysende, at Censuren ville have hindret at det udkom.

Mange flere Exempler er der paa Censurens Despotisme og blandt mange vil man kun her anføre eet. Den værdige Olding, hvis Pen og Hierte var helliget Religionen og Fædrenelands-Kierlighed, salig Friderik Lütken har vist til mange, og blandt andre til Forfatteren af dette Blad, et Manuskript om theologiske Materier, hvilket Censor havde rettet, ligesom en Skolelærer retter en Discipels Stiil, og ved dette Foretagende følte Lütken sig med Grund saa fornærmet, at Bogen blev tilbageholdt, og endda tør man paastaae, at de Skrivter, som ellers udkomme fra saadanne Mænds Penne, alligevel havde seet Lyset.

Vil man da endnu nægte hvad Tvang Censuren og Frygten derfor paalegger en Forfatter. Vel da, saa nægte man og, hvad man finder udi Kammerherre Suhms nye Samlinger til den danske Historie 2. Binds 3 og 4 Hæfte 1793. pag. 65—90, som oplyser de mange gode og vigtige Sandheder, hvilke fornævnte Lütken maatte, af Frygt for denne, udelade af sine oeconomiske Tanker til høiere Eftertanke.

End videre sige man om Philodanus og det med saa megen Indsigt og Styrke derpaa udgivne Svar af Philocosmus kunde under Censurens Herredømme

redsomme fremtraadt offentlig; og naar man erindrer sig, at Martfeldts Afhandling om Kornhandelen blev indeholdt fra Bekiendtgiørelsen udi mange Aar efter at den var trykt, saa tør man vel giette sig til, hvad Skiebnen ville have blevet, dersom den skulle have været veiet paa Censurens Vægtskaal.

Det ville være ligesaa overflødigt som kiedsomt at anføre flere Beviser for den Tvang, Censuren paalægger Videnskaberne og nyttige Sandheder, og det saa meget mere, som ingen med Exempler har godtgiort eller kan godtgiøre Nytten af denne Domstoel. Skulde da denne være istand til at værne om enkelte Mænds Rolighed mere end ellers? Skulde den kunde standse dem, som ville dadle offentlige Indretninger o. s. v.

Hvo torde paastaae dette, som kiender de mange Maader, hvorpaa en Forfatter, naar han vil, kan indklæde Sagen, saa han opnaaer sit Øiemed, og bliver forstaaet af enhver, uden at Loven da kan naae ham; og er dette sandt, saa spørger jeg igien: hvad er bedre, enten at der tales reent ud, saa man kan drage sin Vederpart for Retten, eller giendrive ham for Publikum, end at han, som en Ridding, kan tilbringe Dolkestikket uden at man kan gribe ham. Underligt er det og, at ingen, som ei misbruger Skrivefriheden, taler imod den, og at de, som endog have lidt ved dens Misbrug, elske den.

Det

Det er synderligt, at man paa Steder, hvor Skrivefriheden's Nytte modsiges, gior haarde Beskyldninger imod Folk, endog dadler selv Indretger, fordi man vil have dem afskaffede, og næsten skulde man troe, at det var disses Haab, at see den uopholdeligen efter deres Angreb ophævet, thi da stode de trygge for at deres Fornærmelser imod Sandheden og imod Personer ei skulle kunne blive dem dragne til Ansvar.

Om Skrivefriheden har havt Indflydelse paa Statens Tarv og Fremgang til det bedre, tor man ei her paatage sig at bevise, men den Erfarenhed er dog vel uimodsigelig, at i de Stater, hvor man indskrænker den, gaaer alting tilbage. Denne Omstændighed burde dog vel enhver agte paa, som saa dristigen laster denne ypperlige Gave.

„ Men det, som eene kan giøre Fyrsters
„ Regiering udødelig, som gior Kundskab og Re-
„ delighed til Fyrsters almindelige Raad, en Red-
„ sel for Despotie og Laster, en urokkelig Grund-
„ vold for en Fadertrone, det er Skrivefriheden,
„ og den gav Christian den Syvende.

„ Saalidet som Sæd kan spire paa et ugent Field, saa lidet kan Frihed spire til Velstand uden Oplysning. Lærde Grublere kunne „ vel, det er sandt, trives under enhver Regie-
„ ringsform, men og lyse de der kun for en liden

„ Kreds,

„ Kreds, de ere at ligne med en fremmed Plante
„ i et Drivehuus, der opvækker meer Beundring
„ end Nytte.

„ Denne Frihed er det sande Friheds-Træ,
„ og det plantede en Konge. Vel sandt, Storme
„ have søgt at knække dens unge Stamme, Oprør
„ og Menneskehad at udklække sin Ugleslægt i dets
„ Skygge, men ved Regieringens Omhyn fredet,
„ skilt ved sine Vandgrene, staaer det endnu blom-
„ strende, alt har det ydet herlige Frugter, flere
„ og større lover det. Vel sværmer nogle giftige
„ Insecter om det, men deres Braad mangler
„ Kraft, deres Liv er Dags Liv, og deres Antal
„ formindskes."

„ Thaarup.

K—d. G—e.

Indtægt.

	Rdlr.	mk.	ß.
I. a) Den constante Beholdning, som af Administrationen blev mig anviist, var . . .	417 Rd.	1 mk.	2 ß.
b) Efter Revisions-Forretningen over Regnskabet til ult. Martii 1793 var udsat, som her optages til Indtægt	5.	5.	13.
See Gener. Regnskabet i Ugebladet 6te Aargang No. 10.			
II. Ugentlige Indkomster for Ugebladet og Love			422. 5. 15.
Fra No. 30. af 5te Aarg. til 16. incl. 6te Aargang			2457. 2. 8.
See de 3 Qvart. Regnskaber ved Ugebl. No. 12 og 22.			
III. Qvartals Contingenter:			
a) fra 1ste Juli til ult. Sept. 1793.	293 Rd.	5 mk.	8 ß.
b) Restancer til ult. Dec. 1792.	4.	2.	13.
			298. 2. 5.
See forbem. Qvart. Regnskaber.			
IV. Aarlige Indkomster:			
a) Hendes Majestets Dronningens aarlige Gave	20 Rd.		
b) Overordentlige Medlemmers Contingenter	18.	3 mk.	
c) og Restancer af ditto til ult. Dec. 1792.	38.	1.	
			76. 4.
V. Laans- og Forskuds Afbetaling i alt efter ovenanførte 3 Qvartals Regnskaber			374. ʃ. ʃ.
VI. Renter af de Kongelige Obligationer, som er ved Selskabets Fond.			
See Qvartals Regnsk.	422 Rd.	9 ß.	
og en udtrukken Obligation No. 2008. stor	70.		
			492. ʃ. 9.
VII. Extraordinaire Indtægter:			
a) I Anledning af det høitidelige Møde i Frue Kirke den 27 Nov. d. A. er indkommen . .	273 Rd.	5 mk.	15 ß.
b) Laant i Spec. Banken til Forskuds Udbetaling beregnet til Dansk Courant. . .	521.	4.	5.
4) Budet Høiers Afdrag paa hans Gield .	30.		
See Qvartals Regnskaberne.			825. 3. 10.
Summa Rdlr.			4947. ʃ. 15.

Udgivet:

	Rdlr.	mk.	ß.
A. De aarlig staaende Udgivter:			
1) Til Ugebladets Trykning med Qvitteringer og videre	278 Rd.	3 mk.	
2) Lønninger til Selskabets Betientere fra 8 Martii til ult. December 1793. . .	549.	1.	7 ß.
			827. 4. 7.
See de 3 Qvartals Regnskaber ved Ugebl. No. 12 og 22.			
B. Til de aarlige Pensionister betalt i alt			339 1. 8.
C. Til Obligationers Indkiøb:			
1) 5 Stkr. Kongel. Oblig. a 75 Rd. . . .			375 Rdlr.
2) 17 Ditto a 70 Rd.			1190.
3) 1 Ditto paa Kapital			260.
4) 1 Annuitets-Bevis			100.
			1925.
D. Til Gratificationer, Laan og Forskud:			
1) Til 17 Medlemmer de efter Resolutionen den 28. Oct. 1793. for eengang bevilgede Gratificationer			190 Rdlr.
2) Til 20 Medlemmer de efter samme Resol. bevilgede Forsk.			1145.
See forbem. Qvart. Regnskaber.			1335.
E. Extraordinaire Udgivter:			
1) Til Budet Schousgaard det ham efter Repræsentationens Beslutning den 23. Sept. d. A. forundte Gratiale			10 Rd.
2) I Anledning af det høitidelige Møde i Frue Kirke til Kapellets Enkekasse ꝛc. . . .			201. 5. 8.
3) Til de forfaldne Renter og i Afstaaelse paa de indkiøbte Obligationer			67. 2. 2.
4) Til adskillige mig anviiste Regninger . .			73. 1. 10.
			352. 3. 4.
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen til 1794.			167. 3. 12.
See tredie Qvartals Regnskab Ugebl. No. 22.			
Summa Rdlr.			4947. ʃ. 15.

Kiøbenhavn den 31te December 1793.

J. Aagaard,
p. t. Selskabets Kasserer.

Rigtigheden af forestaaende Regnskab testerer

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab
Kiøbenhavn den 31. December 1793.

J. H. Korbye. J. H. Hassing. H. J. Cantor.

Anmærkning: Selskabets Formue var til ult. Decbr. 1793 saaledes:

I Kongelige Obligationer deponerede i Banken	12835 Rdl.	Restancer paa Qvartals Kontingenter	12 Rdlr. 4 mk. 3 ß.
Udestaaende Laan	2811 —	Ditto paa overordentlige Kontingenter	41 —
		Ditto paa Høiers Gield . .	87 — ʃ. 2 —

til Pag. 388.

Extract

af

General Regnskabet

for

det forenede Understøttelses Selskabs

Indtægter og Udgivter

fra 1. April til 31. December 1793.

Borger-Vennen.

No. 47.

Siette Aargang.

Fredagen den 25. Julii 1794.

Anmeldelser.

Ved Tilbagesendelsen af det sidst bekiendtgiorte General-Regnskab til ult. Decbr. 1793, samt dets tilhørende Bilage, behagede de Herrer Revisorer at tilstille Undertegnede følgende Skrivelse.

P. M.

„ De os tilstillede samtlige Documenter
„ og Bøger give vi os den Ære herved at
„ tilbagesende, og da de Feil, som ere os
„ forekomne, findes siden i samme Regnskab
„ rettede, saa haves intet videre i Henseen-
„ de til Regnskabet at erindre. Vi kan ved
„ denne Leilighed ikke undgaae, at yttre vor
„ Glæde over den Flid og Akkuratesse, som
„ de høistærede Herrer have viist i det Hee-
„ les Bestyrelse, og som stedse har mødt os
„ ved at igiennemsee dette Regnskab; vores
„ sande Høiagtelse og det hele Selskabs op-
„ rigtigste Taknemmelighed er alt hvad vi

„ kan

„ kan byde til Giengield for Deres utrætte-
„ lige Flid."
Kiøbenhavn den 26. Junii 1794.
Gustmeier. Billescou.

Til
Administrationen for
det forenede Understøttelses
Selskab.

De i foranførte Skrivelse omtalte Feil have deres Oprindelse fra Begyndelsen med Indtægts og Udgivts-Anviisninger til Kassereren, hvorved et Par Feil indløb førend denne Indretning var kommet i Orden, hvilke Feil bleve opdagede ved Kontrolleringen med Kassereren til næste Qvartals Slutning, og bleve da godtgiorte; saa ere og undertiden i de af Bogholderen til Budene udstædte Ugelister indløbne enkelte Misregninger, som i næste Ugeliste ere rettede.

J. Hassing. H. J Cantor.

Da Ugebladets Udlevering for Fremtiden besørges af Undertegnede, saa vilde de af Selskabets Medlemmer, som i denne Henseende kunde have noget at erindre betræffende manglende Blade, behageligst henvende sig til mig, boende i store Kannikestrædet No. 46.

J. L. Palludan.

De

De ældre østerlandske Folkeslægter havde den Skik, at fremsætte Dyde- og Leveregler i korte og fyndige Sententser, hvilke de lagde bedagede og forfarne Mænd i Munden: en Foredragsmaade som har sine umiskiendelige Fordele. Korte Sætninger indprænte's meget let i Hukommelsen og ere nu saa meget hastigere nærværende i de Tilfælde, hvor de skulle anvendes, og ved at fremsættes som kierlige Formaninger og Advarsler, som venskabelige Raad, der gives Yngre uerfarne af Mænd hvis Erfarenhed og Alder berettiger dem til Tillid og Agtelse, faae de en vis Ærværdighed, der bidrager meget til, at det Indtryk de gjøre paa Sielen bliver dybere, og Villien lettere bøies til at efterkomme dem. En af de ældste Samlinger af slige moralske Forskrifter er Salomos saa kaldte Ordsprog: flere efterfulgte hans Exempel og gavnede Verden ved at forøge hans Sædelære med nye Forskrifter, hvilke han havde forbigaaet. Af de seenere Samlinger var der ingen der vandt den Anseelse hos det jødiske Folk, som Jesus Sirachs Viisdom, hvorfor den og af mange blev tillagt Samlingen af deres hellige Bøger. Den bær Navn af Jesus Sirachs Viisdom, ikke fordi han allene er Forfatter til de Klogskabs og Dyds Regler, der indeholdes i hans Bog; men fordi han af flere, især af sin Faders og Farfaders Samlinger, har sammensat sit Værk:

han

han skrev det paa græsk, fordi det fornemmelig var bestemt for de Jøder, der opholdt sig i fremmede Lande, hvor det græske Sprog var det almindelig herskende Sprog. Han udgav denne sin moralske Haandbog, som han selv i Fortalen beretter, under Kong Ptolemæi Evergetis Regiering, hvilken Konge døde 245 Aar før den Kristelige Tidsregning: den har altsaa en Alder af mere end 2000 Aar.

Ikke allene Bogens høie Alder gior den mærkelig; men meget mere de mange skiønne Dyds- og Klogskabs-Regler den indbefatter. Den indskrænker sig ikke allene til almindelige Forskrifter; men udbreder sig endog til Menneskenes forskiellige Stilling og Forhold, saavel i det borgerlige som huuslige Liv. Man møder ikke sielden sine Bemærkninger, hvilke vidne ligesaa meget om Forfatterens Erfaring og Menneskekundskab; som om hans Skarpsindighed af sin Erfaring at uddrage vigtige Klogskabs-Regler. Kun faa Steder har hans Tidsalders Fordomme misledt ham: til saadanne bør henføres Kap. 29 v. 15., hvor Almisse anbefales paa den Grund, fordi den frier fra al Ulykke. Kap. 34. v. 6. hvor han gior Forskiel paa Drømme, og skiønt han i Almindelighed anseer dem som Daarer, der agte paa dem, dog antager, at visse Drømme maae lægges Mærke til, fordi de ere at anse som Varsler og Vink af Forsynet. Ligesaa Kap. 30. v. 20. hvor legemlige Sygdomme ansees som en guddommelig Straf.

Hist

Hist og her savnes Orden i Foredraget og adskillige Sætninger ere indstrøede paa Steder, hvor de staae aldeles upassende og afbryde Sammenhængen, nogle Sentenser synes endog aldeles uforstaaelige. Men disse Mangler maae ingenlunde lægges Forfatteren til Last. Afskriverne have undertiden taget sig den Frihed, at omflytte Sætningerne og hensat dem hvor de, efter deres Tanker, bidrog til Tydelighed og Fuldstændighed, skiønt Læserne sielden vil finde, at Texten er bleven fuldkommnere ved slige Omsættelser. Naar vi stundom ikke forstaae Sirachs Billeder, eller disse forekomme os ikke at være vel valgte, saa maae vi ikke glemme, at han skrev for et Folk, hvis Himmelegn, Levemaade og Sæder var gandske forskiellig fra vor Himmelegn, Levemaade og Sæder: hvad vi ikke forstaae, var tydeligt for hine. Imidlertid kan det ikke nægtes, at der i adskillige af Sirachs Sententser og Billeder findes en Dunkelhed, som er søgt; men dette er ikke uden Hensigt. Sædelæreren har vildet give sine Læsere noget at grunde paa, formodentlig af den Aarsag, at den i Lignelsen eller Billedet skiulte Sandhed, naar den var udfundet, skulde hænge saa meget fastere i Hukommelsen: et Konstgreb, som og ofte har været brugt af hedenske Sædelærere.

Skiønt den danske Oversættelse af denne Bog, som findes i vore Bibler, i Almindelighed fortiener den Roes, at den meget ofte heldig udtrykker Origina-

ginalens Fynd og betiener ſig af gode gamle danſke Ord, hvilke, til Tab for Sproget, for tidlig ere blevne forældede; ſaa er denne dog paa fine Steder aldeles uforſtaaelig, da Overſætteren mere har ſeet paa Bogſtaven end paa Forfatterens Aand. Dette har givet Borgervennen Anledning til at giøre Forſøg med en forbedret Overſættelſe af adſkillige Afſnæringer af denne gode Sædelære. De korte Anmærkninger ſom ere tilføiede, ſkulle iſær tiene til at udbrede Lys over de Steder, ſom uden Forklaring maaſkee ikke vare forſtaaelige for enhver Læſere.

Kap. 30, v. 15—20.

Om Sundhed.

Lykkeligere er den Fattige, ſom har Helbred og Legems Styrke, fremfor den Rige, ſom lider af piinagtige Sygdomme.

Sundhed er langt ønſkeligere end Guld; og et ſtærkt Legeme fortiener mere at agtes end ſtor Formue.

Rigdom er ikke at ligne ved Legems Sundhed; og ingen Fordeel kan ſættes ved Siden af et muntert Sind.

Bedre er Døden end et kummerfuld Liv, eller varagtig Sygdom.

Gode Nætter der bydes den der ikke kan nyde dem, er ſom den Mad der ſættes ved de Dødes Grave.

Hvad Nytte har et Afgudsbillede af det Offer der frembæres paa dets Alter, da det

har

har hverken Smag eller Lugt? saaledes er det med den som forfølges af Herren.

Sundhed er een af Forsynets største Velgierninger; den Fattige, som eier dette Gode, er uendelig lykkeligere end den Rige, som maae savne det. Det er Sirachs Hensigt at giøre de Ringere opmærksomme paa denne store Fordeel, der dog oftere faldt i deres end i den Formuendes Lod, der ved Mangel af legemligt Arbeide og Overdaad sædvanlig svækker sit Helbrede. Denne Betragtning kan forebygge den Misundelse, der ofte opstaaer hos den Fattige, der allene seer hen til den Riges Bequemmeligheder, hvilke dog langtfra ikke kunne opveie det større Gode den Fattige eier, der har et sundt Legeme, og hvad som er en Følge heraf, et muntert Sind. Den Rige, som plages af Sygdom, savner midt i sin Overflødighed, fordi han ikke kan nyde den; den er ham ligesaa unyttig, som Offringer ere for Afguder: det døde Billede har ikke mere Gavn af de Offringer, der sættes paa dets Alter, end den Rige af de mange Retter, der sættes for ham: den Syge seer dem med Væmmelse, og den Tanke: saa megen Nydelse maae Du forsage, forøger Ubehageligheden af hans Tilstand.

Det Udtryk: at forfølges af Herren, er det samme, som at være beladt med Sygdom. Det har sin Oprindelse af den hos Jøderne meget almindelige Fordom, at Sygdom var en guddommelig

lig Straf. Det er mærkeligt, at den i Christi Tider endnu vare gængse hos Jøderne, hvilket især er tydeligt af Historien om den Blinde, Joh. 9. v. 1. følg. hvilken Christus gav sit Syn igien — Christi Disciple spurgte ham: om denne havde synded eller hans Forældre, siden han var berøvet den Velgierning at kunde bruge sit Syn. Hvor ophøiet Christus var over sin Tidsalders Fordomme, er klart af det Svar, han gav sine Disciple paa deres Spørsmaal: hverken denne Blinde, eller hans Forældre, sagde han, havde ved nogen særdeles Synd tildraget ham denne Svaghed. En saadan Forestilling om Gud kunde ikke forenes med den, Christus gav os om ham som Menneskeslægtens gode Fader; tilmed saa førte denne Fordom til Ubarmhiertighed mod den Elendige, hvilken man ansaae om forskudt af Guddommen, og altsaa uværdig til at hielpes; den kunde altsaa ingenlunde forenes med den rene og ufortrødne Menneskekierlighed, hvilke alle Christendommens Bekiendere skulde ansee som deres Hovedpligt.

(Fortsættelsen følger.)

Borger-Vennen.

No. 48.

Siette Aargang.

Fredagen den 1. Auguſt 1794.

Uagtet ingen Borger, uden den, ſom har deeltaget i de udi No. 45. paaankede Misbrug, kan anſee ſig rørt ved bemeldte Blads Indhold, ſaa vil man dog ei nægte at indføre følgende Brev:

Pro Memoria.

„ Som Sandheds Elſker og da mange redelige Mænd finde ſig fornærmet ved det ſom findes anført i Borger-Vennen No. 45. er jeg forvisſet om, at den værdige Adminiſtration for det foreenede Underſtøttelſes-Sælſkab baade tillader og finder det nødvendigt at indlagte Anmærkninger indrykkes i Borger-Vennens næſte Blad; da en heel Stand af Statens Borgere ikke paa anden Maade kan retfærdiggiøres for Publikum.

Kiøbenhavn den 26de Julii 1794.

ærbødig af

G. S.

Til S. T. Adminiſtrationen for det foreenede Underſtøttelſes-Selſkab.

An-

Anmærkninger
I Anledning af Borger-Vennen No. 45.

Som en Sandheds Elsker troer jeg, at Borger-Pligterne paalægge mig at oplyse Publikum om de Usandheder, og Urigtigheder, som af R—d og G—e findes anført i Borger-Vennen No. 45, der dog ey ere Forfattere af samme, men Herr Cancellie Raad Bull i Norge. Jeg har havt den Ære at kiende Herr Cancellie Raaden i mine Academiske Aar her i Kiøbenhavn, og ærede alle Tider hans Indsigter, Dyd og Retskaffenhed; men det er ilde, at denne brave Mand ikke har ladet sig bedre underrette førend han greb til Pennen, og at han vil afskiære den hele Stamme, fordi der maaskee kan findes een raaden Green derpaa.

Ikke er det min Hensigt, her at skrive nogen Afhandling, om det og var nyttigt for Staten at ophæve alle Lauge og Privilegier. Mine Forretninger tillade det ikke, og maaske vilde Vægtskaalen hænge lige, naar alle Ting bleve noie overveyede. Kun de faa Stæder vil jeg berøre, som stride aabenbare mod Sandheden, og hvorved ikke allene Laugene, men endog Øvrigheden tillægges ufortiente Beskyldninger, saasom: Pag. 377 siger Forfatteren:

„ Læredrengene bruges i de første Aar til at
„ løbe om paa Gaderne, dernæst at giøre
„alle-

„ allehaande grovt Arbeide, og naar de en-
„ delig ved lang og besværlig Praxis har
„ lært noget af Kunsten, eller om de næsten
„ inter kan m. m.

Det kan ikke nægtes, at jo Læredrengene bruges til at gaae Ærinder, men det er ganske urigtigt, at de ikke bruges til andet, og at de intet lære i de første Aar. Jeg kiender ingen anden muelig Maade til at faae de Ærinder, som Professionen eller Haandværket udfordrer, forrettede; thi at Mesteren selv eller Svendene skulle forrette dette, var at forsømme Professionen, hvor ethvert Øieblik er kostbart. Desuden henhører det og til Kundskab i Professionen at lære at kiende, hvad de Materialier koster, som dertil forbruges, og til dette bruges Drengene. Herimod indvendes, at Drengene ogsaa bruges til andre Ærinder, end de som henhører til Professionen. Jeg tilstaaer det og ønskede gierne, at det ikke skede; men hvorledes skal dette hæmmes? En Svend er for en Mæster eet saa kostbart Meuble, at der er snart intet ved ham at fortiene, og mindre eller slet intet ville det blive, naar f. Ex. een Svend, som fik Kostpenge, skulle hindres fra Arbeidet ved selv at gaae i Byen for at hente Øl, Mad eller andre Fornødenheder; hvor billigt er det da ikke, at Mesteren hertil benytter sig af Drengen, der ikke allene koster ham Føde og Klæder, men ofte mere f. Ex. ikke sielden skal Mesteren efter Contract betale Ind- og Udskrivnings-

nings Penge, Svende-Klædning ꝛc., iſær da han i Førſtningen ey kan have anden Nytte af ham for hans ſtore Omkoſtninger. Men intet er urimeligere end at ſige, at en Dreng intet lærer i de førſte Aar. Det er vel ganſke umueligt, at det kunde betale ſig at holde en Dreng blot for at gaae Ærinder; Nej! Profeſſionen og den Fordeel Meſteren kan høſte af at lære ham Haandværket, er ſaa fornøden for hans egen Intereſſe, at han ikke, naar han ſelv vil være vindſkibelig, kan andet end ſkynde paa Drengens haſtigſte Brug i Haandværket ſelv og følgelig ogſaa paa hans Kundſkab i ſamme.

Videre ſiger Forfatteren ſamme Pag. og Pag. 378.

„ At tage det Svendſkab beroer da ey ſaa meget paa Færdighed i Arbeidet, ſom paa „ Pungen, da en ſaadan Candidat maae „ være betænkt paa at tractere de øvrige „ Svende af Lauget paa Kroen, hvilket vil „ koſte ham 20 a 30 Rdlr. Og Pag. 378. „ Een Svend, ſom ſkal promoveres til Laugs„ meſter, maae ſædvanlig betale 70 a 80 „ Rdlr. til Laugs Caſſen, foruden hvad Trak„ tementet koſter ꝛc.

Sielden er en Dreng, ſom har udtient, eller en Svend, ſom haaber at blive Meſter, ſaa ukyndig i hvad Laugs-Art. og andre Kongelige Anord-

ordninger sige, at han ikke skulle vide, hvormeget han skal betale; Han er altsaa en Nar, om han lader sig afpresse mere og ikke klager derover; derfor er Øvrigheden tilstede ved enhver saadan Laugsforsamling, og derfor tilspørges enhver ung Mester af Politiet (som er tilstede ved ethvert Mesterstykkes Forfærdigelse) om han har noget at besvære sig over? denne usandfærdige Beskyldning er derfor ikke allene fornærmelig for Laugene, men endog for Øvrigheden, som det paaligger, at have et vaaget Øye over, at ingen ved saadan Leilighed bebyrdes med nogen ulovlig Udgift eller Traktement.

Jeg har tilspurgt Mestere af adskillige Laug, om Beskyldningen i Borger-Vennen var rigtig, men alle har benægtet det. Og for at vise jeg taler Sandhed, vil jeg navngive een af dem, nemlig Oldermanden for Linnedvæver-Lauget Herr Kölerth, hvis Retsindighed og Sandruehed er alle bekiendt. Jeg foreholdt ham den ulovlige Behandling, som Borgere-Vennen taler om med en ung Svend eller Mester. Manden blev ganske forundret og svarede:

„ Jeg har nu i 13ten Aar været Older-
„ mand for Linnedvæver-Lauget, men dette er saa
„ fornærmelig en Usandhed, at jeg tor opfordre
„ enhver Dreng, som er bleven Svend, og en-
„ hver Svend, som er bleven Mester til at an-

„ klage

„ klage mig og Lauget, om dem nogensinde har væ-
„ ret paalagt at betale een Skilling mere end de
„ Kongl. Laugs-Art. og Anordninger tilholder,
„ som er meget lidet, nemlig: for at udskrive en
„ Dreng 4 Mark til Oldermanden, som ikke sjel-
„ den betales af Mesteren i Følge Lære Contrac-
„ ten. Og saalænge en Svend har arbeidet hos
„ mig paa Mesterstykket, har jeg aldrig faaet mere
„ end 20 ß daglig. Naar en Svend accorderer
„ med mig under eet, tager jeg aldrig mere end
„ 42 Rdlr., hvorunder da er indberegnet alle
„ muelige Omkostninger for den unge Mester med
„ Mesterstykket, Materialier, Redskaber, Bor-
„ gerskabs Brev ꝛc. Jeg tilstaaer, sagde han vi-
„ dere, at dette er saa fornærmeligt for Laugene,
„ at jeg ønskede, at en saadan Uorden om den er
„ til ved noget Laug, maatte angives for Øvrig-
„ heden og Vedkommende derfor straffes, paa det
„ ikke andre retskafne Folk skulle derved fornærmes.

G. S.

Fortsættelse af forrige Nummer.

Syrach Cap. 30. v. 22—26.

Overlad dig ikke til Bedrøvelse og plag dig ikke selv ved utidige Betænkeligheder.

Et

Et glad Sind er Livets Lykſalighed, og Munterhed forlænger Menneſkets Dage.

Ønſker du at leve fro og at være tilfreds, da driv Sorgen langt fra dig.

Thi Sorg har ſvækket mange, og lagt dem for Tiden i Graven; der er intet Gavn hos den.

Den ſom er glad og ved et frit Sind, tænker ikkun paa ſine nærværende Fornødenheder.

Er Sundhed det, ſom fornemmelig bidrager til Menneſkets jordiſke Lykſalighed, ſaa bør vi og være omhyggelige for at bevare ſaa ſtort et Gode. Intet ſvækker og undergraver Helbred mere end Sorger; en vigtig Grund, hvorfor vi ikke ſkulle give diſſe alt for megen Magt over vort Sind. Menneſket kan, i Følge ſin Stilling og den Forbindelſe, hvori han ſtaaer med Verden, ikke være fri for al Modgang, og følgelig ikke uden Sorger; men han bør ikke aldeles overgive ſig til de mørke Foreſtillinger, eet eller andet Vanheld opvækker i Sielen, forøge ſin Ubehagelighed ved at hænge efter Griller og frygte for muelige tilkommende Vanheld, hvortil Menneſket er ſaa meget tilbøieligt. Den ſom er tilfreds, nyder det nærværende, uden at Nydelſen blandes af Sorgen for Fremtiden; og

dette

dette er en væsentlig Fordring til Menneskets jordiske Lykſalighed.

(Fortsættelsen følger.)

Anekdote.

Ved at indrette Plejeanſtalter i en ſtor Stad i Tydſkland, giorde man den Anmærkning, at iblant de yderlig Trængende fandtes mange af en ufædvanlig høi Alder. Det ſynes, at Aarſagen hertil maae fornemmelig ſøges i den tarvelige Levemaade, hvilken diſſe maae føre af Nødvendighed og af Mangel paa Leilighed til de mangehaande Udſvævelſer, hvortil de Formuende forledes ved deres ſtørre Velſtand. De mangfoldige Hielpemidler den Velhavende, i Følge ſin Formue, har til Helbredens Vedligeholdelſe, kunne ikke veie op imod den Skade, ſom uordentlig Diæt og konſtige Nærings-midler anrette i det menneſkelige Legeme. Dette være ſagt til Troſt for den Fattige, og ſom et NB for de Rige, der dog gierne ønſke at opnaae en høi Alder. Men at ingen heraf uddrage den Slutning, at det er got, at giøre Folk fattige.

Borger-Vennen.

No. 49.

Siette Aargang.

Fredagen den 8. Auguſt 1794.

Anmeldelſe.

For havende Kaſſebeholdning er i denne Tid indkiøbt følgende kongelige Obligationer No. 4409, 8813 og 8814. à 70 Rdlr., til Beløb 210 Rdlr., ſom behørigen ere paategnede og ſkal blive deponerede i Banken.

Adminiſtrationen for det foreenede Underſtøttelſes Selſkab.

H. J. Haſſing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Fortſættelſe af forrige Nummer.

Skyldneres Pligter.

Syrachs Viisdom Kap. 29. v. 1—9.

Den Medlidende laaner gierne ſin Næſte, og hvo ſom underſtøtter ham, efterkommer Herrens Bud.

Laan

Laan din Næste, naar han haver Behov. Men du som laaner, giv din Næste Laanet tilbage, naar det er Tid.

Vær ordholdende og opfyld det ham givne Løfte, og, naar du atter trænger, skal du finde ham redebon at forstrække dig med Laan.

Mange anſee Laan som funden Gods, og have forvoldet dem, som rakte dem Haanden, megen Ulejlighed.

Saa længe de ikke faae, ville de kysse Velgiverens Haand og ydmyg bønfalde ham om hans Understøttelse.

Men naar de skulle betale igien, forhale de Tiden; betale med skiødesløse Ord og skylde paa Tiden.

Dersom Skyldneren end formaaer, vil Laaneren dog neppe faae Halveparten igien, og endda maae han anſee det, som var det fundet.

Men ofte skeer dette ikke. Den Ædelmodige skilles ved sine Penge, og faaer endda Skyldneren uforskyldt til sin Fiende.

Denne, istædet for at erstatte ham Laanet, vil betale ham med Forbandelser og

Ugvems

Ugvems Ord, og istædet for Ære betale ham Vanære.

At erstatte Laan til den bestemte Tid, er Skyldnerens Pligt: ved ikke at efterkomme dem, viser han sig ikke allene uskionsom; men sætter endog meget ofte Laaneren i en ubehagelig Forlegenhed, da denne, som sætter Liid til hans Løfte, giør Regning paa den forstrakte Sum til den bestemte Tid, og nu, da han seer sig skuffet, bliver fortrydelig og for Fremtiden uvillig at understøtte en uefterrettelig Mand. Oldholdenhed derimod er en Pligt, hvilken ikke allene Taknemmelighed mod den Mand, der velvillig understøttede os, da vi anmodede ham om hans Hielp, paalægger Skyldneren; men han vil endog gavne sig selv ved at være nøiagtig i at efterkomme sit givne Løfte: hans Velgiører vil ved en anden Leilighed findes villigere at forstrække ham med Laan, om han skulde trænge til hans Hielp. — En slettænkende Skyldnere vil ikke allene nægte Betalingen til den bestemte Tid; men endog blive fortrydelig over, at mindes om sit Løftes Opfyldelse, ja ofte blive sin Velgiøreres Fiende og med en skammelig Utaknemmelighed vederlægge den modtagne Velgierning. En saadan vil ikke allene skade sig selv ved slig en Fremgangsmaade; men endog skade andre. Hvad Under, at den Ædelmodige, keedet ved slige ubehagelige Erfaringer, for Fremtiden mistroer alle og ofte afslaaer den værdige Trængendes Begiæring, fordi han frygter,

ter, i ham at see en slettænkende Skyldner? Denne, som kunde seet sig hiulpen ved den Formuendes Hielp, bliver nu ved Afslag sat i en ubehagelig Forlegenhed. Saa nøje er Sammenhængen imellem de selskabelige Pligter: saa magtpaaliggende at efterkomme dem alle: Vi ansee det ofte som ubetydeligt, at overtræde en eller anden, fordi vi ikke overveje de mangfoldige Følger, denne Overtrædelse drager efter sig, ikke allene for os, men endog for andre flere af vore Medbrødre! Hvor vigtigt altsaa, i alle vore Handlinger at efterkomme Pligtens Fordringer og ikke forsætlig at giøre sig skyldig i dens Overtrædelse!

Den Formuendes Pligter.

Kap. 29. v. 10—16.

Mange undslaae sig for at hielpe andre, fordi de frygte for Undersundighed og at miste deres Gods.

Men hav ikke for mange Betænkeligheder, naar en Elendig anmoder dig om din Hielp; og har du besluttet at hielpe ham, da bedrøv ham ikke ved at forhale Opfyldelsen af hans Begiæring.

Understøt den Trængende, fordi Loven byder Barmhiertighed, og lad ham ikke gaae tom-

tombændet fra dig, uden at finde Hielp i sin Trang.

Mist Penge for en Broders og en Vens Skyld: bedre er dette end at de ligge unyttet hen og bedærves af Rust.

Anvend din Formue efter den Høiestes Bud, og dette skal gavne dig mere end Guldet.

Samle Almisse i dine Giemmer og de skulle udfrie dig fra al Ulykke:

De skulle stride for dig imod din Fiende, mere end stærke Skiold eller Spyd.

Skiønt det ikke sielden hændes, at den, mod hvilken Velgierning udvistes, var, ikke allene uefterrettelig i at erstatte Laanet; men endog utaknemmelig mod Velgiøreren: saa bør denne Erfaring dog ikke afholde den Formuende fra at understøtte dem, hvilke han kunde gavne ved sin Hielpsomhed. Manden med det ædle Hierte bør ikke mistroe enhver, og ikke ved enkelte ubehagelige Erfaringer forledes til at blive haardhiertet mod alle. Vi skylde enhver Elendig Medynk: vi bør, naar det staaer i vor Magt at redde ham, ikke nægte ham hans Begiæring. Er vort Hierte rørt; have vi besluttet at ville hielpe, da bør vi ikke giøre os kostbare, ikke henholde den som bønfalder os, ved forstilt Afslag,

slag, paa det at han skal lære at sætte des større Pris paa den ham forundte Velgierning. En Ven og en Broder have især Fordring paa vor Hielpsomhed: skulde der end kun være ringe Formodning til Erstatning, saa bør vi dog hellere giøre dette Offer, end lade dem uhiulpne. Det ubetydelige Tab vi lide, ved at miste endeel af vor Eiendom, der laae ubrugt, fortiener ikke at komme i Betragtning imod den betydelige Tieneste, vi viste vor Ven, ved at redde ham af en Forlegenhed, der ellers kunde ødelagt hans Velfærd og hans Ære. Velgiørenhed er en Pligt, hvis Opfyldelse foraarsager større Glæde end Forøgelsen af Formue er i Stand til at give. — Imidlertid siger Sirach uden Tvivl for meget, naar han paastaaer: at Almisse kunne redde fra al Ulykke. Vist nok kan den, der altid var redebon i at efterkomme sin Pligt mod Ulykkelige, naar Modgang rammer ham, have større Tillid til den Høieste, end den der nu maae bebreide sig selv, at han var haard og ubarmhiertig og altsaa har forskyldt selv at prøve Gienvordighed, for at lære at føle med den Lidende; men man maae ikke handle vel af Egennytte, fordi man venter herved at betrygge sig for en Modgang, der ellers kunde rammet os. Dyden taber al sin Værd, naar den skal vækkes ved saadanne Betragtninger: Den venstre Haand skal, efter Christi herlige Bud, ikke vide hvad den høire giver. Velgiørenhed maae oprinde af Lyst til at kunne formindske Elendighed blandt vore Medbrødre: Gaven maa ikke ængstlig

bereg-

beregnes eller tilmaales: naar dette ſkeer, da er vor Medlidenhed ikke ægte. — Men maaſkee, at det ikke var Sirachs Meening, at ville anbefale Velgiørenhed, ved at viſe den ſom en fortienſtlig Handling: hans Ord: Almiſſe ſkal udfrie dig fra al Ulykke, ſtride for dig mod din Fiende, kunne gierne taale en anden Forklaring. Den Formuende, ſom giorde Vel, ſom ikke fortrød paa at opofre noget af ſin Ejendom, naar han derved kunde hielpe andre, vil i al Modgang, i ſin bekiendte ædle Handlemaade finde det tryggeſte Værn: han vil ikke allene finde andre villig til at underſtøtte ham; men man vil endog beklage hans Vanheld: hans Dyd blev nu et Middel at frie ham for Vanheld og gav ham en rigelig Løn.

Klogſkabs-Regler i vort Forhold mod vore Venner.

Syrach Kap. 22, v. 23—32.

Hvo ſom kaſter Steen efter Fugle, jager dem bort: hvo ſom forhaaner ſin Ven, adſkiller Venſkab.

Derſom du end drog et Sværd mod din Ven, ſkal du ikke lade Haabet falde; thi han kan vindes igien.

Om

Om du forløb dig i din Tale mod din Ven, tab derfor ikke Modet; thi dette kan forliges.

Men Forhaanelse eller Hovmod, ligesaa Hemmeligheds Aabenbaring og Underfundighed: disse Ting ville hæve Venskabet.

Bliv tro med din Næste i Armod og du skal glæde dig med ham, naar det gaaer ham vel.

Bliv fast hos ham i Trængslers Tid, og naar han faaer Arv, da skal du arve med.

Thi ligesaa lidet som maadelige Vilkaar bør være en gyldig Aarsag til Foragt, ligesaa lidet bør Rigdom, naar den ikke er foreenet med Klogskab, tildrage sig vor Agtelse.

Jeg vil ikke skamme mig ved at tage min Ven i Forsvar og ikke hæve Venskabet, skulde jeg end for hans Skyld have Ulejlighed: enhver, som hører tale om vor Forbindelse, skal vogte sig for at fornærme ham.

(Fortsættelsen følger.)

Borger-Vennen.
No. 50.
Siette Aargang.

Fredagen den 15. Auguſt 1794.

Extract
af
andet Qvartals Regnſkab
for
det forenede Underſtøttelſes Selſkabs
Indtægter og Udgivter
fra 1ſte April til 30te Junii 1794.

Ind-

Indtægt.

	Rdl. ß.
Cassa-Beholdningen fra 1ste Qvartal. (see Borgervennen No. 37.)	155. 22.
A. Ugentlige Indkomster i dette Qvartal:	
For Ugebl. 6te Aarg fra No. 30 til 42 incl. og Love . . .	837. 62.
B. Qvartals-Contingenter:	
1) Fra 1. Jan. til ult. Martii d. A. 96 67.	
2) Restancer af f. A. Qvartal 1.21.	
	97. 88.
C. Aarlige Indkomster:	
Af overord. Medl. Conting. for dette Aar er indkommen . .	18. 72.
D. Laans og Forskuds Afbetaling	129.
E. Renter til 11 Junii d. A. .	118.
F. Extraordinaire Indtægter:	
1) Hans høigrev. Exc. Hr. Geheimeraad Moltke har behaget at give et Bidrag eengang for alle af . 100 Rd.	
2) For tvende udtrukne Oblig. a 75 R. 150.	
3) For nogle solgte Ugebl. af Oplaget 9.	
4) Af Hr. Grosserer Broch for nogle Aarg. Ombytning givet . 2.	
5) Efter Revis. Forretn. over 1792 Aars Regnskab, er af Budene, som dem formeget beregn., betalt 6.	
6) Afdrag paa Bud. Høiers Gield 8.	
	275.
Summa	1631. 52.

At ovenstaaende 2det Qvartals Extract stemmer med Administrationens Kontrol, testerer

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Udgivt.

	Rdlr. ß.
1) De aarlig ſtaaende Udgivter:	
a) For Ugebladets Trykning og Selſkabets Betienteres Løn for dette Qvartal 306 Rd.	
b) Til Budene for Incaſſation fra 1ſte Apr. til ult. Dec. 1793. betalt de ſædvanlige 2 pr C. 60. 1.	
	366. 1.
2) De aarlige Penſionister i d. Qvart.	143. 48.
3) Til Kongl. Obligationer, deponerede i Banken til Selſkabets Fond . .	845.
4) Extraordinaire Udgivter:	
a) Betalt i Renter og Afſtaaelſe for ovenmeldte indk. Kongl. Oblig. 38. 31.	
b) Til nogle mig anviiſte Reeninger 2. 20.	
	40. 51.
Pr. Ballance bliver Caſſa-Beholdningen til 3die Qvartal	236. 48.
Summa	1631. 52.

Kiøbenhavn, den 30. Junii 1794.

J. Aagaard.
p. t. Selſkabets Kaſſerer.

Fort-

Fortsættelse af forrige Nummer.

Syrach giver her gyldne Regler, grundede paa Menneskekundskab og en rigtig Erfaring. Venskab taaler meget, overbærer endog med Fornærmelser, saasnart disse oprinde af Overilelse. Naar Sindet er opbragt, kan man endog tillade sig haarde Udtryk mod Vennen, uden at denne fortørnes, eller bryder Venskabet: han kiender vor Karacteer og veed, at det ikke var vort Forsæt at fornærme ham. — Men at haane en Ven er at støde ham langt fra sig: Overbærelse med Mangler hører til Venskabs Natur og Væsen; det er den første Fordring vi have paa vor Ven, at han skal overse, undskylde vore Feil, og desuagtet vedblive at elske os; hvorledes skulde vi kunne taale, at han finder Fornøielse i at giøre andre opmærksomme paa vore Skrøbeligheder, maaskee paa saadanne, hvilke ellers ikke vare blevne bemærkede? Et saadant Forhold er ligesaa ufordrageligt med Venskab, som Stolthed. I Venskabs Forbindelse finder den fuldkommenste Lighed Sted; Forskiel paa Stand og Vilkaar kommer aldeles ikke i Betragtning: i samme Øieblik vi ringeagte Vennen, fordi vi mene, at vi enten i Henseende til Forstand, Formue, eller udvortes Hæder, ere ophøiede over ham, i samme Øieblik lægges Sæden til en Lunkenhed, der snart bliver til Ligegyldighed, og sædvanlig endes med Venskabets Ophævelse.

Lige-

Ligesaa farligt for Venskab er det, at aabenbare hvad vor Ven betroede os og ikke at gaae redelig frem mod ham. Det fuldkomne Venskab fordrer, at vi betroe Vennen alle vore Anliggender; mangfoldige Omstændigheder, hvilke vi omhyggelig skiule for andre, aabenbare vi for ham, fordi vi stole paa hans Velvillighed; fordi vi ønske hans gode Raad og Veiledning. Den, som ikke kan tie med hvad som under Venskabs Segl betroedes ham, rober enten Svaghed eller Ligegyldighed, og i begge Tilfælde er han ikke skikket til at være vor Ven. Er han aabenmundet, fordi han ikke kan dølge noget af hvad der ligger ham paa Hierte, hvad enten det angaaer ham selv eller andre, da have vi Aarsag at vogte os for saa svag en Ven: han vil skade os mere end vor Fiende, fordi han som Ven kiender os og vor Forfatning nøiere end andre, og ville vi handle klogelig, da sige vi ham for Fremtiden ikke mere, end hvad enhver tør vide; men nu bortfalder og en af Venskabs Hovedfordele, at kunne raadføre sig med sin Ven i tvivlsomme og magtpaaliggende Ting. Var det Ligegyldighed mod os der foraarsagede hans Snakkesomhed, da lære vi nu at kiende, at vi bedrog os i vor Dom: han er ikke vor Ven; thi Venskab fordrer gienstidige Følelser: samme Varme, samme Oprigtighed, samme Iver jeg føler for min Ven, maae Vennen føle for mig, skal ellers Venskabet blive fast og varigt; men dette opdager jeg ikke at være saa, naar den, jeg hidtil ansaae for min sande Ven, er saa ubekymret for mit

mit Vel, at han fortæller andre, hvad de ikke burde vide. Følgen heraf bliver den, at jeg trækker mig tilbage og for Fremtiden er mere forsigtig i mine Venners Valg.

Underfundighed, List og Ränker ere Venskabets Gift og aldeles utilgivelige. Naar Vennen sporer, at hans Ven ikke er oprigtig mod ham; misbruger Venskabet, for at komme i Erfaring om det, som ellers ikke var bleven ham betroet, hvoraf han nu betiener sig, for enten at skade os eller tilvende sig selv en Fordeel, da er Venskabet hævet. Nu er det alt for tydeligt, at den anden kun antog Venskabs Maske, fordi han havde Bihensigter: han er en Hykler, en Bedrager, og bør afskyes mere end en aabenbar Fiende, for hvilken man bedre kan tage sig vare.

Venskab fordrer en fuldkommen Overeensstemmelse i Grundsætninger og Handlemaade, en uforanderlig Hengivenhed til Vennen: det er ikke Fordele vi attraae ved Venskabet; men Fornøielse af Vennens Omgang. Den sande Ven bliver derfor sin Ven stedse tro, hvad enten hans Vilkaar ere gode eller maadelige, skulde endog Venskabet tildrage ham adskillige Ubehageligheder. Det er i Nød at Vennen prøves, det er her, hvor Venskab skal vise sin største Nytte. Naar Vennens Vanheld gier, at hans Fiender vaagne og hans Mundvenner forlade ham, vil den sande Ven tale hans Sag, antage sig ham med Varme, saa at hans Uvenner frygte

frygte for at fornærme den, hvilken de erfare at eie en troefast og ufortroden Ven.

Klogskab i at vælge Raadgivere.

Syrach Kap. 37. v. 7—20.

Hver Raadgiver sætter Pris paa sit Raad; men der findes dem, som ved at give dig Raad, ikkun er bekymrt paa egen Fordeel.

Vær derfor vaersom inden du raadfører dig med nogen og søg først noie at blive bekiendt med hans Omstændigheder; thi han kan raade saa, at han raader sig selv tilgode.

Han kunde ellers let forlede dig til Fald, og sige til dig: du er paa den rette Vei; medens han alligevel ikkun tragter efter din Skade.

Raadfør dig ikke med den, som er din Uven; aabenbar ikke dine Tanker for din Avindsmand.

Tal ikke med en Qvinde om en som er nidsk mod hende, ikke med den Fejge om Krig.

Med en Kiøbmand om Vexel, og med en Handelsmand om Salg, med en Avindsfuld om Taknemmelighed, med Gnieren om Gavmildhed.

Med den Lade om Arbejde og med en Leiesvend, naar en Ting skal fuldkommes.

Med en doven Hussvend om megen Bestilling: — Agt ikke paa disse i noget Raadslag.

Men hold dig stedse til en retskaffen Mand, om hvilken du veed, at han holder Herrens Bud: som er i sit Sind efter dit Sind, og som, naar du falder, vil have Medynk med dig.

Og

Og befæſt dit Hiertes Raad; thi ingen er dig trofaſtere end dette.

Thi en Mands Siel pleyer ſtundom at forkynde mere end syv Vægtere, ſom ſidde høyt i Veyret paa en Vare.

Men i alle diſſe Ting beed ydmyg til den Høyeſte, at han vil udføre alt til det bedſte.

Klogſkab byder at bruge Forſigtighed i Henſeende til Valget af den, med hvilken vi raadføre os, derſom vi ellers ville fare vel ved at lyde hans Raad. Egennytte forleder mange til at have mere Henſyn til dem ſelv, end til dens Gavn der adſpørger dem. En troefaſt Ven, ſom tillige er en retſkaffen Mand, er en god Raadgiver, ikke allene fordi han ſom Ven vil vort Vel; men endog fordi hans Samvittighed ikke tillader ham at give andre Raad, end ſaadanne, hvilke efter hans Overbeviisning ville vorde os gavnlige. Vi ſelv, derſom vi ellers have en faſt Karacteer og ere i Stand til at kunne roligt betragte Tingen fra alle Sider, kunne beſt raade os hvad vi i ethvert Tilfælde have at giøre. Aarſagen hertil er let at begribe. Det er umueligt for andre at kunne ſætte ſig ſaa gandſke i vor Forfatning, og at bedømme hvad ſom er meeſt paſſende for os. Jo mere magtpaaliggende Tingen er for os, jo nøyere overveye vi den, des ſikkrere kunne vi og ſtole paa os ſelv, da mangfoldige Omſtændigheder komme os i Tanker, hvilke undgaae dens Opmærkſomhed, hvilken Sagen ikke angaaer ſaa nær.

Borger-Vennen.

No. 51.

Siette Aargang.

Fredagen den 22. August 1794.

Anmeldelse.

Vi give os herved den Ære at indbyde de høie og respektive Herrer Repræsentantere til en Generalforsamling næstkommende Mandag den 25. Aug. paa sædvanligt Sted om Aftenen Kl. 6.

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiøbt tvende Obligationer a 75 Rdlr. No. 1742 og 4202, til Beløb 150 Rdlr., som behørigen ere paategnede for at deponeres i Banken.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

H. J. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Om Ordsprog.

„ Ordsprog pryde og formere Talen, skærpe Remmet, forlyste Venner og andre i Samqvem, ere

ere yndige at give med faa og klygtige Ord en lang Mening tilkiende. Ja, saadan Tale giør derfor tit, at man letteligen kan overtale. De formaae meget med Kraft og Eftertryk at beviſe noget, og undertiden i en vanſkelig Handel, kan man ſlippe derfra, eller erlange det ved et Ordſprog, ſom ikke ellers kunde ſkee ved en lang Tale eller vigtige Vidnesbyrd. Her have vi ogſaa tit Forklaring paa gamle Sager, Skikke, Hiſtorier o ſ. m. De lære os de forbigangne Ting, underviſe os om de nærværende og tilkommende, ſige os hvad vi ſkulle giøre og lade; give os Kundſkab om meget i Naturen. Kortelig en, de gavne og forlyſte."

Dette er Peder Syvs Dom om Ordſprog i Fortalen til hans Samling af danſke Ordſprog. Korte Sætninger og Tankeſprog ere unægtelig, iſær hos Almuen og hos Folk af ringe Fatteevne, af mere Vægt, og giøre ſtærkere Indtryk end vidtløftige Beviſer, og ſammenkiædede Slutninger. Derfor maae Oprindelſen til den ſtørſte Deel Ordſprog ogſaa ſøges i de allerældſte Tider, da Oplysningen var aldeles indſkrænket, og Mængdens Tænkekraft laa godt ſom ſlet ikke dyrket.

Naar man roſer Ordſprog ſom et Giemme for almeennyttig moralſk Kundſkab og et Indbegreb af mangehaande gavnlige Erfarenheds-Regler, da maae man ikke tage dette Ord i den vidtløftige Bemærkelſe, hvori det i Almindelighed ta-

ges,

ges, thi en ſtor Deel af de gjængſe Ordſprog ere intet ſigende Mundheld og Lignelſer, der vel endog ikke ſielden ſtemme ilde overeens med Høviſkhed og anſtændig Levemaade. Men i egentlig og indſkrænket Forſtand bør kun den Talemaade kaldes et Ordſprog, ſom indeholder en Erfarings-Sætning, enten fremſat ligefrem med faa og fyndige Ord, eller indklædt i et paſſende Sindbillede, vel endog undertiden i en kort Fortælling. Saaledes, naar man hører ſige: der er Ulve i Moſen; her ſeer ud ſom lille Juleaften; han ſeer ud ſom Frue Dag i Faſte o. ſ. v. — da ere alle diſſe Talemaader ei Ordſprog, men ikkun Mundheld og Lignelſer. Saadanne Mundheld og Talemaader kan lettelig blive til Vane, ſaa at man tilſidſt anbringer dem i Tide og Utide, uden ſelv at vide deraf, hvorfor det er Pligt for Forældre og Lærere at minde de Unge i Begyndelſen om ſaadan Uſkik, førend det bliver for ſilde, eller i det mindſte høiſt vanſkelig at vænne dem af dermed igien. Ja, ſaa ſtor er Vanens Magt, at den, ſom førſt efterligner en anden deri, for ligeſom at viſe paa ſig ſelv, hvor ilde det lader, ſnart faaer ſaadan Færdighed, at han ſelv har ondt ved at vogte ſig derfor. Et mærkeligt Beviis herpaa viiſte ſig for nogle Aar ſiden, da Skuespillet: Kun ſex Retter førſt begyndte at opføres, og formedelſt ſit uſædvanlige Bifald ofte blev igientaget. Det deri forekommende Mundheld: I al Ære og Reſpect, ſom er lagt i Munden paa den enfoldige Meſter Wunderlich, bør man troe (der-

ſom

som ellers Forfatteren har overtænkt sit Værk og dets mindste Dele, saaledes som en Forfatter bør overtænke det) at være anbragt for at gjøre deslige upassende Talemaader latterlige, og derved formaae Tilskuerne at vogte sig derfor. Men Virkningen deraf blev den modsatte: man hørte dette Ord saa ofte, man gientog det saa tit for hinanden, at det hos mange blev en Tidlang næsten ligesaa slem en Vane som hos Mester Wunderlich selv.

Nytten af deslige Mundheld, til at berige og pryde Sproget, kan vel ikke være betydelig, om de ellers overalt kan siges at have nogen Nytte. Stort bedre Tieneste synes heller ikke de i daglig Tale forekommende Lignelser at kunne gjøre, de ere som oftest blot Fyldekalk i Talen, eller siges af Skiemt, for Exempel: gammel som Methusalem, hæs som en Ravn o. s. v. Dog kan de, naar de bruges med Skionsomhed, undertiden tiene til at frembringe en mere sandselig og derfor mere levende Forestilling om det man vil udtrykke, saasom naar man siger: han sloi som en Piil; han streed som en Løve, o. fl. Men man bør afholde sig fra dem, som ere plumpe eller urimelige, f. Ex. han tager som F—— tog paa Hollænderen. Overalt er der ikke stor Klygt i Lignelser, og de trætte snarlig ved en hyppig Anbringelse deraf; hvorfor man ikke kan andet end undres, at en af vore vittigste Forfattere, der har saa mange kraftigere Maader i sin Magt til at gjøre sin Stiil behagelig, vilde for endeel

Aar

Aar siden i et meget yndet periodisk Skrift betiene sig af dem i saadan Mængde, ja ofte gjøre sig ret Umage for at hente dem langt borte.

Egentlige Ordsprog derimod, det er korte Klogskabs Regler, Erfarings-Sandheder, eller almindelige Læresætninger, ere en vigtig Rigdom for Sproget, og fortiene i høi Grad enhvers Opmærksomhed, som tænker paa at gavne den almindelige Mand, og at bidrage til hans Oplysning. Ordsprog er Almuens moralske Haandbog; de Regler, som den ved disses Hielp lærer at kiende, indprænte sig dybere, og faae en større Vægt end nogen anden Formaning eller Advarsel, og det af mange Aarsager. Deels have de Alderdommens ærværdige Præg, og synes ved at være blevne antagne og nyttede af saa mange Slægter efter hinanden, at have faaet alt mere og mere prøvet og afgiort Vægt; deels blive de kierere for den, der bruger dem, derved at han enten ikke er sig bevidst af hvem han har lært dem, og altsaa troer at han selv ved egen Erfaring har indsamlet dem, hvilket smigrer hans Egenkierlighed, eller og han har lært dem af en eller anden Person, som han bærer særdeles Høiagtelse og Kierlighed for, og derfor sætter uindskrænket Tillid til deres Rigtighed; saaledes hører man ofte nogen fremsætte et Ordsprog som uimodsigeligt Beviis, fordi en afdød Ægtefælle, eller Huusfader, eller en af Forældrene idelig førte det i Munden. Deels er dette Slags Folke-Viisdom indklædt

klædt saaledes, at den ellers ikke svede Hukommelse lettelig kan giemme den; Ordsprog ere nemlig enten affattede i Riim, for Exempel: Morgenstund har Guld i Mund; Lærdom og Kunst gier Penge og Gunst o. sl.; eller de ere anbragte under et Sindbillede, en Lignelse, for Exempel: Naar Solen skinner, skiotter man ei om Stiernerne; eller de indeholde en Slags spøgende Fortælling og Fabel, saasom: de ere sure, sagde Ræven om Ronnebærrene; jeg kiender vel Karsen, sagde Bonden, da han aad Skarntyde; vee dig, saa fort eft du, sagde Gryden til Leerpotten o. sl.; eller ere dog fremsatte med saa og ofteft skiemtsomme Ord, som ikke koste synderlig Møie at erindre.

Just fordi saadanne korte Sententser og giængse Ordsprog have saa stor Vægt hos meenig Mand, og bestemmer ham saa ofte i at handle, just derfor troer Borgervennen det gavnligt, at man giorde Almuen mere opmærksom saavel paa den rigtige Brug deraf, som paa Misbrugen. Thi det bliver vel en unægtelig Sandhed, at Ordsprog ved en urigtig Anvendelse og Misforstand kunne ligesaa ofte, og have ligesaa ofte giort Skade, som de kunne og have gavnet. Det er enhver almindelig Sætnings Skiæbne, paa mange Maader at vorde misforstaaet, og ilde anvendt, og jo kortere, jo mere ubestemt og uegentlig den bliver fremsat og udtrykt, jo hyppigere og lettere finder dette Sted. Deraf indsees Nødvendigheden og Nytten af moral-

ske

ſke Skrifter, indrettede og afpaſſede efter enkelte Stænders, enkelte Aldres, enkelte Kiøns, enkelte Tiders Tarv; deraf erkiendes videre Ufuldſtændigheden af endog de ypperligſte ſlige Skrifters Virkning, naar ſærſkilt Veiledning fattes ved deres Læsning; deraf er det endelig tydeligt, at den ſom føler ſig uformuende til at fremtræde ſom Lærer eller Skribent, og dog beſiæles af en værdig Attraae til at ſtifte Gavn ogſaa efter ſin Død, og at medvirke til Menneſkeſlægtens Forædling, ikke behøver at opgive Haabet derom, fordi han ſavner hine Fordele, men kan være forvisſet om, at han, naar han efter en ſund Fornufts og Eftertankes Forſkriftet, uden Abekierlighed, ſaavelſom uden Overilelſe, efter en ſtadig Plan opdrager een Søn eller Datter, veileder eet ungt Menneſke til at vorde et dueligt Medlem af Selſkabet, bidrager en ſikkrere Skiærv til det almindelige Vels Fremme, end den talentfuldeſte og ædleſte Forfatter, blot ſom Forfatter betragtet, er iſtand til.

Dog diſſe Betragtningers videre Udvikling vilde føre os for langt fra Maalet, ſom er at godtgiøre, at Ordſprog og Sententſer maae bruges og anvendes med Forſigtighed, aldrig, hvor ſkionne og tankerige de end i ſig ſelv kan være, gisres til uindſkrænkede Forholds- eller Klogſkabs-Regler, førend man ved Fornuftens Fakkel har unverſøgt, om de ogſaa i det enkelte, nærværende Tilfælde ere anvendelige, og paſſende til Øieblikkets ſæregne Forfatning.

Man

Man troer saa ofte selv, at man handler efter Klogskab og Fornuft, naar man dog kun handler efter sine Affecters og Sindslidelsers Tilskyndelse. Ved saadanne Leiligheder er et eller andet almindeligt Ordsprog eller en Sentents os meget kierkommen, i det den ved sine ubestemte Udtryk lader sig lettelig anbringe paa undertiden aldeles forskiellige Tilfælde, og synes ved første Kiekast at kunne passe lige godt til alt hvad man vil. Ved at anføre saadant et Tankesprog, troer man da, fuldkommen at have retfærdiggiort sin Adfærd, og uden videre Betænkning at kunne følge sin Tilbøielighed. Naar vi for Exempel tage det Ordsprog: Naar Gud giver, skal man lade Sækken op, og vel binde for igien; saa er det vel unægteligt, at det er en Paamindelse til Sparsommelighed, og til at være troe, forsigtige Huusholdere over det Gode, Gud betroer os; og i den Henseende indeholder en meget rigtig og gavnlig Tanke. Men mon ikke den Karrige vil med Begierlighed gribe denne Sentents, og anbringe den som et Forsvar, for sin haarde og ubarmhiertige Adfærd mod den Trængende, eller ved nogen anden Leilighed, hvor han anmodes om, at skille sig ved en Deel af sin Mammon, eller ogsaa naar nogen bebreider ham hans Opførsel, og vil foreholde ham det skammelige i at være en Slave af Guldet.

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 52.

Siette Aargang.

Fredagen den 29. August 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 25de August sidstleden bleve følgende nye Medlemmer indtegnede i Selskabet:

Carl Ording, Huus- og Jordeier.
A. N. Hammershøy, Spekhøker.
v. Barner, Lieutenant ved Prinds Fr. Regiment.
Frue Wøldike.
Madame afg. Tømmermester O. Halls Enke.
R. Binneballe, Skibscapitain.
Bleckinberg, Justitsraad og Slotsforvalter.
C. Neuspitzer, Kapt. Lieutn. i Søeetaten.
Collin, Studiosus.
Hasfeldt, Fuldmægtig.
F. G. Frels, Bud ved det udenlandske Departement.

Det øvrige som blev foretaget, skal i næste Blad blive bekiendtgiort.

Fort-

Fortsættelse af forrige Nummer

Om Ordsprog.

Snittes ei Viintræet, da bliver ingen Frugt; dette Ordsprog indeholder et meget passende Sindbillede paa Undersaatters Forpligtelse til at svare Skatte og Afgifter, i det den viser dem, at denne Indretning i Staten tiener til deres eget Gavn. Men mon en haard og egennyttig Regent ikke i dette samme Ordsprog vilde troe at finde et lovligt Paaskud og en tilstrækkelig Retfærdiggiørelse for sig, naar han fandt for godt at trykke sine Undergivne ved overdrevne og ubillige Paalæg. — Nød bryder alle Love; siger sukkende det brave unge Menneske, der saa gierne vilde forenes med sin elskede Møe, saa gierne vilde vandre uadskillelig ved hendes Side, men han er fattig, og derfor maae han nu tiltræde en lang og besværlig og farlig Reise, for ved Handelen at fortiene saa meget, at han i Tiden tør giøre sig Haab om at kunne opnaae sit Ønske. Nød bryder alle Love, siger ogsaa det ryggesløse unge Menneske, der efter at have sat alting overstyr ved Udsvævelser, nu griber til at stiæle, eller at blive en falsk Spiller, eller at tage Flugten som en Bedrager.

Man fortæller at en Kone, som havde en meget riig men gierrig Mand, bad ham engang, at

at redde en fattig Slægtning fra Undergang, da Rettens Middel just nu havde indfundet sig for at giøre Indførsel, og borttage alt hvad han eiede. Manden, i hvis Øre denne Anmodning ikke klingede godt, og som dog heller ikke reent ud vilde sige Nei, troede at have fundet en meget god Udvei, i det han sagde: Kone, det vil vi sove paa først. Denne Talemaade, som i sig selv ikke bemærker andet end at man bør tænke og overlægge førend man handler, var her meget ilde anbragt, siden en forhalet Hielp i dette Tilfælde var det samme som slet ingen Hielp.

Saaledes kunde utallige Exempler anføres til at godtgiøre, at de fleste i sig selv gode og sande Ordsprog ofte gives en urigtig Vending, og maae tiene til Besmykkelse for megen Daarlighed og mangen Last. Ikke bør man troe, at den som saaledes fordreier en Sententses rette Mening, giør det altid forsætlig og i ond Hensigt; nei, som oftest skeer det vist, fordi dette Menneske bedrager sig selv; og naturligviis maae see Tingene anderledes end de ere, fordi han betragter dem fra den urette Side. Ordsprog kunne i den Henseende lignes ved kunstige Øienglas, der kunne være overmaade godt slebne, men passe dog ikkun til meget faa Øine, og ere tvertimod for andre unyttige, vel endog skadelige.

Borgervennen troer derfor, det vilde være et nyttigt Foretagende, ved Exempler og korte Fortællin-

tællinger at vise, hvor skadelige Følger det ofte kan have, at lægge en Regel, der i sig selv er rigtig, men ikke for den nærværende Forfatning er passelig, til Grund for sine Handlinger. Saadan en practisk Afhandling over Ordsprog vilde uden Tvivl være en ikke uvigtig Haandbog for læg Mand, da deri mange gode moralske Sandheder og Leveregler kunde finde Plads og vorde oplyste. Megen Erfaring, megen Kundskab om Almuens Tarv, og om de meest herskende Fordomme vilde dette Foretagende udkræve, og Borgervennen erkiender tilfulde den store Forskiel mellem at giøre Forslaget hertil, og med Held at udføre det. Skulde her i nogle af de følgende Blade findes enkelte Forsøg til at behandle et eller andet Ordsprog paa denne Maade, da ombedes Læserne forud, ikke af disses Ufuldkommenhed at ville drage den Slutning, at Arbeidet selv skulde i det Hele blive af liden eller ingen Nytte.

Endeligen maae Borgervennen erindre, at ligesom der paa den eene Side gives enkelte Ordsprog, hvori Moralen er saa tydelig fremsat, at Misforstaaelse ikke lettelig kan finde Sted: saaledes gives der og paa den anden Side nogle, hvoraf man skal have Vanskelighed ved at uddrage nogen sund og gavnlig Lærdom, i det de enten indeholde en aldeles urigtig Erfaringssætning, eller besmykke Misbrug og Laster. Til det første Slags som uden Betænkning kan antages for sande, hører blandt andre disse: Lad ei din Ungdoms gule Haar skæmme din

Alder-

Alderdoms graae Haar; lettere ſkiuler en Viis ſin Viisdom, end en Daare ſin Daarſkab; Ilden er en god Tiener, men en ond Husbond; Lev for at lære, lær for at leve o. ſl. — Til det andet Slags, ſom ere ſkadelige i enhver Henſeende, og ſom det derfor var at ønſke, ſlet ikke bleve brugte, kan man regne f. Ex. Hver er Tyv i ſin Næring; vaer dig for dem, ſom Naturen har tegnet; Penge tale mere end tolv Tingmænd o. ſ. v.

De tre Varsler.

Et Eventyr.

(omarbeidet)

Det Træe, ſom ſlaaer de dybeſte Rødder, lader ſig vanſkeligſt oprykke af Jorden: de gamle Viismænd ſagde derfor, at Kierlighed til Livet voxer ſtærkeſt med Aarene, og at den yttrer ſig allermeeſt i vort Livs ſidſte Optrin, naar Moiſommelighederne blive allertungeſt at bære, og Sygdommene tage alt mere og mere til. For at giøre denne Beſkaffenhed i den menneſkelige Natur trolig, hvilken alle tilſtaae, men faa lægge ret Mærke til, saa høre man, derſom gamle Sagn intet Indtryk giøre, et nyt Eventyr.

Da Spillemændene alt begyndte at ſtemme deres Strengeleeg, og alle giorde ſig lyſtige paa Naboe Jeſpers Bryllup, kaldte Døden den muntre Knøs med ſig ind i næſte Stue, og ſagde med meget alvorlig Mine: Du maae forlade din vakkre Brud, og komme med mig. — „Med dig, og forlade min Trine! med dig! ſkreeg den ulykkelige Brudgom;

da

da jeg endnu er i mine bedſte Aar, det er alt for haardt! desuden er jeg endnu ſlet ikke forberedt: dette er min Bryllupsaften, og du kan let tænke, at du aldrig noget Øieblik kunde komme mig ubeleiligere."

Jeg veed ikke, om han anførte flere Grunde, ſkiøndt diſſe allerede ſyntes betydelige nok. Døden ſkaanede derfor ogſaa den ſtakkels Karl, og forundte ham endnu lidt længere Liv. Dog ſagde han med et alvorligt Aaſyn, i det han ryſtede ſit Timeglas: Naboe, lev vel, Døden ſkal ikke videre forſtyrre din Glæde, og for at undgaae al Bebreidelſe for Gruſomhed, vil jeg unde dig Tid til Forberedelſe, og paa det at du kan giøre dig ſikket til din tilkommende Tilſtand, ſkal du faae tre ſærſkilte Varsler, forend du bliver kaldet til Graven. For denne Gang vil jeg give ſlip paa mit Bytte, og tilſtaae dig Udſættelſe. Men naar jeg kommer igien, ſaa venter jeg, du vil være tilfreds med at følge mig. — Begge indgik denne Betingelſe, og ſkiltes fornøiede fra hinanden.

Hvad der ſiden mødte vor Mand, hvor længe han levede, hvor klogt, hvor vel, hvor haſtigt han fortſatte ſit Løb, ſmøgede ſin Pibe, og pidſkede ſin Heſt, det lader ſig fortælle i meget faa Ord. Han pløiede og høſtede ſin Ager, han kiøbte og ſolgte, og mærkede ikke at han blev gammel, eller at Døden kom ham nærmere. Da hans Venner ikke vare falſke, hans Kone ikke en Skiendegieſt, og han havde nok til at føde og klæde ſine Børn, ſaa gleed hans Timer bort i Fred. Men imedens han ſaae

ſin

sin Rigdom tiltage, og travede fornøiet fremad paa Livets stövede Vei, bragte den gamle Tid, hvis Jul skaaner ingen Dødelig, ukaldet, uformærket og uformodet hans firsindstyvende Aar paa Banen.

Og nu, da han en Aften silde sad i sin Lænestol, stod Dødens uvelkomne Sendebud endnu engang for ham. Halv død af Skræk og Ærgrelse skreg den gamle Jesper: Saa snart igien? — Saa snart igien, kalder du det! svarede Døden: visselig, min Ven, det er dit Spøg; det er i det mindste sex og syrgetyve Aar siden, og nu er du firsindstyve.

„Saa meget desværre, svarede Bonden: at skaane en gammel Mand, det kunde jeg kalde et Vens-Stykke. Imidlertid, er dit Forlangende ogsaa lovligt? og din Magt, har du den af Kongen? naar du ikke i det mindste medbringer Cancelliets Fuldmagt, saa maae du ikke troe at kunne binde mig Blaar for Øinene. Og overalt, du har lovet mig tre Varsler; Dag og Nat har jeg luret derpaa, og for dette Tab af Tid og Rolighed kunde jeg nok kræve noget Vederlag.

„Alt det veed jeg nok, raabte Døden, jeg er sielden en velkommen Giest; men søg kun ingen Udflugter, gode Ven. Jeg har ikke troet, at du endnu vilde være istand til at liste dig omkring i din Hytte og i din Stald. Du har bragt dine Aar høit nok, og jeg ønsker dig til Lykke, at du endnu bestandig har været ved saa gode Kræfter. — Tie stille med det, sagde Landmanden, jeg har i de sidste fire Aar været halt. — Det undres mig just ikke, tog

Døden

Døden Ordet; du har forresten dit Syn, og naar man endnu seer sine Venner og hvad man har kiert, saa kan man nok være tilfreds, om endogsaa Benene ikke længer vil afsted. — Det kan være, sagde Jesper; men paa den sidste Tid har jeg ogsaa tabt mit Syn. — Det er slemt nok, blev Svaret: dog, jeg er forvisset om, at enhver gior sig en Fornøielse af at forkorte dig Tiden ved at læse Aviserne for dig. — „Ak ikke en Siel! og om end saa var, saa er jeg saa døv, at jeg ikke mere kan høre det.“ — Saa? sagde den alvorlige Gieſt: hvad har du da at bebreide mig? Da du er halt, døv og blind, saa har du jo havt tre tilstrækkelige Varsler. Kom altsaa, det er Tid, at vi blive nøiere kiendte sammen. — Her tog han den gamle Jesper ved Haanden; Oldingen blegnede, og hans Liv var ude — ligesom nu mit Eventyr er ude.

Forfatteren af det til Indrykkelse i Borgervennen indsendte Stykke, angaaende Sværnes Rensning, vilde behage at tilkiendegive sit Navn, da Commissionen ellers finder Betænkelighed ved at indrykke det.

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 53.

Siette Aargang.

Fredagen den 5. September 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 25de August blev General-Regnskabet til ult. December 1793 i Følge Revisionens Erklæring forsynet med Repræsentationens qvitterende Paategning.

Saa blev og den med Bladets bestyrende Commission aftalte Fortsættelse af Ugebladets nærværende Aargangs løbende Nummere indtil Nytaar tilkiendegivet og bifaldet, da saaledes herefter Aargangen sluttes paa samme Tid, som alle andre bestemte aarlige Forandringer i Selskabet foretages.

I Henseende til det sædvanlige aarlige høitidelige Møde blev giort Forestilling: om det skulde holdes i Aar? og blev vedtaget, at det, om mueligt, skulde holdes i Begyndelsen af October Maaned. Hvad man i denne Henseende kan faae udrettet, skal nærmere blive bekiendtgiort.

For

For havende Kassebeholdning er i denne Tid indkiøbt 2 Obligationer No. 2063 og 2064 a 75 Rdlr., til Beløb 150 Rdlr., som behørigen ere paategnede og skal blive deponerede i Banken.

Da Tiden er udløben, i hvilken Lovene tillade, at Ansøgninger for indeværende Aar maae antages, saa tilkiendegives saadant herved, at ingen skal uleilige sig med at indlevere Ansøgning videre til nu forestaaende Generalforsamlings Resolution, da de indkomne Ansøgninger allerede ere registrerede, og i disse Dage udsendes til de Hrr. Repræsentanteres nærmere Overveielse.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

H. J. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Hvo intet vover, intet vinder.

Med dette Ord søgte Margarethe i lang Tid at trøste sig over sin uheldige Skiebne. Hun var en brav Borgermands Kone, og havde, førend hun blev gift, tient i endeel Aar hos nogle formuende og gode Folk, der elskede hende meget for den Troskab og Flid hun stedse havde vist i sin Tieneste, og den anstændige, sædelige og ærbare Opførsel, som

bliver

bliver mere og mere sielden iblandt Tieneſtefolk, men ſom altid havde udmærket Margrethe.

Da hun ſkulde gives, bidrog diſſe gode Folk med Fornøielſe til at ſtyre hende ud, og søgte ogſaa baade ſelv og ved deres Venner og Bekiendtere at forſkaffe Manden Arbeide og Næring. Imidlertid, da han ſelv eiede intet og havde ikke kundet undgaae at giøre nogen Gield, inden han bragte det ſaa vidt, at han kunde nedſætte ſig, og bringe ſin Haandtering i Drift, ſaa er det naturligt, at Margrethe, der var vant til at ſee og nyde Deel i Overflodighed, maatte finde det temmelig beſværligt, nu at have det ſaa knapt.

Der ſlog ſig Børn til, dyre Aaringer indtraf, Manden kunde ikke længer fortiene ſaa meget ſom tilforn, og alt hvad de trængte til, var dog bleven koſtbarere; Margrethe ſaae ſig altſaa nødt til, endnu mere at indſkrænke ſig. Vel led hun endnu ikke Mangel, men Udſigten over Fremtiden begyndte at ſkrække hende, hendes Tillid til Forſynet tabte mere og mere af ſin Styrke, og gav efterhaanden Plads for Tungſindighed og hemmelig Græmmelſe. Hun elſkede ſin Mand for ømt, til ikke at ſkiule ſine Bekymringer for ham; ſaaſnart han var nærværende, paatog hun ſig en munter Mine, og ſtræbte at overtyde ham, at hun var lykkelig og fornøiet med ſin Tilſtand, men tit naar hun ſad allene med et af ſine Børn paa Skiødet eller ved

Bry-

Bryſtet, da trillede Taarer ned paa den Spædes Ansigt, og mangt et dybt Suk qvalte hendes moderlige Glæder.

Hendes Smerte blev des mere nagende, da hun ingen havde, som hun kunde betroe den til og da hun maatte paalægge ſig Tvang for ei at bedrøve ſin Mand; hun var desuden næſten hele Dagen allene, og havde kun alt for rigelig Leilighed til at nære ſine tungſindige Griller. En Naboekone, ſom undertiden beſøgte hende, vandt gradviis hendes Fortroelighed, og da hun trængte ſaa meget til Raad og Troſt, ſaa faldt det ikke vanſkeligt for denne hendes nye Veninde at finde Adgang til hendes Hierte, og blive oplyſt om hendes trykkende Forfatning.

Men dette nye Bekiendtſkab lagde Grunden til Margrethes ulykkelige Skiæbne. Naboekonen raadede hende, at ſætte i Tallotteriet, og fortalte hende, hvorledes hun for nogle Aar ſiden havde engang vundet over fem hundrede Rigsdaler deri. Dette giorde Indtryk paa Margrethe. De faa Skillinger, ſom en Seddel koſtede, ſyntes hun var aldeles intet mod Haabet om at vinde ſaa anſeelig en Sum Penge derved, og hvorfor, tænkte hun, kan jeg ikke være ligeſaa nær til det ſom nogen anden; og da er du ude af din Nød, da kan din Mand betale ſin Gield, faae Raad til at holde en Svend, og ſnart kan vi da blive velhavende Folk.

Viſt

Vist nok er det, at Margrethe burde i det mindste have tænkt paa, om da ogsaa Naboekonen var virkelig kommen i saa god en Forfatning ved sin Gevinst, som hun foreſtillede ſig, nødvendig maatte blive en Følge deraf; var dette faldet hende ind, da vilde hun have seet, at denne Kone havde siden tabt igien ikke allene alt hvad hun havde vundet, men mere til, og var for nærværende Tid i en endnu langt yderligere Trang end Margrethe ſelv. Men saaledes gaaer det, naar man forsømmer at bruge sin Fornuft og Eftertanke, og ikke vænner ſig til at betragte enhver Sag fra mere end een Side.

Margrethe begyndte alt at optælle Pengene, for at bede sin farlige Raadgiverſke beſørge dem anvendte, da Samvittigheden begyndte at foreſtille hende, om hun og kunde forsvare, paa det uviſſe at give noget hen af det, som hun og hendes Mand og Børn saa høiligen trængte til for at leve, og som de maatte holde saa omhyggelig Huus med, ifald det skulde strække til.

Hun sukkede og vilde lagt Pengene tilside igien, da Naboekonen til hendes Uheld giorde Ende paa hendes Raadvildhed og beſtemte hende til at følge det første Anslag, ved at opmuntre hende med disse Ord: Ei hvad! hvo intet vover, intet vinder; havde jeg været saa paaholden og bange, aldrig havde jeg da vundet de mange skiønne Penge. —

Hun

Hun har Ret, tænkte Margrethe: hvo intet vover, intet vinder! og gav hende Pengene.

Efter et Par mislykkede Forsøg vandt Margrethe, men langt fra ikke noget, som i ringeste Maade var klækkeligt til at forbedre hendes Kaar; imidlertid gjorde dog allerede dette saadant Indtryk paa hende, at Spillelysten alt mere og mere vaagnede hos hende, saa det nu ikke engang faldt hende længer ind, at holde op i Tide, men hun tvertimod blev end mere bestyrket i den daarlige Indbildning, at hun dog vist engang skulde gjøre sin Lykke paa denne Maade. Hun blev altsaa ved at vove, og var ofte i Forlegenhed for at bringe de dertil nødvendige Penge til Veie.

Det værste af det altsammen var, at hun slet ikke havde betroet sin Mand dette Foretagende; i Begyndelsen søgte hun at bilde sig ind, at det var for at forskaffe ham en uventet Glæde, naar hun kunde komme og bringe ham Gevinsten, skjøndt vel hemmelig Frygt for, at han skulde misbillige og forhindre hendes Forsæt, var snarere det der bestemte hende til Taushed. Siden skammede hun sig ved at tilstaae ham sin Forlegenhed, og da hun bestandig smigrede sig med det Haab, at Lykken dog engang vilde blive hende ret følelig, saa plagede hun sig uophørlig for at finde nye Midler til de fornødne Penges Tilveiebringelse, heller end at gaae til Bekiendelse for ham.

Hun

Hun vikleve ſig ſaaledes alt dybere og dybere ind i Fordærvelſen; Naboekonen, ſom var den eneſte, hun torde betroe ſig til, gik ikkun alt for troelig til Haande, med hemmelig at udſætte af hendes Tøi alt, hvad der kun paa nogen Maade kunde holdes ſkiult for Manden, med at giøre Gield allevegne, og ofte under meget bedragelige Foregivender og Paaſkud. Margrethe følte det ſkammelige heri, og græmmede ſig, men hun havde ikke Mod nok til at rive ſig ud af ſin forgelige Forfatning. Hendes Fortroelige havde faaet for meget Herredomme over hende, til at hun torde foretage ſig noget imod hendes Raad; hun ſtod ovenikiøbet i hendes Gield, og hun havde allerede lært at kiende ſaa meget til hendes Sindelav, at hun maatte befrygte alting af hende, naar hun vovede at ſtøde hende for Hovedet.

Desuden nærede hun endnu den daarlige Indbildning, at der ſnart vilde komme et lykkeligt Øieblik, ſom paa eengang kunde bringe hende ud af al hendes Nød og Elendighed. Tiden gik, hendes Forfatning og hendes Udſigter blev daglig mørkere og betænkeligere, men Lykkehiulet vendte ſig endnu ligeſaa lidet til hendes Fordeel. Hvergang hun havde faaet ſamlet til en nye Seddel, ſtyrkede hun ſig ved den Foreſtilling: hvo veed, maaſkee jeg denne Gang kan blive lykkelig? hvo intet vover, intet vinder; kunde min Naboekone vinde ſaa meget, hvorfor da jeg ikke ligeſaa vel?

Un-

Undertiden faldt hende rigtig nok den Indven-ding ind: „men din Naboekone er jo dog i ligesaa stor Nød som du, uagtet hun har vundet!" Men saa fattedes det hende endda ikke paa Udflugt for at dysse sin Samvittighed i Søvn: „Din Naboekone, tænkte hun saa, bar sig galt ad, at hun blev ved at spille siden, og ikke vilde lade sig nøie med hvad hun alt havde faaet; jeg vil derimod bære mig langt klogere ad; saasnart jeg har vundet saa me-get, at jeg kan betale min Gield, indløse mit Tøi, og komme ud af min Nød, saa holder jeg op, og siden kan der for mig sætte i Tallotteriet, hvo der lyster; jeg ikke."

Men den Tid kom aldrig, og sæt endog hun havde vundet, det er endda neppe at formode, at hun var bleven fast i denne sin Beslutning, thi hvo veed ikke, at naar Begierlighederne først ret ere opflammede, er det høist vanskeligt, og høist sieldent at det lykkes med at udslukke dem igien.

(Slutningen følger)

M. F. L—g.

Borger-Vennen.

No. 54.

Siette Aargang.

Fredagen den 12. September 1794.

Hvo intet vover, intet vinder.

(Slutning af forrige Nummer)

Engang havde Margrethe drømt noget, som hendes Fortrolige efter sin sædvanlige enfoldige Maade hentydede paa Tal, der endelig maatte komme ud. Spørgsmaalet var nu ikkun, hvorfra de fornødne Penge skulde tages, som efter deres Mening skulde bringe dem saa rige Renter. Alle Udveie vare tilspærrede for dem, ingen vilde laane dem mere, og alt hvad der kunde sættes ud, var allerede borte. Til Margrethes Uheld havde hun just endeel Tøi hos sig, som hine omtalte formuende Folk, der bestandig viiste sig gode og hielpsomme imod hende, havde betroet hende under Hænder til at forfærdige Klæder af. Naboekonen raadede hende at laane Penge paa dette. Man kan let tænke at Margrethes ærlige og retskafne Hierte i Begyndelsen satte sig med Afskye mod dette Forslag. Dog efter mange Betænkeligheder, mange Indvendinger, megen Kamp

mellem

mellem Redelighed og en ulykkelig Vindesyge vandt Naboekonens Overtalelser og Tilskyndelser omsider Overhaand. Hendes sædvanlige Ord: hvo intet vover, intet vinder, vidste hun ogsaa nu at give saadan Eftertryk, at Fornuftens og Ærlighedens Stemme blev døvet, og det vovelige Skridt besluttet. Det var ikke nogen Synd, paastod Raadgiverſken, siden det ikke skeede for at bedrage nogen, og siden de om kort Tid kunde see dem istand til at indløse Tøiet igien, og give det tilbage til den rette Eier.

Men Haabet slog feil, og Margrethes Forlegenhed var ubeskrivelig. Tiden kom, at Folkene krævede deres Tøi tilbage; i Begyndelsen behialp hun sig med Udflugter, men da hun indsaae at disse ikke længe kunde redde hende fra den Skam, at see hendes slette Forhold lagt for Dagen, saa var hun nær ved Fortvivlelse. Maaskee kunde denne hendes store Nød have bragt hende til at gribe det eneste Middel, der endnu var mueligt til hendes Redning, det, at gaae til Bekiendelse, og anraabe hendes Velgiøreres Ædelmodighed, for ved deres Hielp at udrives af den uheldige Forbindelse, hvori hun var kommen med hiin slettænkende og forførske Qvinde.

Men denne var kun alt for tienstfærdig til ogsaa ved denne Leilighed at tilbyde sin Hielp. Hun lovede at indløse Tøiet for hende, og Margrethe, som

ſom allerede var vant til at lade ſig lede i blinde af hende, torde ikke ſpørge hende, hvorfra hun vilde faae Penge dertil. Nok, Naboekonen bragte hende Tøi, ſom Margrethe ſtrax og med mange ufortiente Takſigelſer gav ſig til at arbeide paa, uden at have nogen Miſtanke, om det ogſaa var det rette. Men i ſig ſelv var det ikkun et andet Stykke af ſamme Mynſter, ſom hendes Fortrolige havde fundet Leilighed til at ſtiæle, hvilket hun giorde ſig ſaa meget mindre Betænkning over, ſom det ikke var første Gang, hun havde drevet det Haandværk, og hun desuden havde ſin egen Fordeel derunder, at ſkaffe Margrethe Arbeide, da hun altid var vis paa, at denne ærligen delede Fortieneſten med hende.

Saa ſnildt hun troede at have anlagt ſin Plan, ſaa ſlet faldt den desuagtet ud; hendes onde Gierninger vare nu blevne modne til Straf, hun blev greben og fængſlet ſom Tyv, og da man krævede det nylig ſtiaalne Tøi udleveret, nævnte hun Margrethe ſom Medviderinde, og gav Anviisning til at finde Tyvekoſterne i hendes Værge. Man foreſtille ſig den ynkværdige Margrethes Forfatning, da Rettens Middel traadte ind til hende, fandt hende i Arbeide med det Tøi, ſom Spørgsmaalet var om, og forkyndte hende Fængſel; Skam, Forfærdelſe og Raadvildhed beſpændte paa engang hendes Hierte, der allerede ved langvarig hemmelig Græmmelſe og Uroe var nær ved at briſte. Dette

ſidſte

sidste Stød kom alt for pludselig, hun kunde ikke bære saa megen Jammer. Kort af et Slag styrtede hun om paa Gulvet; Manden kom hiem i det samme, og blev Vidne til al denne Uheld, der saa uventet ramte ham.

En Læge som han lod hente, erklærede, at han mistvivlede om hendes Liv. Dog kom hun til sig selv, og fik for en kort Tid sin Samling. Men det var kun for, endnu førend hun døde, at føle hvor ulykkelig hun havde giort sig og sin Familie. Hendes Mand forsøgte at trøste hende, men hun udbrød i de grædeligste Bebreidelser imod sig selv, hun skreeg af Fortvivlelse, og raabte ikkun paa at man skulde af Medlidenhed giøre Ende paa hendes Liv.

Omsider blev hun roligere, og nu var hendes første Bøn, at see og omfavne sine Børn; man bragte dem; hun trykkede den ældste op til sit Bryst, og brast i Graad. Dette ansaae de Omstaaende for et godt Tegn, men pludselig forvirredes hendes Phantasie, hun greeb Barnet med begge Hænder, og havde den opmærksomme Læge ikke voldsomt revet det fra hende, var det blevet et Offer for hendes Afsindighed. Dog vi ville ikke udmale denne alt for gysselige Scene, der endtes med hendes Død.

Men den Elendighed, hun havde ved sin beklagelige Lidenskab og Forbindelse lagt Grunden til, endtes ikke med hendes egen Undergang. Manden, som inderlig elskede hende, tog sig hendes sørgelige Endeligt saa nær til Hierte, at han tabte sin Hel-

bred,

bred, sin Sindsroe og sin Lyst til Arbeidet. Hertil kom at han nu kom efter den Uorden, hans Kone havde afstedkommet i hans Huus, den Gield, hun havde paadraget ham, og det Meget, hun havde stiilt ham ved. Han saae intet uden Mangel og Armod for sig, saae sig omringet af moderløse Børn, for hvis Skiæbne han ikke kunde andet end grue. For at fordrive alle disse mørke Forestillinger, greb han til saa mange Ulykkeliges bedrøvelige Trøstemiddel; han blev drikfældig, sank dybere og dybere i Armod og endte med Bettelstaven.

Hine gode Folk, som Moderen tilforn havde tient hos, tog vel det ene af Børnene til sig, men de øvrige blev forsømte, kom i slette Hænder, og begræde endnu den ulykkelige Spillesyge, som berøvede dem en retskaffen Moder, der kunde have vaaget over deres Barndoms Aar, og opdraget dem til Flid, Ærbarhed og Gudsfrygt.

Vi see i denne Tildragelse et Exempel, at det Ordsprog: hvo intet vover, intet vinder, kan anvendes meget urigtigen og giøre saare megen Skade. Margrethe vovede meget, vandt intet, men tabte tvertimod alt. — Om da dette Ordsprog bør forkastes, som skadeligt og urigtigt? Dette vilde være en anden Qverlighed, og en aldeles urigtig Slutning. Der gives Tilfælde, hvor den omtalte Sætning er meget rigtig anbragt, og bør upaatvivlelig tages til Efterretning.

Alting kommer derfor an paa, at prøve og veie enhver saadan eller lignende Sætning paa For-

nuf-

nuftens, Erfaringens og Eftertankens Vægtſkaal, inden man giør den til Regel for ſin Adfærd; f. Ex. i Henſeende til den omtalte Sætning, at prøve hvor megen eller hvor liden Rimelighed der er til at vinde, hvor virkelig og i ſig ſelv betydeligt eller ubetydeligt det er, ſom man ſætter i Vove, om den attraaede Vinding vilde blive ſand Vinding, lovlig Fordeel, varig Gavn, om man har Kræfter nok til at udholde de mulige Tab? o. ſ. v. med eet Ord, at prøve, om den i ſig ſelv og i Almindelighed rigtige Regel er paſſende i det nærværende Øieblik, i den nærværende Forfatning, og i den nærværende Sag.

Følgende korte Fortælling vil kunde vise, at der gives Tilfælde, hvor den ſelvſamme Sætning, ſom Margrethe ſaa dyrt maatte betale at have fulgt, kan anvendes med megen Nytte.

En Kunſtner nedſatte ſig i en anſeelig Handelſtad, og haabede ved ſin Arbeidſomhed, ſin Dueelighed og Redelighed at kunne ſlaae ſig anſtændig igiennem, og fortiene Brødet til ſig og ſin Familie. Vel vare hans Arbeider noget dyre, men han mente, at naar Folk først af Erfaring fik indſeet, at det Arbeide, de fik fra hans Haand, var forſvarligt, bequemt indrettet og varigt, ſaa vilde de nok ſøge til ham, og forſkaffe ham Afſtræk. Imidlertid gik det ikke gandſke efter hans Forventning; da han hverken forſtod at ſtryde eller at lyve eller at bedra-

ge,

ge, saa maatte han ofte erfare, at den Sætning ikke er aldeles usand, at Verden vil bedrages. Fuskere, som giorde slettere Arbeid, og altsaa kunde afsætte det for ringere Priis, vidste ofte ved allehaande Pral og uredelige Kunstgreb at trække Mængdens Opmærksomhed til sig, at komme for Orde, og vende Næringen bort fra den ægte, redelige og duelige Kunstner, som ikke vilde nedlade sig til at ligne dem.

Dette grændmede han sig over, og begyndte at tabe Modet. Men til Lykke havde han en troe og forstandig Svend paa sit Verksted, som gik ham til Haande med Raad og Daad. Mester, sagde denne engang til ham, I maae ikke lade Modet synke, men i det Sted være betænkt paa, at udfinde noget Middel, hvorved I uden at tage Deel i de slette Kunstneres Ränker, kunde blive mere bekiendt iblandt Folk, og forskaffe eders Arbeider mere Næring. Hvad om I indrettede en zirlig, aaben Boutique, hvor I kunde fremsætte en Forraad af allerede fuldforte Arbeider, saa at Kiøberne strax kunde udsøge og vælge deriblandt, hvad de fandt meest Behag i. Troe mig, det vilde lokke mange; Folk er nu engang saadan; de vil have noget for Øinene; de vil strax kunde giøre Brug af det, de faae Lyst til; skal de derimod først bestille det, og siden vente en Tidlang, inden det kan blive færdigt, saa indfinde de sig ikke, uden naar de netop slet ikke kan undvære det, og gaae da oftest heller til Fuskere, som snarere kan jaske det færdigt, og overlade det for ringere Betaling.

Men

Men hvilke Bekostninger vilde ikke saadant et Foretagende udfordre? indvendte Mesteren; hvor mange Penge vilde der ikke stikke i saadan en Boutique, og i saadant et Forraad af fuldførte Arbeider. Hertil hørte jo fremmed Hielp og fremmede Penge. Er jeg nu vis paa at faae saa stor Credit, som dertil udfordres? Og nu Renterne, som jeg aarlig maatte svare! Og hvo staaer mig inde for, at jeg ogsaa fik klækkelig Næring, og bestandig klækkelig Næring? og at mine Arbeider ikke stod hen og gik af Moden? Nei, det er alt for voveligt et Foretagende.

Det indseer jeg ikke, svarede den troe Svend: Forskud kan J være forvisset om at faae, J er bekiendt for en redelig, en duelig og en strøbsom Mand, og desuden er jo en velforsynet Boutique intet foragteligt Pant. Aftræk tør jeg staae Jer inde for, saalænge J ikke kan nægte de Grunde, jeg nu nyligen fremførte. Her er altsaa rimelig Udsigt til lovlig Vinding for Jer, og naar saa er, gior J vel i, at tage det gamle Ordsprog til Efterretning; hvo intet vover, intet vinder.

Mesteren lagde Mærke til sin ærlige Vens Raad, overveiede Forslaget, og udførte det. Det lykkedes, hans Velstand tog daglig til, han takkede ofte den brave Svend for hans Troskab og hans forstandige Forslag, og var glad ved at have overvundet sine Betænkeligheder, og at have vovet noget, for at vinde meget.

M. S. L—g.

Borger-Vennen.

No. 55.

Siette Aargang.

Fredagen den 19. September 1794.

Mærkværdig som en god Mand, som Menneskeven, som oplyst Mand, som selvregierende Fyrste og som Helt, var Grev Wilhelm til Schaumburg-Lippe. Zimmermann, Herder, Moses Mendelsohn og flere have ydet hans Minde berømmelige Domme. Et kort Skilderie af hans Levnet forfattet af Theodor Schmalz er udkommet, Hannover 1783. 8. Deraf uddrage vi nogle faa Træk.

Han fødtes 1724, opholdt sig i sin Ungdom i Geneve, studerede siden i Leiden og Montpellier, giorde derefter nogle Reiser, og bivaanede nogle Felttoge, antog Regieringen over sit Land 1748, tiente i syvaars Krigen som Hannoverſk General-Feldtzeimeſter. 1762 blev han Generaliſſimus af Portugal og Algarbien, og giorte Portugal megen Tieneſte iſær efter Krigens Ende ved at give dette Riges Militairvæſen, som var i den elendigſte Forfatning, en nye Conſtitution. Formedelſt den uindſkrænkede Fortroelighed Kongen viiſte ham, kom

han

han og i nøieste Forbindelse med Pombal; og blev i alle vigtige Foretagender brugt. 1764 reiste han tilbage og ved Foranstaltning til Agerdyrkningens Fremme og til enhver Industrie Greens Opmuntring i sit eget lidet Land, ved Kierlighed for Videnskaberne, ved got Financevæsen ꝛc. lyksaliggiorte sine Medborgere, hvis Overhoved han var. Grevskabet havde i mange Egne ubeboede Distrikter, deels Skov, deels sumpige moradsige Egne. I Skovegne bleve paa det grevelige Rentekammers Bekostning bygt Huse og Distrikterne skienkede gamle fortiente Soldater til at rydde og frugtbargiøre, paa hvilken Maade adskillige smaae Colonie-Stæder reiste sig. Hvert Huus havde sit Skildt, hvorpaa stod skrevet af hvad Aarsag Beboderen havde faaet det. Næsten paa hvert Skildt stod altsaa en brav Krigs-Handling, hvorledes denne havde erobret en fiendtlig Fane, hiin havde først besteget et Batterie, en anden havde reddet en Kammerad, atter en anden fægtet eene imod flere Mand af Fienden. Det var et rørende Syn at see Greven gaae igiennem disse Colonier. Graahaarede trængde sig igiennem deres Familie til Døren, for ærbødighedsfulde at takke for hans Hilsen; og med glad ædel Stolthed smilte, naar Greven saae paa Skiltet. De sumpige Egne bleve ved Grave, Sluser, hollandske horizontale Vindmøller ꝛc. udtørrede til andre Colonier.

Luxus

Luxus og deraf følgende Nærings Aftagelse havde begyndt at faae Indpas, og hyppige Bankerotter hos Bønderne var en Følge deraf. For at raade Bod herpaa, blev en Kommission nedsat for at reise omkring i hvert Amt i 4 Maaneder, saa at omtrent hvert tredie Aar Raden begyndte for fra igien For denne Kommission maatte hver Mand Byevitis indstille sig. Man undersøgte nøiagtigen enhvers Formues og Huusomstændigheder, og enhver Byes anseeligste Mænd maatte vidne om Stædet. Fandt man at nogen ved egen Skyld havde forødet sin Formue eller fordærvet for sig sin Næringsvei, saa maatte han ei lade sig see andre Steder end i Kirken, uden med en hvid Hat. Men havde Misvæxt, Qvægdød, og mere sligt bragt ham paa slette Fødder, saa fik han ei allene Eftergivelse af sine Afgivter eller en Deel deraf, men i overordentlige Ulykkes Tilfælde blev og tilstaaet Hielp af Grevens Kasse. Man havde adskillige Exempler paa at Bønder havde med den største Uegennyttighed afslaaet slig Understøttelse og forsikret, at deres Flid snart skulde tilbagebringe dem deres Tab. De, som havde sat deres Jordejendomme i god Stand, formeret deres Qvægtal, kort, forbedret deres Huusholdning i nogen Deel, uden de øvrige Deles Skade, bekom en liden Sølvmedaille, som de maatte bære i et Silke Baand for Brystet i Kirken, paa Amtshuset og i offentlige Forsamlinger. De næste Præmier bestod i Guldringe, Sølv Stokkeknapper ꝛc. Ikkun de der havde erholdt saadanne Udmær-

kelses,

kelses-Tegn antog man til Fæstere eller Forpagtere af de Grevelige Godsers Marker. Denne Foranstaltning lagde saa megen Skam paa Dovenskab og Ladhed, opildnede Ærebegierligheden, fremlokkede Flid en, saa at Folgerne strax i tiltagende Velstand sienspynligen viiste sig.

Greven spadserede en Gang i Alleen ved Pyrmont, og fik Øie paa en Bonde af hvis Klædedragt ꝛc. han sluttede at han var fra Grevens Land. Greven raabte ham til sig. Er du ikke fra mit Land — Jo. — Hvad gior du her. — Jeg har for nogle Dage siden hidbragt min syge Kone til Badet. — Kan du saa længe være fra dit Huus og dine Forretninger til hun kommer sig? — Ingen kan saa got passe min Kone, og hielpe hende som jeg — Det vil koste dig endeel: Kom i Morgen til mig, saa skal du faae Understøttelse. — O naadigste Herre! De sørger som Fader for det hele Land, og enhver af Landets Beboere. Vedbliv dette fremdeles. Min Flid erstatter mig let og snart mine Udgivter. Han viiste paa Medaillen som han bar paa sit Bryst, og rørt forlod han Greven.

Greven var en god Skribent. Et Skrivt udgav han om Døden for Fædrenelandet; og nogle Militairiske Skrivter. Iblant disse var et under Titel: Nyt System for Forsvars Krigen. Indledningen er saaledes: Menneskt synes af Naturen at have en Tilbøielighed til Krig, ligesom visse Dyr til Rov.

Rov. Hvad Menneſket bør giøre ved enhver af dets dyriſke Drivter for ikke at nedſynke til dyriſk Liv, bør det og giøre med denne Drivt, udbilde den, forædle den. Tilboieligheden til Krig er, naar den er raae og ubildet, en Skiendſel for Menneſkeligheden, men kan vorde en Kilde til ſkiønne Dyder, til Stormodighed, til Tapperhed, til enhver mandig Storhed. Beſtræbelſer for Krigsvidenſkabernes Fuldkommengiørelſe, er altſaa et det ſorgelige Arbeide at opfinde nye Maader til konſtige Drab, men det er derimod Fortieneſter af Menneſkeligheden. Til jo ſtørre Fuldkommenheds Grad man faaer bragt Krigsvidenſkaben, jo farligere vorder det at begynde Krig, jo ſieldnere vorder Krig, jo mere adſtiller ſig Maaden at føre Krig paa fra vild Raſen. Misbrug af denne høie Kunſt til Angribelſes-Krig fører os tilbage fra det vi ſkulde hæve til os. Ingen Krig er retfærdig uden Forſvars-Krig. Ethvert Angreb er ſkiendigt og under en retſkaffen Mands Værdighed."

Greven ſtiftede et Cadet-Academie, ſom han med ſaare ſtor Iver antog ſig, og hvor han fandt ſin ſtørſte Glæde i paa alle mnelige Maader at ſørge for de unge Menneſkers Bedſte og Underviisning, hvorpaa han undertiden ſelv arbeidede, ved Forelæsninger og ved at lade Eleverne udarbeide Betragtninger over de ſkiønne Stæder af ſtore Mænds Hiſtorie, ſom han fortalte dem.

Norge har paa adskillige Steder de saa kaldte Love-Kirker, som i Almindelighed blev i forrige Tider søgte hver Sanct-Hans-Nat af den tilgrændsende Almue, der øvede her Andagt med Bønner og Sange. En Skik der skriver sig fra de katholske Tider, i Anledning af Helgene, som der havde Plads, og hvis Forbønner hos den Almægtige om Sundhed, Frugtbarhed og alt Godt, den eenfoldige Almue tilbad sig.

Iblandt slige Love-Kirker er Gaarden- eller Gaara-Kirke, tilhørende Holden Jernværks-Eier, mærkværdig.

Den ligger i Nedre Telemarken i Bøe Sogn, $\frac{1}{4}$ Mil fra Hørthe Stangjernshamre. — Kirken er liden, og opført af Træeplanker, som ere sammenfugede til hinanden i 6 Grundstolper, 3 paa hver Side, paa hvilke Stolper den hele Bygning hviler. Væggene i Kirken ere bemalede med Gienstande af Christi Lidelses Historie; men Figurerne ere saa slette med saa lange Spidsnæser ꝛc. at en Carricatur-Elsker gierne skulde see dem. Kirken har Omgange og et lidet Chor med Alterbord og Døbefond. Med Forundring seer man de faa men mægtige store Stolper hvilende paa Steen, der holder Bygningen sammen, og de mærkværdige brede hugne Planker, hvoraf Beklædningen bestaaer. Begge Dele ere Vidner om hiin Tids Skoves store Træer. Uden

Uden for Kirken staaer til Gierde nogle store flade Steen, eller Heller paa Kant; Een af dem ere 22 Fod lang og et Par Alen omtrent over Jorden. Tykkelsen kan vel være et Par Tommer. Der har været Kraft nødig til deres Henbringelse. Hverken i Kirken eller paa Klokkerne har man fundet Tal eller anden Oplysning om Kirkens Ælde. I Kirken staaer over Maleriet nogle Ord, hvoraf de fleste ere ved Ælde utydelige, og mere har man ikke kunnet læse end: Soli Deo gloria — — orbis — — — virgo Maria — —. Her er kun eengang Gudstienestes Holdelse aarlig.

Anekdote.

Vesius, en fransk Adelsmand fra Quercy, var en meget ivrig Catholik, og tillige en but og meget fremfusende Mand. Desuagtet viiste han mod en vis Renier, en Protestant og Adelsmand, med hvilken han længe havde levet i Fiendskab, en høist udmærket Ædelmodighed, som man neppe skulde ventet hos en saa haard Character. I det græssolige Blodbad, hvor Protestanterne i Paris bleve paa een Nat Offere for den grueligste Fanatisme, holdt Renier sig fast indsluttet i sit Værelse. Pludselig blev Døren opsprenget, og Vesius tilligemed to andre traadede ind.

Da

Da Renier saae sin dødelige Fiende, faldt han paa Knæ, og anbefalede Gud sin Siel. Men Vesius afbrød hans Bøn, og befalede ham med en skrækkelig Stemme at følge ham. Renier adlød. Saasnart de vare paa Gaden, lod Vesius ham stige op paa en god Hest, og reed med ham og et Følge af femten andre ud ad Porten. Saaledes førte han ham, uden at tale et Ord, længer end hundrede franske Mile, indtil de kom gandske nær ved det Sted, hvor Renier boede. Her holdt Vesius stille, og erklærede sin Fange, at han nu var fri, samt opfordrede ham til at afgiøre deres gamle Trætte paa en Maade, som kunde bedre bestaae med Ærens Love. Renier følte det Ædle i sin Modstanders Adfærd, og erklærede, at al Fiendskab var derved bleven udryddet af hans Siel, han takkede Vesius for hans Ædelmodighed, og udbad sig hans Venskab. — Han nærmede sig nu med vaade Øine, og vilde omfavne sin Befrier. Men Vesius veeg tilbage, og svarede med sin sædvanlige barske Mine: „Det er mig lige meget, om du er min Ven eller min Fiende; du kan tage dig Tid, for at vælge hvilken af Delene du vil.“ Med disse Ord gav han sin Hest Sporerne, og reed hastig bort. Renier sendte strax hans Hest efter ham, men heller ikke denne vilde han tage imod. Denne Vesius blev siden skudt som Commandant i Staden Cahors, da dette Sted blev erobret ved Kongen af Navarras Tropper.

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 56.

Siette Aargang.

Fredagen den 26. September 1794.

Anmeldelse.

Da Pensionerne nu ved Oktober Maaneds Begyndelse skal udbetales, saa vilde Vedkommende henvende sig til Kasserer Aagaard, boende i Magstrædet No. 37., for at erholde Blanketter som maae forsynes med Præsteattest og qvitterende Paategning forend Pensionerne udbetales.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

H. J. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Om Egteskanden.

Egteskanden er een af Staternes Grundpiller. Den er det vigtigste af de mindre Selskaber, som samlede og under borgerlig Forfatning forenede udgiøre det større vi kalde Staten.

Paa

Paa Ægteſtandens Hæld eller Uhæld beroer for ſtørſte Delen den private og almindelige Lykſalighed. Men ligeſom varig Lykſalighed for det enkelte Menneſke ikke gives, uden at hans Dyd og gode Egenſkaber grundfæſte den, ſaaledes kan ei heller et Selſkab tænkes lykkeligt, hvor ethvert af dets Medlemmer ikke beſidder de gode Egenſkaber ſom til at komme i Beſiddelſe af Lykſalighed og giøre den varig, udfordres.

Derſom altſaa Ægteſtanden ſkal være lykkelig, maae de Perſoner, ſom udgiøre dette Selſkab, Manden og Konen, enhver for ſig beſidde de gode Egenſkaber, ſom kan virke og betrygge dets Hæld. —

Det er derfor paſſende med Borgervennens Formaal, at nævne nogle af de Egenſkaber, ſom fornemmelig bør findes hos det Fruentimmer, der ſom Ægtefælle ſkal giøre ſin Mand lykkelig.

Een af diſſe Egenſkaber er:

1. Munterhed. Denne ſætter hende i Stand til at være det for Manden, ſom han ved ſit Valg fornemmelig ønſkede nemlig en angenem opmuntrende Selſkabs-Søſter, hos hvem han, efterat have fuldendt ſine Forretninger, kunde finde Vederqvægelſe og Adſpredelſe.

Denne

Denne Egenskab bør derfore Forældre og Opdragere, som skal danne den unge Pige til en elskværdig Hustrue, flittig tage Hensyn til, og denne Pligt vil det blive dem saa meget lettere at opfylde, da Munterhed er en Egenskab som sielden eller aldrig fattes den unge Pige, og den altsaa behøver ikkun at blive udviklet, og ved klog Opdragelse rigtig anvist, for i Tiden at udbrede Blidhed over den tilkommende Ægtemands stundom mørke Øieblikke, dem Nærings-Sorger eller Embeds Fortredeligheder kunde foraarsage.

2. Klogskab. Derved kan en Kone ofte giøre hendes Mand vigtige Tienester. En klog Kone kan ved veltrufne Anstalter ofte hindre Ubehageligheder, eller naar de ere unndgaaelige, da bibringe hendes Mand dem paa en saadan Maade, at de ikke angribe hans Sinds Roelighed saa voldsomt, som naar han gandske uventet og uden Forberedelse havde faaet dem at vide.

Ikke sielden har man og seet det ved en fornuftig Opdragelse dannede Fruentimmer, som derunder er bleven anført til rigtige Anmærkninger over Verden og Mennesket, ved viise Raad som Hustrue at lede Manden paa den rigtige Vei igiennem en Labyrinth, hvori han enten ved egen Uforsigtighed eller en tilfældig Forbindelse af uhældige Omstændigheder var geraadet, naar en hastig men rigtig Beslutning, som just i Øieblikket, da den var nød-

nødvendig, fattedes ham, udfordredes til hans Redning.

3. Beskedenhed. Ikke enhver Mand taaler Modsigelse, ofte vil han da mindst tage med Taalmodighed derimod, naar han allerede er indtagen imod noget eller hans Hoved er fuldt af Forretninger. Kom nu hans Kone uden at have mærket denne hans Sindsforfatning med sine Modsigelser, de være nok saa sande og grundede, da vilde Tvist og Uenighed blive Følgen, i det mindste vilde hun dog for det Øieblik forfeile sin maaskee virkelig velmeente og nyttige Hensigt.

Men dersom Konen veed i rette Tid at give efter, og at anbringe sine Raad eller Imodsigelser til rette Tid, da vil hendes Gevinst være denne dobbelte, at hun ikke mishager sin Mand, og at hun opnaaer det Øiemed, som hun med sine Forestillinger sigtede til.

En anden ikke mindre vigtig Egenskab, hvorved den beskedne Husfrue udmærker sig, er denne, at hun aldrig befatter sig med Ting, som ikke angaae hende, eller som hun ikke forstaaer. Derved vil hun undgaae mangen Ubehageligbed, som hun ellers vilde udsætte sin Mand og sig selv for. Hvor ofte har ikke den Kone, som har villet blande sig i alt, og indtrænge sig i de Forretninger, hvilke efter deres Natur allene kan besørges af Manden, bragt

bragt Forvirring i disse Forretningers Gang, og derved forstyrret privat og almindelig Fred.

Endelig bærer den beskedne Kone, som selv er sig Ufuldkommenheder og Svagheder bevidst, over med hendes Mands Feil, og søger saameget som mueligt at skiule dem for andre. I alle Tilfælde vil hun, hvor det kun paa nogen Maade er mueligt, undgaae al Strid, og vise sig overbeviist, at Eftergivenhed i en vis Indskrænkning er hendes Pligt, saa længe ingen aabenbar og uoprettelig Skade skulde med Grund kunne formodes at blive Følgen. —

Men er Beskedenhed en saa vigtig og i sin Indflydelse paa almindelig og huuslig Lykkalighed saa gavnlig Egenskab, saa indsee vel Forældre og Opdragere let, hvor skadelig Egensindighed maae være for den huuslige Fred, og at det maae i høi Grad paaligge dem som Pligt, tidlig at vænne den unge Pige fra at ansee hendes egen Villie for den Rettesnoer, hvorefter Andre i deres Handlinger skal lempe sig. Man lære hende derimod at indsee, hvor ofte Eftergivenhed og Føielighed, for saavidt disse uden andre Pligters Tilsidesættelse kan udøves, ere nødvendige for Menneskets i Almindelighed, og for det svagere Kiøn i Særdeleshed, i Betragtning af deres naturlige Afhængighed, fornødne.

At Nysgierrighed, en anden Svaghed, som de i deres Opdragelse forsomte Fruentimre ere meget underkastede, ogsaa er en Ufuldkommenhed, som de, i hvis Lod det er faldet at opdrage unge Piger til lykfaliggjørende Hustruer, bør med al muelig Flid søge at forebygge, er en Sætning, hvis Rigtighed af sig selv og af de ovenanstilte Betragtninger er lige indlysende.

Hvor mange Hindringer legger ikke den nysgierrige Kone sig i Veien for sin Roelighed og Tilfredshed, altsaa for sin Lykfalighed, som bestandig plager sig selv og overhænger Manden for at faae Hemmeligheder at vide, hvis Opdagelse intet nytter hende, og hvorom hendes Mand ofte ikke kan give hende Efterretning, uden at krænke de Pligter, hvilke hans Stilling i Livet, enten som Ven eller Embedsmand, har paalagt ham.

4. Fasthed i Karakteren. En god Kone maae ikke have Luner. Vel er det umueligt at et Menneske bliver sig til alle Tider gandske liigt, men den der ikke plages af Luner, vil dog være i Stand til, under allehaande Omstændigheder at iagttage et temmelig lige Forhold, og at blive en engang antagen Karakteer troe.

Høilig er den Mand at beklage, som ikke veed om han ved sin Hiemkomst, eller naar hans Dagværk er tilendebragt, vil finde sin Kone i den roelige

lige og muntre Sindsstemming, hvori han forlod hende, eller om han maaskee, uden at indlobne Tilfælde kunde give grundet Anledning til denne Sindsstemmings Forandring, vil finde hende suur og fortrædelig, da, naar han træt af sine Forretninger i saa høi Grad behøver den Opmuntring og Adspredelse, som en blid, munter og tilfreds Kones Selskab kan forskaffe med Foielighed og Tækkelighed.

Disse 2 Egenskaber bør en Kone vise imod Enhver, endog imod Fremmede, men fornemmelig imod hendes Mand.

De vise sig fornemmelig ved Forekommenhed som ikkun kan være en Virkning af sand Ydmhed. Intet befæster mere en Mands Hengivenhed ved intet Middel drager en Kone ham saa nær til sig, som naar han seer sine Ønsker ligesom giettede og allerede opfyldte, forend han endnu yttrede dem.

En klog Kone kan undertiden have sine gode Grunde hvorfor hun afslaaer sin Mand dette eller hint, eller synes at have glemt et eller andet Ønske han har yttret, og hvis Opfyldelse stod i hendes Magt, og hun kan, alt dette uagtet, fortiene Roes for sin Foielighed. Maaskee var Ønsket overlagt og af den Beskaffenhed, at det ikke burde opfyldes, maaskee stikker der en liden List bag, som giengielder Lige med Lige, eller søger derved at erholde noget.

Men

Men en Kone maae omhyggelig vogte sig for at falde i den Feil, som i alle Stænder, dog meest i de høiere, ikke er sielden, at hun over eller fremviser sine Talenter og Færdigheder, for Ex. i Musik, Tegning o. s. v. ikkun da, naar der gives Leilighed at blive beundret af Fremmede, sin Mand afslaaer hun derimod i det mindste 9 af 10 Gange den Fornøielse at nyde Godt deraf.

Med hvor megen Ret kunde man derimod fordre just det modsatte Forhold, og med Føie vente, at en Kone bestræbte sig for at vide, hvilken Fornøielse hendes Mand havde kiærest, og da af egen Drivt søgte at forskaffe ham den. For disse Bestræbelser vilde en god Mand altid vide at holde sin Kone skadesløs, og den Ligegyldige, Følesløse vilde hun da tilsidst vinde. Det vilde da sædvanlig være hende en let Sag, at faae Mauden til at føie sig efter hendes Ønsker, thi den Mand, der seer eller blot troer sig elsket, vil ikkun den yderste Nødvendighed afvinge et Afslag.

(Slutningen følger)

Rettelser.

I No. 53. er indløben den Feil i Anmeldelsen af de 2 kiøbte Obligationer, at de ere anførte a 75 Rdlr, til Beløb 150 Rdlr., skulde derimod være a 70 Rdlr. til Beløb 140 Rdlr., som Læserne behageligst vilde rette.

P C—tt.

Borger-Vennen.

No. 57.

Siette Aargang.

Fredagen den 3. October 1794.

Om Ægteſtanden.

(Slutning af forrige Nummer)

Til de Pligter, ved hvis Udøvelſe den Tækkelighed, hvorom vi her tale, viſer ſig, henregne vi og denne, at Konen bør for ſin Mands Skyld iagttage Orden, Reenlighed og Anſtændighed i ſin Klædedragt.

Den fornuftige Mand har i ſin Kone valgt ſin en behagelig Selſkabsſøſter, men dette vil en i ſin Dragt ureenlig og uordentlig Kone aldrig blive. Den Kone, ſom hiemme i Huſet, paa de Dage da hun ikke venter at blive ſeet af Fremmede eller ikke agter at gaae ud, ſætter ſig til Bords i ſine Natklæder eller i den Forfatning, hvori hun om Morgenen forlod Sengen, viſer ei allene den uforſvarligſte Ringeagtelſe for ſig ſelv, men ogſaa

Lige-

Ligegyldighed og Mangel paa den Agtelse, hun skylder sin Mand som sin Ven, Raadgiver og Forsørger.

Ingen indvende, at huuslige Forretninger ikke have levnet hende den til Paaklædning fornødne Tid. Den simple huuslige Dragt, som ikkun behøver at være reen og ordentlig, kan snart blive iført, i denne kan Manden see hende uden Mishag og den Fremmede overraske hende, uden at afvinge hende Undseelse.

At den Pligt, endog hiemme i Huset at klæde sig ordentlig og anstændig, vil af det ovenanførte lettelig indsees, og af de Koner, som hidindtil har forsømt den, for Fremtiden iagttages, haaber Borgervennen med saa meget større Tillid, som denne Pligts Tilsidesættelse i sig selv er en Afvigelse fra Naturen.

Det er Kiønnets Bestemmelse, ligesaa meget som dets Tilbøielighed, at behage. Skiødesløshed i Paaklædning, bør derfor i Almindelighed tilskrives Opdragelsen, da Forældre og Lærere have forsømt at giøre den unge Pige opmærksom paa de Fordele, som uafbrudt Orden og Reenlighed i Klædedragten medfører, og at anprise hende

uafla-

uafladelig Omsorg for disse Pligters Jagttagelse, som det sikkerste Middel til at behage.

En klog Sparsommelighed er endelig ogsaa en Egenskab, som den fornuftige Mand maae ønske hos den Mage han har valgt sig.

Den vil veilede hende til at træffe den rigtige Middelvei imellem den for huuslig Lyksalighed saa farlige Ødselhed, og den ligesaa skadelige men Karakteren endnu mere fornedrende Karrighed.

Fornuftig Sparsommelighed viser sig da, naar en Kone i sin Huusholdning ikke giør unødvendige og overflødige Udgivter, og f. Ex lader forfærdige uden for Huset imod Betaling et eller andet Arbeide, som hun enten selv, ved sine Børn eller Tienestefolk, kunde have ladet giøre hiemme.

Naar hun ikke anvender for mange Penge paa sine Fornøielser, men enten søger at forskaffe sig dem for saa godt Kiøb som mueligt, eller undertiden endog nægter sig dem, og i Stedet for at anmode sin Mand om Penge dertil, heller holder ham tilbage, især naar han blot for hendes Skyld vil giøre Bekostninger.

En saadan Kone undgaaer alt hvad der kan i Forhold til hendes Stand og Formue kaldes Pragt i Klæder, thi hun veed at en simpel Dragt behager, naar den ikkun er reen og ordentlig, og saavidt som en fornuftig Tarvelighed tillader det, overeensstemmende med Modens og Smagens Forskrivter.

Giæstfrihedens Pligter udøver hun med Glæde, thi hvad kan være behageligere for den blide og menneskekierlige Kone, end at see under sit Tag eller omkring sit Bord endeel muntre Giester forsamlede, som nyde Selskabelighedens Glæder, hvilke hendes Beværtning forskaffer dem.

Men da hun veed, at Udøvelsen af Giæstfrihedens Pligter ikke maae foraarsage andre Pligters Tilsidesættelse, saa taber hun heller ikke her Tarvelighedś Forskrivter af Sigte. Hun foreslaaer derfor ikke, eller er enig i Giæsters Indbydelse, oftere end disse Forskrivter tillade, og ved Maaltiderne selv seer man at den ligesaa kloge som giæstfrie Vertinde har i deres Besørgelse ladet Attraaen efter, saavidt mueligt, at befordre sine Giæsters Fornøielse, og en klog Sparsommelighed gaaer hinanden ved Siden.

Videre paalegger denne Dyds Udøvelse en Kone det som Pligt, at hun med uafladelig Omhue sørger for Vedligeholdelsen af Meubler, Klæder, Linned og deslige, at hun anvender det gamle til andet men nyttigt Brug, saalænge det endnu er brugbart, og at hun endelig, naar saadant ikke uden Karrighed kan undgaaes, kiøber nyt, for at erstatte Affavnet af det gamle, og da erindrer sig, at en fornuftig Kiøber mere tager Hensyn til Varenes Godhed og Varighed, end Ringheden af deres Priser.

Hvor stor og gavnlig vilde den Indflydelse ikke være, som et saadant Forhold, naar dets Jagttagelse blev almindelig, vilde yttre paa privat og offentlig Lykfalighed.

Man vilde da see, at den mindre formuende Mand, som ved første Diekast skulde synes at have Feie til at klage over Lykkens stedmoderlige Behandling, dog ved sin kloge og tarvelige Hustrues Hielp havde tilstrækkeligt Udkomme, og den Formuende vilde da have saa meget mere tilovers, for dermed at opfylde Godgiørenhedens og Menneskekierlighedens Pligter.

Det Ønske tæller derfor og Menneskevennen iblant dem, hvis Opfyldelse han seer gladest i Møde, at unge Piger under Opdragelsen maatte blive giorte opmærksomme paa Tarvelighedsog en fornuftig Sparsommelighedsvelgiørende Virkninger. —

Det kunde da ikke feile, at ei allene Antallet af de lykkelige Ægteskaber blev større, men at Ægteskaberne vilde tiltage i Mængde, og Borgernes, ved de ovennævnte Dyders Udøvelse, forbedrede Forfatning vilde stadfæste den Sandhed, at ligesom Yppighed og Overdaad i flere Henseender bør ansees som Bylder paa Stats-Legemet, der fortære dets Marv, saa yttre de og deri deres skadelige Virkninger, at de sætte Mængden af de Ugivte ud af Stand til at adlyde det Naturens Bud, som kalder dem til Ægteskab, og derved befordre Sædernes Fordærvelse, som i Stater, hvor Ægteskaber ere sieldne, nødvendig maae herske.

Borgervennen slutter disse Betragtninger om de Pligter, hvilke vi ved Anvendelsen af vor Formue bør iagttage, med følgende Anmærkning, som en af vor Tids-Alders meest fortiente Forfattere har giort over den Talemaade, at leve efter

sin

sin Stand og Formue, og Udgiveren af dette Blad ønsker, at de rigtige Sætninger, som denne Anmærkning indeholder, maatte blive anvendte af enhver den, som Forsynet har betroet mere end han til sine sande Fornødenheders Tilfredsstillelse behøver.

„At leve efter sin Formue kalder den Rige, „ at gjøre store Giestebuder, at boe i prægtige „ Værelser, at have kostbare Meubler, at holde „ et stort Antal Betiente, med et Ord: at leve „ i Overdaad.

„ Men det være mig tilladt at kalde denne „ Fortolkning urigtig. Det jeg forstaaer derved, „ er at bruge sin Formue som en viis og fornem„ melig som en velgiørende Mand.

„ Bruger da den ædle og menneskekierlige „ Demophil sin Overflod paa en Maade, som „ ikke skulde passe sig til hans Rigdom, fordi „ han har nægtet sig Nydelsen af de fleste sandse„ lige Fornøielser, og derimod med gavmild „ Haand udgiver det han har tilovers til Lættelse „ af den Trængendes tunge Kaar?

„Der-

„ Dersom den Viise kan finde nogen For-
„ deel i Besiddelsen af Riigdomme, da er det i
„ hans Øine ikkun denne, at de forskaffe ham
„ den Fornsielse at kunne virke Tilfredshed og
„ Lyksalighed i sin Kreds. “

P. C—tt.

Borger-Vennen.

No. 58.

Siette Aargang.

Fredagen den 10. October 1794.

Anmeldelse.

Den for October Maaned bestemte Generalforsamling, angaaende Ansøgningerne om Laan og Understøttelse, er berammet at holdes Mandagen den 20. October næstkommende; hvilket til de Hrr. Repræsentanteres behagelige Efterretning herved bekiendtgiøres.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

H. J. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Herr Borgerven!

Det er forekommet mig og mange af Borgervennens Læsere høist besynderligt, at dette Blad, hædret med dette Navn, og som bliver læst af saa mange

mange Borgere, aldeles intet har meldet om noget af det, som offentligen er afhandlet udi den allernaadigst befalede Commission om Forbedringer udi Haandværks Classen.

Havde Commissionen inden lukte Dørre behandlet denne Sag, da kunde Borgervennen have undskyldt sig med Uvidenhed, men da den blev forhandlet i saa manges Nærværelse, kunde dog vel ingen sand Borgerven være saa lidet nysgierrig, saa lidet opmærksom paa det, der foretages for en saa talrig Stand, at hvad der er talt skulde blive skiult for ham. I Sandhed, mindst skulde man formode det, da een af Borgervennens Forfattere maatte være overværende ved alle Samlingerne. Til mange har jeg yttret min Forundring over denne Stiltienhed, og mange have igien tilkiendegivet mig, at de ei begrebe Aarsagen dertil, og ingen af os har tordet paastaae engang med Vished at giette den.

Synderligt er det, at, uden saadan Leilighed, har Borgervennen ofte nok talt om Haandværker, om Lauges Skadelighed o. s. v. og nu er Taushed hans Lod. Færdig var han at skrive om Forandring i Kirkeskikke, om den nye Psalmebog o. a. m. saasnart han hørte den mindste Streng slaae derom. Men — om denne saa offentlige, saa almeennyttige Sag — der er han stum.

Paa

Paa det at dog ikke dette Blad skal for Eftertiden blive til Spot, ved intet at melde derom, saa giver jeg mig den Frihed at bede Borgervennen bekiendtgiøre i Bladet denne Skrivelse, og derved, at den befalede Commission, efter at have mundtlig talt med Svendene og Mesterne i Laugene, har indhentet og indhenter ethvert Laugs Mesteres skriftlige Betænkning over de Forandringer, som man anseer nyttige til Flids og Roeligheds Opmuntring og til Forbedring i Laugene.

Dersom nogen af Borgervennens Forfattere var Medlem i Commissionen, altsaa Medarbeider og Deeltagende udi dens Grundsætninger og Foretagender, og følgelig Ophavsmand eller Forsvarer til de Ideer, som der følges, da kunde man begribe, at han undgik at tale om Sagen udi dette Blad, fordi det ei skulde ansees for, at man ville vinde sin Idee Bifald, eller at man ville rose sig selv. Men — da dette ikke er Tilfældet, saa maae andre Bevæggrunde bestemme dem.

Jeg vil være aabenhiertet. Jeg troer, at Borgervennens Forfattere holde meget af Frihed i Næringsveie, at de just ei troe, at Statens Vel beroer paa Lauge, at de mene, at uden disse kunde vel Konster og Haandværker fremmes; og at de maaskee baade ønske og haabe mere Leilighed aabnet for enhver til at ernære sig. Er dette sandt, saa begriber jeg heel vel, at Borgervennen tier. Det

er

er Frygt for at blive anseet for at ville udbrede nye Meeninger, og nye Meeninger ere altid farlige.

Saadanne Meeninger reise sig altid fra det fordærvelige Ligheds- og Friheds-System paastaaer Mængden, og i forrige Tider tænkte man langt klogere. Det er altsaa farligt at antage slige nye Lærdomme, og denne Fare binder Munden paa Borgervennen.

Skulde min Formodning være sand! Er det saaledes, da skal jeg give Borgervennen Mod ved at vise, at 1758 og 1759, altsaa 35 og 36 Aar tilbage, tænkte da værende Generalprocureur overeensstemmende med hine Principer, altsaa behøver Borgervennen ei denne Gang at skielve for Beskyldning om farlige Meeninger, fordi de ere nye.

Jeg lader til den Ende nærværende Udtog følge. Jeg anseer det værd at blive mere almindeligen læst. Finder Borgervennen det ligeledes fornøier det

Deres Læser

M. B.

Afgangne Geheimeraad og Statsminister Stampes Tanker om Laugene, uddragne af hans Er-

Erklæringer, som Generalprocureur; hvil-
ke ere skrevne i Aaret 1758 og 1759.

2. Deel pag 453. „Da nu dette, saavelsom det meste der fra Laugene indkomme, tydelig viser, at deres fornemste Hensigt, ved de af dem i slige Tilfælde giorende Indstigelser og Indvendinger, er at giore det vanskeligt, om ikke umueligt, for andre at komme ind i Lauget, og at faae Laugsrettighed indskrænket til det mindste Antal af Personer, som mueligt maatte være, hvilket just aabenbar strider imod Byernes Opkomst og det almindelige Bedste, saa er det gandske nødvendigt at saadan deres Forhold nogenledes ansees."

2. Deel pag 457. „Men Frimestere forudsætter altid et sluttet Laug. Thi saalænge der paa et vist Sted og i en vis Haandtering ikke er et sluttet Laug, saa er det enhver, enten han er indfødt eller fremmet, enten han er reformeert eller lutherst, tilladt der at nedsætte sig og øve og bruge samme Haandtering, og det uden han derpaa behøver nogen speciel allernaadigst Bevilling.

Dette følger af den naturlige Frihed, som alle og enhver i Almindelighed have, paa en lovlig Maade, at ernære sig af det, de have lært, vide og forstaae."

Pag. 458. „Det almindelige Bedste udfordrer, at jo flere Folk og Familier der af en og den samme Profession kunde leve og ernære sig, jo bedre er det. Men Laugene have, og følge, et gandske

andet

andet og modsat Princip (Grundsætning), nemlig, at jo mindre Mesternes Antal er i en vis Profession, jo bedre er det for hele Lauget."

Pag. 459. „Af dette Princip flyde næsten alle de Betænkninger, som Laugene i et og andet Tilfælde indgiver til Øvrigheden, og da Magistraten i Kiøbstæderne anser sig som Laugenes Forsvar, og i den Henseende holder sig forbunden til at forsvare Laugene ved deres Privilegier, saa kan man i samme, som oftest finde Grunden til de Erklæringer, som fra Øvrigheden indkommer i de Sager, der angaae Laugene."

Pag. 461. „Magistraten paastaaer tilforn at have bevist, at Frimestere ere skadelige for Publicum i Almindelighed, men jeg tvivler paa, at denne Demonstration (dette Bevis) er af de meget stræng, som ikke taaler Undtagelse eller Modsigelse.

Den Grund, hvoraf Magistraten har synes at ville udlede det, bestaaer derudi, at Folk de fleste Tider bliver bedragne med disse Frimesteres Arbeide.

Jeg troer gierne at dette een og anden Gang hænder, men jeg troer og veed tillige, at det samme heel ofte skeer med en Mesters Arbeide i Lauget.

Kunde Magistraten holde Publicum fri for at blive bedragen med deres Arbeide, som ere Mestere i et Laug, da var det et stort Argument imod Frimestere; men jeg tvivler paa, at Magistraten i den Henseende paatager sig Asseurance (Forsikkring).

Man

Man har i Almindelighed den Tanke, at en Frimeſter forretter et Arbeide for bedre Kiøb, end en Meſter i Lauget. Grunden dertil indeholdes juſt ikke alletider deri, at Frimeſteren giør det ſlettere, men fornemmelig derudi, at han ikke er forbunden til at rette ſig efter de Vedtægter og Aftaler, ſom Meſterne i Lauget ofte have imellem ſig, at de ikke vil forrette det eller det Arbeide for ringere end den aftalte Priis.

For Reſten faaer det være deres Sag, ſom have med Haandværksfolk at beſtille, at ſee ſig for, og ifald de paa en ſkammelig Maade blive bedragne, burde det være Politiets Sag at forhielpe dem til deres Ret, og ſtraffe de ſkyldige, enten det var Meſter i Lauget eller Frimeſter.

Ligeledes paaſtaaer Magiſtraten at diſſe Frimeſtere ere unyttige, baade for deres Majeſtæt og Staden, ſiden de ikke kunne contribuere (bidrage) noget i Skat og andre deslige Tilfælde.

Jeg er i Henſeende til denne Paaſtand aldeles ikke eenig med Magiſtraten, da jeg ikke troer, at en fattig Borger, der ikke kan contribuere noget i Skat o. ſ. v. derfor juſt er unyttig. Hvor det gaaer, er en fattig Borger bedre end ſlet ingen; ja jeg holder for, at en fattig Haandværksmand, ſom ved ſit Arbeide har fat og ernæret ſig og en talrig Familie, og opdraget endeel Børn, har været nyttigere for det Almindelige, end en anden velhavende Haandværksmand, der juſt ikke har arbeidet flittigere eller fortient mere, men havt Leilighed at op-

legge

legge sig til Bedste det, den anden har sat paa sine Børns Opdragelse.

Jeg vil gierne tilstaae, at den sidste, i det, man egentlig kalder Skat, kan have contribueret langt mere end den første, men, naar man lidt nøiere ville undersøge Regningen, og ikke just lade sig nøie med det, som strax falder i Øinene, da skulde man uden Tvivl befinde, at den første har contribueret langt mere til Deres Majestæt og den offentlige Casse end den sidste.

Desuden er vel Reglen almindelig for alle Mestere i Lauget saavelsom Frimestere, nemlig: den Fattige skatter ikke, fordi han ikke kan skatte, men naar han er velhavende og kan skatte, maae han og gjøre det, enten han er Mester eller Frimester, saa at der i den Henseende ikke gjøres nogen Forskiel paa Mestere i Lauget og Frimestere, ved enten at spare eller betynge den ene fremfor den anden. Hvor det og gaaer, er der vel ingen Fare for, at Magistraten ved at dele og paalægge Byrder, skulde, cæteris paribus, (under forresten lige Omstændigheder) spare en Frimester fremfor en Mester i Lauget."

(Slutningen følger)

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 59.

Siette Aargang.

Fredagen den 17 October 1794.

Anmeldelse.

Vi igientage herved Anmodningen til de samtlige reſpektive Hrr. Repræſentantere, om at bivaane den til næſtkommende Mandag den 20. October beſtemte Generalforſamling, der bliver holdt paa ſædvanligt Sted om Aftenen Kl. 5. Da Anſøgningerne om Laan og Underſtøttelſe i dette Møde ſkulde foretages, ſaa ønſker man at Forſamlingen maatte blive talrig.

Adminiſtrationen for det foreenede Underſtøttelſes Selſkab.

H. J. Haſſing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Slutning af forrige Nummer.

Pag. 463. „En Stads ligeſaavel ſom et Lands Velſtand, Flor og Styrke, beroer paa Mængden

den af arbeidsomme Borgere og Indvaanere; af det Slags kan ei være for mange; det skader ikke, om mange blandt dem ere fattige, naar de kun ere arbeidsomme, og jeg har tilforn vist, at en fattig Borger ofte kan være ligesaa nyttig for Staten, som en riig og velhavende.

Altsaa bør en Øvrighed, der bestandig vil have Stadens Velgaaende for Øine, meget mere frygte for, og søge at forebygge, at Antallet af Borgere og Indvaanere ikke bliver for lidet, end at det skulde blive for stort.

Pag. 667. En Kiøbsteds Flor og Velstand bestaaer udi Mængden af vindskibelige Indvaanere; at der er en Mængde af alle Slags Haandværkere, fornemmeligen af dem, som forarbeide Landets egne og raae Producter, at Mængden og Kappelysten driver dem til at være arbeidsomme og flittige, og til at tænke paa, hvorledes den ene kan giøre bedre Kiøb og skaffe bedre Arbeide end den anden, saa at den lette Priis og Arbeidets Godhed forvisser dem om, ei allene at intet fremmed Arbeide kan blive afsat i Byen eller derom liggende District, men og at deres Arbeide kan med Fordeel blive afsat til andre Stæder.

Disse ere de bedste Monopolier, som Folk erhverve sig ved Arbeidsomhed og Sparsommelighed, hvoraf flyder, at de kunne give bedre Kiøb

og

og derhos dog skaffe ligesaa godt og bedre Arbeide end andre.

Naar dette lægges til Grund, saa skiønner jeg ei rettere, end at de bedste Privilegier, nogen Kiøbsted kunde og burde ønske sig, blev kortelig: At det skulle være alle og enhver tilladt, der at nedsætte sig og paa lovlig Maade ernære sig, som han bedst vidste og kunde.

Pag. 668. Haandværks-Mesterne efterligne derudi Kiøbmændene, at sætte deres Fordeel udi, at der i ethvert Laug kun blive saare faa Mestere, paa det de desbedre kunde giøre og sætte Priis paa deres Arbeide; at det for enhver, i hvor godt han end forstaaer Haandværket, bliver meget vanskeligt at komme i Lauget, at denne Vanskelighed allene indskrænkes til Fordeel for Mesternes Børn; at enhver, som uden at være i Lauget, understaaer sig at paatage sig noget Arbeide, i hvor godt han end giør det, bliver straffet og forbudet at afgive sig dermed; og at de, der boe i Byen, eller der omkring, bliver nødte til at komme til dem, naar de ville have noget giort, og betale dem derfor, hvad de forlange og have aftalt, omendskiøndt de enten paa andre Stæder, eller paa samme Sted hos Een uden for Lauget, kunde faae bedre Arbeide for lettere Priis o. s. v."

„ Pag. 669. Alt dette sigter til at erholde Monopolier, hvilke ikke erhverves ved de Arbeidendes Flid og Sparsommelighed, hvoraf flyder, at de kunne give bedre Vare og arbeide for bedre Kiøb, men ved en blot udvortes Tvang, som giør andre fortrædelige og mistrøstige og er høist skadelig, saavel for Landet som for Byen selv, hvis Flor og Velstand udfordrer Mængde af Borgere og Indvaanere, da derimod slige Privilegier aabenbare sigte til at hindre, at der ikke skal blive mange Borgere og Indvaanere.“

Svar.

Siden Herr M. B. troer sig saa godt underrettet om den omskrevne Sag, saa undrer Borgervennen sig over, at han glemmer den allergyldigste Aarsag, hvorfor man strax tog om denne Materie.

Han kunde let, endog af Avertissementer om Bøger i de offentlige Tidender, indsee det. At Borgervennen baade har tænkt paa og ladet sig være angelegent at kiende denne vigtige Almeensag, er ei at paatvivle, og derpaa kan og vil den give Beviis. —

Man

Man er imidlertid Hr. M. B. meget forbunden for, at have paataget sig dens Undskyldning, uagtet hans Grunde ere urigtige, thi Borgervennen kiender ingen Regel for sine Handlinger, undtagen Sandheds Kierlighed og Lydighed imod Lovene: og lader sig ei skrække af Ubesindiges Vrede, Ufornuftiges Dom og Indbildtes Forhaanelser.

Det er ellers haardt, at man vil have Tiltale til Borgervennen, ikke allene naar den taler, men og naar den tier. Taler den, er man fortørnet, fordi den ei troer, at alting er fuldkomment, fordi den peger paa Forbedringer, fordi den trækker Masken af nogle gamle Fordomme, og fordi den viser, hvem der ved Hielp af disse fornærme andre. Tier den, saa er det strax Tegn til Mangel paa Mod og paa Sandheds Kierlighed, og vidner om en daarlig Forsigtighed.

Borgervennen havde altsaa megen Anledning til at fortørnes paa Herr M. B., dersom han ikke havde afsonet det med at giøre sig den Umage, at uddrage de medfulgte Stykker af afg. Geheimeraad Stampes Betænkninger.

Borgervennen, ved igien at læse disse Tanker, faaer et nyt Beviis paa den Sandhed, at sund Fornuft er altid den samme, men at der hører lang Tid til, at den faaer Lov til at udvikle sig.

Til

Til dem, som raabe paa, at enhver Forandring i denne Tid er Følge af urigtig Begreb om Frihed og Lighed, maatte dog det tiene til Beviis om, at de oplyste Mænd have endog, da Frihed og Lighed ei var Valgsproget, tænkt, ligesom de oplyste Mænd nu tænke.

Forresten hvad betræffer den ene af Forfatterne til dette Blad, som Herr M. B. har meldet om, da har han allene at svare nærværende Correspondent, at han glemmer ikke Viismandens Ord: Der er Tid til at tale og Tid til at tie; og at det udi denne Tid ei har været hans Kald at besørge Udgivelsen af Bladet.

(Indsendt)

Pro Memoria!

Da man har erfaret, at den Commission, som forestaaer Bladet Borgervennens Udgivelse, ikke har taget i Betænkning at indføre i det sidst udkomne Blad No. 58., nogle fra en med Bogstaverne M. B. betegnet Person indsendte afbrudte Stykker af afg. Geheimeraad Stampes Erklæringer,

ger, saa vente denne Stads Haandværkslauges Interressentere sig af bemeldte Commissions Medlemmers Billighed, Retskaffenhed og Velvillie imod deres Medborgere, at de ville bestræbe sig for selv at afværge, at Eenfoldighed skulde misforstaae eller Ondskab mistolke noget Sted af deres udgivne Blade til enkelt Mands, mindre til hele Corporationers Fornærmelse, saasnart den er bleven underrettet om, at saadan Mistydning kan være at befrygte, og derfor anmode vi som hertil befuldmægtigede af Kiøbenhavns Haandværkslauge Commissionen at ville have den Godhed at indføre i næste Blad af Borgervennen denne Skrivelse med vedfølgende Oplysninger. Skulde Commissionen imod Forventning ikke bifalde denne vores Anmodning, udbeder man sig saa hastig mueligt sammes Svar, for i saadan Tilfælde paa anden Maade at kunne sørge for disse Oplysningers Bekiendtgiørelse.

Kiøbenhavn den 13. October 1794.

Martens. Lange. M. Kohlert.
P. Petersen.

Til Commissionen som forestaaer Bladet Borgervennens Udgivelse.

Op-

Oplysninger, i Anledning af de i Bladet Borgervennen No. 58. 6. Aargang uddragne Stykker af tvende afg. Geheimeraad Stampes Erklæringer i Aaret 1758.

Paa det at den mindre kyndige Læser af Bladet Borgervennen og den som ikke eier eller haver Leilighed at forskaffe sig det trykte Skrift, udkommet paa Hr. Agent Gyldendals Forlag, hvoraf disse af sin Sammenhæng udrevne Stykker ere tagne, ikke skulde forledes til en ond Hentydning af en afdød værdig Mands Tanker, som om de vare skrevne om Haandværkslaugene i Almindelighed, eller kunde antages til disse Tider om de Kiøbenhavnske Haandværkslauges Interessenters Handle- eller Tænkemaade, hvortil listig Ondskab rimeligen ikke vil aflade at friste den Lettroende, saa gives herved følgende Efterretning, at Anledningen til de af den afg. Geheimeraad, som da værende Generalprocureur, skrevne Tanker paa det af Erklæringernes 2den Deel pag. 453. anførte Sted har, som det i Skriftet selv samme Deel pag. 452. fortælles, været:

„ At Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Bentzon har i en Skrivelse af 16. Septem-
„ ber

„ ber 1758 til Geheimeraad Greve af Holstein
„ indberettet, at da en Snedker, Gunder Chri-
„ stensen, som nyelig tilforn havde giort Mester-
„ stykke og vundet Borgerskab paa Bragernæs,
„ strax nogle Uger derefter var indflyttet til Chri-
„ stiania, og der vundet Borgerskab paa Grund
„ af Forordningen af 23. December 1681., havde
„ Vice-Statholderen ved Skriveise af 18. Martii
„ h. a indberettet det, og derhos indstillet, om
„ ikke bemeldte Forordning, ved Kongl. Resolu-
„ tion, maatte forklares saaledes: At det allene
„ skulde være at forstaae om saadan Laugsmester,
„ som paa 4 a 5 Aar havde brugt Professionen,
„ og holdt Dug og Disk paa det Sted, hvor han
„ kom fra. Men da han derpaa den 15. April
„ havde faaet til Svar, at det sik have sit For-
„ blivende ved Laugsartiklerne ꝛc., som man ikke
„ holdte det raadeligt at udvide Laugenes Privi-
„ legier, saa havde han tilskrevet Magistraten i
„ Christiania at besørge, at Gunder Christensen
„ blev i Lauget antagen med alle Laugsrettigheder.
„ Men skiønt denne Ordre paa Raadstuen var
„ bleven Snedkerlauget bekiendtgiort, saa havde
„ de dog declareret, at de ikke ville antage ham i
„ Lauget, forinden han giorde Mesterstykke; i
„ den Henseende Vice-Statholderen indstiller: Om
„ Snedkerlauget, for saadan deres Forhold og

„Over-

„ Overhørighed maatte blive tilrettesat af Magi-
„ straten paa Raadstuen, og derhos betale en
„ Mulct til Byens Fattige af 20 a 30 Rigsdlr.,
„ samt betydes, at saa mange af dem, som her-
„ udi fremturede for Fremtiden, skulle have de-
„ res Laugsrettighed forbrudt, og endelig, een
„ for alle, erstatte Gunder Christensen den Op-
„ hold, ham hidtil er foraarsaget, med 2 Rdlr.
„ ugentlig."

Anledningen til de af samme Skrifts 2den Deels pag. 457, 458, 459 og 461 anførte Stæder fortælles pag. 455. at have været denne:

„ At en Memorial af 6. Junii 1758 var
„ indkommet fra en reformeert Snedkersvend her
„ i Staden, Johan Becker, hvorudi han paa
„ Grund af de Reformeertes Privilegiers 29 Art.
„ begiærer allernaadigst Tilladelse at nedsætte sig
„ her i Byen som Frimester paa Snedkerprofessio-
„ nen, for at ernære sig med sine egne Hænders
„ Arbeide, hvilket han tilforn i Kraft af forbe-
„ rørte Artikel har begiært af Magistraten, da
„ han tog sit Borgerskab; da Magistraten og har
„ forundt ham Borgerskab, men derhos ladet
„ ham vide, at han om saadan Tilladelse maatte
„ henvende sig til Hans Kongl. Majestæt."

„ Til-

„ Tillige med Magiſtratens Erklæring af
„ 21. Junii, derudi de paa adſkillige af dem an-
„ førte Grunde begiære, at paa Anſøgningen
„ ikke maae vorde reflecteret, og i den Henſeende
„ i Særdeleshed melde: 1) at de udi deres Er-
„ indringer ved de Reformeertes Privilegier af
„ 1. Februar 1747, i Særdeleshed, have fore-
„ ſtillet den Fornsdenhed, der var udi, at den-
„ ne Artikel, ved Privilegiernes Confirmation,
„ blev udeladt; 2) at, da en ligelydende Arti-
„ kel indeholdtes udi Forordningen af 29. Novem-
„ ber 1748, og de Privilegier, ſom derved ga-
„ ves alle Fremmede, ſom ſig her vilde nedſætte,
„ ſaa har Hans Majeſtæt ved et allernaadigſt Re-
„ ſkript af 18. April 1749 derhen forklaret ſam-
„ me, at denne Frihed ikke ſkulle ſtrække ſig til
„ Fattige her indkommende Haandværksſvende,
„ eller andre deslige fattige og forarmede Folk;
„ men allene til dem, ſom enten her indbringe
„ Midler eller giøre nogen nyttig Indretning med
„ Fabriker eller andre Ting; deraf da Magiſtra-
„ ten vil inferere at de Reformeertes Privilegier
„ paa ſamme Maade bør forſtaaes.“

I Henſeende til det Brug Indſenderen M. B. har giort af de uddragne Stykker af ovenmeldte

trykte

trykte Skrift, synes det ikke at være upassende at tilføie følgende Begyndelse af Skriftets Fortale:

„ De Erklæringer, Breve og Forslag, „ hvilke den afdøde Geheimeraad Stampe i de „ Aar, han beklædte Generalprocureur-Embedet, „ havde afgivet, fandtes efter hans Død samlede. „ Denne Samlings Bestemmelse havde han foran „ i det første af de Bind, hvori den indeholdes, „ tilkiendegivet.“

„ Dersom, siger han, det skulde behage „ Gud at bortkalde mig, forinden at jeg maatte „ forfatte og efterlade nogen anden og speciellere „ herhen hørende Dispositien, da declarerer jeg „ hermed, at det er min sidste Villie, at de Er- „ klæringer med videre, som findes udi denne og „ følgende Tomer, efter min Død ved Trykken „ skulde bekiendtgiøres. Jeg tænker at adskillige „ Kongelige Betientere og andre derudi kunde „ finde et og andet, som de kunde have Nytte af „ at vide. Desuden, da intet af det Slags hid- „ indtil i vores danske Sprog ved Trykken er be- „ kiendtgiort, saa venter jeg, at dette, som i „ sig selv er maadeligt, kunde opmuntre andre til „ at giøre det bedre.

„ Der-

„ Dersom adskilligt herudi skulde findes,
„ ikke at være udarbeidet med den Flid, som skee
„ burde, da tænker jeg, at Eftertiden lettelig vil
„ pardonnere det, naar betragtes: a) at det al-
„ deeles ikke er skrevet i den Tanke, at det ved
„ Trykken skulde blive bekiendtgiort for Efter-
„ kommerne: b) at det, som for Tiden, og ef-
„ ter de da bekiendt værende Omstændigheder,
„ kan have været tilstrækkelig til Oplysning, let-
„ telig i Fremtiden vil forekomme som heel ufuld-
„ stændigt og ufuldkomment. Skulde jeg paa
„ min Alderdom og efter at jeg fra General-Pro-
„ cureur Embedet er bleven entlediget, faae saa
„ mange ledige Timer, agter jeg selv i den Hen-
„ seende at oplyse et og andet Sted med nogle
„ Noter; ligesom jeg og er vis paa, at jeg,
„ ved saaledes paa nye at giennemgaae dem, vil-
„ de erfare, at adskilligt behøvede Correction og
„ Forbedring. "

Saa beskeden en Dom, som denne lærde og fortiente Mand afsagte over sit eget Arbeide, burde have forekommet al nædel Brug deraf, og saa omhyggelig en Advarsel burde i det mindste have afholdt en ubesindig Haand fra at skympre det.

Com-

Commiſſionen for Ugebladets Udgivelſe har ikke villet nægte bemelte Oldermænd deres Begiering, endſkiøndt det indſendte ikke igiendriver nogen af Geheimeraad Stampes Grundſætninger. Man ſkiænker dem deres brugte Udtrykke, fordi det er ſædvanligt, at naar nogen taler imod Fordomme, bliver han dadlet af dem, hvis Egenfordeel ſtrider imod almindelig Oplysning. Man vil ikkun erindre Indſenderne om den Anmærkning: at den handler ſielden af ædle Hensigter, ſom miſtænker andre for uædle.

Anekdoter.

Da Mandfolkene i Kong Frands den andens Tid i Frankrig søgte en majeſtætiſk Anſeelſe i at gaae med tykke Buge, saa fandt de franſke Damer ſtrax paa at ville give ſig ogsaa majeſtetiſk Udſeende, ved at giøre ſig tykke bag til. Man bar altſaa den Gang ſtore Buge og tykke Lænder til Stads, og denne latterlige Mode vedvarede i tre til fire Aar. Det ſynderligſte derved var, at Damerne, ſiden de begyndte denne Mode, ikke længere

gere agtede paa deres Anſigter, men ſkiulede ſamme med Maſker. Paa Gaderne, i Spadſeregangene, i Selſkaberne, og i Kirken ſaae man overalt formummede Anſigter. Efter diſſe Maſker fulgte Skiønpletterne.

(Af v. Sanrfoix eſſais hiſtoriques)

Omtrent 1575 havde de franſke Fruentimmer den Mode, at bære Speile for paa Maven. En franſk Skribent af den Tidsalder giør følgende Udraab:

Man maatte ſpørge Eder, I godt Qvindfolk, om I mener at det er mueligt at tækkes Gud og at vorde ſalig, naar I giøre hvad han forbyder? Nei viſſeligen ikke. I bør kaſte Eders underlige Hovedtøier bort, det er, ikke mere legge Eders Haar i Valke, eller udpynte det ſom Flaggermus-Vinger og Garn, hvorved I paa en dievelſk Maade fange og beſnære Mandfolkene, for at mætte Eders uordentlige Begierligheder, hvis ikke ſaa ere I fortabte og fordømte.

O Gud,

O Gud, ach desværre! i hvilken ulykkelig Tid ere vi indfaldne, at vi maae see en saadan Fordærvelse paa Jorden, da vi iagttage at man endog bære Speilemed i Kirken, og hænge de samme for Maven.

Saa aldeles har Dievelen revet sig i Frankrig løs fra sin Lænke. „

S. T—p.

Borger-Vennen.

No. 60

Siette Aargang.

Fredagen den 24. October 1794.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 21de October sidstleden blev Selskabet forøget med følgende nye ordentlige Medlemmer:

Snedkermester J. Walther.
Smedemester A. Møller.
Boghandler C. G. Prost.
Grosserer J. Prætorius.
Sekretair og Renteskriver Jensen.
Renteskriver Bentzen.
Kammerherre og Amtmand Baron Løwenschiold.

Cassererens Qvartals-Regnskab fra 1. Julii til ult. September blev fremlagt, og derpaa bleve Ansøgningerne om Laan og Understøttelse foretagne, men da deres Mængde ikke tillod, at nogen Bestemmelse i dette Møde kunde gives, saa blev berammet, at Continuations-Møde til næstkommende Man-

Mandag den 27de October om Aftenen Kl. 4½; hvilket vi herved give os den Frihed at bringe de respektive Herrer Repræsentantere i behagelig Erindring.

I Henseende til det høitidelige Møde i Frue Kirke have vi erholdet Løfte af Hr. Professor Birch, at han vil have den Godhed at holde Tale, ligesom vi og have erholdet Løvte om de Kgl. Sangeres og det Kgl. Capelles gode Bistand ved den Musik, som skal opføres for og efter Talen. Vi haabe altsaa at kunne bestemme dette Møde til næstkommende 5. November, og skal vi i næste Blad have den Ære at bekiendtgiøre for samtlige Selskabets respective Medlemmer, hvorledes Indretningen bliver.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

H. J. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Til Hr. M. B. fra S. V.

Commissionen for Borgervennens Udgivelse har tilladt mig, at jeg i disse Blade maatte yde Dem, min ubekiendte Ven! min Tak for, at De har giort mig, med flere, bekiendte med Tænkerens, Stam-

Stampes Grundsætninger om Laugsvæsen. Jeg har baade som Statsborger og Kiøbenhavns Borger ei villet være uvidende om de Love og Anordninger, der vedkomme Haandværksstanden, jeg har overtænkt Ideerne om Laugsvæsenet; jeg frydede mig i min Ungdom, da jeg hørte, at det herlige Reskr. af 10. April 1761 *) var udstædet; En anden Tænker, Sneedorf, denne ligesaa elskte og ypperlige, som oplyste Mand, skrev i sin Tilskuer ogsaa adskilligt i denne Sag; f. Ex.

No. 165. i nye Udgave 4 B. S. 147. „Afskaf Haandværkslaugene, og Mængden af Arbeidere skal uden videre Anstalt skaffe os gode Vare og let Kiøb."

„Lad enhver, som vil, arbeide hvad han kan, og lad ham bruge sine Vare og sine Penge saa got som han kan. Arbeiderne og Arbeidet skal formeres og tillige med dem Varene og Pengene."

„Lad nogle klage over deres Privilegiers Indskrænkning. Hvilken Forandring i Verden kan giøres uden at nogle skulde klage derover, og er deres Tab vel stort nok til at sættes i Ligning med andre, som have Aarsag til at klage over disses Pri-

*) Jeg længes efter Fortsættelsen af Stampes Erklæringer, for at nyde Fryd ved Læsningen af den Foreſtilling, hvorved han bidrog til bemelte Reſkripts Udkomme.

Privilegier? over Privilegier som ere alle gode Arbeidere selv til Skade.“

Det hele Nummer er saa vigtigt, at det alt i Sammenhæng bør læses og overveies. — Nogle Aar derefter læste jeg med Fornøielse det lidet Skrivt, som strax efter Skrivefrihedens Givelse udkom under Titel! Beviis at Argus, uagtet sine 100 Øine, har været stokblind, da han skrev om Amtsmestere. Kbhavn. 1771. Jeg har længe næret det Ønske, som Patrioten, saavel i, som uden for Haandværksstanden har maattet have, at en Commission af oplyste, upartiske, sagkyndige Mænd maatte blive overdraget at undersøge de Mangler, som vore Laugs-Indretninger have, og de Hindringer, der møde Haandværkerne til Standsning i de store Fremskridt, der vare muelige at giøre paa Fuldkommenheds-Veien — at overveie Ideer til disse Manglers Afhielpelse, og derom at indgive til Majestæten Forslag. Man har nu seet dette Ønske opfyldt; og enhver god Mand takker vor Konge derfor, og med glad Forventning seer imøde de Forbedringer for Haandværkerne, som for denne Stand i Særdeleshed og Staten i Almindelighed vil vorde Følger af Commissionens, baade patriotiske, og formedelst Kongebud dem vigtige, Overveielser. Borgeren har nu Leilighed til i Commissionens Skiød at nedlægge sine Ønsker og Forslage, vis paa den nøiagtigste og upartiskeste Bedømmelse og den best muelige Opfyldelse af udførlige velgiørende Ideer.

Men

Men — ærligt Hu er ikke nok for at give i denne Almeensag sin Stemme, hvortil Skrivefriheden indbyder; Kundskaber, vel igiennemtænkte Begreber, bør den eie, der vil fremtrine. Faste Grundsætninger bør man gaae ud fra, og i Debattering, Overveielse om Grundsætningernes Fasthed, bør man ei indtrække uvedkommende Ting, f. Ex. Stykker af en Fortale, der ei omtaler den Sag man har for.

Hvor mange have fordomsfrie overveiet det Spørgsmaal: er det, fra alle muelige Sider betragtet, nyttigere at der ere Lauge, end om der ingen vare? Af hvor stort Indhold er ikke dette Spørgsmaal? Hvilke ere Fordelene af Laugene i deres størst muelige Fuldkommenhed? Vei disse Fordele paa Sundheds og Upartiskheds Vægtskaal. Ere disse Fordele ikke paa anden Maade end ved Laugs-Indretninger erholdelige? eller ere de maaskee dyrere? Hvilke Misbruge, eller Baand paa menneskelig Frihed, eller Hindring i Haandværkernes Fuldkommenhed, eller Anstødssteene for den Vindskibelige, eller Gnaven paa Flidens Frugter, ere enten muelige eller virkelige Følger af Laugene? Hvorvidt ere slige Følger enten de samme, eller flere, eller færre, i Tal og Vægt, om Laug ikke existerede? Afvei Fordelene af Laug imod ikke Laug, og paa den anden Side Skaden af Laug, imod ikke Laug, hvorledes bliver Balancen? Det er et vidtløftigt Arbeide, vil man vel sige, men atter spørges: er

det

det ikke Sandhed man leder efter? er det ikke en fordomsfrie Slutning man vil have udfundet? Bør man da vægre sig for de Overbeielser der ere nødvendige, naar man vil sætte sig istand til en fornuftig Bedømmelse. Hvorledes er Tilstanden med Vindskibelighed, men Konsters og Haandværkers Fuldkommenheds Grad, med Fuskerie ꝛc. i de Europas Stater, hvor enten ingen Lauge ere, eller hvor de have en anden Form end vore? eller hvordant var det fat hos os forend Laugene indrettedes? Hvad siger man om de Levninger af Haandværks-Arbeider, man fra den Tid have at fremvise?

At giøre Læserne opmærksomme paa hiint Hovedspørgsmaals fulde Indhold, og paa at Svaret ikke er afærdiget ved det sædvanlige, ligesaa tidt fremførte som igiendrevne, Forsvar for Laugene, at de skulde kunne afværge Fuskerie, eller skulde kunne forebygge Mængde af fattige sig neppe nærende Haandværksfamilier — saadant, mener jeg, skulde være i disse Dage et saare passeligt Indhold for Ugebladet Borgervennen, og om Hr. M. B. paatog sig at afhandle denne Materie, er jeg sikker paa, at Commissionen gav det Plads i Bladene. Der giøres vel de som ikke kunne tilbageholde Bebreidelse for uædle Hensigter, men saadanne og flere lige Bebreidelser er jo og, flere end een Gang, bleven de Arbeideres Lod, som uden ringeste Skin af Fordeel, men snarere med Ubehageligheders Underkastelse, blot i Hensyn paa at kunne gavne, har paa-

taget

taget sig Bladenes Udgivelse. Nogle faa Efterretninger og Ideer fremsætter jeg her i det Ønske, at de maaskee kunne give Anledning til Kyndigeres nærmere Udvikling.

---

1. Hvad er Hensigten af Mesterstykker? Er det ikke en Prøve, som den, der tragter efter at blive Mester, bør underkaste sig, for at give Bevis paa, om han og forstaaer sin Haandtering, og om Publicum kan være sikker paa, at han er istand til, ikke at forfuske det man anbetroer ham at forarbeide? Bør da denne Prøve være forbundet med Byrder, med stor Pengeudgivt, med Vanskeligheder. Hvad siger Anordningerne om Mesterstykker? Ved Forordn. af 23 Dec. 1681 blev bestemt, at naar nogen vil som Mester i et Laug indtages, skal han sig paa Raadstuen angive og i Magistratens, Oldermandens og de 4 ældste Mesteres Overværelse af samme Haandværk bevise, at han kan sit Haandværk forsvarligt, og i Tvists Tilfælde skal Magistraten kiende. I ethvert Laugs Artikler er bestemt hvori Mesterstykkerne skulde bestaae, hvilket tildeels blev forandret ved Reskr. af 24. Febr. 1756. (bekiendtgiort ved Plac. af 3. Marts s. A.) hvorved og er giort det Tillæg, at naar Kiøbenhavns Magistrat maatte finde noget af det foreskrevne Arbeide at gaae af Moden, skulde den i dets Sted anordne noget andet modernt. Det mærkelige Reskript af 10. April 1761 siger: at naar Magistra-

giſtraten enten ved et af en Svend forfærdiget Arbeide, eller ved troeværdige og upartiſke Meſteres Vidnesbyrd kunde blive forviſſet om en Svends Dueligbed, ſkal den være berettiget til at diſpenſere ham fra at forfærdige Meſterſtykke; men naar Meſterſtykke endelig ſkal forfærdiges, haver Magiſtraten, blandt alle de Stykker ſom kunne vidne om ens Dueligbed, at lade Svennen forfærdige det ſom mageligſt kunde afſættes, ſaa og at ſee derhen, at vedkommende Svend ei bliver nødt til, derpaa at giøre ſtorre Bekoſtning eller anvende mere Tid end den yderſte Nødvendighed maatte udforbre. Hvor der efter Laugsartiklerne ſkal forfærdiges ſeparate Stykker ſom Meſterſtykke, der maae Magiſtraten, efter foregaaende Overlæg med et Par Meſtere, diſpenſere i, at han allene forfærdiger et Stykke." Er en Bog i Medianfolio, indbundet i rødt Saffian, forgyldt glat paa Bladene, reent og næt overalt forgyldt paa Læderet, med krumt Stempel og fuldkommen Beſlag" mageligſt affat, eller af ikke ſtorre Bekoſtning, ikke mere Tids Anvendelſe end høiſt nødvendigt? Hvortil Beſlag, ſom nu ei bruges? flere ſlige Spørgsmaale kan i Mængde giøres. Vel er det, at da den Weimarſke Bibels Dyrhed ſteeg til 20 Rigsdaler, blev tilladt at en anden Bog i dens Sted maatte bruges.

(Slutningen følger)

F. T—p.

Borger-Vennen.

No. 61.

Siette Aargang.

Fredagen den 31. October 1794.

Anmeldelse.

I Følge Bekiendtgiørelsen i forrige Blad, har Administrationen i Dag den Ære at anmælde for Selskabets samtlige ærede Medlemmer: at det sædvanlige aarlige høitidelige Møde holdes næstkommende Onsdag den 5. November i Frue Kirke om Aftenen Kl. 5. — Høitideligheden begyndes med en Hymne af E. Storm, hvortil Musiken af Hr. Kapelmester Schultz, dernæst holdes en Tale af Hr. Professor og Doctor A. Birch, og til Slutning gives Hymne af Thaarup, hvortil Musiken ligeledes af Kapelmester Schultz; begge Hymner opføres af de Kgl. Sangerinder og Sangere og det Kgl. Kapel. Indretningen ved Høitideligheden bliver som sædvanlig; de, som maatte behage at bivaane dette Møde, erholde Indgangsbilletter for 1 Mark pro Persona, som fra næstkommende Mandag den 3die November og fremdeles, indtil Onsdag Eftermiddag, behageligst kunde afhentes hos Hr. Hassing paa Nørregade No. 55., Hr. Grosserer Cantor i Vim-

mel-

melskaftet No. 27. og Hr. Pastor Palludan i store Kannikestrædet No. 46., ligesom og ved Indgangen i Kirken om Onsdag Eftermiddag, da den aabnes Kl. 3½. Uden saadan Indgangs-Billet vorder ingen indladt. Ved Indgangen blive ikkun tvende Kirkens Dørre aabnede til ovenmeldte Tid, nemlig den store ud til Nørregade og den paa søndre Side ud til Klokkeren; men naar Høitideligheden er forbi, aabnes tillige den 3die Dør paa Kirkens nordre Side for at skaffe bequemmere Udgang.

Da det, som vi formode, vil glæde enhver sand Borgerven at kunne ved denne Høitidelighed i Selskab med sine til samme Diemeed virkende Medborgere overskue Selskabets Kræfter og Virksomhed, saa haabe vi at Forsamlingen vil blive talrig, men maae tillige bede, at enhver, som behager at bivaane Mødet, vil være fornøiet med den Plads, som kan forskaffes ved Ankomsten. Ligesom vi og maae bringe i behagelig Erindring, at de blandt Selskabets Medlemmer, som have Stolestade i Frue Kirke, ikke ved denne Leilighed kan forbeholde sig samme, uden i Tilfælde at de komme saa tidlig, at deres Stole endnu ikke ere optagne, og at de, tillige ere saa mange i et Selskab, at der ingen Plads bliver tilovers for flere.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Tvende

Tvende Hymner

opførte i det forenede Underſt. Selſkabs høit. Møde i Frue Kirke den 5. November 1794.

For Talen.

Hymne af E. Storm.

Gud! Du eſt ſtor, Din Magt og Ære
forkynde alle Himlens Hære.
hvo er Dig, Gud, blandt Gud er lig?
Men intet Skabt Dit Væſen fatter,
forgieves Tanken ſig udmatter,
naar den vil ſtræbe op til Dig.

Din Throne ſkiuler ſig i Straaler,
ſom ei Seraphens Øie taaler,
hvad kan da Menneſkets Forſtand?
beundre, knæle og tilbede,
og tabe ſig i hellig Glæde,
er alt, o Skaber! hvad den kan.

Jehova er dit Navn, o Herre!
Du var, Du eſt, og Du ſkal være
fra Evighed til Evighed.
Almægtig, alviis, ſtor og herlig
velgiorende og from og kierlig,
fra Evighed til Evighed.

Du bødst, og Himmelen og Jorden
blev til, og Skionhed, Pragt og Orden
blev til ved samme Almagts Bud.
Du bødst, og Støvet fik den Evne
at tænke, skionne, føle, nævne
og prise Skaberen, sin Gud.

Usynlig styrer Du dit Rige,
selv holder Du dit Værk vedlige,
et Solegran forkommer ei.
Den Haand, ved hvilken Alt er blevet,
har Ormens Bane foreskrevet,
og lært Kometer deres Vei.

Din Magten er. Du ikkun vinker,
og Torden brager, Lynild blinker,
flux lydes Du, thi Du est Gud.
Du truer, Jordens Indvold ryger,
og Hunger, Krig og fule Syger
udrette Dine Almagts Bud.

Du vinker atter, Himlen smiler,
og Solen i sin Glands fremtiler,
og alting fryder fiern og nær.
Du kalder Helbred, glade Dage,
og Fred og Frugtbarhed tilbage,
og alting blomstrer fiern og nær.

Det Folk, ſom ſig paa Dig forlader,
eſt Du en huld og kierlig Fader,
Gud! vi forlade os paa Dig.
din blide Trofaſthed vi kiende,
den er foruden Maal og Ende;
den varer ved evindelig.

Du gavſt os Forſter i Din Naade;
Du vendte alting os til Baade,
høyt lyder Danmarks Jubelraab!
dets Lod er ſkion og herlig vorden.
Hvor er et Folk, ſom vi, paa Jorden?
Hvor er et Haab, ſom Danmarks Haab?

Her med ſit Folk ſig Kongen glæder,
og Folket deler Held og Hæder,
og Styrke Mod og Lyſt med ham.
Du hører, Gud! de varme Bønner,
ſom ofres Dig af Chriſtians Sønner,
Du ſmiler ned og ſigner ham.

Gud! du eſt ſtor, din Magt og Ære
forkyndte alle Himlens Hære,
Seraphers Chor lovſynge Dig.
Men Støvets Sang Du og annammer,
naar det ſin Fryd og Tak udſtammer,
hvo er Dig, Gud! blandt Guder lig.

Efter Talen.

Hymne af T. Thaarup.

Gud Jehovah! vi prise Dig!
Til Dig vort Hierte hæver sig.
O Du! som var og er og bliver!
Lyksalighedens runde Giver:
Hvo er, som Du, o! Jehovah?
Du er vor Gud! Halleluja!

Ved Glimtet af Din Herlighed
Seraphers Chore knæle ned'
Og Evighedens Harmonier
Og Himlens Jubler daaner, tier —
Ei Lyd til Stemme aandes ud!
Alt tier og tilbeder Gud!

Gud! Himle zittre for Din Magt:
Og Sole svinde for Din Pragt!
Og alt er opfyldt med Din Ære;
Dig love alle Himles Hære,
Og Jord og Havet stemmer i!
Og alt! og alt! er Harmonie!

Du vink'de — straalende frembrød
Hver Soel af Mørkets Moderskiød;

Og

Og Verd'ner deres Kreds begyndte:
Det ſtore Alt Din Magt forkyndte!
Almægtig er Du Jehovah!
Hvo er, ſom Du? Halleluja!

Omſtraalet af ſin Herlighed
Seer Herren fra ſin Throne ned:
Seer trindt om Livets Hære vrimle
Men Sole, Verdner, Himles Himle,
Hvad ere I for Almagts Aand?
Det Draaben er i Mandens Haand. —

Bryd Jord, bryd Himmel vældigt ud!
Syng! Hellig! hellig! hellig! Gud!
Du overſkuer Jordens Riger!
Seer Tanken, ſom i Hiertet ſtiger;
Alt er Dig lige ſtort og nær;
Gud er hos alt — vor Gud er her!

Knæl Folkets Fyrſte ydmygt ned!
For Herrens Aaſyn og tilbed!
Gud Jehovah velſigner Kroner!
Gud Jehovah henaander Troner:
O Jordens Gud! kom det ihu!
At han er Herren! — Støv er du!

Knæl Folk med eders Fyrſte ned
I tillidsfuld Ærbødighed:
Gud Jehovah! Du er vor Fader!
Selv, naar Du revſer, er Du Fader!

Men hvo som lyder Dine Bud,
Den, Fader! lønner Du, som Gud!

Dit Bud er Fred og Himlens Haab;
Thi hæve sig vort Fryderaab!
Dig Herre vorde Priis og Ære.
Du Sandheds Vei os vilde lære!
Hvo er som Du, o Jehovah!
Vor Fader! Gud! Halleluja!

Alt levende forsamler sig
Og haabende seer op til Dig,
Naar Du Din milde Haand oplader,
Du Ormens og Seraphens Fader!
Din Godhed gryer med hver Dag,
Du mætter alt med Velbehag!

Fra Dig gaaer Vaaren yndig ud
At smykke Jorden, som en Brud:
For Dig det fulde Ax sig bøier:
Dig Høstens Fryderaab ophøier:
Og mod den mørke Vinters Kuld
Du klæder os med Lammets Uld!

See! stolte Fyrster ruste sig,
Og true Undergang og Krig:
Nu Stridens Tordenrøst sig hæver:
Og Hytter falde, Slotte bæver.
I Blodstrøm Axet trædes ned:
Da vinker Gud — og der er Fred! —

Or-

Orkaner prise Dig, o Gud!
Og Tordner buldre: Du er Gud!
Naar Havet sig mod Himlen hæver,
Og Jordens faste Grundvold bæver,
Det er Dit Bud, o Jehovah! —
Dit Bud er Held — Halleluja!

Skue naadig til vort Samfund ned!
Opfyld hvert Hierte med Din Fred!
Hør Tvillingrigets Millioner
Du Herre! som befæster Troner:
Velsign' med Lykke Kongens Daad;
Velsign med Viisdom Kongens Raad.

Alt Folkets Haab, vor Kongeslægt
Tag Herre! i Din Varetægt:
O! lad den aldrig savnet være,
Som skal Dit Folk med Held regiære.
Velsign' vort Land med Frugtbarhed;
Vort Mod i Krig, vor Flid i Fred!

Alvældes Gud, vi prise Dig!
Algodheds Gud, vi takke Dig!
Vær Jord et Altar til hans Ære!
Du Himmel skal dets Hvelving være!
Alt Livets Haab er Jehovah!
Al Livets Røst Hallelujah!

Slutning af forrige Nummer.

Reglementet for Maler-Academiet af 21. Junii 1771, 4 Afd. 3. Art. befaler, at alle de som nedsætte sig i Kiøbenhavn som Mestere i de Professioner og Haandværker, hvortil Tegning behøves, skal forelægge Academiet Ridset af Mesterstykket, og Mesterstykket selv til Approbation, som uden Betaling af Academiet skriftlig skal meddeeles, og uden sligt Beviis maae Magistraten ei tillade Indskrivelsen som Mester. De som have vundet den store Medaille ved Konst-Academiet ere efter bemelte Reglement frie for Mesterstykkes Udarbeidelse.

Omkostningerne, som efter Forordn. af 23. Dec. 1681. 2 Art. og formelte Rescript af 24. Februar 1756, paagik for at komme ind i Laugene, blev udi Resc. af 27. Aug. 1762 (bekiendtgiort ved Plac. af 1. Sept. 1762.) forandrede, tildeels ophævede og nedsatte. Disse Udgifter ere i Almindelighed 2 Rdlr. til Laugskassen, undtagen for Blytækkerne og Blikkenslagerne som betale mere, 1 a 2 Rdlr. til Laugshuset, 1 Rdlr. til Oldermanden, 1 Rdlr. til Lauget's Fattige, 1 Rdlr. til Politiebetientere, for at have Tilsyn med at der ei tracteres, 2 Rdlr. til Stadsbygmesteren for Muur- Snedker- Tømmer- og Glarmesterne, 10 Rdlr. til Navigations-Directeuren for Seilmagerne. Hvo der ei vil deeltage i Langs-Liigkassen og Liigklæde-Tilskudet

det kan undlade det. Leien af Værelse til Mesterstykkets Forfærdigelse, Værktøiets Bevaring ꝛc. er og bestemt ved samme Placat. Tractement, Maaltid, Drik eller deslige, under hvad Paaskud det end maatte skee, er forbudet under Pengemulct. (Christian 4des Recess 2. 3. 9. Forordn. 23. Dec. 1681. 4. Plac. 3 Marti 1756. 3.) Politietbetientene skal dermed have Tilsyn, hvorfor de nyde Betaling som ovenfor er anmærket. Efter Forordn. af 1681 var Pengemulcten 100 Lod Sølv og 20 Lod for hver Giest der deeltog i Tractementet. Ved Placaten af 1756 nedsattes Mulcten til 1 Rdlr. for den unge Mester, 2 Rdlr. for hver Giest, 4 Rdl. for Oldermanden. 1771 tilstod en Haandværksmand, Kn. Birch, i et lidet Skrivt, kaldet Bonasse S. 53. at Tracteringer fandt Sted. Er det nogen Anbefaling for Laugsindretning, at en Skik er saa indgroet, at i en Række af 150 Aar ingen Kongl Forbudde, Mulcter, Politietilsyn har gieldt.

For Borger-Rettigheden er særskilte Udgivter. Lad os nu see hvad en Linnedvævers Udgivter ere for at blive Mester.

1. efter Placat af 1. Sept. 1762:

til Laugskassen . . .	2Rd.
til Oldermanden . .	1 —
til Laugets Fattige . .	1 —
til Politietbetienterne . .	1 —

2. efter Placat af 5. Junii 1771:

for Borgerrettighed .	8½ —
for Indtegning i Protocollen .	1 —

3.

Transport 14½ R.

3. efter Resc. af 16. Jan. 1728:

for Borgerskabsbrevet . 1⅙ —

15⅔ R.

og 20 Skill. daglig for Værelser til Mesterstykket, Værktøi ꝛc., samt 2 Rdlr. til Liigklædekassen, om Svenden vil deeltage deri. Herforuden maae være nogle andre mig ubekiendte Anordninger om andre Udgivter, thi Oldermanden for Linnedvæverne, Hr. Kohlert, bevidner (i Borgervennen No. 48.) at naar en Svend accorderer med ham under et om alle muelige Omkostningers Bestridelse, tager han aldrig mere end 42 Rdlr.*)

Er det ikke Overveielse værd, om man, til at bedomme dens Duelighed, der søger Mesterskab, skulde kunne udfinde Regler, hvilke kunne være mere bestemte, færre Misbrug underkastede, mindre Byrder medførende, end de nu værende Mesterstykker? Og er det ikke ligesaa vigtigt at fordre Beviser om Flid, om eftertænksomt Øie paa Arbeidet, om sund Smag er at søge hos Candidaten, end blot at hans Haandelav er givet maskinagtig Styrelse. Kunde et vist Antal Svenneaar ikke berettige den, der havde paalidelige Folks Vidnesbyrd

*) Dette Laug havde i Aaret 1727, 36 Mestere og i Aaret 1792, 10 Mestere. Intet var vel mere onskeligt, end at de Baand paa huuslig Flid maatte jo for jo hellere hæves, som dette Laugs-Artikler, Plac. af 16. Febr. 1740 og 22. Sept. 1784 paalægger, nemlig at Kiøbenhavns Indbaanere ere forbudte at lade deres Dreiler, Lærreder og Dynevaar være hos andre end dem som ere Mestere i Lauget.

byrd om Flid og upaaklagelige Sæder, til at arbeide som Friemester. Naar Friemesteren giør Fuskerarbeide, vil han mangle Sogning og Afsætning. Han vil ei kunde bestaae som sin Egen, han nødes til at begive sig paa nye under Svenne-Classen. Men om hans Arbeider ere gode, og meget afsætlige, og han derved i et vist Tal af Aar har givet umiskiendelige Dueligheds-Prover, der ere sikkrere end et Mesterstykke, fortiener han da ikke at vorde som Laugsmester tilstaaet de Fordele, Lauget medfører, eller at faae Tilladelse til at holde et Par Svenne og Drenge. Denne Grundsætning indeholder Reskriptet af 10. April 1761. §. 6. Men der bør og være Opmuntringer til udmærket Duelighed, der bør være aaben Vei for det udmærkede Menneske, til ei at standses paa sit hurtigere Løb; Til nærmere Overveielse hensættes her den Idee, at det maaskee i bemelte Henseende var gavnligt at udsætte hvert andet Aar Præmier, for hvert Laug især, for den Svend som frembragte efter eget Idee-Valg det beste og skiønneste Arbeidsstykke i sit Fag, at disse Arbeider bleve udsatte til offentlig Skue, at med Præmien fulgte Laugsmester-Rettighed ꝛc. Skulde saadant ikke have gode Virkninger paa Haandværkernes Forædling?

2. Nogle af Laugenes ceremonielle Vedtægter ere ligesaa besynderlige som unyttige og gamle. Saaledes Snedkerdrengenes Behøvling. Ved Reskript af 4. Julii 1738 blev af Kongen approberet et Udkast til en Tale ved Behøvlings-Ceremonien, hvilket Udkast vel er renset fra det anstødelige og for-

forargelige, der for fandtes i Talen; men dog er saare smagløst, hvorfor i Rescriptet er, ved at tilstæde Ceremoniens Brug, anført Haab om, at man omsider ved Tidernes Forandring kan finde Leilighed til aldeles at ophæve den. Talen og Ceremoniernes Beskrivelse kan læses i Fogtmanns Reskript-Samling. 4 D. 1 B. Her er noget af Talen.

Als ich ein Gesell von jungen Jahren,
Da gedachte ich etwas zu lernen und auch zu erfahren,
Da wolte ich nicht länger zu Hause sitzen,
Und essen der Mutter ihre Bissen.
Solches wolte ich nicht länger treiben zu Hauß,
Sondern machirte zum Thor hinaus.
Ich zog den Reinstrom auf und nieder
Hätte ich bald was verdient, so verreiste ich es wieder;
Darauf gieng ich nach Augsburg zu
Darüber zerreist ich meinen Schuch'.
Meine Neuen mit samt den Alten,
Ich hätte bald keine mehr behalten;
Alsdann ꝛc. ꝛc.

En Vedtægt der har den skadeligste Indflydelse paa det almindelige Vel, har ved nogle Lauge fundet Sted og endnu viser sig, nemlig, at en Svend, naar han givtede sig, blev forhaanet og udstodt af de Ugivtes Samfund, saa at disse ikke engang vilde arbeide i Værksted med ham. I den Henseende paalægger Reskriptet af 10. April 1761 Magistraten at forsvare og haandthæve de Haandværkssvende, som maatte indlade sig udi Ægteskab, at de ikke

ikke derover komme til at lide noget, eller miſte noget af deres Arbeide og Fortieneſte. Skulde det og befindes enten at en Meſter vægrede ſig ved at beholde en Svend, fordi han havde giftet ſig, eller at andre Svende af ſamme Aarſag vægrede ſig for at arbeide med ham, da vil Kongen, efter Magiſtratens Foreſtilling derom, bevilge en ſaadan Svend at indtages i Lauget ſom Meſter, uanſeet noget endnu maatte fattes i hans Svendeaar, eller noget andet Requiſitum dertil maatte mangle ham." I Aaret 1781 var iblandt Snedkerſvendene nogen Uroelighed og Forhaanelſe imod de gifte Svende, hvilket gav Anledning til Placat af 9. April ſ. A., ſom ſiger: at alle her værende Snedkerſvende, gifte eller ugifte, ſkal uden Forſkiel med hinanden udgiøre et Selſkab, i alle Henſeender agtes og anſees lige gode, og nyde lige Laugs-Rettighed, ſamt have en fælles Lade og Kaſſe. Det ſidſte forandredes dog ved Kabinetsbefaling af 16. Nov. ſ. A. ſom tillader, at de gifte Svende maae have deres Lade for ſig og de ugifte deres.

3. I Minerva October 1792. S. 45. klages over, at den i ſit Fag udmærkede Mand, Smeden Borum, døde, uden at hans Minde paa nogen Maade blev hædret. Saa er det gaaet med mange flere. Og hvor virkende et Middel til Haandværksſtandens Forædling ſkulde det dog ikke være, om udmærkede Mænds Minde hædredes baade ved Folkeſange og paa andre paſſende Maader.

4. Man foreſtille ſig et Selſkab der ſammentraadte i den Henſigt: a. at tilveiebringe phyſiſke, chy-

chymiske og andre nyttige Forelæsninger paa bequemme Tider for Haandværksklasserne, lig dem, den sieldne Ulrich Green holdt i sin Tid, hvilke vare saa overmaade søgte. b. At tilveiebringe de Beskrivelser over Konsterne og Haandværkerne, som i Borgervennen 5 Aarg. No. 39. omtales. c. At opmuntre og lede saadanne bestemte Sammenkomster til Konsternes og Haandværkernes Forbedring og Fremme, som i Borgervennen 5 Aarg. No. 28. er foreslaaet. d. At udsætte slige Præmier for Haandværks Arbeider, som herovenfor gives Vink om. e. At faae ved vore patriotiske Digtere en Samling af Haandværksfange, Hædersfange, Glædesfange ꝛc. tilveiebragt, end videre Levnetsbeskrivelser af vigtige Mænd ꝛc. f. At stifte nye, fra Nonsens og Forargeligheder rensede, og med Hensyn til almindelig Nytte indrettede Ceremonier.

Skulde sligt et Selskab ikke kunde virke saare meget Gavn? Var slig Daad ikke sand Borgerdyd? Men saadanne Ideer er kun søde Drømmerier for Ideehaveren, og vorde upaa-agtede, endskiønt de neppe ere uiværksættelige.

F. T—v.

Borger-Vennen.
No. 62.
Siette Aargang.

Fredagen den 7 November 1794.

Extract
af
tredie Qvartals Regnſkab
for
det forenede Underſtøttelſes Selſkabs
Indtægter og Udgivter
fra 1ſte Julii til ult. Septbr. 1794.

Ind-

Indtægt.

	Rdl. ß.
Cassa-Beholdningen fra 2det Qvartal (see Borgervennen No. 50.)	236. 48.
A. Ugentlige Indkomster i dette Qvartal: For Ugebl. 6te Aarg fra No. 43 til 55 incl. og Love . . .	829. 67.
B. Qvartals-Contingenter: 1) Fra 1. April til ult. Junii d A. 99 51. 2) Rest. fra forrige og dette Aars Qvart. 10 2.	109 53.
C. Aarlige Indkomster: 1) Hendes Majst. Dronningens aarlige Gave 20 Rd. 2) Et overord. Medl. Conting. for dette Aar . . 5 "	25.
D. Laans og Forskuds Afbetaling	136.
E. Renter til 1. Julii af Selsk. Obl.	260. 38.
F. Extraordinaire Indtægter: 1) For tvende udtrukne Oblig. a 70 R. 140. 2) Afdrag paa Bud. Hoiers Gield 8.	148.
Summa	1745. 14.

At ovenstaaende 3die Qvartals Extract stemmer med Administrationens Kontrol, testerer

J. H. Hasfing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Udgivt.

	Rdlr. ß.
1) De aarlig staaende Udgivter:	
For Ugebladets Trykning og Selskabets Betienteres Løn for dette Qvartal	278.
2) De aarlige Pensionister i d. Qvart.	139. 72.
3) Til Kongl. Obligationer, deponerede i Banken til Selskabets Fond . .	920.
4) Extraordinaire Udgivter:	
Efter Repræsentationens Beslutning den 25. Aug. h. a. og til andre mig anviiste Regninger . .	114. 91.
Pr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen til 4de Qvartal	292. 43.
Summa	1745. 14.

Kiøbenhavn, den 30. Sept. 1794.

J. Aagaard.
p. t. Selskabets Kasserer.

Anmeldelse.

Det vil uden Tvivl være samtlige Selskabets ærede Medlemmer bekiendt af det i afvigte Mandags og Tirsdags Adresse-Avis indrykkede Avertissement, at det til Onsdagen den 5. November bestemte høitidelige Møde i Frue Kirke blev udsat formedelst nogle af de Kgl. Sangerinders og Sangeres Upasselighed, som gjorde det umueligt at opføre de tvende Hymner, som vare lovede ved denne Høitidelighed.

Endnu kan vi ikke bestemme, naar Høitideligheden kan holdes, men saafremt Efterretning om Vedkommendes Helbreds Restitution og den derpaa grundede Forhaabning at kunne give den belovede Musik, indløber saa betimeligen, at Dagens Bestemmelse her i Bladet kan bekiendtgiøres, skal saadant ufortsvet skee; i andet Fald skal det i Adresse-Avisen blive averteret.

Imidlertid ville de, som have afhentet Billetter, enten behage at beholde dem indtil Dagen nærmere kan bestemmes, eller tilbagelevere Billetterne til os, og imodtage de derfor betalte Penge.

Da nogle af Selskabets Medlemmer have ytret den Formodning, at der var ved sidste Anmeldelse om Høitideligheden giort den Forandring i Indretningen, at alle og enhver uden for Selskabet kund

kunde erholde Billetter og Adgang til denne Fest, hvilket de ikke bifaldt, saa troe vi os forpligtede til at giøre disse ærede Medlemmer opmærksomme paa det Udtryk i vor forrige Anmeldelse: at Indretningen blev som sædvanlig; nemlig saaledes som den i Aaret 1792 blev vedtaget og da, saavelsom i afvigte Aar 1793, blev fulgt, at Selskabets Medlemmer kunde erholde Billetter paa Forlangende ikke allene for egen Familie, men og for andre Venner og Bekiendte. Som en Regel, der var bleven fulgt i de forrige tvende Aar, troede vi det unødvendigt at igientage den i sidste Anmeldelse; men ved denne Leilighed have vi ikke villet undlade at bringe denne Vedtægt i behagelig Erindring.

Da den Tid, som i forrige Uge medgik til at føie de fornødne Anstalter til Indretningen i Frue Kirke og mere, Hortideligheden vedkommende, ikke tillod os at anmelde i forrige Blad, hvad der blev foretaget i Generalforsamlingen den 27de October sidstleden, saa følger denne Beretning herved:

Først blev anmeldt og optaget som ordentlige Medlemmer i Selskabet:

Pfriemé, Interessent i Østre Kalkfabrik,

Curz, Inspekteur ved Forbedringshuset.

Dernæst blev Bestemmelsen af Forskud for dette Aar til Beløb 1100 Rdlr., nye Pensioner til Beløb 30 Rdlr. og Gratifikationer til Beløb 520 Rdlr., fastsat efter en over Indtægter og Udgifter fra 1. October f. A. til ult. Sept. h. a. affattet Beregning, hvorpaa Ansøgningerne bleve giennemgaaede,

gaaede, og blev da ovenmeldte Forskuds Sum, 1100 Rdlr., af Repræsentationen efter bedste Skionnende deelt iblandt 19 af de Ansøgende. Disses Navne blive efter Vedtægt ikke nævnede her i Bladet, men en Liste over dem og hvad enhver har faaet til Laans skal blive som sædvanlig henlagt hos Bogholderen, til Efterretning for enhver, som derom henvender sig til ham i Farvegaden No. 67.

Den til nye Pensioner fra næstkommende Nytaar at regne bestemte Sum 30 Rdlr. blev tildeelt de 3 Enker som allerede i forrige Aar havde erholdt Repræsentationens Løfte om, at blive ansat til Pension ved første givne Leilighed, nemlig:

Mad. Kock, Præste-Enke . 10 Rd.
Mad. afg Skipper Lyckes Enke 10 —
Mad. afg. Mayors Enke . 10 —

Disse heranførte iberegnede, bliver Summen af de Pensioner, som Selskabet nu udbetaler, 604 Rdlr. til 40 Pensionister.

Ved Gratifikationernes Bestemmelse opkom det Spørgsmaal under Debatteringen: om deres Navne, som havde søgt Laan, men i Laanets Sted blev tilkiendt en Gratification til Understøttelse, skulde bekiendtgiøres i Bladet? hvilket Repræsentationen vedtog, at skulle skee lige saavel med dem, som med de øvrige, der direkte have anholdt om Understøttelse, dog med den Betingelse, at Administrationen først tilmelder Vedkommende Resolutionen; at dem i Stedet for det ansøgte Laan er tilstaaet en Gratifikation; paa det at de, som ikke

vilde

vilde underkaste sig dette med Gratificationen forbundne Vilkaar, betimeligen kunde anmelde saadant for Administrationen, da i dette Tilfælde Gratifikationen tilbageholdes, og andrages for Repræsentationen i næste Møde til nye Bestemmelse.

I Forhold hertil have vi tilmeldet dem, som havde søgt Laan, men er blevet tilstaaet Gratifikation i sidste Forsamling, hvad Repræsentationen har bevilget dem, og for saavidt vi til Dato have erholdet deres Svar; kan følgende Gratifikationer i Dag anmeldes:

1.	Til Jordemoder Madam Bierring	10 Rd.
2.	Overskiærer C. Pinckert	16 —
3.	Overskiærer G. Pinckert	16 —
4.	Snedker Reinhardt	15 —
5.	Mad. Gries	20 —
6.	Sprogmester Corry	20 —
7.	Skrædder Schwartz	10 —
8	Supercharge Klitgaard	20 —
9.	Forvalter Klitgaards Enke	15 —
10.	Kræmmer Buchholtz	20 —
11.	Guldtrækker Ercks Enke	10 —
12.	Skrædder Egeberg	10 —
13.	Høker Rostock	15 —
14.	Kopiist Frisch	15 —
15.	Skrædder Helmers Enke	10 —
16.	Skildrer Normans Enke	10 —
17.	Værtshusholder Hornes Enke	10 —
18.	Snedker Poulsen	12 —
19.	Brændevinsbr. Becks Kone	10 —

20.	Skræder Olsen	10 Rd.
21.	Kiøbmand Knudsens Enke	10 —
22.	Skovrider Richardt	10 —
23.	Mad. Kock, Præste-Enke Foruden den tilstaaede aarlige Pension.	10 —
24.	Mad. Mavors Foruden den tilstaaede aarlige Pension.	10 —
25.	Skipper Lyckes Enke Foruden den tilstaaede aarlige Pension.	5 —
26.	Jomfrue Finn	5 —
27.	Præste-Enke Mad. Wahl	10 —
28.	Gartner Lintrup	5 —
29.	Mægler Winges Enke	6 —
30.	Maler Wulffsberg	10 —
31.	Handskemager Lund	5 —

De 6 sidste her anførte Personer ere fra forrige Aarinder Selskabets Pensionister, som søgte Tillæg til Pensionen, hvilket ikke kunde bevilges uden for i Aar.

De øvrige Gratificationer skal i næste Blad blive bekiendtgiorte.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Borger-Vennen.

No. 63.

Siette Aargang.

Fredagen den 14 November 1794.

Anmeldelse.

Det høitidelige Møde i Frue Kirke, som i Følge Bekiendtgiørelsen i No. 61. var ansat til den 5te November, er nu fastsat til Onsdagen den 19de November næstkommende om Aftenen Kl. 5.; Indretningen i det Hele bliver som anmeldt i No. 61., kun med den Forskiel, at Indgangen aabnes Kl. 4.; fra næstkommende Mandag den 17de hujus og indtil Onsdag Middag kan Indgangs-Billetter erholdes hos Hassing, boende paa Nørregade No. 55., Grosserer Cantor i Vimmelskaftet No. 27. og Pastor Paludan i store Kannikestræde No. 46.; Prisen er 1 Mark pro Persona; Ligeledes blive og nogle Billetter at bekomme om Onsdag Aften ved Indgangen til Kirken.

Den

Den Repræsentant-Forsamling, som efter Lovene skulde holdes i November Maaned, formode vi at kunne ansættes til Mandagen den 24de hujus, hvilket dog nærmere i næste Blad skal blive bekiendtgiort.

I Følge Vedtægt er nu en Liste over Laanesummens Bestemmelse i sidste Generalforsamling udfærdiget til Bogholderen, som paa Forlangende foreviser den til dem, der henvende sig til ham desangaaende.

Men for i Fremtiden at indhente, saa snart mueligt, Vedkommendes Erklæring, i Henseende til det dem tilstaaede Laan, have vi vedtaget at lade trykke Anmeldelser, hvori Summen og Vilkaarene kan indsættes efter den givne Resolution, og derpaa tilstilles enhver Vedkommende til Efterretning. De, som ikke erholde en saadan Anmelse inden en Maaned efter den Generalforsamling, hvori Forskud og Understøttelse er bestemt, kunde deraf slutte, at de ikke have kunnet komme i Betragtning den Gang.

Paa denne Maade troe vi, at Administrationen herefter kan blive forskaanet for Uhøflighe-

der af nogle enkelte Medlemmer, som ikke have erholdet deres Ønsker opfyldte, og lade sig forstaae med, at saadant beroede paa Administrationen, omendskiønt Resolutionerne beroe paa Repræsentationen, og Udførelsen af de tagne Beslutninger alene hviler paa Administrationen.

Vi formode end videre ved foranførte Indretning at undgaae den Bebreidelse, som nogle, der i forrige Aaringer intet Forskud have kunnet bekomme, have yttret, at de nemlig endnu intet Svar have erholdet paa deres Begieringer: en Bebreidelse, som nok ikke er saa gandske billig; det havde staaet til Vedkommende selv, at henvende sig til Bogholderen, for at erfare Udfaldet i Generalforsamlingen.

At Administrationen skulle tilstille enhver af de Ansøgende et skriftligt Svar, hvad enten Ansøgningen var bevilget eller ikke, synes at være en overdrevet Fordring, saalænge Antallet af Ansøgningerne hvert Aar er saa stort, som det i de nu forløbne Aar har været.

Overalt troe vi, at dette Selskabs Administration, til enhver Tid, uden at overdrive sine For-

Forretninger, bør kunne gisre Regning paa, at Selskabets Medlemmer snarere vilde bidrage til at lette dens Arbeide end til at forsge det.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

(Indsendt)

Nøiere Oplysning betræffende det om Linnedvæverlauget i No. 61. af Bladet Borgervennen indførte.

I Anledning af, at en ubenævnt Forfatter i Bladet Borgervennen No. 61. af denne Aargang, efter at have anført Fortegnelse paa en Linnedvævers Udgivter for at blive Mester, som ikke er fuldstændig, tilkiendegiver at ham er ubekiendt, hvori de øvrige Udgivter bestaae, eftersom alle Udgivters Sum af mig i Borgervennen No. 48. er anslaaet til 42 Rigsdaler; Saa finder jeg fornsdent herved til Publici Oplysning pøstviis at anføre den af mig giorte Beregning over alle Omkostninger

ninger ved en Linnedvævers Mesterstykke med Materialier og Redskaber, Borgerskabs-Brev m. v., hvoraf enhver Upartisk vil finde, at disse Bekostninger ikke ere overdrevne eller blive et Baand paa Flid og Vindskibelighed.

Placaten af 3. Martii 1756 viser, hvad en Væversvend er pligtig at forfærdige til Mesterstykke, for deraf at bevise sin Duelighed; nemlig: et Stykke Lærred 12 Alen lang i en tretten hundrede, som vel maae være finere, men ikke grovere, saa og et Stykke Dynevaar af samme Længde i en ni hundrede; men da dette er for lidet til en Dyne, forfærdiges gemeenligen 14 Alen af samme Finhed, alt sammen igiennem nyt Redskab, som den unge Mester selv skal istandsætte.

Dette Mesterstykke er, som Prøve paa Duelighed betragtet, af den Beskaffenhed, at hvis Svenden ikke forsvarligen kan forfærdige samme, er han udygtig til at arbeide for Publicum; thi Folk, som selv anskaffer Garn der er kostbart, bør og have det godt forarbeidet, og skeer dette ei, da ere de bedragne.

Det Kongelige Rescript af 27de Augusti 1762 og den derefter publicerede Placat af 1. Septem-

rember f. A. med vedhæftede Tabel, viser, hvad enhver ung Mester er pligtig at betale til Lauget, hvilket er som følger:

Til Laugets Casse	2 Rd.	mk. ß.
Liigklædet hvortil enhver, som er bleven Mester, har villig erlagt	2.	
Til Oldermanden	1.	
Til Laugets Fattige	1.	
Til Politiebetienterne for Tilsyn at ei trakteres		1
Lærebrevet, ifald han har lært andre Steder, kan med Postpenge efter Stedets Beliggenhed, hvor han har lært, koste	4.	
Har han lært her i Lauget eller og har sit Lærebrev fra det Laug, han har lært ved, spares denne Udgivt.		
Garnet som behøves til Mesterstykket	10.	
Materialier til Redskabet	5.	3.
For Væven og Værelset, som Oldermanden maae forskaffe ham, 20 Skilling daglig, hvilket i det høieste kan beløbe sig for den hele Tid til	4.	

For

For Borger-Rettighiden betales paa Raadstuen under et	10.	3.
Til Fattigbøssen paa Raadstuen gives gemeenlig		3.
I Douceur til en Dreng eller Pige, som opvarter med Spoler til Mesterstykket og andre Ærinder		3.
Summa		42 Rd.

Naar den unge Mester siden vil sælge Mesterstykket, kan han alletider faae i Betaling derfor, efterdi det er almindelig brugbart, 15 Rdlr.

Redskabet er hans Eiendom og er ham brugeligt, saa længe han lever; altsaa bør fraregnes hvad Materialierne har kostet, som er . 5. 3 mk.

20 R. 3 mk.

Naar disse 20 Rdlr. 3 mk. fradrages, saa bliver en gammel Linnedvævermesters Udgivt i alt 21 Rdlr. 3 mk.; og naar Lærebrevet fraregnes, da er det i alt 17 Rdlr. 3 mk.

At denne Beregning er i alle Maader rigtig, derom vil Læseren blive nøiere overbeviist ved den herefter indførte Atteſt fra nogle i Lauget nylig indtraadte Mestere. Mere finder jeg ikke for-

forunden her at lade anføre, da alt hvad der vedkommer Linnedvæverlaugets Forfatning og kan tiene til Oplysning for den af Kongen i Augusti Maaned nedsatte Commission, er i Laugets Erklæring til bemeldte Commission tilstrækkelig oplyst, og ventes derfra forelagt til Hans Majestæts allerhøieste Resolution.

Kiøbenhavn den 4. November 1794.

Mathias Kohlert,
Oldermand ved Linnedvæverlauget.

At vi Martin Breit og Christian Wil, som forrige Aar, og vi Friderich Büllner, Sigfried Møller og Jochum Soltau, som i dette Aar have forfærdiget Mesterstykke som Linnedvævere, og ere indgangne i dette Laug, ikke ere blevne bebyrdede med flere eller større Udgifter, end hvorom af Oldermanden Hr. Kohlert er specificeret, bevidnes efter Forlangende.

Kiøbenhavn den 4. November 1794.

M. Breit. Christian Wil. Fr. Büllner.
S. Møller. J. Soltau.

Borger-Vennen.

No. 64.

Siette Aargang.

Fredagen den 21. November 1794.

Anmeldelse.

De samtlige ærede Herrer Repræsentantere anmodes herved om, at bivaane den til næstkommende Mandag den 24de hujus fastsatte Generalforsamling, som holdes paa sædvanligt Sted om Aftenen Kl. 6.

Om det høitidelige Møde i Frue Kirke den 19de Novbr. kunde vi af Mangel paa Tid ikke give nogen Efterretning førend i næste Blad.

Administrationen for det foreenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Palludan.

Om Kornforbrug til Brændevin.

Borgervennen har stundum, ved at gjøre sine Læsere opmærksomme paa Forbrug af en eller anden vigtig

vigtig Artikel, f. Ex. Kaffe, Lærred ꝛc., søgt at give Anledning til Efterregnings Aand, og derpaa grundede muelige patriotiske Forsætter. Nyelig have vi i det Kongl. Landhusholdnings Selskabs Skrifter 4 D faaet en omstændelig velskreven Afhandling om Brændevin, forfattet af Hr Doctor Buchhave. Deraf fremsættes her følgende Beregning.

„Den umaadelige Mængde Korn, som aarlig anvendes til Brændevin, denne flydende Ild, er utroelig og vanskelig at beregne. Imidlertid vil jeg herpaa vove et svagt Forsøg, overladende til andre, at rette mine Mangler, og at opklare en Sag, som fortiener den største Opmærksomhed.

For Kiøbenhavn har jeg faaet Beregningen for 3 Aar, over de til Brændevin forbrugte Kornvare, nemlig for Aarene 1783, 1784 og 1785, hvilke efter et Mellemtal beløbe sig for hvert Aar til

Hvede	.	70,211 Tdr.
Byg	.	54 —
Malt	.	10,466 —
		80,731 Td.

Af Sukkervand, Skum og Mallast, bliver aarlig en Deel Brændevin destilleret i Kiøbenhavn, som vi ei ville tage i Betragtning, da Mangelen af

Lateris 80,731 Td.
Korn-

Transport 80,731 Td.

Kornvare ei lider derunder. En anden Beregning, som jeg har giort, nærmer sig den ovenstaaende temmelig. Efter Foregivende skal her i Byen være omtrent 350 Brændevinsmænd; disse brænde tvende Gange om Ugen; til hver Brænding bruges i Almindelighed 2 Tdr. 2 til 4 Skpr. Hvede, og $2\frac{1}{2}$ til 3 Skpr. Malt, hvortil undertiden blandes 2 Tønder got Øl, af denne Blanding bekommes 4 til 5 Ankere Brændevin, hvert beregnet til 36 Potter. Efter denne Beregning forbruges altsaa i Kiøbenhavn 91,000 Tdr. Hvede, og 11375 Tdr. Malt, der beløber sig til 102,375 Tdr. Sædevare. Da denne Summa overstiger hin, er maaskee Brændevinsmændenes Antal sat for høit. I en af de smaa Kiøbstæder i Siælland er, efter en mig tilhændekommet Beregning over de Kornvare, som ere angivne til Brændevinsbrug, forbrugt i 7 Aar efter Mellemtallet aarlig:

Hvede	71 Tdr.
andre Kornvare	834 —
i alt	905 Tdr.

Lateris 80,731 Td.

Vil

Transport 80,731 Td.

Vil man, i Forhold til denne Byes Storrelse, giøre en ungefærlig Beregning over de øvrige Kiøbstæder i Danmark, som i alt ere 62, hvortil en Fortegnelse over Consumtions-Folke- og Familie-Afgiften for Aarene 1770, 71 og 72 har givet mig en nogenlunde Veiledning, faaer man ud, at alle Kiøbstæderne i Danmark, Kiøbenhavn undtagen, forbruge aarlig til Brændeviinsbrænderiet omtrent 93000 Td. Sædevare, hvilke, naar man undtager Siælland, hvor kun en ubetydelig Mængde Hvede bliver brugt, for den største Deel bestaae af Rug og Malt. Sætter man, at af denne Summa $\frac{1}{7}$ Deel har været Malt, og Resten Rug, saa bliver til dette Brug aarlig anvendt:

Rug	.	79715 Tdr.
Malt	.	13285 —
		93,000 —

Deriblandt ere de til Brændeviinsbrænden privilegerede i Danmark ei beregnede, ei heller Bornholm, Norge, Slesvig og Holsteen, hvor ventelig en lige Andeel af Kornvare bliver an-

Lateris 173,731 —

vendte,

	Transport	173731 Td.
vendte, om ei mere, som vi altsaa ville ansætte til		
Hvede .	80,000 Tdr.	
Malt .	13,000 —	
		93,000 —
Der i alt under det danske Zepter liggende Lande i det mindste maa udgjøre af alle Arter Kornvare i alt		
	Summa	266,731 Td.

F. T—p.

Anekdote om Kalifen Ali.

Da eengang tvende reisende Araber, sadte sig need for at holde Middagsmaaltid, og den eene havde lagt 5 den anden 3 Brød for sig, kom en Fremmed og bad, at han maatte være deres Giæst. De giæstfrie Araber tilstædte dette. De fortærede de 8 Brød, og den Fremmede lagde ved sin Bortgang, til Bevis paa sin Taknemmelighed, aatte Guldstykker, alle af lige Værd. Nu kom det an derpaa, hvorledes Pengene skulde deles.

Mig tilkommer de 5 Stykker, sagde den ene, thi jeg har givet 5 Brød til Maaltidet. — Dette er vel saa, sagde den anden, men Brøddene ere for-

fortærede i Samqvem, jeg forlanger altsaa med Rette Halvparten af de Penge, den taknemmelige Ubekiendte har givet for sit Maaltid.

De kunde ikke komme overeens herom, og besluttede derfor at lade Kalifens Dom skille Trætten. Sagen kom for Ali, som afsagde følgende Dom:

Den, som havde de 5 Brød, tilhører de 7 Guldstykker, den, som gav de 3 Brød, tilkommer kun eet.

Denne Dom er efter alle Verdens Regnebøger ligesaa sand og rigtig, som 2 gange 2 er 4, og dog frapperer den ved første Øiekast, naar man tænker Forholdet af de deelte Penge i Sammenligning med de i fælles Samqvem ved Maaltid fortærede 8 Brød. Denne Opgave synes en Gaade, og er dog gandske ligefrem. Imidlertid har jeg ikke fundet nogen som har opløst den rigtig; men efterat Alis Udsigende er blevet udviklet nærmere, have alle været eenige i at give den deres Bifald.

Man dele, siden de vare 3 Giæster, Brødet i 3 Dele, saa giver dette et Antal af 24 Stykker Brød. Man forudsætter at de alle 3 have spist ligemeget, da bliver der 8 Stykker paa enhvers Part. Men nu udgjøre den enes 3 Brød ikkun 9 Stykker, den andens 5 derimod udgjøre 15. Hiin

har

har altsaa af sin Andeel ikkun givet den Fremmede et Stykke, da denne har givet ham 7. Kalifen har altsaa fældet en meget rigtig og retfærdig Dom.

Den Skade, de Brunsvig-Lyneborgske Churlande led i Aarene 1757 og 1758 ved den franske Krigshær, beløber sig efter de nøiagtigste af Amterne til Regieringen sendte Fortegnelser, til 4,934,325 Rdlr., uagtet adskillige Amter og Stæder mangle, fordi man ikke har overkommet de af dem indsendte Lister.

Syvaars-Krigen kostede Landet 96,000 Mennesker, hvilket udgiør en Tiendepart af Landets da levende Folkemængde.

For tilbørlig at kunne beregne den ved Krigen foraarsagede Skade, maae man ikke allene see hen til de uhyre Pengesummer den medtog, de mange tusende der mistede deres Liv; men endog dette bør komme med i Regning, at mangt et nyttigt Anlæg blev forsyrret, saa mange Næringsveie standsede.

Man forestille sig dersom de Summer, Landets Forsvar krævede, vare blevne anvendte til at opmuntre Vindskibelighed, Agerbrugens Forbedring

og

og nyttige Manufacturers Indretning, hvor mege dette vilde bidraget til landets blomstrende Forfat ning, — og hvor meget kunde de mange tusend Dræbte og deres Efterkommere gavnet deres Fæ dreland?

Rettelser.

I No. 63. Pag. 534. Lin. 1. Forretninger læs Forventninger.
Pag. 537. Lin. 18. gammel læs: ung.

B.

Borger-Vennen.

No. 65.

Siette Aargang.

Fredagen den 28 November 1794.

Anmeldelse.

Overeensstemmende med den i No. 61 og 63. bekiendtgiorte Indretning blev Selskabets aarlige høitideligte Møde holdt Onsdagen den 19de November i vor Frue Kirke. Forsamlingen var talrig, til Glæde for enhver sand Borgerven, som deraf tør uddrage et Beviis paa: at Selskabets Øiemeed og dets Bestræbelser for at opnaae dette Øiemeed ikke ere ligegyldige for Medborgerne.

At udvikle Formaalet for Selskabets forenede Bestræbelser, og at give en Udsigt over hvad Selskabet med Hensyn hertil allerede havde udvirket efter sine indskrænkede Evner, dette var det Emne, som Taleren — Hr. Prof. og Doktor A. Birch — havde valgt ved denne Leilighed; og Selskabets varmeste Tak være ham herved ydet for den kraftfulde rørende Tale, hvori han udførte dette valgte Emne.

Storms Hymne blev opført for Talen og Thaarups Hymne efter Talen, begge satte i Musik

sik af Kapelmester Schultz. De Kongl. Sangerinders og Sangeres, saavelsom det Kgl. Kapels Bidrag, til at forskionne Høitiden, ved at opføre fornævnte Hymne, erkiender Selskabet med Taknemlighed.

Ogsaa vi aflægge herved vor Taksigelse til de ste Herrer Repræsentantere, som havde den Godhed at dele med os Opsynet om Afrenen i Kirken, en Forretning, som for disse Herrer medfører megen Ulelighed, men er tillige meget vigtig for at forekomme muelige Uordener.

I Forbindelse med de i No. 62. bekiendtgiorte Gratifikationer anmeldes her end videre følgende i Generalforsamlingen den 27de October h.a. bestemte og siden til Udgivt anviste Gratificationer for dette Aar.

32.	Enkefrue Lützou . .	40 Rdl.
33.	Skipper Tarckel .	20 —
34.	Skrædder Hostrup .	20 —
35.	Perykmager Bernhardts Enke	20 —

Disse, lagte til de i foranforte No. anmeldte 31 Gratifikationer, udgiøre den Summe 460 Rd.; de øvrige 60 Rdlr. som mangle i den til Gratifikationen bestemte Sum 520 Rdlr., ere tvende Medlemmers Gratifikationer, som de ikke vilde imodtage, fordi de ikke vilde underkaste sig den med disse forbundne Bekiendtgiørelse, de 60 Rdlr. bleve derfor indstillede til nye Bestemmelse i Generalforsamlingen den 24de November.

I denne sidstnævnte Forsamling blev altsaa først de 60 Rdlr. indstillede til Repræsentationens nærmere Bestemmelse, og bleve de da tilkiendte andre 8 iblandt de Ansøgende, som i Mødet den 27. October ikke kunde komme i Betragtning, fordi den efter Lovene fastsatte Gratifikations-Sum ikke tillod det.

De, som saaledes nu erholdte Understøttelse for dette Aar, vare følgende:

36.	Marchandiser Pfeiffer .	10 Rdl.
37.	Brændevinsbrænder Kiersgaard	10 —
38.	Brabrands Kone .	20 —

Og iblandt Selskabets Pensionister, som havde søgt Tillæg til Pensionen, men ved denne Leilighed fik Gratification for dette Aar:

39.	Jomfrue Molsted .	4 Rdl.
40.	Schønbergs Enke . .	4 —
41.	Eistrups Enke .	4 —
42.	Kleffens Enke . .	4 —
43.	E. Jørgensens Enke .	4 —

Den hele for i Aar bestemte Gratifikations-Sum 520 Rdlr. er saaledes uddeelt til 43 iblandt de Ansøgende.

Dernæst blev anmeldt, at tvende af de Medlemmer, som var bevilget Forskud i Mødet den 27. October, havde erklæret paa de dem i denne Henseende tilstillede Breve, at de ikke kunde imodtage de dem tiltænkte Forskudde; disse Erklæringer bleve fremlagte og Repræsentationen bestemte disse Forskuddes Beløb 130 Rdlr. til 4 Ansøgende, som efter

ter Resolutionen i Mødet den 27. October vare nærmest ansatte til Forskud, naar Laanesummen den Gang havde tilladt det.

Vi have tilmeldet disse 4 Medlemmer Repræsentationens Resolution, og af deres til os indløbne Erklæringer blive de tvende at forestille i næste Repræsentant-Samling.

Til Slutning bleve anmeldte og optagne, som ordentlige Medlemmer i Selskabet:

F. C. Falck, Theehandler.
Mathiesen, Skrædermester.
Møller, Sekretair i Hoiesteret.
Biørnholm, Fuldmægtig paa Toldboden.
Frese, Jernkræmmer.
Skibsted, Generalfiskal.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Noget om Methodister.

Methodister — saaledes kaldes Tilhængerne af en vis Religions-Secte, der imod Midten af nærværende Aarhundrede begyndte i Engelland, og i en kort Tid giorde ualmindelig Fremgang. De, som tilhøre denne Secte, ere Sværmere; men en Art af godmodige Sværmere, hvilke, skiønt de antage

tage mange Sætninger, hvilke ikke have Hiemmel i den christelige Religions Kilder, og ikke altid kunne rimes med sund Fornuft, dog alle komme overeens i den Punkt: at de sætte Christendom i en ustraffelig Vandel, og i de Dyders Øvelse, hvis velgiørende Indflydelse paa det menneskelige Selskab er umiskiendelig. Det er fra denne Side at de fortiene Opmærksomhed, og Wesley, som med Rette kan ansees som Stifteren af denne Secte, har sand Fortieneste af Menneskeligheden, ved at have bidraget meget til Sædelighedens Udbredelse blandt Almuen i Engeland.

Methodismus, — saaledes skriver Hampson, der har udgivet en nøiagtig og upartisk Beretning om J. Wesley's Liv og Methodisternes nærværende Tilstand — har havt stor Indflydelse paa Selskabet. Unægtelig bidrog de Methodistiske Præsters ualmindelige Iver og utrættelige Virksomhed meget hertil. Disse Mænd indskrænkede ikke deres Virksomhed allene til de offentlige Embeds-Forretninger; men gik fra Huus til Huus. De blandede sig blandt Almuen, indlod sig i Samtaler, hvorved de vandt flere's Hierter og befæstede dem i det Gode. Deres Sæder havde en vis Eenfoldighed, som bidrog meget til at giøre dem yndede og elskede af Folket.

Ingensteds var denne store Indflydelse kiendeligere end i Tinminerne i Cornwall og Kulgru-

berne

berne i Engellands forskiellige Provindser. Whitefield giorde Begyndelsen i Aaret 1739. Indtil den Tid havde meget faa af disse Folk taget Deel i den offentlige Gudstieneste, og det er sandelig ikke at overdrive Tingen, naar man paastaaer, at disse Mennesker vare saa raa og usædelige, som det er mueligt for Mennesker, der leve i en kultiveret Stat.

Uophørlig Strid og Trætter, som med en Art af dyrisk Rasenhed bleve afgiorte ved blodige Slagsmaal; den groveste og skiendigste Utugt og enhver Art af Usædelighed som kan tænkes hos en Hob der mangler Dannelse, Kundskab og Grundsætninger — havde giort Kingswood til et Ordsprog. — Man nævnede Kingswood naar man vilde betegne Samlingspladsen af Affkum af den meest fordærvede Pøbel.

Methodisternes Bestræbelser syntes at være det eeneste Middel mod dette Onde: og den Forandring de frembragte blant denne fordærvede Slægt, var ligesaa forunderlig som gavnlig. I faa Aar bleve mange tusende af disse Kulgravere bekiendte med Religionens Grundsætninger, og den Sædernes Forbedring, som var en Følge heraf, overgik langt enhver Forventning. Kingswood, Cornwall og det berygtede Newcastle, havde hidtil, i Henseende til Usædelighed, staaet i samme Klasse: paa alle disse Steder giorde Methodismus en mærkelig

kelig Fremgang, og blev i saa mange Henseender velsignende.

En af Methodismens mærkeligste Virkninger var den Indflydelse, den havde paa Folkets Velstand. Flere af Hoben vare, da de tiltraadte Forbindelsen med Wesley, i meget usle Omstændigheder. Denne Armod var i de fleste Tilfælde en Følge af Forfængelighed, Drukkenskab og andre Laster, som især ere fordærvelige for den Menneske-Classe, der ved Arbeide maae erhverve sit Brød. Saa længe de vare hengivne til disse Laster, kunde de ikke indlemmes i Selskabet, eller om de alt vare optagne, ikke tilstædes at vedblive. Dette havde de bedste Følger.

Vindskibelighed og Tarvelighed bragte Velstand og Orden i Familierne. Istædet for at tage paa Borg, saae de sig ikke alleene i Stand til at kunne forstrække andre; men endog at kunne give betydelige milde Gaver.

Heri gav Wesley og flere dem et got Exempel, og de fandt mange Efterfølgere. I Besynderlighed bidrog de meget til at understøtte og fremme de saa kaldte Søndagsskoler.

Søndagsskolernes Oprettelse tog sin Begyndelse i Aaret 1788. Deres Hensigt var at afhielpe Mangel paa Opdragelse og Kundskab hos den fattigere

gere Deel af Almuen, der ikke havde Raad til at lade deres Børn undervise.

Til den Ende lod man i alle store og betydelige Stæder i Engelland samle Subskriptioner, som havde den ønskeligste Fremgang. Saaledes har Staden Manchester allene oprettet 44 Søndagsskoler, hvori 5006 Børn bleve undervist. I Aaret 1790 vare de komne i Brug overalt i Engelland.

Borger-Vennen.

No. 66

Siette Aargang.

Fredagen den 5 December 1794.

Naar de Mennesker, som ved Retsindighed, Velgiørenhed og andre gode Egenskaber have vundet deres Medmennesckers Agtelse og Kiærlighed, hvad enten saadan indskrænkes til en liden Kreds eller er udvidet til en større Cirkel, forlade Banen, saa er vel ingen Trøst kraftig og virksom, undtagen den, som reiser sig fra Erindringen om de Afdødes retskafne Tænke- og Handlemaade. Ikke allene Mindet af disse deres gode Handlinger oplive de mørke Tanker, som ved Betragtningen af deres Tab forekomme; men Udsigten, den rimelige Udsigt, at de paa Banen, paa hin Side Graven, gaae frem med faste Skridt til Fuldkommenhed, at deres foregaaende Vandel haver givet dem Beqvemhed til at begynde fra en høiere Grad, beroliger den, som staaer sørgende tilbage. Saaledes bør Christnen tænke sig de Afdødes Bortgang, og saaledes have altid de oplyste Mennesker forestillet sig Døden.

I denne Tid, da ofte Anledninger ere til at beklage Tabet af værdige Mennesker, da dette Sel-

skab

ſkab tilligemed andre Medborgere beklager Tabet af en Velgiorerinde, ſom ved at være god og at lindre den Fattiges Kummer, opnaaede den Ære og Agtelſe, ſom ikke Herkomſt, ikke Magt kan tilveiebringe, da erindre man ſig, at det kommer ikke an paa at have levet længe, men vel.

Troſt ved Venners Død af Seneca.

Udi det Brev, hvori Du beklager Dig over Philoſophen Metronactis Død, ligeſom han enten havde kunnet, eller burdet leve længere, har jeg forgiæves ſøgt den Dig ellers egne Billighed: denne, ſom Du har nok af i enhver Handling og imod enhver Perſon, mangler i denne Sag for Dig, ligeſom for de fleſte Andre. Jeg har kiendt mange, ſom have tænkt billigen mod Menneſkene, men ingen ſom har viiſt det mod Gud. Daglig udſtede vi Bebreidelſer mod Skiæbnen. Hvorfore hiin er bortrevet i ſin beſte Alder? hvorfore denne ei bortkaldes? hvorfore den forlænger nogles Alderdom til deres egen og andres Plage? — Men — jeg beder Dig, dom billig; bør enten Du adlyde Naturen eller Naturen Dig? Hvad ligger der Magt paa hvor ſnart Du ſkal forlade et Sted, naar Du dog engang ſkal gaae bort? — Vi bør have mere Omſorg for at leve vel, end at leve længe. — Man har Skiæbnens Magt nødig for at leve længe, men vor egen Siels Kraft for at leve vel. — Vort

Liv

Liv er langvarigt, naar det er rigt paa gode Handlinger. Men — det bruges, naar Sindet bringer dette Gode, naar det har Herredømmet over sig selv. Hvad kan en Alder af 80 Aar hielpe den, som er ledig. Han levede ei, men han opholdt sig i Livet, og han er ei død sildig, men har længe været død. Han levede i 80 Aar, men det kommer an paa, fra hvilken Dag Du regner hans Alder. En anden derimod døer ung, men har opfyldt den gode Borgers, den sande Vens, den retskafne Søns Pligter. — Han staaer ei tilbage i nogen Ting. Omendskiønt hans Alder var ufuldkommen, var hans Levnet fuldkommen. — Hiin levede 80 Aar — ja! han var til i 80 Aar, uden Du maaskee ville tage Ordet: at leve, i den Bemærkelse, som det bruges om Træerne. Jeg tilraader Dig min Broder, at lægge Vind paa at anse stedse Livet, som vi betragte kostbare Sager, at det ei skal allene synes stort, men have sand Værdie. Livet bør vi bedømme ikke efter Længden, men efter dets Brug. Vil Du vide hvad Forskiel der er imellem den virksomme unge Mand, som er død, og ophøiet til en bedre Tilstand, og den, for hvilke mange Aar er løbet forbi? Hiin lever efter Døden, denne er død medens han lever. — Vi berømme derfor og regne ham blandt de Lykkelige, som har brugt vel den endog korte Tid ham blev skiænket.

Den afdøde Ven kiendte det sande Gode, han udmærkede sig fra Mængden, han levede og vir-

virkede. — Vi saae ham nogen Tid i et fuldkommen klart Lys; og nu siden, skinner hans Ære til os efter hans Død, som Stiernens Glands trænger igiennem Skyerne. Hvorfor spørger Du: hvor længe han levede! han lever for Efterslægten, han gik bort, med ved et æret Minde bliver stedse tilbage. — Jeg vil derfor ei være misfornøiet med en høi Alder, men jeg troer, at min Lykke ei skal formindskes, om mine Dage forkortes. Jeg har ikke beredt mig for den Dag, som mit Ønske at leve anseer for den sidste, men jeg har ei tænkt mig nogen Dag uden at forestille mig, at den maaskee er den sidste. — Af hvad Aarsag spørger Du mig, hvor gammel jeg er? om jeg endnu regner mig blandt de Unge? Ligesom et Menneske af en liden Vext kan være fuldkommen, saa kan og Livet, endskiønt kort, være fuldkomment. Alderen hører blandt de udvortes Ting. Det er ei min Ære, hvorlænge jeg lever, men min Ære er det, saalænge jeg er dydig. Det kan man fordre af mig at jeg ei, ligesom i Mørke, skal nyde Livet, at jeg skal være virksom i min Levetid, og ei lade mig alene føres derigiennem. Du spørger: hvilken er den høieste Levealder? den er den høieste, ved hvilken vi ere blevne viise. Den, som har opnaaet Viisdom, har erholdet ei den videste, men vigtigste Levetid. Denne kan frimodig glæde sig, og takke Forsynet; og sig og Naturen kan han tilregne, at han har været til. I Sandhed! sig selv kan han tilregne det, at han giver et Liv fuldkom-

nere

nere tilbage end han har modtaget det. Vor afdøde Ven har efterladt et Exempel paa en god Mand, han har vist hvorledes han var, og hvormeget større han havde blevet; thi havde han levet længere, vilde det Tilkommende have lignet det Forbigangne. — Saalænge vi end leve, bør vi bruge vore Siæle Øyner. Vi vide hvorledes Naturen voxer; paa hvad Maade den har indrettet Verden, efter hvad Regler den inddeler Aarets Tider; hvorledes den tilintetgiør alt hvad som har været til, og at den har bestemt sig selv en Tid til at ophøre. Vi vide at Stiernen ved sin egen Magt bevæger sig; og at alt, undtagen Jorden, bevæger sig med en utroelig Hastighed. Indsee vi, hvorledes Maanen gaaer i Forveien for Solen, hvorledes denne, som er langsommere, forlader den hurtigere; hvorledes den modtager og taber sit Skin; hvad Aarsag der frembringer Mørket og tilbagegiver Lyset. Der kommer man hen, hvor man seer alt dette tydeligen; og den Vise siger: jeg gaaer desgladere derhen, fordi min Reise til Gud fører mig til at kiende dette. Jeg fortiener at komme derhen, fordi jeg længe har været der: min Siæl har jeg alt sendt derhen. Hvorfore skulle jeg da bekymre mig om Tidens Længde? Anseer Du den heldigere som bliver ihielslagen om Aftenen end midt om Dagen? Troer Du at nogen skulle være saa kiær af Livet, at det kom han an paa at leve nogle faa Minuter. — Den, som dræber een, maae snart følge den Dræbte efter. Hvorfore skulle vi bekymre os derom? hvad

giør

gior det til Sagen, hvorlænge vi undgaae en Skiæbne, som vi dog ei kan undflye.

R—d G—a.

Vincent de Paul.

Et mærkeligt Exempel paa, hvad sand Iver for Menneskevel formaaer at udrette.

Vincent de Paul, en Huusmands Søn i Gascogne, havde en besynderlig Skiebne, da han fra Slave i Tunis blev Kardinal Retz's Læremester, derefter Landsbypræst, General-Kapellan over Galeierne, Forstander for et Collegium, Bestyrer for Missionerne og Medlem af det Collegium, som havde Opsyn med Kirkens Gods. Han var den første der i Frankerig oprettede Seminarier af Lazaristser og barmhiertige Systre, som opofrede sig til ulykkelige Syges Trøst og Pleie.

Han saae een Dag en Galleislave som for et ubetydeligt Smuglerie *) var dømt til tre Aar at være lænket til Galleierne, og var utrøstelig ved sin forladte Kones og flere Børns ynkelige Tilstand, som en Følge af den ham tilkiendte Straf. Vincent de Paul blev inderlig rørt over hans Forfatning, han tilbød, at ville selv gaae i hans Sted, og hvad som er besynderligt og hørtad utroeligt, man antog Tilbudet og frigav Slaven, imod at smedde

*) Det er bekiendt, at under den forrige Regiering i Frankerige vare Lovene saa yderlig strenge i Hensende til Smualerie af Salt, at den, som ikkun blev grebet med et Pund Salt, han ikke havde kiøbt af Regieringens Forraads-Kamre, maatte uden Skaansel vandre til Galleierne.

smedde ham til Gallei-Bænken. Denne dydige Mand udstod den bestemte Tid, skiønt han for sit hele ovrige Liv maatte bære Følgerne af sin Menneskekierlighed, da hans Fødder hovnede af Vægten af de svære hæderlige Lænker han havde baaret.

Da denne store Mand kom til Paris, bleve Hittebørnene følgte i Stræde St. Landry for tyve Skilling Stykket, og disse ulykkelige Skabningers Pleie overdraget til liderlige Qvinder, ved hvis urene Melk de bleve forgiftede i den spædeste Alder.

Disse Børn, hvilke Regieringen havde overladt til Folkets Medlidenhed, døde næsten alle, og af de faa, der undgik denne Skiebne, bleve nogle hemmeligen antagne i velhavende Huse, hvor de til Skade for de lovlige Arvinger, bleve Eiere af de Familiers Formue, der havde antaget dem. Dette havde i lang Tid været en Kilde til idelig Trætte og Processer, hvoraf flød mangfoldige slette Virkninger. Vincent de Paul antog sig tilligemed nogle andre Velyndere, tolv af disse Børns Opdragelse. Hans Menneskelighed udbredte sig nu til de elendige Børn, der fandtes udsatte for Kirkedørene. Man gik ham tilhaande; men da manges Iver kiølnedes, og Bidragene til Børnenes Underholdning bleve Dag fra Dag sparsommeligere, udtørredes Kilden til de elendige Forladtes Pleie, og den sørgelige Udsigt var nær, at de om føie Tid maatte falde tilbage til deres første beklagelige hielpeløse Tilstand.

Imidlertid lod Vincent de Paul ikke Modet falde. Han sammenkaldte en overordentlig Forsam-

ſamling. Han havde ſørget for at endeel af diſſe ulykkelige Børn bragtes til Kirken, ſom var Samlingsſtedet, herpaa beſteeg han Taleſtolen, og med Øinene blandede af Taarer holdt han en rørende Tale til de Tilſtædeværende.

„Medynk og Menneſkekierlighed, ſagde han, vare uden Tvivl de Bevæggrunde, der formaaede Eder, mine Damer! at antage Eder diſſe ulykkelige Skabninger. I ere blevne deres Mødre af Ømhed, da de, ſom af Naturen vare deres Mødre, vare ſaa haardhiertede at forlade dem. Og nu ſkulde I kunde føre det over Eders Hierte, at ſlaae Haanden af dem? Er det ikke Eders Agt at vedblive at være deres Mødre, da erklærer det herved, paa det at deres Dom kan vorde afſagt. Deres Liv og Død ſtaaer i Eders Haand. Jeg vil gaae om for at ſamle Stemmer for at erfare Eders Beſlutning. Det er ſandelig paa Tiden at I afſige Dommen, paa det at diſſe Elendiges Skiebne kan vorde beſtemt. De vil leve, derſom I ville vedblive at unde dem fremdeles Eders Ømhed og Forſorg; men ak! forlader I dem, da er Dommen fældet: de Ulykkelige vil omkomme i den forgeligſte Elendighed.“

Sukke og Taarer var Svaret paa denne rørende Tiltale: og paa ſamme Dag, i ſamme Kirke, i den ſamme Time, blev Hittebørnenes Hoſpital i Paris grundet og begavet med et aarligt Indkomme af fyrretyve tuſende Livres.

Borger-Vennen.

No. 67.

Siette Aargang.

Fredagen den 12. December 1794.

Anmeldelse.

Den Repræsentations-Forsamling, som efter Lovene skal holdes i December-Maaned, have vi berammet til næstkommende Mandag den 15de hujus, de Herrer Repræsentantere anmodes derfor herved ærbødigst om, at bivaane denne Forsamling, som holdes paa sædvanligt Sted om Aftenen Kl. 5.

I dette Møde bliver Valg at foretage paa en Administrateur, i mit, Hassings, Sted, som ved Aarets Udgang fratræder Administrationen.

Angaaende de i forrige Forsamling bestemte Forskudde, da have de tvende Medlemmer, hvis Erklæringer i Følge sidste Anmeldelse skulde have været forelagte i dette Møde, siden imodtaget de dem tilkiendte Forskudde, saa at nu den hele til Forskudde ansatte Sum 1100 Rdlr. er, efter Repræsentationens Bestemmelse, anvendt til 21 Medlemmer.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

J. H. Hassing. H. J. Cantor. J. L. Paludan.

Forsog

Forſøg til en Overſættelſe af det 1ſte Stykke i Deutſches Muſeum im Januar 1780.

Til en nyefød Prinds.

Ja! græd Du kun, Du dertil har en Ret,
Som ingen af Os alle andre har,
Uhældige! Du engang, Du ſkal Konge være!
Til Bod for den Misgierning,
Da dine Fædre graadig rundt omkring
En Verdens Eiendom at vinde ſøgde,
Skal, Prinds en Verden trindt omkring
See blot paa Dig, og hvo Dig ſeer, af Dig
Forlange det Du har og ikke har.
Til Dig om Fæſtning ſtormer hver, og Du
Den eeneſte, af hvem, hvorhen Du gaaer
Enhver af Dine Hundred' Tuſinde,
Som var Du Gud, vil alting have.
Som første Borger i dit Rige maae
Du ſørge Hvermands Sorg, alle ſover
Kun Du med Plager omſpænt, Du maae vaage,
Og ſkeer det ei, da bliver i dit Rige
Ei nogen ſtørre Syndere end Du,
Og ingen dog fra Ungdom af det bliver
Saa tungt ſom dig, at ſkue Sandhed, og
Hvad det betyder: ſtor og god at være.
Ei nogen ſkal, ſaa vidt dit Zepter naaer
Hver Dag, ſaa tit ſom Du, bedraget blive,

Og

Og for dit troe, dit gode Folkes Bon,
Og Sandhed naaer, o Prinds! dit Øre,
Staae fleer' end Hundrede alt færdig' for
At skiule Sandhed for dit Øie,
For den Gevinst din Blindhed bringer ind
I tause Kroge mellem sig at deele,
Og Du i Ruus af Fryd og Overflod
Omtumles af den Glands dig følger,
Forblindet under Folkets varme Sukke
I gyldne Drømme lader dig indvugge.

Din Skat skal tælle Millioner, dog
Ifald Du saae, hvoraf den Million
Opdynger sig Med taarefulde Øine
Gav Enken her sin Skierv. Af Dagens Sveed
Det Halve hist, Dagleieren dig yder
Til Brød for Børn og Hustrue Resten gav;
Til næste Dages Brød han ingen Udvei seer.
Der sælger en for Roverkiøb sin Seng
Og sukkende seer Vinteren for Døren,
Dog tidlig vil den strenge Foged komme,
Som intet skiænker, intet skienke kan.
Alt dette er en Deel af Millionen.
Og for at dæmpe tidlig i dit Bryst
Hver Lyd af Menneskelighedens Stemme
Skal Jagt med Hundelarm og sikkre Skud
(Som den fra Gallien og Tydskland kom,
En blodig og uforstelig Handtering)
Udbrede for dig al sin Grumheds
Den vilde Lyst, at Du ved en beængsted' Skabning.

Døds Angest ved dens Stønnen, ved dens Krampe
Dens Blod, der strømmer hen for dine Fødder,
En tankeløs Fornøielse kan smage.
Din Lærer opblæst af sin Rang,
Et mægtig Riges Arving at opdrage,
Den første blive vil, der smiggrer dig.
En Hær af slige vil saasnart dit Haar
I brune Lokker ned paa dine Skuldre falder,
Omgive dig, hvorhen Du gaaer. Som Du
Saa tale de, med Stormens Vinger ile
De forud med ethvert af dine Ønsker,
Din Roes staaer færdig paa de runde Læber
Og er din Gierning blot som den
Din Slaves Søn om Dagen tigang gior,
Besiunges den som stor, som Underværk.
Ledsagere Du faaer, naar fræk Du røver
Din Naboe, Huus og Hustrue, Børn og Plov,
Og Dyr; og de vil sige: Du gior Ret;
Og naar Du styrter Blod, som Strømme Vand,
Da de vil sige: Du gior Ret.
Og naar Du rasende din Ven
En Dolk i Hiertet støder, for hans Sandhed
Ei anstod dig, de sige: Du gior Ret.
Vi midlertid ved Menneskelighed
Dens Glæder og ved Sandheds gyldne Pragt,
Ved Venskab og ved Kierlighed os glæde,
Da Du i gylden Fængsel spærret ind
Og kiender neppe Navnet af vor Glæde.

Over-

Overſat.

Philadelphia.

Altſaa er Provindſen Penſylvaniens Skiebne aldeles forandret? Fra en uafhængig og roelig Republik for en Familie af Kierligheds-Brødre er den bleven underkaſtet en krigeriſk Friſtats Herredom.

Dette er en Anecdote, ſom, i Henſeende til de Omſtændigheder der geleide den, er vigtig for Politiken og Hiſtorien.

Det er ikke faa, ſom ilde underrettede Hiſtorieſkrivere bevidne, at de borgerlige Uroeligheder i Cromvels Tider bevægede Stifteren af Penſylvanien til den Beſlutning, at anlægge denne Colonie, fordi han bar Afſkye for ſine Landsmænds Gruſomheder, og vilde undflye ſit ulykkelige Fædrenelands Skiæbne.

William Pen erhvervede først Herredømmet over den Landſtrækning, ſom endnu bærer hans Navn, under Carl den 2den og det endog ved Kiøb. Et Laan, ſom hans Fader, Vice-Admiral Pen, havde at fordre af Hoffet, og ſom beløb ſig til en alt for anſeelig Summa til, at Hoffet, i de Omſtændigheder det da befandt ſig, kunde afbetale det med Penge, var Kiøbe-Summen.

Dette

Dette er endnu ikke nok af hvad man forud maae vide; man maae endnu lægge til, at Carl den 2den havde fattet en særdeles Kiærlighed for denne Deel af de Engelske Erobringer i America; at han, allerede forend denne Landstræknings Afstaaelse til Ridderen Pen, havde anvendt betydelige Omkostninger af sin egen Casse paa denne Colonie, og under sin Regiering bestandig overøst den med Velgierninger: kort at han ligesom har baaret den i sin Barm.

En vis Skribent gior herved med megen Klygt den Anmærkning, at man kan antage: at Carl den 2den har, ved at sælge dette Land, havt den Hensigt at forsikkre sin Yndlings Provinds en varig og usædvanlig Lykke, da han adskilte den fra al Forbindelse med den brittiske Stat, og overgav den aldeles til sig selv.

Hvorledes William Pen, denne fortræffelige Mand, siden har giort dette Land til en af de meest blomstrende og lykkeligste Provindser i Amerika, hvorledes han ved vise Love, milde Sæder og nyttige Kunster har dannet den, hvorledes en Tolerants, hvortil man neppe veed Lige, har befolket Landet og opfyldt det med Rigdomme.

Dette er altsammen Ting som er meget bekient.

Aldrig har altsaa en Besiddelse været retmæssigere end Pens. Paa den eene Side garande-

rede

rede et lovformeligt Kiøb ham, paa den anden Side Veldædigheds, Stiftelsens og Taknemmelighedens hellige Rettigheder.

Man behøver ikke at anføre mere, for at skildre Provindsen Pensylvaniens Tilstand, end dens hastige Tilvext i Folkemængde. Da Penn først tog den i Besiddelse, det er omtrent i Aaret 1682, beløb Folke-Antallet sig til 500 Personer, nu er det steget til 322000 Siele. Denne Folkeformerelse er, i Følge den politiske Regnekunsts Grundsætninger, ingen Produkt af Generationen; den overstiger Naturens Calcul; Den er altsaa en Følge af Indvandring.

Og hvad bevæger da Fremmede til denne overordentlige Tilstrømning? Fem simple Grundsætninger, hvori Statens Codex bestaaer; For det første: enhver Borger, der besidder 50 Agere, er en Medlem af det nationale Raad; For det andet: alle Lovkyndige og Læger for Penge ere proscriberede; for det tredie: hersker der i Pensylvanien en uindskrænket Tolerants for alle Religioner; for det fierde: er Freden Statens fornemste Grundsætning; og for det femte: har de ingen Soldater, ingen Armeer og ingen Vaaben.

Disse Træk er det, der har giort Philadelphia til den misundelsesværdigste Ophold i Verden, som har beriget Landet med blomstrende Egne og Stæder og med dydige Borgere; og som, med et Ord, har erhvervet Staten Navn af Philadelphia.

Imid-

Imidlertid lærte dog de offentlige Tidender os, at i den saakaldte Amerikanske Congresses Forsamling blev den 23. September 1779 besluttet, at Provindsen Pensylvaniens Uafhængighed ikke længer kan bestaae med Statens Sikkerhed, og at Willam Pens Arvinger efter denne Tid er skilt ved deres Fordringer paa dette Land imod 130,000 P. St., og Provindsen paa denne Maade forvandlet til et Domaine af Republiken.

Hvilke Revolutioner endog Pensylvanien er underkastet, saa vil dog dens Stifteres, den ædle Pens Navn blive uforglemmeligt; Provindsen vil endnu længe i Historien blive et Exempel paa de seenere Tiders oplyste Alder.

Ja det er i din Barm, yndige Pensylvanien! hvor man skulle ønske at ende sit Liv; Der bestraaler en mild og velgiørende Soel dig.

Evig blomstrer dine Marker; den største af alle de Velgierninger, Mennesket kan nyde; Freden behersker dine Grændser uafbrudt. Dine Indbyggere omringet af ethvert Naturens og Livets Gode, leve i Overflødighed. Eenighed, Sæder og Tolerants er dine fornemste Kiendetegn.

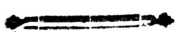

X—d G—a.

Borger-Vennen.

No. 68.

Siette Aargang.

Fredagen den 19. December 1794.

Anmeldelse.

Af Mangel paa Rum udsættes Beretning om sidste General-Forsamling indtil næste Gang.

Formodentlig er De, Hr. Borgerven! undertiden forlegen for Materie. Jeg finder Lyst til at give Dem Anledning til at afhandle een, som i mine Tanker ei er uden al Vigtighed. Jeg opfordrer Dem til at undersøge Aarsagen til Ubilligheden i Dommene, som almindelig fældes haardere imod Fruentimmer end imod Mandfolk. At jeg henvender mig til Deres Blad, snarere end noget andet, er, fordi De have sieldnere omhandlet noget, som egentlig angaaer vort Kiøn, og altsaa hverken vil finde slig Afhandling overflødig, eller mine Tvivl og Spørgsmaale dadleværdige. Jeg driſter mig vel til at yttre et og andet stridende mod den almindelige Mening, men jeg haaber, at jeg, som ubekiendt,

kiendt, skal kunde undgaae offentlig Daddel; og De kan ei undre Dem over, at jeg skiuler mig under et selogiort Tilnavn.

De veed det af egen Erfarenhed, Hr. Borgerven! at man har forfulgt Dem med ærværdigt Had, fordi De nu og da ei gandske vil indsee, at Uret er Ret, og at man beskylder Dem for farlige Meninger, fordi De yttre nu og da en Tanke om, at Oplysningen ei bør hindres. Alt dette udsætter enhver sig for, som taler en mod Mængden, den fordomsfulde Mængde, stridende Sag, og Deres Kiøn har klogeligen søgt, at vort Kiøn bestandig hindredes fra at paatale sine Rettigheder, ved at giøre de mere indsigtsfulde og oplyste iblandt os mistænkte for, at have søgt Kundskab af Forfængelighed og erhvervet Indsigter til Pral. Dette Middel have Mandfolkene kroeligen benyttet dem af, og kun nu i de sildigere Tider synes det, at man har tilladt vort Kiøn at tænke og at indsee, at det og er godt for dette at berige Forstanden med almindelige Kundskaber. Men have de deri vist nogen Eftergivenhed, da have de sandeligen paa den anden Side ingen Mildhed, ingen Billighed og ingen Retfærdighed vist imod os, i Henseende til at bedømme vore Handlinger og vor Adfærd, naar lige Laster, lige Feil eller lige Uforsigtigheder begaaes. Ligesom det er Tilfældet, naar Hr. P. og Hr. S., Hr. T. og Hr. W. i et godt Laug, som det heder, have hos Stamherren Hr. F. indtaget saadan Mængde Madera og Champagne Vin, at de med

Be-

Beſværlighed komme i Vognen, og ved Hiemkom-ſten mishandle deres Tienere og fornærme deres Familie med uanſtændig Adfærd; da heder det alene: Herrerne have overilet dem, de vare blevne lidt for overlaſtede; og at det er Skade, at de have forløbet dem. Men — naar diſſe Herrers Fæſtebønder A. B. C. D. have i Kiøbſtæden taget en Taar for meget, og udi nærmeſte Kroe geraade i Klammerie, da heder det ſtrax: at de ere liderlige Drukkenbolte, at de ere Slagsbrødre o. ſ. v. Paa ſamme Maade formildes Feilene og Laſterne, naar Mandfolk begaae dem, imod naar de begaaes af Fruentimmer. Man beregner nemlig Laſternes Grad efter Perſonerne, men ſaaledes, at den ſamme Handling bliver mindre laſtværdig, naar den begaaes af den Fornemmere end af den Ringere. Herr Borgerven! jeg opfordrer Dem til at ſige mig, om ikke Moraliſterne i Forhold til vort og det andet Kiøn følge lige Ubilligheed og Uretfærdighed. Derſom jeg gaaer fra det mindſtbetydelige til det mere vigtige, finder jeg overalt denne uretfærdige Adfærd. Kommer en nye Mode mellem os Fruentimmer, da kan den førſte ſom bruger den, være temmelig vis paa at blive tiltalt af de ſkarpſindige Konſtdommere af Mandkiønnet ſaaledes, at man maa tilſtaae, at det havde været meget lidet værre, at ſtaae aabenbare Skrifte. Jeg anfører ei dette for at forſvare dem, ſom ſtræbe at indbringe alt for ofte nye Moder, eller for at daadle det, at man ſiger ſin Meening offentlig, men fordi man

almin-

almindelig ved saadan Anledning forvandler en Myg til en Elephant, og lader ei Straffen staae i Forhold til Handlingen. Erindre Dem allene, hvorledes man bliver forfulgt for den eller hin Mode, som kunde udlægges til at være Følge af en eller anden naturlig Mangel hos dens første Opfinderske; hvorledes det blev lastet, at man skabte Skiønheder, som man ei besad o. s. v. Men til samme Tid, da Mandfolkene giorde det samme paa andre Maader, saasom ved at skabe sig et overflødigt Haar, ved Hielp af tilkiøbte Makker og stor Qvantitet Pomade og Pudder, da taug man mod dette Bedragerie. Og for at komme til disse Dages Modesystem, hvor man ivrigen dadler en eller anden Dragt, der for vort Kiøn ikke er passende, fordi den giver en Dannelse, der ei er almindelig; da lader man gaae upaaanket Mandfolkenes unaturlige Halspryddelse, som uden al Tvivl hos den første Opfinder ikke har havt nogen anstændig physisk Aarsag. Denne Adfærd hos Moralisterne er det, som jeg med Grund kalder Uretfærdighed. Og — uu — gaaer det derfra til Domme over vor Opførsel, vort Forhold, da er Vægtskaalen, som man bruger, aldeles falsk. Mandfolkene benævne os med det ydmygende Navn af det skrøbelige Kiøn. Man skulde altsaa vente Mildhed, Overbærenhed og Blidhed i deres Domme. Erholde vi dette? eller mon vi ei meget mere begegnes med en Haardhed, som sielden udøves mod deres Lige? Jeg indskrænker mig til faa Beviser. Den Tilbøielighed

som

ſom er fælles for begge, ſom er Grunden til de ædleſte og behageligſte Følelſer, naar denne hos et Fruentimmer, endog inden de anſtændigſte og dydigſte Grændſer viſer ſig imod en Perſon af det andet Kiøn, der ikke har udtrykkeligen ytret ſine Ønſker; ſtrax heder det, naar Skarpſindighed opdager denne hendes Følelſe, at hun er ei allene uforſigtig, men vellyſtig. Tillader et Fruentimmer ſig at foretrække et eller flere Mandfolks Samtale og Selſkab fremfor andres, da er hun ei ſielden underkaſtet de ufordeelagtigſte Domme. Er hun munter i Omgang, da kaldes hun Flane; er hun alvorlig, da er hun affecteret; taler hun meget, er hun en Sladderſke; tier hun, da er hun en ſær Perſon. — Derſom det unge Mandfolk derimod ytrer ſin Kierlighed, endog for flere, og bedrager mange, da er det en Følge af hans Temperament; han er en brav Karl, men noget flygtig. Derſom han i Omgang endog overtræder det fine i Levemaaden, ſaa heder det allene, han er ligeſaa lyſtig ſom vittig, er han ſtum i Selſkab, ſaa er det en Følge af, at han enten er undſeelig eller har meget at tænke paa. — Dog — om man endog vil afſtride mig alt dette, om man endog kan fremdrage gamle Moraliſter for at beviſe, at de ei ſkaane Mandkiønnet mere end vores, ſaa nægte man dog ikke Ubilligheden og Grueſomheden i den Dom, naar een af vort Kiøn bliver et ulykkeligt Offer for den undſkyldeligſte Forbrydelſe. Man anſee mig ei ſom den, der vil nedrive Skrankerne om de gode Sæder; man troe

mig

mig ei at være den, der vil undskylde eller forsvare, endog Uforsigtighed; men man høre mig, og da dømme om min Paastand er ugrundet. Jeg vil fremsætte sande Exempler.

Hr. ·····, en Mand, som udi sine Ungdoms Aar var bekiendt for at være udsvævende, som flere end eet Fruentimmer skyldte deres uhældige Forfatning, blev stedse anseet for en god Mand, og begegnet med Agtelse, uagtet at ingen i hele Staden var uvidende om hans Forhold. Udi sit Ægteskab med een af de dydigste og retskafneste unge Koner glemte han undertiden den Salighed, som hans Forbindelse førte med sig, og man beklagede ham, som en Mand af meget Temperament. Siden i hans Alderdom var han ei fri for Ungdommens Daarligheder, og man omgikkes ham desuagtet med Ærbødighed. Lige over for denne Mand boede Hr. ····· denne havde blandt flere Døttre een, som besad det ædleste Hierte, en god Forstand og megen Anstændighed. Elskende en ung Mand, som havde Forstillelse nok til at skiule sig, gav hun ham sit Hierte. Udi et ulykkeligt Øieblik gav hun ham alt. Et fordeelagtigere Partie for denne Elsker, giorde ham nedrig nok til forlade hende, og hun, som siden var for øm til at betroe til en fremmet Pleiemoder Kierlighedens ulykkelige Pant, men selv opammede det, betragtes med Haan, er udelukt fra Selskab, og nævnes aldrig uden med fornærmende Tillæg. Altsaa skiller et ulykkeligt Øieblik dette Fruentimmer ved sin Ære, sit Rygte, sit Vel, men flere Aars vedholdende Udsvævelse be-

tager

tager et Mandens ſin Agtelſe, altſaa er det mindre Forbrydelſe at giøre ulykkelig, end blive ulykkelig; altſaa er den Dræbte mere ſkyldig end Morderen, uagtet man endog vil antage, at hiin havde lige Kræfter til Modſtand mod denne.

Ingen anſee denne Anke ſom ført, for at tilveiebringe blidere Domme over det feilende Fruentimmer, eller for at ville ſigte til at giøre den Handling, hvorom her tales, mindre befrygtet. Ingen troe mig at ville derved ønſke, at vort Kiøn ſkulle i den Henſeende faae lige Rettigheder med det andet. Men jeg vilde allene godtgiøre, hvor ubillige, hvor uretfærdige, hvor uforholdsmæſſige Dommene ere udi en lige Sag imod de forſkiellige Perſoner. — Ja! naar ſkulde jeg ophøre, derſom jeg vilde anføre alle Beviſer paa Partiſkheden, udi Forholdet imellem det andet og vort Kiøn; men er det nødvendigt at antegne mere, til at oplyſe, at man betragter os med mindre end tilladelig Agtelſe. Jeg forudſeer heel vel, at man vil gaae denne Bebreidelſe imøde, ved at paaberaabe den ſærdeles Hengivenhed, Opvartning, Tilbedelſe o. ſ. v. ſom Fruentimret, iſær i Ungdommens muntre Aar, og naar Legemets og Sielens Skiønhed nogenledes ſvare til hinanden, oppebærer, ſom en Skat, af hendes Beundrere.

Det er ſandt, udi diſſe favre Dage, da ſkal den Kortſynede vanſkeligen kunde ſkielne imellem den ſom befaler, og den, ſom adlyder; men hvor faa ere ei de Dage, inden man tydelig ſeer Forſkiellen.

Og

Og dette Herredsmme, som skal opveie imod alle de øvrige Mangler, hvor ofte falder det med Tabet af en eller anden Skionhed. Denne eengang Tilbedede, eengang Beundrede, behøver kun at falde i en Sygdom, og Mærkerne af dnne stiller hende ved ligesaa mange Tilbedere, som den glatte Hud havde samlet, og Siælens Munterhed og Vittighed underholdt.

Jeg taler ei om det forskiellige Forhold udi mange Ægteskaber, thi, naar der møde Ubehageligheder, da kan det ligesaavel være Konens som Mandens Skyld, og altsaa sætter jeg saadant gandske ud af Betragtning.

(Slutningen følger)

R—d G—e.

Borger-Vennen.

No. 69.

Siette Aargang.

Fredagen den 26. December 1794.

Slutning af forrige Nummer.

Men — jeg kan ei forbigaae een af de allerbesynderlige Fordomme, som finder Sted. Førend jeg rører ved den Sag, maa jeg sige Dem, at jeg har været givt og været lykkelig givt, at jeg, som Enke udi god Forfatning, har den Glæde at see en Datter leve fornøiet i sit Ægteskab; at jeg altsaa hverken taler for mig eller hende. Driftig tør jeg derfor anke paa den Misbrug, at det ugivte Fruentimmer af en vis Alder, naar hun ei rimeligviis kan vente at blive givt, betragtes med langt mindre Agtelse end Peberſvenden, og den Maade, hvorpaa hun anſees, er mere bekiendt end Ærende for Mængden. Ofte og længe har jeg grundet paa denne himmelraabende Uretfærdighed. Grunden ſkal være, at man indbilder ſig, at enten Mangel paa gode Egenſkaber, eller Stolthed eller Forfængelighed har været Aarſag til, at enten ingen Mand har tilbuden hende ſin Haand, eller at hun i de blidere Aar har forkaſtet den. Sætter Fordomme til Side, og dømmer da her, hvo der meeſt har for-

fortient at ringeagtes, enten den aldrende Pige eller Peberſvenden. Uden at tale om, at det ved Anſtændigheds-Love er forbudent Fruentimmeret at give ſin Tilbøielighed tilkiende, ſaa er hun, der ei kommer uden for ſin Families Huus, tvungen til ingen at omgaaes, uden de Perſoner, ſom der have Adgang.

Den unge Mand derimod er ikke indſkrænket til den eller hin Familie. Han kan omgaaes mange, han kan altſaa lære at kiende flere, han kan vælge. Jeg mener dette ene Fortrin, ſom Mandfolkene have fremfor Fruentimret; burde allerede udbrede Blidhed i deres Domme, og dog ere der mange flere Aarſager, ſom kunde bidrage dertil. Hvor tidt maae Fruentimret ei tilſkrive den yppige Levemaade udi hendes Forældres Huus, eller andre ſaadanne Omſtændigheder; at den unge Mand, ſom elſker hende, ei vover at tilbyde hende ſin Haand. Ikke allene Frygt for at faae Afſlag, fordi han maaſkee i Stand og Vilkaar ſtaaer tilbage, lærer ham at qvæle ſit Ønſke, men mere Tanken om at det tilvante Velleevnet vil fordre ſtørre Indkomſter, end til en ordentlig og anſtændig, men tillige tarvelig Huusholdning udfordres, holder ham fra at yttre ſin Tilbøielighed. Udi dette ei ualmindelige Tilfælde er dog Aarſagen til, at mangen retſkaffen og tækkelig Pige henlever ſin Tid i Eenlighed, ikke hendes, men den Forbindelſe, hvori hun lever. Deslige Hindringer, ſaaſom Mangel paa Formue

o. s. v. ere de fleste, som aarsage, at mange herlige unge Piger nægtes at blive Hustruer, og giøre retskafne Mænd lykkelige. Og — hvo er da den Uretfærdige, hvo er den Ufolsomme, som med spodsk Mine anseer disse. O! det smerter at sige — det er en stor Deel af det fornuftige Kiøn. Skulde jeg, fordi jeg dadler dette, derfor fordre, at Peberfoenden skulle ansees med Foragt? Skulde jeg derfor lære den Sætning, at den gamle ugivte Mand var et Tegn til, at han havde savnet de Egenskaber, som fortiente at belønnes med et dydigt Fruentimmers Haand? Dette ville være en utilgivelig Daarlighed. Tvertimod troer jeg, at den vigtigste og almindeligste Aarsag, som standser Ægteskabene, er en Følge af, at Udkomme sielden indfalder førend i de Aar, at den rimelige Udsigt at leve er indskrænket inden snevre Grændser, og at der frygtes for at efterlade en uopdraget Familie. Neppe fordrer jeg derfor for meget paa mit Kiøns Vegne, naar jeg paastaaer, at ligesaalidet som det er vanærende at være en gammel Ungkarl, saa lidet maa det og være det at være et aldrende ugivt Fruentimmer.

Jeg mærker at jeg bliver vidtløftig i min Skrivelse, og derfor nødes jeg til at indskrænke mig fra flere Exempler paa den Sandhed, som jeg vilde oplyse om, at vort Kiøn ei behandles med den Agt, som det fortiener. Der staae mig endnu saa mange Beviser levende for Øinene, at jeg maa giøre

Vold

Vold paa mig selv for at faae mig til at tie; og neppe skulde jeg kunde opnaae dette, naar jeg ei følte, at jeg mangler Gaver til at forklare mig bestemt og ordentlig.

Jeg venter af Deres Svar og Tanker om denne Sag Underretning om min Correspondence er Dem behagelig eller ikke. Jeg er

Deres Tienerinde

Elisa Justitia.

Svar.

Over denne Sag maae vi udbede os den danske Tilskuers behagelige Betænkning, inden vi derover kunde afgive nogen Resolution, og naar denne er indløben, da forbeholde vi os nærmere derom at indlade os.

Siden det gik af Brug at betale Regninger strax, og at afgjøre ethvert Krav uden Ophold, er Nytaarstiden den, der ansees for en Termin, som ei bør overtrædes. Da deraf just ei følger, at alle Regninger blive betalte; saa vil Borgervennen ved Aarets Udgang anføre de i Aarets Løb indkomne Fordringer, og afgjøre dem saa godt, som man kan. Dersom nogen fortryder paa, at saadant ei tilforn er skeet, da maae det undskyldes dermed, at det er kun

kun imellem simple Folk en Regel at betale strax, og at det i Almindelighed er en Sædvane ei at betale alt. Det ældste Krav er følgende Brev.

Min kiære Herr Borgerven!

Varhaftig ved Gud finder jeg, at hans Blad er meget forunderligt. Man kan, saa sandt som jeg lever, læse en heel Aargang og ei eengang komme til at lee. Det er, Gud han hielpe mig, ligesom man læste i en Huuspostil. Ingen Løier, intet at lee af. Hør, veed han hvad, jeg er ingen af de Folk, som er gaaet ind i Selskabet for at faae noget selv deraf, men for at faae Bladet, og gavne Selskabet med min Skilling. Jeg sidder, Gud være lovet! varmt og godt, men jeg haver daglige Gieſter, som hellere læse end spille Kort, men jeg kan ikke byde dem tiere hans Blad, for saa sidde de saa alvorlige, som gamle Provſter, og raisonere og despetere, at jeg bliver bange derfor. Og saa er det og forunderligt, han skieldes med ingen, han skielder ingen ud eller gior Nar af nogen. Saadant noget, det vilde fornøie os alle sammen, og saa ville man sige: Ja det er en vittig Mand, den Borgerven. Men siden han maaskee ei er let at forandre, saa kunde han dog giøre mig en Tieneſte, jeg skal Gud hielpe mig giøre ham een en anden Gang, og sige mig: hvad det er for et Blad, hvor man skiender dygtig, for, seer han; forleden kom een af mine Gieſter, og sagde: Nu skal I faae Løier at høre; og saa tog han et Blad op af

Lom-

Lommen, som var trykt, og deri læste han noget flinkt Toi op, om een, Gud veed! om han gav sig ud for Docter eller Præst, thi jeg hørte begge Dele, som kaldte en anden Præst for en Løgnere, og om røde Næser, og om saadant noget moersomt. — Sagtens kan jeg vide, at sligt ikke kan være sagt i Alvorlighed mellem Præster, men det maa have været noget Spøg, thi Gud skal hielpe mig, om jeg i min Stue, vel jeg er en simpel Mand, taalte slige Grovheder. Seer han, dette Blad gad jeg nok holde, for der skal være tidt dit og dat af samme Slags. Kan han skaffe mig det i Vinter og i de lange Aftener, da var det godt, thi saa har man Tid at læse det. Unter uns kan jeg ellers ogsaa sige ham, at man siger om ham, at han er bange og kan ei staae sig med Sprikvorter; thi jeg hører, at naar man har fat paa ham, saa tier han, eller simpel væk oplyser Sagen. Hør nu, hvorfor i al Verden kan han ikke tage fat paa een og anden Person, tumle ham dygtig omkring, og saa skal han see, hvor gierne man læser hans Blad, thi det er faae mig Skam, ikke 4 ß. værd; som det nu er. Men hør nu engang, vil han ei giøre spashaftige Streger, kan han da ei i det ringeste skrive morke Taler, finde paa noget saadant, hvor man kan have sin Plaseer af. Veed han hvad, jeg troer faae mig Skam, at han er en gandske brav Mand, men han er alt for alvorlig. Nei! vil han være vel lidt, saa skal han lade al Ting jevne sig selv, og saa kan han maaskee endda blive til noget. Jeg heder

Jeronymus Flinkfyr.

Svar.

Svar.

Kiære Herr Flinkfyr!

Da det lader til, at De er en Mand som liber Spøg, saa vil De neppe tage ilde op, at man besvarer Deres Klage over Bladet med det gamle Ordsprog: Enhver Fugl synger med sit Næb. Man skriver derfor efter sin Overbeviisning, og udi den Tone, som man formoder at være passende for de fleste, og som er stemmende med Forfatterens Følelse og Tænkemaade. Paa ingen Maade kunne vi forbinde os til at giøre Bladet muntert, men vi fraſige os aldeeles at giøre det til en Kampplads. Imidlertid var der jo dog en Mand, som gav Læserne et Blad i Haanden med Borgervennen, der kunde for engang bøde paa den Mangel, hvorover De klager.

Overalt veed De, at en Ven kan vel engang imellem være ret munter og spøge, og at det og tilgives, om han engang imellem kan være meget varm og heftig i Trætte; men gaaer begge Dele for tidt paa, saa er han nær ved ei at blive Ven, eller i det ringeſte altid en besværlig Ven. Saadan ønsker Borgervennen ei at være.

I Henseende til det forlangte Blad maa vi melde, at saadanne Efterretninger maa hentes hos Boghandlere. Vi kunne ei anvise samme. Saa meget ville vi allene melde til Underretning, at sligt, om det er til, ei findes blandt de lærde Efterretninger, ikke heller i den danske Tilskuer, ei heller i noget andet af de Blade, som have Publici

Ag-

Agtelse. Vi ønske oprigtigen, at deslige Stridigheder ikke maa være til, og endnu mindre føres paa saadan Maade, og det allermindst imellem Religions-Lærere. Vi haabe derfor, at Herr Flinkfyr er blevet bedraget af sin læsende Giest, og at det har været en Levning fra de Tider, da Bispernes Kudske og Tienere maatte tilholdes at lære godt at læse, for siden at blive Præster. Skulde derfor, Herr Flinkfyr! give os Datum eller Aarstallet af berørte Blad, skulle vi see at finde det hele Stykke blandt Skrifter 2 a 300 Aar tilbage.

Herr Borgerven!

Naar jeg læser i en Hast Deres Blade, som dog skeer imellem, saa synes mig at det er imod Borgerstanden. De vil jo gierne have Frihed i Næringer, og at Folk skulle have Ret til at ernære sig saa godt som de kunde, paa lovlig Maade? Er det sandt — saa gior De vel i, at De udi næste Aar tager en nye Tittel, og kalder Dem Borgerfiende. Tænk paa denne Sag. Farvel!

Christian Hastværk.

Svar.

Hastværk pleier sielden at due.

R—d G—e.